

ਯੋਜਨਾ

ਸਾਲ 34 • ਅੰਕ 9 • ਸਤੰਬਰ 2017 • ਕੁੱਲ ਪੰਨੇ 56

ਮੁੱਖ ਸੰਪਾਦਕ

ਦੀਪਿਕਾ ਕੱਛਲ

ਸੰਪਾਦਕ

ਗਗਨਦੀਪ ਕੌਰ ਦੇਵਗਨ

ਸੰਪਾਦਕੀ ਦਫ਼ਤਰ

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਵਿਭਾਗ, ਸੂਚਨਾ ਭਵਨ,
ਸੀ.ਜੀ.ਓ. ਕੰਪਲੈਕਸ ਲੋਧੀ ਰੋਡ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ-110003
ਫ਼ੋਨ : 011-224365922

ਈਮੇਲ : yojanapunjabi@yahoo.com

ਵੈੱਬਸਾਈਟ : www.yojana.gov.in

www.publicationsdivision.nic.in

https://www.facebook.com/pages/yojana-journal

ਸੰਯੁਕਤ ਨਿਦੇਸ਼ਕ (ਉਤਪਾਦਨ)

ਵੀ.ਕੇ. ਮੀਣਾ

ਬਿਜ਼ਨਸ ਮੈਨੇਜਰ

ਸੂਰੀਆਕਾਂਤ ਸ਼ਰਮਾ

ਫ਼ੋਨ: 011-24367260 ਫੈਕਸ : 011-24365609

(ਸਰਕੂਲੇਸ਼ਨ ਤੇ ਵਿਗਿਆਪਨ)

ਜਰਨਲ ਯੂਨਿਟ

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਵਿਭਾਗ, ਸੂਚਨਾ ਤੇ ਪ੍ਰਸਾਰਨ ਮੰਤਰਾਲਾ,
ਕਮਰਾ ਨੰ. 48-53, ਸੂਚਨਾ ਭਵਨ, ਸੀ.ਜੀ.ਓ. ਕੰਪਲੈਕਸ,
ਲੋਧੀ ਰੋਡ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ-110003

ਈਮੇਲ : pdjucir@gmail.com

ਕਵਰ : ਜੀ.ਪੀ.ਧੋਪੇ

ਇਸ ਅੰਕ ਵਿਚ

• ਸੰਪਾਦਕੀ	-	4
• ਸ਼ਹਿਰੀ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚਯੋਗ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ	- ਦੁਰਗਾ ਸ਼ੰਕਰ ਮਿਸ਼ਰਾ	5
• ਜ਼ਮੀਨ ਪ੍ਰਾਪਤੀ, ਪੁਨਰਵਾਸ ਅਤੇ ਪੁਨਰਸਥਾਪਨਾ	- ਅਮਲਾਨ ਜਿਓਤੀ ਗੋਸਵਾਮੀ ਗੌਤਮ ਭਾਨ	11
• ਪਹੁੰਚਯੋਗ ਮਕਾਨਾਂ ਲਈ ਪੂੰਜੀ ਪ੍ਰਬੰਧ	- ਚਰਨ ਸਿੰਘ	15
• ਰੀਅਲ ਅਸਟੇਟ ਖੇਤਰ ਨਿਯਮਨ	- ਰਣਜੀਤ ਮਹਿਤਾ	19
• ਪਹੁੰਚਯੋਗ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਗਰੀਨ ਤਕਨਾਲੋਜੀ	- ਯਸ਼ਕੁਮਾਰ ਸੁਕਲਾ	22
• ਸਮਾਰਟ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਗਰੀਬਾਂ ਲਈ ਘਰ	- ਦੂਸ਼ਾ ਪੀ ਰਘੂਪਥੀ	26
• ਸਾਰਿਆਂ ਲਈ ਘਰ ਵਾਸਤੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਲੋੜਾਂ	- ਕਿਸ਼ਨਾ ਦੇਵ	30
• ਪੇਂਡੂ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਮਜ਼ਬੂਤ ਅਤੇ ਮਿਆਰੀ ਘਰਾਂ ਦੀ ਉਸਾਰੀ	- ਸਮੀਰਾ ਸੋਰਭ - ਰਾਹੁਲ ਸਿੰਘ	35
• ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਦਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋਕਾ - 'ਕਰੋ ਜਾਂ ਮਰੋ'	- ਏ ਅਨਮਲਾਈ	41
• 70 ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦਾ ਭਾਰਤ : ਦਮਦਾਰ ਲੋਕਤੰਤਰ	- ਬਾਲਮੀਕੀ ਪ੍ਰਸਾਦ ਸਿੰਘ	44
• ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹੋ?	-	50
• ਵਿਕਾਸ ਖਾਕਾ	-	52

ਯੋਜਨਾ ਪੰਜਾਬੀ ਸਮੇਤ ਅਸਮੀਆ ਬਾਂਗਲਾ, ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ, ਗੁਜਰਾਤੀ, ਕੰਨੜ, ਮਲਿਆਲਮ, ਮਰਾਠੀ, ਓਡੀਆ, ਤੇਲਗੂ ਤੇ ਉਰਦੂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ ਮੰਗਾਉਣ ਵਾਸਤੇ, ਨਵੀਂ ਸੰਬਰਸ਼ਿਪ, ਨਵਿਆਉਣ, ਪੁਰਾਣੇ ਅੰਕਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਤੇ ਏਜੰਸੀ ਆਦਿ ਲਈ ਮਨੀਆਰਡਰ/ਡੀਮਾਂਡ ਡ੍ਰਾਫਟ/ਪੋਸਟਲ ਆਰਡਰ 'ADG(i/c), Publications Division' ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਬਣਵਾ ਕੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪਤੇ 'ਤੇ ਭੇਜੋ। ਬਿਜ਼ਨਿਸ ਮੈਨੇਜਰ (ਸਰਕੂਲੇਸ਼ਨ ਤੇ ਵਿਗਿਆਪਨ) ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਵਿਭਾਗ, ਕਮਰਾ ਨੰ: 48-53, ਸੂਚਨਾ ਭਵਨ, ਸੀ.ਜੀ.ਓ. ਕੰਪਲੈਕਸ, ਲੋਧੀ ਰੋਡ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ-110003, ਫ਼ੋਨ-24367453, ਤਾਰ: ਸੂਚਨਾਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ

ਮੈਂਬਰ ਬਣਨ ਤੇ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ ਮੰਗਵਾਉਣ ਲਈ ਤੁਸੀਂ ਸਾਡੇ ਹੇਠਲੇ ਵਿੱਕਰੀ ਕੇਂਦਰਾਂ ਨਾਲ ਵੀ ਸੰਪਰਕ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ : • ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਵਿਭਾਗ, ਸੂਚਨਾ ਭਵਨ, ਸੀ.ਜੀ.ਓ. ਕੰਪਲੈਕਸ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ -110003 (ਫ਼ੋਨ. 24365610) • ਹਾਲ ਨੰ. 196, ਪੁਰਾਣਾ ਸਕੱਤਰੇਤ, ਦਿੱਲੀ - 110054 (ਫ਼ੋਨ.23890205) • 701, ਬੀ-ਵਿੰਗ, ਕੇਂਦਰੀ ਸਦਨ, ਬੋਲਾਪੁਰ, ਨਵੀਂ ਮੁੰਬਈ-400614 (ਫ਼ੋਨ. 27570686) • 8 ਐਸਪਲੇਨੇਡ ਈਸਟ, ਕੋਲਕਾਤਾ - 700069 (ਫ਼ੋਨ. 22488030) • ਏ ਵਿੰਗ, ਰਾਜਾਜੀ ਭਵਨ, ਬੇਸੇਂਟ ਨਗਰ, ਚੇਨੱਈ - 600090 (ਫ਼ੋਨ. 24917673) • ਪ੍ਰੈੱਸ ਰੋਡ, ਨੇੜੇ ਗੌਰਮਿੰਟ ਪ੍ਰੈੱਸ, ਤਿਰੂਅਨੰਤਪੁਰਮ 695001 (ਫ਼ੋਨ. 2330650) • ਕਮਰਾ ਨੰ. 204, ਦੂਜੀ ਮੰਜ਼ਿਲ, ਸੀ.ਜੀ.ਓ. ਟਾਵਰ, ਕਵਾਦੀਗੁਡਾ, ਹੈਦਰਾਬਾਦ - 500080 (ਫ਼ੋਨ.24605383) • ਪਹਿਲੀ ਮੰਜ਼ਿਲ, 'ਐਫ' ਵਿੰਗ, ਕੇਂਦਰੀ ਸਦਨ, ਕੋਰਾਮੰਗਲਾ, ਬੰਗਲੁਰੂ - 560034 (ਫ਼ੋਨ. 25537244) • ਬਿਹਾਰ ਰਾਜ ਸਹਿਕਾਰੀ ਬੈਂਕ ਬਿਲਡਿੰਗ, ਅਸ਼ੋਕ ਰਾਜਪਥ, ਪਟਨਾ - 800004 (ਫ਼ੋਨ.2683407) • ਹਾਲ ਨੰ. 1, ਦੂਜੀ ਮੰਜ਼ਿਲ, ਕੇਂਦਰੀ ਭਵਨ, ਸੈਕਟਰ ਐੱਚ, ਅਲੀਗੰਜ, ਲਖਨਊ - 226024 (ਫ਼ੋਨ.2225455) • ਅੰਬਿਕਾ ਕੰਪਲੈਕਸ, ਪਹਿਲੀ ਮੰਜ਼ਿਲ, ਪਾਲਦੀ, ਅਹਿਮਦਾਬਾਦ - 380007 (ਫ਼ੋਨ. 26588669) • ਪੋਸ਼ਨ ਪਾਰਾ ਰੋਡ, ਹਾਉਸ ਨੰ.-4, ਪੀ ਓ, ਸਿਲਪੁਕਰੀ, ਗੁਵਾਹਟੀ - 781003 (ਫ਼ੋਨ. 2665090)

ਚੰਦਾ ਦਰਾਂ : 1 ਸਾਲ ਰੁ.230, 2 ਸਾਲ ਰੁ.430, 3 ਸਾਲ ਰੁ.610 - ਯੋਜਨਾ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਨਿਬੰਧਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟਾਏ ਵਿਚਾਰ ਲੇਖਕਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਹਨ। ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਹ ਲੇਖਕ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮੰਤਰਾਲਿਆਂ, ਵਿਭਾਗਾਂ ਤੇ ਸੰਗਠਨਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੀ ਇਹੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਨ ਹੋਵੇ। ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਵਿਗਿਆਪਨਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ਾ ਵਸਤੂ ਵਾਸਤੇ ਯੋਜਨਾ ਜਵਾਬਦੇਹ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਹਰ ਇਕ ਲਈ ਰੈਣ ਬਸੇਰਾ

ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਛੱਤ ਹੋਣਾ ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਸੁਪਨਾ ਹੈ ਜੋ ਹਰ ਮਨੁੱਖ ਵੇਖਦਾ ਹੈ। ਅਮੀਰ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਲੋਕ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਲਈ ਆਲੀਸ਼ਾਨ ਬੰਗਲੇ ਬਣਵਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਜਦ ਕਿ ਗਰੀਬ ਵਿਅਕਤੀ ਆਪਣੇ ਅਤੇ ਪਰਿਵਾਰ ਲਈ ਰਹਿਣ ਦਾ ਇਕ ਟਿਕਾਣਾ ਭਾਲਦਾ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਉਹ ਤੰਬੂ ਹੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ।

ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਭਾਰਤੀ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਮੁੱਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸਾਂਝੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਇਕ ਪੂਰੇ ਪਰਿਵਾਰ ਲਈ ਇਕੋ ਘਰ, ਅਤੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰ ਉਸੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਨੌਕਰੀਆਂ ਲਈ ਸ਼ਹਿਰ ਵੱਲ ਜਾਣ ਦਾ ਰੁਝਾਨ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਨਾਲ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਲਈ ਮਕਾਨਾਂ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਈ। ਇਕਹਿਰੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਢਾਂਚਾ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਨਾਲ ਸਥਿਤੀ ਹੋਰ ਗੰਭੀਰ ਹੋ ਗਈ ਜਦੋਂ ਮਾਤ-ਪਿਤਾ ਅਤੇ ਬੱਚੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰਹਿਣ ਲੱਗੇ। ਸ਼ਹਿਰੀ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਵਧ ਰਹੀ ਭੀੜ ਕਾਰਨ ਝੁੱਗੀ ਬਸਤੀਆਂ ਅਤੇ ਦੂਰ ਦੁਰਾਡੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਲੋਕ ਰਹਿਣ ਲੱਗੇ। 2011 ਦੀ ਜਨਗਣਨਾ ਅਨੁਸਾਰ ਪਿਛਲੇ 10 ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਹਿਰੀ ਅਬਾਦੀ ਵਿੱਚ 91 ਮਿਲੀਅਨ ਦਾ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਜਨਗਣਨਾ ਵਿੱਚ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ ਕਿ 2012 ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ 18.78 ਮਿਲੀਅਨ ਮਕਾਨਾਂ ਦੀ ਕਮੀ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਇਸ ਕਮੀ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ (ਈ ਡਬਲਿਊ ਐੱਸ) ਜਾਂ ਘੱਟ ਆਮਦਨ ਵਰਗ (ਐੱਲ ਆਈ ਜੀ) ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਹਿਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਪਹੁੰਚਯੋਗ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਲਈ ਅੱਜ ਇਕ ਵੱਡੀ ਚੁਨੌਤੀ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਨੌਜਵਾਨ ਪੀੜ੍ਹੀ ਲਈ ਮਕਾਨ ਦੀ ਯੋਜਨਾਬੰਦੀ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਵਰਗ ਨੂੰ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਆਪਣੇ ਲਈ ਇਕ ਪੱਕਾ ਮਕਾਨ ਲੱਭਣ ਨਾਲ ਹੀ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਸ਼ਹਿਰੀ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਜ਼ਮੀਨ ਅਤੇ ਰੀਅਲ ਅਸਟੇਟ ਦੀਆਂ ਅਸਮਾਨ ਨੂੰ ਛੂਹ ਰਹੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ ਕਾਰਨ ਮਕਾਨ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਲਗਾਤਾਰ ਵਧ ਰਹੇ ਕਿਰਾਏ, ਹੋਰਫੇਰੀ ਵਾਲੇ ਬਿਲਡਰ, ਅਣਪਿਕਾਰਿਤ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ, ਘਟੀਆ ਕਿਸਮ ਦੇ ਉਸਾਰੀ ਸਮਾਨ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਆਦਿ ਨੇ ਸਪਲਾਈ ਅਤੇ ਮੰਗ ਵਿੱਚ ਪਾੜਾ ਵਧਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਅਜਿਹੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਰੈਗੂਲੇਸ਼ਨ ਅਹਿਮ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾ ਰਹੇ ਹਨ ਜਦ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਪ੍ਰਾਪਤੀ, ਪੁਨਰਵਾਸ ਅਤੇ ਮੁੜ ਸਥਾਪਨਾ ਬਿੱਲ ਨੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਸਹੀ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ਜਦ ਕਿ ਰੀਅਲ ਅਸਟੇਟ (ਰੈਗੂਲੇਸ਼ਨ ਐਂਡ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ) ਕਾਨੂੰਨ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਮਕਾਨ ਖਰੀਦਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਹਿੱਤਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਲਈ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਅਵਾਸ ਯੋਜਨਾ ਸਾਰੇ ਸ਼ਹਿਰੀਆਂ ਲਈ ਮਕਾਨ ਦਾ ਕਾਨੂੰਨ ਦਰਮਿਆਨੇ, ਛੋਟੇ ਦਰਮਿਆਨੇ ਵਰਗ ਅਤੇ ਗਰੀਬੀ ਰੇਖਾ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਰਹਿ ਰਹੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਲਈ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਪੀ ਐੱਮ ਏ ਵਾਈ-ਜੀ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਜੋ ਕਿ ਕੱਚੇ ਅਤੇ ਟੁੱਟੇ-ਭੱਜੇ ਮਕਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, 2022 ਤੱਕ ਮੁਢਲੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਨਾਲ ਲੈਸ ਪੱਕੇ ਮਕਾਨ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਉਣਾ ਹੈ। ਵਿੱਤੀ ਮੋਰਚੇ ਉੱਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਬੈਂਕ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਲਈ ਵਿੱਤੀ ਕੰਪਨੀਆਂ ਨੂੰ ਨਿਯਮਬੱਧ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਸੇ ਪਾਸੇ ਆਰ ਬੀ ਆਈ ਵਪਾਰਕ ਬੈਂਕਾਂ ਅਤੇ ਕੁੱਝ ਹੱਦ ਤੱਕ ਸਹਿਕਾਰੀ ਬੈਂਕਾਂ ਨੂੰ ਨਿਯਮਬੱਧ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕਰਜ਼ਾ ਆਧਾਰਿਤ ਸਬਸਿਡੀ ਸਕੀਮਾਂ ਨੇ ਮਕਾਨਾਂ ਲਈ ਪੈਸੇ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਤੱਕ ਵੀ ਸੁਖਾਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਵੈਸੇ ਤਾਂ ਮਕਾਨ ਬਣਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ।

ਢਾਂਚਾ, ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਦਾ ਇਕ ਹੋਰ ਅਹਿਮ ਪਹਿਲੂ ਹੈ। ਕਾਫੀ ਢਾਂਚਾ ਸਹੂਲਤਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੜਕਾਂ, ਮੈਟਰੋ ਗੱਡੀਆਂ, ਸਕੂਲ, ਹਸਪਤਾਲ, ਮਾਰਕੀਟਾਂ ਅਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਖੇਡਣ ਲਈ ਸਥਾਨ 'ਸਭ ਲਈ 2022 ਤੱਕ ਮਕਾਨ' ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ।

ਟਿਕਾਉ ਅਤੇ ਚੌਗਿਰਦਾ ਮਿੱਤਰ ਉਸਾਰੀ ਸਮਾਨ ਅੱਜ ਦੇ ਮਾਹੌਲ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਇਕ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਅਜਿਹਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਵੇ ਕਿ ਬਣ ਰਿਹਾ ਮਕਾਨ ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਕੁਦਰਤ ਦੀਆਂ ਮਾਰਾਂ ਦਾ ਟਾਕਰਾ ਕਰ ਸਕੇ। ਹਰਿਤ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਮਕਾਨ ਨੂੰ ਚੌਗਿਰਦਾ ਮਿੱਤਰ ਬਣਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਗਰਮੀਆਂ ਵਿੱਚ ਬਨਾਵਟੀ ਕੂਲਰ ਅਤੇ ਸਰਦੀਆਂ ਵਿੱਚ ਹੀਟਰਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਸਮਾਰਟ ਸਿਟੀ ਮਿਸ਼ਨ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਤਬਦੀਲੀ ਲਈ ਅਟੱਲ ਕਾਇਆਕਲਪ ਮਿਸ਼ਨ (ਅਮਰੁਤ) ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਹਿਰੀ ਅਤੇ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਕੇ ਹੱਲ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਮਿਸ਼ਨ ਮੁਢਲਾ ਢਾਂਚਾ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਕ ਸ਼ਹਿਰੀ ਨੂੰ ਸਾਫ ਅਤੇ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਯੋਗ ਮਾਹੌਲ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੀ ਮਿਆਰ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਲਿਆ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਲਈ ਇਕ ਸਥਿਰ ਘਰ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਵਧੀਆ ਘਰ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਉਣਾ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਰੀ ਵਿਅਕਤੀ ਤੱਕ ਦਾ ਜੀਵਨ ਵਧੀਆ ਬਣ ਸਕੇ।

- ਮੁੱਖ ਸੰਪਾਦਕ

ਸ਼ਹਿਰੀ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚਯੋਗ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ

 ਦੁਰਗਾ ਸ਼ੰਕਰ ਮਿਸ਼ਰਾ

ਜਾਣ-ਪਛਾਣ

ਸ਼ਹਿਰ ਆਰਥਿਕ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਖੋਜਾਂ ਦਾ ਇੰਜਨ ਹਨ। ਇਹ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਬੜੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਜਾਣ ਲੱਗਾ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਹਿਰੀ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਹੁਣ ਆਬਾਦੀ ਦਾ ਇਕ ਤਿਹਾਈ ਹਿੱਸਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ - ਅਤੇ ਉਹ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਕੁੱਲ ਘਰੇਲੂ ਉਤਪਾਦ ਦਾ 60 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਭਾਰਤੀ ਆਰਥਿਕਤਾ ਲਈ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਇਕ ਅਹਿਮ ਖੇਤਰ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਦੇ ਲਗਭਗ 269 ਹੋਰ ਸੱਨਅਤਾਂ ਨਾਲ ਅੰਦਰੂਨੀ ਸੰਪਰਕ ਹਨ। ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਖੇਤਰ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਦਾ ਸਿੱਧਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਆਰਥਿਕਤਾ ਵਿੱਚ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਪੈਦਾ ਕਰਨ, ਕੁੱਲ ਘਰੇਲੂ ਉਤਪਾਦ ਦੇ ਵਾਧੇ ਅਤੇ ਖਪਤਕਾਰ ਢਾਂਚੇ ਉੱਤੇ ਪੈਦਾ ਹੈ।

ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਬੜੀ ਜ਼ਿੰਦਤ ਨਾਲ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਨਿਰੰਤਰ ਚੱਲਣ ਵਾਲੀ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਵਿਕਾਸ ਦਾ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਪੱਧਰ, ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਭਲਾਈ ਉੱਤੇ ਨਾਜ਼ੁਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੈਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਨੂੰ ਹੈਬੀਟੈਟ-3, 2016 ਦੇ ਨਵੇਂ ਸ਼ਹਿਰੀ ਏਜੰਡੇ ਦੇ ਕੇਂਦਰ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਲੰਬੀ ਮਿਆਦ ਤੱਕ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਅਤੇ ਆਫ਼ਤਾਂ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰ ਸਕਣ ਵਾਲੀ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ, ਸੈਂਡੀ ਢਾਂਚਾ (2015) ਅਤੇ ਮੌਸਮ ਤਬਦੀਲੀ ਬਾਰੇ ਪੈਰਿਸ ਸਮਝੌਤਾ (2016) ਪ੍ਰਤਿ ਸਾਡੇ ਵਾਅਦੇ ਉੱਤੇ ਢੁੱਕਵੇਂ ਉਤਰਨ ਵਿੱਚ ਅਹਿਮ ਭੂਮਿਕਾ ਅਦਾ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਨਿਰੰਤਰ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਟੀਚਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਟੀਚਾ ਨੰਬਰ 11 ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ, ਆਫ਼ਤਾਂ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਯੋਗ ਅਤੇ ਹਿੰਦੁਸ਼ਾਹ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਨੇ ਵੀ ਇਹ ਗੱਲ ਮੰਨੀ

ਹੈ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਸਮਾਜਿਕ-ਆਰਥਿਕ ਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਵਿੱਚ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਦੀ ਅਹਿਮੀਅਤ ਵੱਧ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ 2022 ਤੱਕ ਸਭ ਲਈ ਮਕਾਨ ਦਾ ਮਿਸ਼ਨ ਆਰੰਭਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਉਪਰੋਕਤ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਇਸ ਲੇਖ ਨੂੰ ਪੰਜ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਭੂਮਿਕਾ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਅਤੇ ਚੁਨੌਤੀਆਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਤੀਜੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਨੀਤੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ। ਚੌਥੇ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਮਿਸ਼ਨਾਂ ਨਾਲ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਦੇ ਤਾਲਮੇਲ ਦਾ ਵਰਣਨ ਹੈ ਜਦ ਕਿ ਪੰਜਵੇਂ ਵਿੱਚ ਸਮਾਪਤੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਤੇ ਚੁਨੌਤੀਆਂ

ਸ਼ਹਿਰੀ ਮਕਾਨਾਂ ਦੀ ਕਮੀ ਬਾਰੇ 2012-17 ਦੇ ਤਕਨੀਕੀ ਗਰੁੱਪ (ਟੀ ਜੀ 12), ਜੋ ਕਿ ਪਿਛਲੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਗਰੀਬੀ ਖਾਤਮਾ ਮੰਤਰਾਲਾ ਵਲੋਂ ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਅਨੁਸਾਰ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ 18.78 ਮਕਾਨ ਯੂਨਿਟਾਂ ਦੀ ਕਮੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ (ਈ ਡਬਲਿਊ ਐੱਸ) ਲਈ ਮਕਾਨਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਹੀ 10.55 ਮਿਲੀਅਨ ਭਾਵ ਕੁੱਲ ਕਮੀ ਦਾ 56.2 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਘੱਟ ਆਮਦਨ ਵਰਗ (ਐੱਲ ਆਈ ਜੀ) ਲਈ 7.41 ਮਿਲੀਅਨ ਮਕਾਨ ਯੂਨਿਟਾਂ, ਭਾਵ 39.4 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਮਕਾਨਾਂ ਦੀ ਕਮੀ ਹੈ। ਜਦ ਕਿ ਦਰਮਿਆਨੀ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਉਪਰ ਆਮਦਨ ਵਾਲੇ ਵਰਗ ਲਈ 0.82 ਮਿਲੀਅਨ ਭਾਵ ਕਿ 4.4 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਮਕਾਨਾਂ ਦੀ ਕਮੀ ਹੈ। ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਪਹੁੰਚਯੋਗ ਵਰਗਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਈ

ਡਬਲਿਊ ਐੱਸ ਅਤੇ ਐੱਲ ਆਈ ਜੀ ਵਰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪਾੜਾ ਹੈ। 10 ਸੂਬੇ ਮਿਲ ਕੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਮਕਾਨਾਂ ਦੀ ਕਮੀ ਵਿੱਚ 76 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਹਿੱਸਾ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਸੂਬੇ ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼, ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ, ਪੱਛਮੀ ਬੰਗਾਲ, ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼, ਤਾਮਿਲਨਾਡੂ, ਬਿਹਾਰ, ਰਾਜਸਥਾਨ, ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼, ਕਰਨਾਟਕ ਅਤੇ ਗੁਜਰਾਤ ਹਨ (ਟੀ ਜੀ 12, 2012)। ਇਹ ਚੁਨੌਤੀ ਸਾਨੂੰ ਇਕ ਮੌਕਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਆਰਥਿਕਤਾ ਵਿੱਚ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ ਉੱਤੇ ਉਸਾਰੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਕੇ ਤੇਜ਼ੀ ਲਿਆਈਏ।

ਜਦ ਕਿ ਟੀ ਜੀ 12 ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਵਿੱਚ 18.78 ਕਰੋੜ ਦਾ ਘਾਟਾ ਵਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ 2011 ਦੀ ਜਨਗਣਨਾ ਅਨੁਸਾਰ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸ਼ਹਿਰੀ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ 11.07 ਮਿਲੀਅਨ ਮਕਾਨ ਖਾਲੀ ਪਏ ਸਨ। ਇਸ ਨਾਲ ਹਾਊਸਿੰਗ ਮਾਰਕੀਟ ਵਿੱਚ ਮੰਗ ਅਤੇ ਸਪਲਾਈ ਦਾ ਪਾੜਾ ਨਜ਼ਰ ਆਇਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਉੱਚ ਆਮਦਨ ਵਰਗ ਵਾਲੇ ਗਰੁੱਪ ਵਿੱਚ ਕਾਫੀ ਮਕਾਨ ਖਾਲੀ ਪਏ ਹਨ ਜਦ ਕਿ ਈ ਡਬਲਿਊ ਐੱਸ ਅਤੇ ਐੱਲ ਆਈ ਜੀ ਵਰਗ ਵਿੱਚ 95 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਕਮੀ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਅੰਦਾਜ਼ਿਆਂ ਤੋਂ ਸੰਕੇਤ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੀ ਸ਼ਹਿਰੀ ਆਬਾਦੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਿ 2011 ਵਿੱਚ ਸਾਲਾਨਾ 2.76 ਦਾ ਵਾਧਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਉਹ 2050 ਵਿੱਚ ਵਧ ਕੇ 814 ਮਿਲੀਅਨ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਸ ਨਾਲ ਵਧ ਰਹੀ ਆਬਾਦੀ ਨੂੰ, ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਮਕਾਨ ਅਤੇ ਮੁੱਢਲੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਉਣਾ ਇਕ ਵੱਡੀ ਚੁਨੌਤੀ ਸਿੱਧ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਨਾਲ ਬੇਘਰੇ ਲੋਕਾਂ ਅਤੇ ਥੋੜ੍ਹੀ ਮਿਆਦ ਲਈ ਰਹਿਣ ਲਈ ਆਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ

ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਜ਼ਮੀਨ ਦੀਆਂ ਉੱਚੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ ਵੀ ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਝੋਪੜੀਆਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰਵਾਰ ਰਹਿਣ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕਰਨਗੀਆਂ। ਇਸ ਨਾਲ ਹਫੜਾ-ਦਫੜੀ ਮਚੇਗੀ ਅਤੇ ਗ਼ੈਰ ਯੋਜਨਾਬੰਦ ਵਿਕਾਸ ਹੋਵੇਗਾ। ਵਿਕਸਤ ਮਕਾਨਾਂ ਅਤੇ ਦੇਣਦਾਰੀ ਮੁਕਤ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ, ਉਸਾਰੀ ਦੀ ਵਧੀ ਹੋਈ ਕੀਮਤ, ਉਸਾਰੀ ਵਿੱਚ ਨਿੱਜੀ ਭਾਈਵਾਲੀ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਕਾਰਨ ਵਿਹਾਰਕ ਮਾਰਕੀਟ ਕਿਰਾਏ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਾ ਹੋਣਾ, ਗਰੀਬਾਂ ਦੀ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਲਈ ਕਰਜ਼ੇ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਨਾ ਹੋਣਾ ਵਗੈਰਾ ਕੁੱਝ ਚੁਨੌਤੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚਯੋਗ ਮਕਾਨ ਮਾਰਕੀਟ ਦੇ ਵਿਕਸਿਤ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੱਲ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ। ਘੱਟ ਲਾਗਤ ਵਾਲੇ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਦੇ ਸਮਾਨ ਲਈ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਸੰਬੰਧੀ ਖੋਜਾਂ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਕਾਰਨ ਮਾਰਕੀਟ ਵਿੱਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਕਾਨਾਂ ਦੀ ਪੁੱਛ ਘੱਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਕੁੱਝ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਵੀ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਢੰਗ, ਚੌਗਿਰਦੇ ਦੀ ਕਲੀਅਰੈਂਸ, ਬਿਲਡਿੰਗ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸਪੱਸ਼ਟਤਾ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਅਤੇ ਮਾਸਟਰ ਪਲਾਨ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਆ ਰਹੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਿਲਾਂ ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਹਨ।

ਸਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਪਹਿਲਕਦਮੀਆਂ - ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ, ਨੀਤੀਆਂ ਅਤੇ ਸੁਧਾਰ

ਆਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਮਕਾਨ ਦੇਣ ਲਈ ਕਈ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਅਤੇ ਨੀਤੀਆਂ ਅਪਣਾਈਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਸੱਠਅਤੀ ਕਾਮਿਆਂ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਲਈ ਸੰਗਠਿਤ ਸਬਸਿਡੀ ਵਾਲੀ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਸਕੀਮ (1952), ਘੱਟ ਆਮਦਨ ਵਰਗ ਲਈ

ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਸਕੀਮ (1956), ਝੁੱਗੀ ਝੋਪੜੀ ਸੁਧਾਰ ਕਲੀਅਰੈਂਸ ਸਕੀਮ (ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ ਉਤੇ 1956 ਵਿੱਚ ਅਰੰਭੀ ਗਈ ਅਤੇ 1972 ਵਿੱਚ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ), ਸ਼ਹਿਰੀ ਝੁੱਗੀਆਂ ਝੋਪੜੀਆਂ ਵਿੱਚ ਚੌਗਿਰਦੇ ਦਾ ਸੁਧਾਰ ਸਕੀਮ (1972), ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਝੁੱਗੀ ਝੋਪੜੀ ਵਿਕਾਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ (1996), ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਅਤੇ ਰੈਣ ਬਸੇਰਿਆਂ ਨੂੰ ਅੱਪਗ੍ਰੇਡ ਕਰਨ ਦੀ ਸਕੀਮ (ਸ਼ਾਸ਼ੂ ਜੋ ਕਿ ਨਹਿਰੂ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਯੋਜਨਾ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਵਜੋਂ 1989 ਵਿੱਚ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਤੇ 1997 ਵਿੱਚ ਬੰਦ ਕੀਤੀ ਗਈ), ਰਾਤ ਦੇ ਰੈਣ ਬਸੇਰੇ (1988-89), 2 ਮਿਲੀਅਨ ਹਾਊਸਿੰਗ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ, ਵੈਥੇ (ਵਾਲਮੀਕੀ ਅੰਬੇਦਕਰ ਆਵਾਸ ਯੋਜਨਾ ਜੋ ਕਿ 2001-02 ਵਿੱਚ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਗਈ), ਜੇ ਐੱਨ ਐੱਨ ਯੂ ਆਰ ਐੱਮ (ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਨਹਿਰੂ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੁਨਰ ਸਥਾਪਨਾ ਮਿਸ਼ਨ) - ਰਾਜੀਵ

ਆਵਾਸ ਯੋਜਨਾ (ਆਰ ਏ ਵਾਈ), ਰਾਜੀਵ ਰਿਣ ਯੋਜਨਾ (ਆਰ ਆਰ ਵਾਈ) ਅਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਤਾਜ਼ੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਆਵਾਸ ਯੋਜਨਾ - ਸ਼ਹਿਰੀ (ਪੀ ਐੱਮ ਏ ਵਾਈ ਯੂ) ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਮੰਤਰਾਲਿਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਆਪਣੇ ਖੇਤਰ ਦੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਕਰਵਾਉਣਾ ਸੀ। ਬਹੁਤ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਪਹਿਲਕਦਮੀਆਂ ਦਾ ਸਮੁੱਚਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸੀਮਿਤ ਰਿਹਾ ਕਿਉਂਕਿ ਝੁੱਗੀਆਂ ਝੋਪੜੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਹੋਣਾ ਜਾਰੀ ਰਿਹਾ।

ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪਹੁੰਚਯੋਗ ਮਕਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਚੁਨੌਤੀਆਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਲਈ ਨੀਤੀ ਸੰਬੰਧੀ ਕਈ ਕਦਮ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਪਹਿਲੀ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਨੀਤੀ ਦਾ ਐਲਾਨ 1988 ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਕੇਂਦਰ ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰ ਬਦਲਣ ਨਾਲ ਸੋਧੀ ਹੋਈ ਨੀਤੀ 1994 ਵਿੱਚ ਹੋਂਦ ਵਿੱਚ

ਆਈ। ਇਕ ਨਵੀਂ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਨੀਤੀ 1998 ਵਿੱਚ ਐਲਾਨੀ ਗਈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਮੁੱਖ ਜ਼ੋਰ ਕੁਦਰਤੀ ਨਿਵਾਸ ਸਥਾਨਾਂ ਦੇ ਪਹਿਲੂ ਉੱਤੇ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਨੀਤੀ ਵਿੱਚ ਕੁੱਝ ਮੁੱਖ ਪਹਿਲਕਦਮੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸ਼ਹਿਰੀ ਜ਼ਮੀਨ ਹੱਦਬੰਦੀ ਅਤੇ ਰੈਗੂਲੇਸ਼ਨ ਕਾਨੂੰਨ (ਅਲਸਰਾ) ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਸਿੱਧੇ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਨਿਵੇਸ਼ (ਐਫ ਡੀ ਆਈ) ਉੱਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਪਰ ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਨੀਤੀਆਂ ਦੇਸੀ ਸਨ ਅਤੇ ਦਿਹਾਤੀ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਦੋਹਾਂ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ। ਨਵੀਂ ਨੀਤੀ ਦਾ ਐਲਾਨ 2007 ਵਿੱਚ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸ਼ਹਿਰੀ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਅਤੇ ਹੈਬੀਟੈਟ ਨੀਤੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਨੀਤੀ ਵਿੱਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਨਤਕ - ਨਿੱਜੀ ਭਾਈਵਾਲੀ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਸੀ ਤਾਂ ਕਿ 'ਸਭ ਲਈ ਪਹੁੰਚਯੋਗ ਮਕਾਨਾਂ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਕਰਨ'। ਇਸ ਨੀਤੀ ਵਿੱਚ ਈ ਡਬਲਯੂ ਐੱਸ/ਐੱਲ ਆਈ ਜੀ ਗਰੁੱਪ ਦੇ ਮਕਾਨਾਂ ਲਈ ਨਵੇਂ ਹਾਊਸਿੰਗ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਲਈ ਜਗ੍ਹਾ ਰੱਖਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਨੀਤੀ ਵਿੱਚ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ, ਸੂਬਾ ਸਰਕਾਰਾਂ, ਸਥਾਨਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ, ਬੈਂਕਾਂ, ਹਾਊਸਿੰਗ ਫਾਇਨਾਂਸਿੰਗ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਅਤੇ ਜਨਤਕ ਏਜੰਸੀਆਂ ਦੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਭੂਮਿਕਾਵਾਂ ਤੈਅ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਹਾਊਸਿੰਗ ਖੇਤਰ ਦੀਆਂ ਵਧ ਰਹੀਆਂ ਚੁਨੌਤੀਆਂ ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਸਰਕਾਰ ਹੁਣ ਇਸ ਨੀਤੀ ਨੂੰ ਸੋਧਣ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ।

ਨਿੱਜੀ ਖੇਤਰ ਦੀ ਭਾਈਵਾਲੀ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਕ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਜਨਤਕ-ਨਿੱਜੀ ਭਾਈਵਾਲੀ ਨੀਤੀ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਨੀਤੀ ਵਿੱਚ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿੱਜੀ ਖੇਤਰ ਰਾਹੀਂ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਸਿਧਾਂਤ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਕਿਰਾਏ ਦੇ ਮਕਾਨਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਇਕ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸ਼ਹਿਰੀ ਕਿਰਾਇਆ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਨੀਤੀ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਕਿਰਾਏ ਸੰਬੰਧੀ ਬਕਾਇਦਾ ਸੁਝਾਅ ਰੱਖੇ ਜਾਣ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਕ ਮਾਡਲ ਕਿਰਾਏਦਾਰੀ ਕਾਨੂੰਨ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸੁਧਾਰਾਂ ਸੰਬੰਧੀ ਕਦਮ ਚੁੱਕੇ ਗਏ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪਹੁੰਚਯੋਗ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਖੇਤਰ ਇਕ ਦਿਲ ਖਿੱਚਵਾਂ ਨਿਵੇਸ਼ ਖੇਤਰ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ। ਰੀਅਲ ਅਸਟੇਟ ਰੈਗੂਲੇਸ਼ਨ ਐਕਟ (ਰੇਰਾ), ਖੁੱਲ੍ਹਦਿਲੀ ਵਾਲਾ ਸਿੱਧਾ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਨਿਵੇਸ਼ (ਐਫ ਡੀ ਆਈ) ਨਿਯਮ, ਰੀਅਲ ਅਸਟੇਟਸ ਇਨਵੈਸਟਮੈਂਟ ਟ੍ਰਸਟ (ਆਰ ਈ ਆਈ ਟੀਜ਼) ਅਤੇ ਵਸਤਾਂ ਅਤੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਟੈਕਸ (ਜੀ ਐੱਸ ਟੀ) ਆਦਿ ਕੁੱਝ ਮਿਲ ਪੱਧਰ ਵਾਲੇ ਸੁਧਾਰ ਹਨ। ਰੇਰਾ, ਜੋ ਕਿ 1 ਮਈ, 2017 ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਹੋਇਆ ਵਿੱਚ ਗ਼ੈਰ ਸੰਗਠਿਤ ਰੀਅਲ ਅਸਟੇਟ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਨਿਰਪੱਖ, ਪਾਰਦਰਸ਼ੀ ਲੈਣ-ਦੇਣ ਨੂੰ ਰੈਗੂਲੇਟ ਕਰੇਗਾ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਨਿਵੇਸ਼ਕਾਂ ਦਾ ਇਸ ਵਿੱਚ ਭਰੋਸਾ ਵਧੇਗਾ, ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੇ ਹਿੱਤਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਜੀ ਐੱਸ ਟੀ ਨੂੰ 1 ਜੁਲਾਈ, 2017 ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਜਿਸ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਸੰਘੀ ਟੈਕਸ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨਾ ਸੀ ਤਾਂ ਕਿ ਇਕ ਇਕਹਿਰੀ ਸਾਂਝੀ ਮਾਰਕੀਟ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਿ ਟੈਕਸ ਪਾਰਦਰਸ਼ਤਾ ਅਤੇ ਭਵਿੱਖਬਾਣੀ ਹੋ ਸਕੇ ਅਤੇ ਸਪਲਾਈ ਚੇਨ ਦੀ ਨਿਪੁੰਨਤਾ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਹੋ ਸਕੇ।

ਵਪਾਰ ਨੂੰ ਸੌਖਾ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਪਹਿਲਕਦਮੀਆਂ ਵਿੱਚ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਅਤੇ ਕਲੀਅਰੈਂਸ, ਸਿੰਗਲ ਵਿੰਡੋ ਕਲੀਅਰੈਂਸ ਸਿਸਟਮ, ਆਟੋਮੈਟਿਡ ਬਿਲਡਿੰਗ ਪਲੈਨ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦਾ ਸਿਸਟਮ ਅਤੇ ਜਾਇਦਾਦ ਦੀ

ਮਲਕੀਅਤ ਦੀ ਤਸਦੀਕ ਆਦਿ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਤਾਂ ਕਿ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਲਾਗਤ ਵਿੱਚ ਵਾਧੇ ਅਤੇ ਦੇਰੀ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਨਾ ਹੋਣ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪਹੁੰਚਯੋਗ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ 'ਢਾਂਚਾ ਦਰਜੇ' ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਲਈ ਕਰਜ਼ਾ ਮੁਹੱਈਆ ਹੋ ਸਕੇਗਾ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਬਦਲੇ ਵਿੱਚ ਖਰੀਦਦਾਰਾਂ ਲਈ ਮਕਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ ਘਟਣਗੀਆਂ। ਢਾਂਚਾ ਦਰਜਾ ਕਾਫੀ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਲਾਭ ਪਹੁੰਚਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਪਹੁੰਚਯੋਗ ਮਕਾਨਾਂ ਲਈ ਨਿੱਜੀ ਨਿਵੇਸ਼ ਨੂੰ ਲਾਭ ਪਹੁੰਚੇਗਾ। 2016-17 ਅਤੇ 2017-18 ਦੇ ਬਜਟ ਵਿੱਚ ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਮਾਹੌਲ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਲਈ ਮੰਚ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਵਿੱਤੀ ਰਿਆਇਤਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਨਕਮ ਟੈਕਸ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 80-ਆਈ ਬੀ ਏ ਅਧੀਨ ਲਾਭ ਹਾਸਿਲ ਹੋਣਗੇ, ਐਫ ਡੀ ਆਈ ਅਤੇ ਈ ਸੀ ਬੀ ਪ੍ਰਸਤਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਛੋਟ ਮਿਲੇਗੀ ਅਤੇ ਬਣੇ ਹੋਏ ਖੇਤਰ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦਾ ਮਿਆਰੀ ਕਰਨ ਹੋ ਸਕੇਗਾ।

ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਮਕਾਨ ਗਹਿਣੇ ਰੱਖਣ ਸੰਬੰਧੀ ਸੁਧਾਰ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੀ ਐੱਮ ਏ ਵਾਈ ਯੂ ਅਧੀਨ ਨਵੀਂ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਕਰਜ਼ਾ ਅਧਾਰਿਤ ਸਬਸਿਡੀ ਸਕੀਮ (ਸੀ ਐੱਲ ਐੱਸ ਐੱਸ) ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣ ਸਕੇ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਲਾਭ ਈ ਡਬਲਯੂ ਐੱਸ ਅਤੇ ਐੱਲ ਆਈ ਜੀ ਵਰਗਾਂ

ਤੱਕ ਵੀ ਪਹੁੰਚ ਸਕਣ। ਇਸ ਨੇ ਫੰਡ ਆਧਾਰਿਤ ਕਰਜ਼ਾ ਦਰ (ਐੱਮ ਸੀ ਐੱਲ ਆਰ) ਸੀਮਾਂਤੀ ਲਾਗਤ ਸਕੀਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਰਿਜ਼ਰਵ ਬੈਂਕ ਵਲੋਂ ਮਕਾਨ ਖਰੀਦਣ ਵਾਲਿਆਂ ਲਈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਟੌਤੀ ਵਾਲੀਆਂ ਦਰਾਂ ਦਾ ਐਲਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਸੂਚਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਤੱਕ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਪਹੁੰਚਾਈ ਜਾਵੇ।

ਨਵਾਂ ਸ਼ਹਿਰੀ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਮਿਸ਼ਨ

ਜੂਨ 2015 ਵਿੱਚ ਮਾਨਯੋਗ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਆਵਾਸ ਯੋਜਨਾ - ਸ਼ਹਿਰੀ (ਪੀ ਐੱਮ ਏ ਵਾਈ -ਯੂ) ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕੀਤੀ ਜਿਸ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ 2022 ਤੱਕ ਸਭ ਨੂੰ ਮਕਾਨ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਉਣਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਕੀਮ ਸ਼ਹਿਰੀ ਸਥਾਨਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ (ਯੂ ਐੱਲ ਬੀਜ਼) ਅਤੇ ਹੋਰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਏਜੰਸੀਆਂ ਨੂੰ ਸੂਬਿਆਂ, ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਰਾਹੀਂ ਕੇਂਦਰੀ ਮਦਦ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਹੈ। ਪ੍ਰਗਰਾਮ ਦੇ ਚਾਰ ਉਦੇਸ਼ - ਕਰਜ਼ਾ ਆਧਾਰਿਤ ਸਬਸਿਡੀ ਸਕੀਮ (ਸੀ ਐੱਲ ਐੱਸ ਐੱਸ) ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਤਿੰਨ ਹਨ - ਕੇਂਦਰੀ ਸਪਾਂਸਰਡ ਸਕੀਮਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਮੌਜੂਦਾ ਝੁੱਗੀ ਝੋਪੜੀ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਉਸੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਨਿੱਜੀ ਭਾਈਵਾਲੀ ਨਾਲ ਪੁਨਰਵਾਸ ਕਰਨਾ, ਭਾਈਵਾਲੀ ਨਾਲ ਪਹੁੰਚਯੋਗ ਮਕਾਨ ਬਣਾਉਣਾ ਅਤੇ ਲਾਭ ਆਧਾਰਿਤ ਨਿੱਜੀ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਦੇਵਾਧੇ ਲਈ ਸਬਸਿਡੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ।

ਸ਼ਹਿਰੀ ਸੰਘਵਾਦ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਅਧੀਨ ਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਸੂਬਿਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਛੋਟ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਚਾਰ ਟਿਕਾਣਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਨੂੰ ਅਪਣਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਸੂਬੇ ਵਿੱਚ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਦੀ ਮੰਗ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ। ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦਾ ਅਮਲ ਮਿਸ਼ਨ ਦੀਆਂ ਹਦਾਇਤਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਕੰਮ ਸੂਬਿਆਂ ਉੱਤੇ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਤਿਆਰੀ, ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦਾ ਕੰਮ ਤੇਜ਼ ਹੋ ਸਕੇ। ਪਿਛਲੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਸਬਕ ਲੈਂਦੇ ਹੋਏ ਪੀ ਐੱਮ ਏ ਵਾਈ ਨੇ ਪੈਮਾਨਿਆਂ ਵਿੱਚ ਲਚਕਤਾ, ਮੰਗ ਆਧਾਰਿਤ ਪਹੁੰਚ ਅਤੇ ਇਕ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਯੋਜਨਾ ਹਰ ਯੂ ਐੱਲ ਬੀਜ਼ ਲਈ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਉਸੇ ਥਾਂ ਉਤੇ ਝੋਪੜੀਆਂ ਦੇ ਮੁੜ ਵਿਕਾਸ

ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਅਧੀਨ (ਆਈ ਐੱਸ ਐੱਸ ਆਰ) ਨਿੱਜੀ ਬਿਲਡਰਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਅਲਾਟ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਕਈ ਰਿਆਇਤਾਂ ਵੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਕਿ ਉਹ ਉਸ ਹੱਦਬੰਦੀ ਕੀਤੀ ਜ਼ਮੀਨ ਉਤੇ ਘੱਟ ਆਮਦਨ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਝੁੱਗੀ ਝੋਪੜੀ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਘਰ ਬਣਾਉਣ। ਝੁੱਗੀਆਂ ਝੋਪੜੀਆਂ ਦੀ ਮੁੜ ਸਥਾਪਨਾ ਅਤੇ ਪੁਨਰਵਾਸ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਨਿੱਜੀ ਬਿਲਡਰਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਸਕੀਮ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੌਰਾਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਰਜ਼ੀ ਜਗ੍ਹਾ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਉਣ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਵੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸਕੀਮ ਦੇ ਮੁਕੰਮਲ ਹੋਣ ਉਤੇ ਲਾਭਪਾਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮਕਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਮੁੜ ਵਸਾਉਣ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਵੀ ਉਸ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਪ੍ਰਤਿ ਇਹ ਵੱਖਰੀ ਪਹੁੰਚ ਅਪਣਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਝੋਪੜੀ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਇਕ ਵਾਰੀ ਪੁਨਰਵਾਸ ਹੋਣ ਉਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਹਿਰੀ ਸਥਾਨਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੂਬਿਆਂ ਨੂੰ ਝੋਪੜੀਆਂ ਦੇ ਪੁਨਰਵਾਸ ਲਈ ਔਸਤ ਤੌਰ ਤੇ ਪ੍ਰਤਿ ਝੋਪੜੀ ਇਕ ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਗਰਾਂਟ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਗਰਾਂਟ ਯੋਗ ਝੋਪੜੀ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਮਕਾਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ (ਨਿੱਜੀ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਸਥਿਤ ਝੋਪੜੀਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ)।

ਕਰਜ਼ਾ ਆਧਾਰਤ ਸਬਸਿਡੀ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ (ਸੀ ਐੱਲ ਐੱਲ ਐੱਸ) ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਮਕਾਨ ਦੇ ਕਰਜ਼ੇ ਉਤੇ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। 2017 ਵਿੱਚ ਸੀ ਐੱਲ ਐੱਸ ਐੱਸ ਦਾ ਦਾਇਰਾ ਇਕ ਸਾਲ ਲਈ ਵਧਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਕਿ ਇਸ ਵਿੱਚ ਐੱਮ ਆਈ ਜੀ ਵਰਗ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਵੇ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਬਸਿਡੀ ਉਤੇ ਵਿਆਜ ਦਰ ਨੂੰ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਰਕਮ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ 3 ਤੋਂ 4 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ (ਤਾਲਿਕਾ-1)। ਇਹ ਕਰਜ਼ੇ ਨਵੇਂ ਮਕਾਨ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਜਾਂ ਮਕਾਨ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਕਰਨ ਲਈ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਈ ਡਬਲਿਊ ਐੱਸ ਵਰਗ ਲਈ (30 ਵਰਗ ਮੀਟਰ ਤੱਕ ਅਤੇ ਐੱਲ ਆਈ ਜੀ ਵਰਗ ਲਈ 60 ਵਰਗ ਮੀਟਰ ਤੱਕ)। ਇਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਵਿਆਜ ਸਬਸਿਡੀ 15 ਸਾਲ ਤੱਕ ਦੀ ਮਿਆਦ ਲਈ 6.5 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਦੀ ਦਰ ਨਾਲ ਮਕਾਨ ਕਰਜ਼ਾ ਲੈਣ ਉਤੇ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਸੰਬੰਧਿਤ ਏਜੰਸੀਆਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਵਿਕਾਸ ਨਿਗਮ (ਹੁਡਕੋ) ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਬੈਂਕ (ਐੱਨ ਐੱਚ ਬੀ) ਕੇਂਦਰੀ ਪੱਧਰ ਉਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਬਸਿਡੀਆਂ ਨੂੰ ਸਹੀ ਢੰਗ ਉਤੇ ਵਰਤਣ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਸਥਿਤੀ ਉਤੇ ਨਜ਼ਰ ਰੱਖਦੀਆਂ ਹਨ।

ਭਾਈਵਾਲੀ ਅਧੀਨ ਪਹੁੰਚਯੋਗ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ

ਤਾਲਿਕਾ-1 : ਐੱਮ ਏ ਵਾਈ ਵਰਟੀਕਲਜ਼ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ					
ਆਈ ਐੱਸ ਐੱਸ ਆਰ	- ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਸੋਮੇ ਵਜੋਂ ਵਰਤਣਾ				
	- ਨਿੱਜੀ ਭਾਈਵਾਲ ਨਾਲ				
	- ਪ੍ਰਤਿ ਮਕਾਨ ਲਈ 1 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਦਰ ਨਾਲ ਗਰਾਂਟ ਲੈਣਾ				
	- ਵਾਧੂ ਐਫ ਐੱਸ ਆਈ/ਟੀ ਡੀ ਆਰ/ ਐਫ ਏ ਆਰ ਜੇ ਲੋੜ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸੂਬੇ/ਕੇਂਦਰੀ ਸ਼ਾਸਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਵਲੋਂ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ।				
ਬੀ ਐੱਲ ਸੀ	- ਈ ਡਬਲਿਊ ਐੱਸ ਵਰਗ ਲਈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿ ਨਿੱਜੀ ਘਰ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।				
	- ਨਵੇਂ ਮਕਾਨ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਜਾਂ ਮੌਜੂਦਾ ਮਕਾਨ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰਤਿ ਘਰ 1.5 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਗਰਾਂਟ ਲੈਣਾ।				
ਏ ਐੱਚ ਪੀ	- ਨਿੱਜੀ ਖੇਤਰ ਜਾਂ ਜਨਤਕ ਖੇਤਰ ਨਾਲ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਪੈਰਾ ਸਟੇਟਲ ਏਜੰਸੀਆਂ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।				
	- ਪਹੁੰਚ ਯੋਗ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟਾਂ ਪ੍ਰਤਿ ਮਕਾਨ 1.5 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਕੇਂਦਰੀ ਮਦਦ।				
ਸੀ ਐੱਲ ਐੱਸ ਐੱਸ	- ਈ ਡਬਲਿਊ ਐੱਸ, ਐੱਲ ਆਈ ਜੀ ਅਤੇ ਐੱਮ ਆਈ ਜੀ ਲਈ ਵਿਆਜ ਸਬਸਿਡੀ ਮੁਹੱਈਆ				
		ਈ ਡਬਲਿਊ ਐੱਸ	ਐੱਲ ਆਈ ਜੀ	ਐੱਮ ਆਈ ਜੀ-1	ਐੱਮ ਆਈ ਜੀ-2
	ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਆਮਦਨ (ਰੁਪਏ ਹਰ ਸਾਲ)	3,00,000 ਤੱਕ	3,00,000-6,00,000	6,00,000-12,00,000	12,00,000 - 18,00,000
	ਵਿਆਜ ਸਬਸਿਡੀ (ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਹਰ ਸਾਲ)	6.5 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ	6.5 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ	4 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ	3 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ
ਡੀ ਯੂ ਕਾਰਪੋਟ ਏਰੀਆ	30 ਵਰਗ ਮੀਟਰ	60 ਵਰਗ ਮੀਟਰ	90 ਵਰਗ ਮੀਟਰ	110 ਵਰਗ ਮੀਟਰ	

ਸਰੋਤ : ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਅਤੇ ਗਰੀਬੀ ਖਾਤਮਾ ਮੰਤਰਾਲਾ, 2017

ਲਈ ਵਿੱਤੀ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ (ਏ ਐੱਚ ਪੀ) - ਈ ਡਬਲਿਊ ਐੱਸ ਮਕਾਨਾਂ ਲਈ ਵਿੱਤੀ ਸਹਾਇਤਾ ਉਸ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਉਹ ਜਨਤਕ/ਨਿੱਜੀ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਭਾਈਵਾਲੀ ਵਿੱਚ ਬਣਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤਿ ਮਕਾਨ ਲਈ 1.5 ਲੱਖ ਦੀ ਕੇਂਦਰੀ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸੂਬੇ ਉਸਾਰੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਮਕਾਨ ਲਈ ਪ੍ਰਤਿ ਵਰਗ ਮੀਟਰ ਦੀ ਵਿਕਰੀ ਕੀਮਤ (ਉਪਰਲੀ ਹੱਦ) ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕਿ ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਦਾ ਮੁਹੱਈਆ ਹੋਣਾ ਯਕੀਨੀ ਬਣ ਸਕੇ। ਸੂਬੇ ਇਕ ਉਤਸ਼ਾਹ ਵਜੋਂ ਹੋਰ ਰਿਆਇਤਾਂ ਵੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਬਸਿਡੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ, ਜ਼ਮੀਨ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਉਣਾ ਅਤੇ ਅਸਟਾਮ ਡਿਊਟੀ ਤੋਂ ਛੋਟ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ ਆਦਿ। ਅਜਿਹੇ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਰਗਾਂ ਲਈ ਮਿਸ਼ਰਤ ਘਰਾਂ ਦੇ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਕੇਂਦਰੀ ਮਦਦ ਤਾਂ ਹੀ ਮਿਲ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ 35 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਮਕਾਨ ਈ ਡਬਲਿਊ ਐੱਸ ਵਰਗ ਲਈ ਹੋਣ।

ਲਾਭਪਾਤਰੀਆਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿੱਚ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਲਈ (ਬੀ ਐੱਲ ਸੀ ਐੱਚ) - ਈ ਡਬਲਿਊ ਐੱਸ ਵਰਗ ਦੇ ਨਿੱਜੀ ਲਾਭਕਾਰੀਆਂ

ਵਲੋਂ ਨਵੇਂ ਮਕਾਨ ਬਣਾਉਣ ਜਾਂ ਮੌਜੂਦਾ ਮਕਾਨਾਂ ਨੂੰ ਅੱਪਗ੍ਰੇਡ ਕਰਨ ਲਈ 1.50 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਤੱਕ ਦੀ ਕੇਂਦਰੀ ਮਦਦ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਲਾਭਪਾਤਰੀ ਨੂੰ ਇਸ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਆਪਣੀ ਅਰਜ਼ੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਲੋੜੀਂਦੇ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਯੂ ਐੱਲ ਬੀ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਅਜਿਹੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਅਰਜ਼ੀਆਂ ਦੇ ਅਧਾਰ ਉੱਤੇ ਯੂ ਐੱਲ ਬੀ ਵਲੋਂ ਸਹਿਰ ਵਾਰ ਇਕ ਹਾਊਸਿੰਗ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਇਸ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਤੋਂ ਹੁਣ ਤੱਕ ਲਗਭਗ 24 ਲੱਖ ਮਕਾਨਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। 10 ਲੱਖ ਮਕਾਨਾਂ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ ਹੈ। ਹੁਣ ਤੱਕ 5147 ਪ੍ਰਾਜੈਕਟਾਂ ਉੱਤੇ ਚਰਚਾ ਹੋਈ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ 1,27,810 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਖਰਚਾ ਆਉਣਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚੋਂ 37,270 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਕੇਂਦਰੀ ਮਦਦ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਸੀ ਐੱਲ ਐੱਸ ਐੱਸ ਅਧੀਨ 48,863 ਨਵੇਂ ਮਕਾਨਾਂ ਲਈ 962 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਸਬਸਿਡੀ 31 ਜੁਲਾਈ 2017 ਤੱਕ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਹੈ (ਤਾਲਿਕਾ-2)। ਹੁਣ ਤੱਕ ਜਿਹੜੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਪ੍ਰਵਾਨ ਹੋਏ ਹਨ ਉਹ ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਹਨ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਤਾਮਿਲਨਾਡੂ, ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਕਰਨਾਟਕ

ਦਾ ਸਥਾਨ ਆਉਂਦਾ ਹੈ (ਤਾਲਿਕਾ-2)। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟਾਂ ਦਾ ਦਰਜਾ, ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦਾ ਕੰਮ ਸੂਬਿਆਂ/ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਲਗਾਤਾਰ ਨਿਗਰਾਨੀ ਹੇਠ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਵਾਨਤ ਮਕਾਨਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਗਤੀ ਨੂੰ ਵਧੀਆ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਅਤੇ ਤਕਨੀਕੀ ਹੱਲ ਰਾਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਬੀ ਐੱਲ ਸੀ ਮਾਨੀਟਰਿੰਗ ਜੀ ਓ ਟੈਰਿਗਿੰਗ ਰਾਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਲਾਭ ਅਧਾਰ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹਨ।

ਪੀ ਐੱਮ ਏ ਵਾਈ ਯੂ ਅਧੀਨ ਖੋਜਪੂਰਨ, ਕਾਇਮ ਰਹਿਣਯੋਗ ਆਧੁਨਿਕ ਮਕਾਨ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਨੂੰ ਹਾਸਿਲ ਕਰਨ ਲਈ ਇਕ ਤਕਨੀਕੀ ਉੱਪ ਮਿਸ਼ਨ ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਕੰਮ ਨੂੰ ਸੁਖਾਲਾ ਬਣਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਨਾਲ ਵਧੀਆ ਕੁਆਲਿਟੀ ਦੀ ਉਸਾਰੀ, ਗ੍ਰੀਨ ਤਕਨਾਲੋਜੀਆਂ, ਲਚਕਪੂਰਨ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਮਿਲੇਗੀ। ਇਹ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਜੀਓ ਕਲਾਈਮੈਟਿਕ ਜ਼ੋਨਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ ਅਤੇ ਤੇਜ਼ ਉਸਾਰੀ ਵਿੱਚ ਸਹਾਈ ਹੋਣਗੇ। ਇਹ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਏਜੰਸੀਆਂ, ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨਾਲ ਤਾਲਮੇਲ ਰੱਖਣਗੇ ਅਤੇ ਕੁਝ ਅਜਿਹੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਉਹ ਉਸਾਰੀ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਆਫ਼ਤਾਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਵਾਲੀਆਂ ਨੀਤੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਲਾਗੂ

ਤਾਲਿਕਾ-2 : 31 ਜੁਲਾਈ 2017 ਨੂੰ ਪੀ ਐੱਮ ਏ ਵਾਈ ਦੀ ਸਥਿਤੀ					
ਕ੍ਰਮ ਸੰ.	ਰਾਜ/ਕੇਂਦਰੀ ਸ਼ਾਸਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦਾ ਨਾਮ	ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਪ੍ਰਸਤਾਵ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ	ਮਿਸ਼ਨ 'ਤੇ ਹੋਇਆ ਹੁਣ ਤੱਕ ਨਿਵੇਸ਼ (ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਵਿੱਚ)	ਕੇਂਦਰੀ ਮਦਦ (ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਵਿੱਚ)	ਮਕਾਨਾਂ ਦੀ ਉਸਾਰੀ
1	ਆਂਧਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼	207	24839.86	6324.29	420386
2	ਬਿਹਾਰ	180	3911.18	1454.39	88371
3	ਛੱਤੀਸਗੜ੍ਹ	69	2964.39	517.05	35357
4	ਗੋਆ	-	1.46	0.36	20
5	ਗੁਜਰਾਤ	174	10377.68	2256.15	156493
6	ਹਰਿਆਣਾ	5	341.22	227.53	4474
7	ਹਿਮਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼	36	221.92	96.58	4897
8	ਜੰਮੂ-ਕਸ਼ਮੀਰ	44	292.32	104.23	6250
9	ਝਾਰਖੰਡ	184	3031.89	1264.06	81725
10	ਕਰਨਾਟਕ	842	9251.19	3342.43	203145
11	ਕੇਰਲ	106	1082.55	517.52	32642
12	ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼	368	19452.61	4411.51	286949
13	ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ	49	14144.68	2069.00	133043
14	ਓਡੀਸ਼ਾ	116	2663.78	976.66	59525
15	ਪੰਜਾਬ	329	1214.90	604.41	42905
16	ਰਾਜਸਥਾਨ	65	3190.45	790.19	44763
17	ਤਾਮਿਲਨਾਡੂ	1634	11945.24	5087.18	334801
18	ਤੇਲੰਗਾਨਾ	146	5003.44	1253.12	83094
19	ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼	256	3262.07	1339.13	78727
20	ਉੱਤਰਾਖੰਡ	41	516.52	203.52	8072
21	ਪੱਛਮੀ ਬੰਗਾਲ	153	5903.72	2184.70	144862
	ਉੱਪ ਜੋੜ (ਰਾਜ)	5004	123613.09	35024.02	2250501
22	ਅਰੁਣਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼	5	98.16	78.44	1606
23	ਅਸਾਮ	47	1247.78	548.89	36577
24	ਮਨੀਪੁਰ	24	679.52	396.72	26451
25	ਮੇਘਾਲਿਆ	8	32.23	11.51	764
26	ਮਿਜ਼ੋਰਮ	9	222.92	165.29	10552
27	ਨਾਗਾਲੈਂਡ	13	335.03	229.27	13560
28	ਸਿੱਕਮ	1	1.95	0.65	43
29	ਤ੍ਰਿਪੁਰਾ	24	1267.49	722.57	45972
	ਉੱਪ ਜੋੜ(ਉੱਤਰ ਪੂਰਬੀ ਰਾਜ)	131	3885.09	2153.34	135525
30	ਅੰਡੇਮਾਨ-ਨਿਕੋਬਾਰ ਦੀਪਸਮੂਹ	3	53.96	9.14	609
31	ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ	-	1.29	0.21	10
32	ਦਾਦਰ ਤੇ ਨਗਰ ਹਵੇਲੀ	1	39.32	15.12	946
33	ਦਮਨ ਅਤੇ ਦਿਉ	2	5.06	2.11	136
34	ਦਿੱਲੀ	-	50.18	8.91	468
35	ਲਕਸ਼ਦੀਪ	-	-	-	-
36	ਪੁੱਡੁਚੇਰੀ	6	162.81	58.01	3866
	ਸਥ ਜੋੜ (ਯੂ.ਟੀ)	12	312.63	93.49	6035
	ਕੁੱਲ ਜੋੜ	5147	127810.81	37270.84	2392061

ਸਰੋਤ : ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਗਰੀਬੀ ਖਾਤਮਾ ਮੰਤਰਾਲਾ, 2017

ਬਾਕੀ ਸਫ਼ਾ 14 ਉੱਤੇ

ਕਰਵਾਉਣਗੇ। ਮਕਾਨਾਂ ਦੀ ਵਧ ਰਹੀ ਮੰਗ ਨੂੰ ਵੇਖਦੇ ਹੋਏ ਸਕੀਮ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੇ ਉਸਾਰੀ ਸਮਾਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੋਵੇਗਾ ਜੋ ਕਿ ਸਥਾਨਕ ਤੌਰ ਤੇ ਤਿਆਰ ਹੁੰਦੀਆਂ ਇੱਟਾਂ ਅਤੇ ਸੀਮੈਂਟ ਜਾਂ ਸਵਾਹ ਆਦਿ ਹਨ। ਸਕੀਮ ਨੇ ਸੰਗਠਿਤ ਉਰਜਾ ਨਿਪੁੰਨਤਾ ਦੀ ਸਕੀਮ ਨੂੰ ਅਪਣਾਇਆ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਵਧੇਰੇ ਮਜ਼ਬੂਤ ਅਤੇ ਪਹੁੰਚਯੋਗ ਮਕਾਨ ਤਿਆਰ ਹੋ ਸਕਣ। ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀ ਵਾਲੇ ਮਕਾਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਨਵੀਂ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਵਰਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ, 13 ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ ਤਿਆਰ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵਧ ਸਕੇ।

ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਮਿਸ਼ਨ ਦਾ ਹੋਰ ਸ਼ਹਿਰੀ ਮਿਸ਼ਨਾਂ ਨਾਲ ਸੁਮੇਲ

ਸ਼ਹਿਰੀ ਸਕੀਮਾਂ ਦੇ ਸੰਗਠਿਤ ਹੋਣ ਨਾਲ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਨੂੰ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਨੂੰ ਅੱਪਗ੍ਰੇਡ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਮਿਲੇਗੀ ਤਾਂ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਮਕਾਨਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਪੂਰੀ ਹੋ ਸਕੇ ਜੋ ਕਿ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਭੌਤਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਲੋੜੀਂਦੇ ਢਾਂਚੇ ਨਾਲ ਲੈਸ ਹੋਣ।

ਅੱਟਲ ਮਿਸ਼ਨ ਫਾਰ ਰੀਜੂਵੀਨੇਸ਼ਨ ਐਂਡ ਅਰਬਨ ਟਰਾਂਸਫਾਰਮੇਸ਼ਨ (ਏ ਐੱਮ ਆਰ ਯੂ ਟੀ) ਦਾ ਯਤਨ ਹਰ ਮਕਾਨ ਦੀ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ, ਸੀਵਰੇਜ ਕੁਨੈਕਸ਼ਨ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ, ਖਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਅਤੇ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਘੱਟ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਦਾ ਮੁੱਢਲਾ ਢਾਂਚਾ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਉਣਾ ਹੈ। ਇਹ ਮਿਸ਼ਨ ਦੇਸ਼ ਦੇ 500 ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਸਕੀਮ ਨਾਲ ਤਾਲਮੇਲ ਹੋਣ ਨਾਲ ਲੋੜੀਂਦੇ ਢਾਂਚੇ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਹਾਇਤਾ ਮਿਲੇਗੀ।

ਸਫੱਫ ਭਾਰਤ ਮਿਸ਼ਨ (ਸ਼ਹਿਰੀ) ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਥਾਂ ਉੱਤੇ ਪਖਾਨਾ ਕਰਨੋਂ ਰੋਕਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨਾ, ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਮੈਲਾ ਢੇਣ ਦੀ ਪ੍ਰਥਾ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਪਖਾਨੇ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨਾ ਇਸ ਮਿਸ਼ਨ ਦਾ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਹਿੱਸਾ ਹੈ। ਪੀ ਐੱਮ ਏ ਵਾਈ ਦਾ ਐੱਸ ਬੀ ਐੱਮ ਨਾਲ ਤਾਲਮੇਲ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਵੇਗਾ ਕਿ ਸਫਾਈ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਮੁੱਢਲੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੋਵੇ।

ਸ਼ਹਿਰੀ ਬੇਘਰਿਆਂ ਨੂੰ ਜਗ੍ਹਾ ਮੁਹੱਈਆ

ਜ਼ਮੀਨ ਪ੍ਰਾਪਤੀ, ਪੁਨਰਵਾਸ ਅਤੇ ਪੁਨਰਸਥਾਪਨਾ

ਅਮਲਾਨ ਜਿਓਤੀ ਗੋਸਵਾਮੀ ਅਤੇ ਗੋਤਮ ਭਾਨ

ਜ਼ਮੀਨ ਪ੍ਰਾਪਤੀ, ਪੁਨਰਵਾਸ ਅਤੇ ਪੁਨਰ-ਸਥਾਪਨਾ (ਐੱਲ ਏ ਆਰ ਆਰ) ਅਤੇ ਸਭ ਲਈ ਮਕਾਨ (ਐੱਚ ਐੱਫ ਏ) ਦਰਮਿਆਨ ਜੋ ਸੰਬੰਧ ਹੈ ਉਹ ਮੁੱਢਲੇ ਤੌਰ ਤੇ ਯੋਜਨਾਬੱਧ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਜ਼ਮੀਨ ਕਾਫੀ ਅਤੇ ਪਹੁੰਚਯੋਗ ਮਕਾਨਾਂ ਦੀ ਕਮੀ ਕਾਰਨ ਅਹਿਮੀਅਤ ਹਾਸਿਲ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

ਤਾਜ਼ਾ ਸਰਕਾਰੀ ਅਨੁਮਾਨਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸ਼ਹਿਰੀ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ 19 ਮਿਲੀਅਨ ਮਕਾਨ ਯੂਨਿਟਾਂ ਦੀ (ਕੁੰਡੂ ਕਮੇਟੀ, 2012) ਕਮੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਮੀ ਦਾ 80 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ (ਲਗਭਗ 15 ਮਿਲੀਅਨ ਯੂਨਿਟ) ਮੌਜੂਦਾ ਯੂਨਿਟਾਂ ਵਿੱਚ ਜਗ੍ਹਾ ਦੀ ਕਮੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਬੇਘਰੇ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਹੈ। ਇਹ ਗੱਲ ਸਾਨੂੰ ਯਾਦ ਦਿਵਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਹਿਰੀ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਮਕਾਨਾਂ ਦੀ ਕਮੀ ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਬੁੜ ਕਾਰਨ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਮਕਾਨਾਂ ਦੀ ਗ਼ੈਰ-ਮੌਜੂਦਗੀ ਕਾਰਨ। ਇਸ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕਰਮ ਵਜੋਂ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਆਵਾਸ ਯੋਜਨਾ (ਪੀ ਐਮ ਏ ਵਾਈ) ਦਾ ਉਦੇਸ਼ 2022 ਤੱਕ 20 ਮਿਲੀਅਨ ਨਵੇਂ ਮਕਾਨ ਯੂਨਿਟ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਉਸੇ ਸਮੇਂ ਦਿਹਾਤੀ ਭਾਰਤ ਦੇ 56 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਜਾਂ 10 ਕਰੋੜ ਪੇਂਡੂ ਘਰਾਂ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਬੇਜ਼ਮੀਨੇ ਹਨ। ਇਹ ਅਹਿਮ ਹੈ ਕਿ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਹ ਕਦੇ ਕਦਾਈਂ ਹੀ ਵਾਪਰਦਾ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਅੰਕੜਿਆਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠੇ ਰੱਖ ਕੇ ਗਿਣਿਆ ਜਾਵੇ। ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਜ਼ਮੀਨੀ ਸੁਧਾਰਾਂ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਨਾ ਬਣਾ ਸਕਣ ਦੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਗਲਤੀ ਅਜਿਹਾ ਸੰਦਰਭ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਿ ਸ਼ਹਿਰੀ-ਦਿਹਾਤੀ ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਸੁਧਾਰਾਂ ਦੀ ਤਿੜਕੀ

ਸਿਆਸਤ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਈ ਹੈ।

ਅਸੀਂ ਉਸ ਨੀਤੀ ਧਿਆਨ ਦਾ ਕਿਵੇਂ ਜਾਇਜ਼ਾ ਲੈ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਜੋ ਕਿ ਇਸ ਵੇਲੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚਯੋਗ ਮਕਾਨ ਬਣਾਉਣ ਵੱਲ ਕੇਂਦਰਿਤ ਹੈ। ਤਿੰਨ ਪੈਮਾਨਿਆਂ ਦਾ ਜਾਇਜ਼ਾ ਲਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਦੋ ਹਨ - ਪਹੁੰਚ ਯੋਗਤਾ ਅਤੇ ਸਮਰੱਥਾ। ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਇਸ ਨੀਤੀ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰੇ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਗਏ ਹਨ 'ਘੱਟ ਆਮਦਨ' ਵਾਲੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਪਰਿਭਾਸ਼ਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਇਕ ਪਹੁੰਚ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਮਕਾਨ ਦਾ ਆਕਾਰ ਅਤੇ ਲਾਗਤ ਕਿੰਨੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਹੜੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਅਤੇ ਸਮਾਨ ਸਮਰੱਥਾ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਕ ਤੀਜਾ ਪੈਮਾਨਾ ਅਜੇ ਤੱਕ ਹੱਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਿਆ ਜਾਂ ਇਸ ਨੇ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਨੀਤੀ ਸੰਬੰਧੀ ਧਿਆਨ ਖਿੱਚਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਨਾਜ਼ੁਕ ਪੈਮਾਨਾ ਹੈ ਵਿਹਾਰਕਤਾ ਦਾ। ਇਹ ਪਹੁੰਚ ਯੋਗ ਮਕਾਨ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ। ਵਿਹਾਰਕਤਾ ਤੋਂ ਭਾਵ ਇਕ ਨੀਤੀ ਕਾਰਵਾਈ ਅਧੀਨ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਮਕਾਨ ਵਿੱਚ ਅਰਥਪੂਰਨ ਜੀਵਨ ਗੁਜ਼ਾਰ ਸਕਣਾ ਹੈ। 'ਵਿਹਾਰਕਤਾ' ਦਾ ਮਤਲਬ ਲਾਗਤ ਅਤੇ ਲਾਭਾਂ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਉੱਠ ਕੇ ਨੀਤੀ ਧਿਆਨ ਖਿੱਚਣਾ ਹੈ। ਜੇ ਕੇਂਦਰ ਅਤੇ ਸੂਬਿਆਂ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਮੌਜੂਦਾ ਨਾਕਾਫੀ ਕਬਜ਼ਾ ਦਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨਾ (ਪਿਛਲੀਆਂ ਨੀਤੀਆਂ ਅਧੀਨ ਬਣਾਏ ਗਏ ਤਿੰਨ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇਕ ਵਿੱਚ ਹੀ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਲੋਕ ਰਹਿ ਰਹੇ ਹਨ)। ਇਹ ਵਿਹਾਰਕਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਪਾਸੇ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ।

ਥੋੜ੍ਹੀ ਆਮਦਨ ਵਾਲੇ ਗਰੁੱਪ ਲਈ ਵਿਹਾਰਕਤਾ ਦੇ ਤਿੰਨ ਪਹਿਲੂਆਂ ਉੱਤੇ ਵਿਚਾਰ

ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ : (ੳ) ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਅਤੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਵਿੱਚ ਸੰਪਰਕ (ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਲੋਕ ਉਥੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜਿਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ)। (ਅ) ਜੁੜਾਅ (ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਜਨਤਕ ਆਵਾਜਾਈ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ) ਅਤੇ (ੲ) ਭੌਤਿਕ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਢਾਂਚੇ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ (ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ ਭਾਈਚਾਰਾ, ਸਕੂਲ, ਹਸਪਤਾਲ ਵਗੈਰਾ)। ਜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਹਿਲੂਆਂ ਉੱਤੇ ਵਿਚਾਰ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਨੌਕਰੀ ਅਤੇ ਰਹਿਣ ਟਿਕਾਣੇ ਦਰਮਿਆਨ ਸੰਪਰਕ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪਹੁੰਚ ਯੋਗ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਨੀਤੀ ਦੇ ਲੋੜੀਂਦੇ ਨਤੀਜੇ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦੇ। ਟਿਕਾਣੇ ਅਤੇ ਭੂਗੋਲਿਕ ਨੇੜਤਾ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਅਸਲ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕਰਨਾ ਜੋ 'ਮਕਾਨ' ਨੂੰ ਘਰ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਸਿਰਫ ਇਕ 'ਯੂਨਿਟ' ਨਹੀਂ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਹੀ ਜ਼ਮੀਨ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੀ ਅਹਿਮੀਅਤ ਪਹੁੰਚਯੋਗ ਮਕਾਨਾਂ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ ਅਹਿਮ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਲਾਰ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਘੱਟ ਆਮਦਨ ਦੀਆਂ ਸ਼ਹਿਰੀ ਅਬਾਦੀਆਂ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣ ਦੇ ਸਨਕੀ ਕਦਮ ਵਜੋਂ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਨਾਲ ਪਿੰਡਾਂ ਤੋਂ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੇ ਬਾਹਰਲੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵੱਲ ਜਾਣ ਦਾ ਰੁਝਾਨ ਵਧਦਾ ਦਿਸਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਇਕ ਵੱਡਾ ਸਵਾਲ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਯੋਜਨਾਬੱਧ ਦਿਹਾਤੀ, ਸ਼ਹਿਰੀ ਅਤੇ ਪੇਂਡੂ ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਉੱਚ ਰਹਿਣ ਦਰ ਦਾ ਮਸਲਾ ਕਿਵੇਂ ਸੁਲਝੇਗਾ।

ਇਸ ਲਈ ਨਾਜ਼ੁਕ ਸਵਾਲ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਲਾਰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਿਵੇਂ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕਿ ਸ਼ਹਿਰੀ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚਯੋਗ ਮਕਾਨਾਂ ਦਾ ਮੁੜ ਵਿਕਾਸ ਯਕੀਨੀ ਬਣ ਸਕੇ, ਸਗੋਂ ਮੁੱਖ ਸਵਾਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਭ ਲਈ

ਮਕਾਨ ਦਾ ਟੀਚਾ ਜ਼ਮੀਨ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਜਾਂ ਪੁਲਿੰਗ (ਜਿਵੇਂ ਵੀ ਢੁਕਵਾਂ ਹੋਵੇ) ਰਾਹੀਂ ਕਿਵੇਂ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਬਹੁ-ਪੱਖੀ ਹੋਰ ਨੀਤੀਆਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਸੇ ਜ਼ਮੀਨ ਉੱਤੇ ਮਕਾਨਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਸੁਧਾਰਨਾ, ਕਰਜ਼ਾ ਆਧਾਰਿਤ ਸਬਸਿਡੀਆਂ, ਲਾਭਪਾਤਰੀਆਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਾਲੇ ਮਕਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਵਗੈਰਾ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਹਿਰੀ ਅਤੇ ਦਿਹਾਤੀ ਖੇਤਰਾਂ ਵੱਲ ਝਾਤ ਮਾਰਨਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।

ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੇਖੀਏ ਕਿ ਲਾਰ ਕਾਨੂੰਨ ਕੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ? ਲਾਰ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦੀ 'ਜਨਤਕ ਉਦੇਸ਼' ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ :

(ੳ) ਅਜਿਹੇ ਆਮਦਨ ਗਰੁਪਾਂ ਲਈ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਦਾ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਉੱਤੇ ਢੁੱਕਵੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ (ਐੱਸ-2 (1) (ਡੀ))।

(ਅ) ਯੋਜਨਾਬੱਧ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਜਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਟਿਕਾਣਿਆਂ ਜਾਂ ਸ਼ਹਿਰੀ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਰਿਹਾਇਸ਼ੀ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਵਿਕਾਸ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ (ਐੱਸ-2 (1) (ਈ))।

(ੲ) ਗਰੀਬਾਂ ਅਤੇ ਬੇਘਰੇ ਜਾਂ ਅਜਿਹੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਜੋ ਕਿ ਕੁਦਰਤੀ ਆਫ਼ਤਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਣ ਜਾਂ ਫਿਰ ਉਜੜੇ ਲੋਕਾਂ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਸਰਕਾਰੀ ਯੋਜਨਾ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਉਜੜੇ ਗਏ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ (ਐੱਸ-2 (1) (ਐੱਫ))।

ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਲਾਰ ਕਾਨੂੰਨ ਅਧੀਨ ਇਹ ਸੰਭਵ ਹੈ ਕਿ ਐਮੀਨੈਂਟ ਡੋਮੇਨ ਟਾਈਪ ਜ਼ਮੀਨ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਪਹੁੰਚ ਯੋਗ, ਕਾਫੀ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ, ਸਭ ਲਈ ਦਿਹਾਤੀ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ। ਉਪਰ ਦੱਸੇ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਲਾਰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ, ਜੋ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਪ੍ਰਾਪਤੀ, ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਅਤੇ ਆਰ ਐਂਡ ਆਰ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹਨ, ਲਾਗੂ ਹੋਣਗੀਆਂ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਜਿਥੇ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਅਜਿਹੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਪੀ ਪੀ ਪੀ ਜਾਂ ਨਿੱਜੀ ਮੋਡ ਰਾਹੀਂ ਜ਼ਮੀਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਉਥੇ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਲੈਣ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਧਾਰਾਵਾਂ ਵਾਧੂ ਤੌਰ ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣਗੀਆਂ (70 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਪੀ ਪੀ ਪੀ ਵਿੱਚ, 80 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਨਿੱਜੀ ਕੰਪਨੀਆਂ ਵਿੱਚ)।

ਇਸ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਅਜਿਹੇ ਜਨਤਕ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਅਮਲ ਕਾਨੂੰਨ ਅਨੁਸਾਰ ਚੱਲੇਗਾ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਅਮਲ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਇਹ ਵੇਖਣਾ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਜਨਤਕ ਉਦੇਸ਼ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਖ਼ਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਅਜਿਹੇ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਪਹੁੰਚਯੋਗ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਲਈ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਪਹੁੰਚਯੋਗ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਲਈ ਸਫਲ ਜ਼ਮੀਨ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋਣ ਦਾ ਬਹੁਤ ਸੀਮਿਤ ਇਤਿਹਾਸ ਹੈ। ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਹੋਰ ਜਨਤਕ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਢਾਂਚਾ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟਾਂ, ਨਾਜ਼ੁਕ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਵਗੈਰਾ ਨੀਤੀ ਅਮਲ ਵਿੱਚ ਹਾਵੀ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਜਿਸ ਥਾਂ ਉਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਲਾਰ ਕਾਨੂੰਨ ਅਧੀਨ ਹਾਸਿਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਥੇ ਆਰ ਐਂਡ ਆਰ ਧਾਰਾਵਾਂ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਢਾਂਚਾ ਸਹੂਲਤਾਂ (ਮਕਾਨ ਯੂਨਿਟਾਂ ਸਮੇਤ) ਉੱਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਆਰ ਐਂਡ ਆਰ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਵਜੋਂ ਐਮੀਨੈਂਟ ਡੋਮੇਨ ਅਧੀਨ ਜ਼ਮੀਨ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਦਾ ਭਾਵ ਜ਼ਮੀਨ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਉਜੜੇ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਸ਼ਹਿਰੀ ਘੱਟ ਆਮਦਨ ਵਰਗ ਜਾਂ ਦਿਹਾਤੀ ਬੇਜ਼ਮੀਨੇ ਵਰਗ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮਕਾਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਹੈ। ਲਾਰ ਕਾਨੂੰਨ ਅਧੀਨ ਜ਼ਮੀਨ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਉਜੜੇ ਗਏ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਰ ਐਂਡ ਆਰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਇਕ ਉਜੜੇ ਬੇਜ਼ਮੀਨੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ 'ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਪਰਿਵਾਰ' ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਉੱਤੇ ਪੂਰਾ ਉਤਰਨਾ ਪਵੇਗਾ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਸਿਰਫ ਮਕਾਨ ਮਾਲਿਕ ਹੀ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਹਨ ਸਗੋਂ ਉਹ ਲੋਕ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੁੱਢਲੀ ਰੋਜ਼ੀ-ਰੋਟੀ ਇਸ ਕਾਰਨ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰ, ਮੁਜ਼ਾਰੇ, ਬਟਾਈ ਤੇ ਖੇਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਜੰਗਲਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਪਿਛਲੇ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਤੋਂ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਰਹੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਲੋਕ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰੋਜ਼ੀ-ਰੋਟੀ ਮੁੱਢਲੇ ਤੌਰ ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਕੋਈ ਸੌਖਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਜੇ ਸਰਕਾਰ ਲੈਂਡ ਪੁਲਿੰਗ ਦੇ ਬਦਲਵੇਂ ਰਾਹ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਂਦੀ ਹੈ (ਭਾਵ ਕਿ ਐਮੀਨੈਂਟ ਡੋਮੇਨ ਟਾਈਪ ਜ਼ਮੀਨ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਹੀਂ) ਤਾਂ ਇਹ

ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਉਸ ਮੁੜ ਵਿਕਸਤ ਪਲਾਟ ਵਿੱਚ ਈ ਡਬਲਯੂ ਐੱਸ/ਐੱਲ ਆਈ ਜੀ /ਪਹੁੰਚਯੋਗ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਲਈ ਢੁਕਵੇਂ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੋਣ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਢਾਂਚੇ ਸੰਬੰਧੀ ਸਹੂਲਤਾਂ ਅਤੇ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਮੌਕਿਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵੀ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਨੂੰ ਅਮਲ ਵਿੱਚ ਲਿਆਉਣਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਕੰਮ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਯਤਨਾਂ ਜਾਂ ਲੈਂਡ ਪੁਲਿੰਗ ਦੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਸਿਆਸੀ ਆਰਥਿਕਤਾ ਘੁੰਮਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਕਿ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਬਹੁਤ ਨੁੱਕਰ ਉਤੇ ਬੈਠੇ ਲੋਕ ਬਦਲੇ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਹਾਸਿਲ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਲੈਂਡ ਪੁਲਿੰਗ ਵਿੱਚ ਸਿਰਫ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਮਾਲਿਕ ਹੀ ਮੁੜ ਵਿਕਸਿਤ ਹੋਈ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਕੁੱਝ ਹਿੱਸਾ ਹਾਸਿਲ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਕਿਸੇ ਬੇਜ਼ਮੀਨੇ ਨੇ ਲੈਂਡ ਪੁਲਿੰਗ ਤੋਂ ਪਹੁੰਚਯੋਗ ਮਕਾਨਾਂ ਦਾ ਲਾਭ ਲੈਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਨੀਤੀ ਵਿੱਚ ਉਸ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜ਼ਿਕਰ ਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਲੈਂਡ ਪੁਲਿੰਗ ਵਿੱਚ ਜੋ ਸਾਂਝੇ ਇਲਾਕੇ ਮੁੜ ਵਿਕਸਿਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚ ਯੋਗ ਮਕਾਨਾਂ ਵਾਲੇ ਹਿੱਸੇ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਇਸ ਲਈ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਦੋ ਚੁਨੌਤੀਆਂ ਹਨ - ਪਹਿਲੀ ਇਹ ਕਿ ਅਸੀਂ ਲਾਰ ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਪਹੁੰਚਯੋਗ ਦਿਹਾਤੀ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਲਈ ਲੈਂਡ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੇ ਐਜ਼ਾਰਾਂ ਨੂੰ ਵਰਤਣ ਵਿੱਚ ਆ ਰਹੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਬਾਰੇ ਵਿਹਾਰਕ ਹੋਈਏ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਨੀਤੀਆਂ ਘੜਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰੀਏ ਜੋ ਕਿ ਇਸ ਪਾੜੇ ਨੂੰ ਭਰ ਸਕਣ। ਦੂਸਰੇ, ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਲਾਰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚਯੋਗ ਮਕਾਨਾਂ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਲਈ ਵਰਤਣ ਵਿੱਚ ਇਸ ਇਤਿਹਾਸਕ ਨਾਂਹ ਨੁੱਕਰ ਨੂੰ ਚੁਨੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੁਨੌਤੀਆਂ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੀ ਐੱਮ ਏ ਵਾਈ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਦਮਾਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ। ਪੀ ਐੱਮ ਏ ਵਾਈ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਚਾਰ ਖੇਤਰਾਂ ਉੱਤੇ ਧਿਆਨ ਕੇਂਦਰਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ - (ੳ) ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਸੌਮੇ ਵਜੋਂ ਵਰਤ ਕੇ ਨਿੱਜੀ ਡਿਵੈਲਪਰਾਂ ਦੀ ਮਦਦ

ਨਾਲ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਮੁੜ ਉਸਾਰੀ, ਜਿਥੇ ਕਿ ਨਿੱਜੀ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟਾਂ ਨੂੰ ਵਿੱਤੀ ਤੌਰ ਤੇ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਯੋਗ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਵਾਧੂ ਟੀ ਡੀ ਆਰ/ਐਫ ਏ ਆਰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। (ਅ) ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਲਈ ਕਰਜ਼ਾ ਸੰਬੰਧਿਤ ਸਬਸਿਡੀ, ਤਾਂ ਕਿ ਪਹੁੰਚਯੋਗ ਮਕਾਨਾਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। (ੳ) ਕੇਂਦਰੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਪੀ ਪੀ ਪੀ ਮੋਡ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚਯੋਗ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ, ਜਿਥੇ ਕਿ 35 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਮਕਾਨ ਈ ਡਬਲਿਯੂ ਐੱਸ ਵਰਗ ਲਈ ਉਸਾਰੇ ਜਾਣੇ ਹਨ। (ਸ) ਲਾਭਪਾਤਰੀ ਅਧਾਰਤ ਨਿੱਜੀ ਮਕਾਨਾਂ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਲਈ ਸਬਸਿਡੀ।

ਇਸ ਦਾ ਭਾਵ ਹੈ ਕਿ ਜਿਥੇ ਲਾਰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਪਹੁੰਚਯੋਗ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਲਈ ਲਿਖਤੀ ਅਧਾਰ ਉੱਤੇ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਉਥੇ ਇਹ ਧਾਰਾਵਾਂ ਉਜੜੇ/ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ, ਆਰ ਐਂਡ ਆਰ, ਮੁਆਵਜ਼ਾ, ਸਮਾਜਿਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵਗੈਰਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਦੀਆਂ ਹੋਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜਨਤਕ ਉਦੇਸ਼, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਹੁੰਚਯੋਗ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਪੂਰਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਉਦੇਸ਼ ਬਦਲਣ ਲਈ ਜਾਂ ਨਿੱਜੀ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਤਬਦੀਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ)। ਮਕਾਨਾਂ ਦੀ ਕਮੀ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਨਵੇਂ ਯੂਨਿਟ ਬਣਾਉਣ ਉੱਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਨਾ ਸਾਨੂੰ ਲੇਖ ਦੀ ਮੁੱਢਲੀ ਚਿੰਤਾ ਵੱਲ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਲਾਰ ਅਤੇ ਲੈਂਡ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਪਹੁੰਚਯੋਗ ਮਕਾਨਾਂ ਲਈ ਇਤਿਹਾਸਕ ਤੌਰ ਤੇ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਹੋਈ, ਤੱਦ ਬਣੇ ਹੋਏ ਯੂਨਿਟਾਂ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਭੂਗੋਲਿਕ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਘੱਟ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਰਹੇਗੀ। ਅਜਿਹੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਸਾਨੂੰ ਵਿਹਾਰਕ ਚੁਨੌਤੀਆਂ ਵੱਲ ਮੋੜਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਅਸੀਂ ਉਪਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਪਿਛਲੀਆਂ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਨੀਤੀਆਂ ਅਧੀਨ ਬਣੇ ਮਕਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਦੀ ਦਰ ਘੱਟ ਹੋਣ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਬਦਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਜਿਥੇ ਪਹਿਲਾਂ ਮਕਾਨ ਤਾਂ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ ਪਰ ਉਹ ਨਾਕਾਫੀ ਹਨ। ਇਥੇ ਹੀ ਪੀ ਐੱਮ ਏ ਵਾਈ ਵਲੋਂ ਇਕ ਮਾਡਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਸੇ ਜਗ੍ਹਾ ਉੱਤੇ ਅਪਗ੍ਰੇਡੇਸ਼ਨ

ਕਰਨਾ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਉਸੇ ਜਗ੍ਹਾ ਉੱਤੇ ਮੁੜ ਵਿਕਾਸ ਕਰਨਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਲਿਖਤ ਤੌਰ ਤੇ ਦੋਹਾਂ ਵਿੱਚ ਜੋ ਮੁੱਢਲਾ ਫਰਕ ਹੈ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਪਹਿਲਾ ਮੌਜੂਦਾ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਕੇ ਉਥੇ ਨਵੀਂ ਇਮਾਰਤ ਉਸਾਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦ ਕਿ ਦੂਜੇ ਵਿੱਚ ਪੁਰਾਣੀ ਇਮਾਰਤ ਨੂੰ ਢਾਹਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਸਗੋਂ ਉਸ ਵਿੱਚ ਹੀ ਮੁਢਲੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ ਲਈ ਢਾਂਚੇ ਵਿੱਚ ਫੇਰਬਦਲ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸੇ ਜਗ੍ਹਾ ਉੱਤੇ ਮੁੜ ਵਿਕਾਸ ਘੱਟ ਅਮਦਨ ਵਰਗ ਲਈ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਭਾਵ ਕਿ ਅਪਗ੍ਰੇਡੇਸ਼ਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਨਵੀਂ ਜ਼ਮੀਨ ਲੱਭਣ ਦੀ ਲੋੜ ਫੇਰ ਵੀ ਬਣੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਪੀ ਐੱਮ ਏ ਵਾਈ ਲੈਣ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਆਪਣਾ ਪੱਕਾ ਮਕਾਨ (ਜਾਂ ਸਭ ਮੌਸਮਾਂ ਵਿੱਚ ਟਿਕਣ ਵਾਲੀ ਯੂਨਿਟ) ਹੈ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਪੱਕੇ ਮਕਾਨ ਨੂੰ ਅੱਪਗ੍ਰੇਡ ਕਰਨਾ ਜਾਂ ਉਸ ਦਾ ਪ੍ਰਸਾਰ ਕਰਨਾ (ਮੁੜ ਵਿਕਾਸ ਨਹੀਂ) ਪੀ ਐੱਮ ਏ ਵਾਈ ਦੇ ਲਾਭ ਤੋਂ ਵਾਂਝਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਕਈ ਸੂਬਿਆਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਮੀਆਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰਾਜਾਂ ਦੀਆਂ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਨੀਤੀਆਂ ਦਾ ਦਾਇਰਾ ਵਿਸ਼ਾਲ ਕਰਨ ਲਈ ਕਈ ਵੱਖਰੀਆਂ ਪਹੁੰਚਾਂ ਅਪਣਾਈਆਂ ਹਨ। ਅਜਿਹੀਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਥੇ ਰਾਜਾਂ ਨੇ ਵਿਖਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਪਹੁੰਚਯੋਗ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਅਧੀਨ ਕਾਫੀ ਮਕਾਨਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਕਿਵੇਂ ਪੂਰੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ ਕਰਨਾਟਕ ਦੀ ਪਹੁੰਚਯੋਗ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਨੀਤੀ 2016 ਨੂੰ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ 7 ਮਾਡਲਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੈ - (ੳ) ਲਾਭਪਾਤਰੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਾਲੇ ਮਕਾਨ ਦਾ ਪ੍ਰਸਾਰ, (ਅ) ਲਾਭਪਾਤਰੀ ਦੇ ਲਾਭ ਵਾਲੀ ਮਕਾਨ ਦੀ ਨਵੀਂ ਉਸਾਰੀ, (ੳ) ਉਸੇ ਜਗ੍ਹਾ ਉੱਤੇ ਅੱਪਗ੍ਰੇਡੇਸ਼ਨ, (ਸ) ਉਸੇ ਜਗ੍ਹਾ ਉੱਤੇ ਮੁੜ ਵਿਕਾਸ, (ਹ) ਪਲਾਟਾਂ ਅਤੇ ਸਥਾਨਾਂ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਮਕਾਨ ਅਤੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਸਮੇਤ (ਕ) ਗਰੁੱਪ ਹਾਊਸਿੰਗ ਅਤੇ ਟਾਊਨਸ਼ਿਪ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ, (ਖ) ਭਾਈਵਾਲੀ ਵਿੱਚ ਗਰੁੱਪ ਹਾਊਸਿੰਗ। ਇਨ੍ਹਾਂ 7 ਵਿੱਚੋਂ ਪੀ ਐੱਮ ਏ ਵਾਈ ਦੇ ਲਾਭ ਸਿਰਫ (ਸ),

(ਕ) ਅਤੇ (ਖ) ਵਰਗ ਉੱਤੇ ਹੀ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਫੇਰ ਸਾਨੂੰ ਅੱਗੇ ਕਿਵੇਂ ਵਧਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ? ਸਾਨੂੰ ਸ਼ਹਿਰੀ ਆਬਾਦੀ ਦੇ ਸੰਕਟ ਬਾਰੇ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾ ਹੀ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਸਿਰਫ ਮੈਟਰੋਪਾਲੀਟਨ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਬਾਰੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਨਾਜ਼ੁਕ ਤੌਰ ਤੇ ਵਿਕਸਤ ਹੋ ਰਹੇ ਨਵੇਂ ਕਸਬਿਆਂ ਬਾਰੇ ਵੀ, ਜੋ ਕਿ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਫੈਲ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਸਿਰਫ ਲਾਰ ਦੀਆਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੈ ਸਗੋਂ ਮੌਜੂਦਾ ਲੈਂਡ ਯੂਜ਼ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰ ਅਤੇ ਨਿਪੁੰਨ ਢੰਗ ਨਾਲ ਮੋੜ ਕੇ ਵੀ ਸੰਭਵ ਹੈ। ਮੌਜੂਦਾ, ਨਵੇਂ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟਾਂ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚਯੋਗ ਮਕਾਨ ਯੂਨਿਟਾਂ ਦੇ ਕੁੱਝ ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਨੂੰ ਰਾਖਵਾਂ ਰੱਖਣ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਹੁਣ ਪੁਰਾਣੀ ਤਾਂ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਨੂੰ ਵਧੀਆ ਢੰਗ ਨਾਲ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਹੋਰ ਅਹਿਮ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਨਵੀਆਂ ਸ਼ਹਿਰੀ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚਯੋਗ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਜ਼ੋਨ ਕਾਇਮ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣ ਸਕੇ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਵਾਜ਼ਬ ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਹੋਰ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਨਾ ਵਰਤਿਆ ਜਾਵੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਮਿਸ਼ਰਤ ਘਰਾਂ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਵੇਗੀ ਕਿ ਪਹੁੰਚਯੋਗ ਮਕਾਨ ਬਿਲਕੁਲ ਬਾਹਰਵਾਰ ਥਾਂ ਉੱਤੇ ਨਾ ਬਣਨ। ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ ਕੋਟਾ ਅਤੇ ਜੈਪੁਰ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚਯੋਗ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਯੋਜਨਾ 2015 ਵਿੱਚ ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਮਾਡਲ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਜਿਥੇ ਕਿ ਨਿੱਜੀ ਬਿਲਡਰਾਂ ਨੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ 75 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਹਿੱਸੇ ਉੱਤੇ ਪਹੁੰਚਯੋਗ ਮਕਾਨ ਯੂਨਿਟ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤੇ ਜਦ ਕਿ ਬਾਕੀ 25 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਜ਼ਮੀਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ ਮਕਾਨ ਬਣਾ ਕੇ ਦੇਣ ਲਈ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਰਾਂਚੀ ਮਾਸਟਰ ਯੋਜਨਾ 2037 ਵਿੱਚ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਅਨੁਪਾਤਕ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚਯੋਗ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਜ਼ੋਨ ਲਈ ਨੋਟੀਫਾਈ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਰਾਂਚੀ ਅਤੇ ਜੈਪੁਰ ਵਿੱਚ ਫਰਕ ਸਿਰਫ ਏਨਾ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਸ਼ਹਿਰੀ ਪੱਧਰ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਬਨਾਮ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਪੱਧਰ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਕੰਮ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਜਾਰੀ ਰਹਿ ਸਕਦੇ ਹਨ ਪਰ ਲੋੜ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਸ਼ਹਿਰ ਪੱਧਰ ਉੱਤੇ ਤਬਦੀਲ ਕਰਨ ਦੀ ਬਜਾਏ

ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਆਧਾਰਿਤ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸੀਮਤ ਰਹੇਗਾ।

ਪਹਿਚਯੋਗ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਲਾਰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਸਮੁੱਚੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਸਮਝਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਜਦ ਕਿ ਲਾਰ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਅਰ ਐਂਡ ਆਰ ਧਾਰਾਵਾਂ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਜੜੇ ਹੋਏ ਦਿਹਾਤੀ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦਾ ਪੁਨਰਵਾਸ ਹੋ ਸਕੇ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਆਰ ਐਂਡ ਆਰ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਉਣ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਵਧ ਕੇ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਹਿਰੀ ਖੇਤਰਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਵੀ ਮਦਦ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਜੋ ਕਿ ਢੁਕਵੇਂ ਮਕਾਨਾਂ ਦੇ ਚਾਹਵਾਨ ਹਨ ਪਰ ਸਥਾਨ ਦੀ ਵਿਹਾਰਕਤਾ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਜੋ ਯੋਜਨਾਬੱਧ ਵਿਕਾਸ ਲਾਰ ਦੇ ਯਤਨਾਂ ਦੇ ਸਮੁੱਚੇ ਟੀਚੇ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਵਿਕਾਸ ਨਾਲ ਨਵੀਆਂ ਨੌਕਰੀਆਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਅਤੇ ਮੁਢਲਾ ਢਾਂਚਾ ਸਹੂਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਜ਼ਮੀਨ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੇ ਯਤਨ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਫਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਣਗੇ।

ਪੇਂਡੂ ਬੇਜ਼ਮੀਨਿਆਂ ਦੀ ਮਾੜੀ ਹਾਲਤ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਲਾਰ ਕਾਨੂੰਨ ਦਿਹਾਤੀ ਬੇਜ਼ਮੀਨਿਆਂ ਨੂੰ ਪਹਿਚਯੋਗ ਮਕਾਨ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਇਕ ਕਾਨੂੰਨੀ ਹਥਿਆਰ ਵਜੋਂ ਵੀ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਅਜਿਹੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਐਮੀਨੈਂਟ ਡੋਮੇਨ ਜ਼ਮੀਨ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਘੱਟ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਿ ਇਹ ਜ਼ਮੀਨ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੋਵੇ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਇਕ ਇਤਿਹਾਸਕ ਮੁੜ ਵੰਡ ਦਾ ਕਦਮ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਇਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅੱਪਵਾਦ ਹੈ ਜਿਥੇ ਕਿ ਹਾਊਸਿੰਗ ਗਾਰੰਟੀ ਕਾਨੂੰਨ (ਦਿਹਾਤੀ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਟਿਕਾਣਿਆਂ ਸਮੇਤ) ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੈ। ਇਹ ਇਕ ਸਵਾਗਤਯੋਗ ਨਵੀਂ ਕਾਰਵਾਈ ਹੈ।

ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਉਪਰੋਕਤ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਲਾਰ ਉਸ ਇਕ ਵੱਡੀ ਨੀਤੀ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਭਰ ਵਿੱਚ ਸਭ ਲਈ ਪਹਿਚਯੋਗ ਮਕਾਨ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੈ।

ਜਗ੍ਹਾ ਦੇ ਮੁੱਦੇ ਨਵੇਂ ਯੂਨਿਟਾਂ ਵਿੱਚ ਕਬਜ਼ਾ

ਦਰ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰਨ ਦੇ ਟੀਚੇ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਉੱਤੇ ਭਾਰੂ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਜੋ ਕਿ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਮੌਕਿਆਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਨਵੀਂ ਯੋਜਨਾਬੱਧ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਵਡੇਰੀ ਨੀਤੀ ਵਿੱਚ ਪਹਿਚਯੋਗ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਜ਼ੋਨ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਸ ਪਾਸੇ ਵਧੇਰੇ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਮੌਜੂਦਾ ਮਕਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਆਪਣੇ ਮਕਾਨਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਸੁਧਾਰ ਸਕਣ, ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਅੰਦਰੂਨੀ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ। ਐਮੀਨੈਂਟ ਡੋਮੇਨ ਟਾਈਪ ਜ਼ਮੀਨ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਜਾਂ ਪੁਲਿੰਗ ਕਿਸਮ ਦੀ ਲੈਂਡ ਅਸੈਂਬਲੀ, ਜੋ ਕਿ ਪਹਿਚਯੋਗ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਲਈ ਹੋਵੇ, ਦਾ ਮੌਜੂਦਾ ਰਿਕਾਰਡ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੰਜੀਦਾ ਹੈ। ਅਸਲ ਸੱਚਾਈਆਂ ਨੂੰ ਵੇਖਦੇ ਹੋਏ ਇਹ ਹੀ ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਉਦੇਸ਼ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਨੀਤੀ ਧਿਆਨ ਖਿੱਚਣ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

(ਲੇਖਕ ਅਮਲਾਨ ਜਿਓਤੀ ਗੋਸਵਾਮੀ ਮਨੁੱਖੀ ਬਸਤੀਆਂ ਬਾਰੇ ਭਾਰਤੀ ਸੰਸਥਾ ਵਿੱਚ ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਨਿਯਮਨ ਦੇ ਮੁਖੀ ਹਨ।

ਗੌਤਮ ਭਾਨ, ਮਨੁੱਖੀ ਬਸਤੀਆਂ ਬਾਰੇ ਭਾਰਤੀ ਸੰਸਥਾ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਖੋਜ ਉੱਤੇ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।)

e-mail : agoswami@ihs.co.in

:gbhan@ihs.co.in

ਸਫ਼ਾ 10 ਦਾ ਬਾਕੀ

ਕਰਵਾਉਣ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਦੀਨ ਦਿਆਲ ਉਪਾਧਿਆਏ ਅੰਤੋਦਿਯਾ ਯੋਜਨਾ ਅਧੀਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸ਼ਹਿਰੀ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਮਿਸ਼ਨ (ਡੀ ਏ ਵਾਈ-ਐੱਨ ਯੂ ਐੱਲ ਐੱਮ) ਸ਼ਹਿਰੀ ਬੇਘਰ ਅਬਾਦੀ ਨੂੰ ਸਥਾਈ ਟਿਕਾਣਿਆਂ ਤੱਕ ਪਹਿਚ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਮੁੱਢਲਾ ਢਾਂਚਾ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਬੇਘਰਿਆਂ ਦੇ ਨਾਜ਼ੁਕ ਵਰਗਾਂ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸ਼ਹਿਰੀ ਸਿਹਤ ਮਿਸ਼ਨ (ਐੱਨ ਯੂ ਐੱਚ ਐੱਮ) ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਸ਼ਹਿਰੀ ਅਬਾਦੀ ਦੀਆਂ ਸਿਹਤ ਸੰਭਾਲ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਮੁੱਖ ਜ਼ੋਰ ਸ਼ਹਿਰੀ ਗਰੀਬਾਂ ਉੱਤੇ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਮੁਢਲੀਆਂ ਸਿਹਤ ਸੰਭਾਲ ਸੇਵਾਵਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀਆਂ

ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਲਾਜ ਦਾ ਖਰਚਾ ਆਪਣੀ ਜੇਬ ਵਿੱਚੋਂ ਘਟ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਮਿਸ਼ਨ ਦਾ ਪੀ ਐਮ ਏ ਵਾਈ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਸਮੁੱਚੇ ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਸਿੱਟਾ

ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪੱਧਰਾਂ ਉੱਤੇ ਸਾਰੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਕਰਨਾ 2022 ਤੱਕ ਸਭ ਨੂੰ ਮਕਾਨ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਉਣ ਦੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਟੀਚੇ ਦਾ ਅਹਿਮ ਹਿੱਸਾ ਹੈ। ਵੱਖ-ਵੱਖ ਭਾਈਵਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਹੋਣੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਸੂਬਿਆਂ ਨੇ ਇਸ 'ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਵਿਕਾਸ' ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵਿੱਚ ਇਕ ਅਹਿਮ ਭੂਮਿਕਾ ਅਦਾ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਇਹ ਵਿਸ਼ਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਸੂਬਿਆਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਹੇਠ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਆਪਣੀਆਂ ਨੀਤੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਸੂਬਿਆਂ ਨੂੰ ਇਕ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਕਾਰਜ ਯੋਜਨਾ ਤਿਆਰ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਿ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ ਤੇ ਸਹੀ ਸੰਸਥਾਗਤ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਢਾਂਚੇ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕਿ ਇਸ ਖਾਹਿਸ਼ੀ ਕੰਮ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਈਕੋ ਸਿਸਟਮ ਸਹਾਈ ਹੋ ਸਕੇ। ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਖੋਜਾਂ ਵੱਲ ਖਾਸ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਸਸਤੀ ਲਾਗਤ ਵਾਲੇ ਮਕਾਨਾਂ ਅਤੇ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰਨ ਦੀ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਨੂੰ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਸ਼ਹਿਰੀ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪਹਿਚਯੋਗ ਮਕਾਨਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਪੂਰੀ ਹੋ ਸਕੇ। ਇਸ ਨਾਲ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣ ਸਕੇਗਾ ਕਿ ਭਾਈਵਾਲਾਂ ਵਲੋਂ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਯਤਨਾਂ ਨਾਲ ਮਾਨਯੋਗ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਦਾ ਸੁਪਨਾ ਪੂਰਾ ਹੋਣਾ ਯਕੀਨੀ ਬਣ ਸਕੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਭਾਈਵਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਕੇਂਦਰ, ਰਾਜ ਅਤੇ ਸਥਾਨਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਨਿੱਜੀ ਖੇਤਰ ਭਾਰਤ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ 75ਵੀਂ ਵਰ੍ਹੇ ਗੰਢ ਉੱਤੇ ਸਭ ਨੂੰ ਮਕਾਨ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਉਣ ਦਾ ਟੀਚਾ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮਦਦਗਾਰ ਬਣ ਸਕੇਗਾ।

(ਲੇਖਕ ਕੇਂਦਰੀ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਮਾਮਲਿਆਂ ਬਾਰੇ ਮੰਤਰਾਲੇ ਵਿੱਚ ਸਕੱਤਰ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੇਂਦਰੀ ਅਤੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕਈ ਉੱਦਮਾਂ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ)

e-mail :secy-mhupa@nic.in

ਪਹਿਚਯੋਗ ਮਕਾਨਾਂ ਲਈ ਪੂੰਜੀ ਪ੍ਰਬੰਧ

 ਚਰਨ ਸਿੰਘ

ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਰਥਤੰਤਰ ਦਾ ਇਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਖੇਤਰ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਦਾ 270 ਦੇ ਲਗਭਗ ਦੂਸਰੇ ਉਦਯੋਗਾਂ ਨਾਲ ਜੋੜਮੇਲ ਹੈ। ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਖੇਤਰ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਮੌਕੇ ਪੈਦਾ ਕਰਨ, ਸਮੁੱਚੇ ਘਰੇਲੂ ਉਤਪਾਦਨ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਅਤੇ ਅਰਥਤੰਤਰ ਵਿੱਚ ਉਪਭੋਗੀ ਤਾਣੇਬਾਣੇ ਉਪਰ ਸਿੱਧਾ ਅਸਰ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ, ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਵਿੱਚ ਵਿਕਾਸ ਲਈ, ਇਕ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਰੱਥ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਪੂੰਜੀ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਮਾਰਕੀਟ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਦੂਸਰੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ, ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਅਜੇ ਵੀ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਪੂੰਜੀ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਮਾਰਕੀਟ ਮੁੱਢਲੀ ਪੱਧਰ ਉੱਤੇ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ, ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਪੂੰਜੀ ਖਾਤਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਰਕਮ ਸਮੁੱਚੇ ਘਰੇਲੂ ਉਤਪਾਦਨ ਦਾ 8 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਚੀਨ ਵਿੱਚ ਇਹ 72 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ, ਮਲੇਸ਼ੀਆ ਵਿੱਚ 29 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ, ਸਪੇਨ ਵਿੱਚ 46 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਅਤੇ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿੱਚ 80 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਹੈ।

ਸ਼ਹਿਰੀਕਰਨ ਨਾਲ, ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਪੂੰਜੀ ਮਾਰਕੀਟ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸ਼ਹਿਰੀਕਰਨ ਬਹੁਤ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਵਧ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਸ ਹੈ ਕਿ 2011 ਵਿੱਚ 31 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ 2030 ਤੱਕ ਇਹ 41 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਜਾਂ 60 ਕਰੋੜ ਤੋਂ ਕੁੱਝ ਵੱਧ ਲੋਕ ਸ਼ਹਿਰੀ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਰਹੇ ਹੋਣਗੇ ਜੋ 2011 ਵਿੱਚ 36 ਕਰੋੜ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ, ਭਾਰਤ ਲਈ ਮਕਾਨਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਅਤੇ ਪੂਰਤੀ ਵਿੱਚ ਵਧ ਰਿਹਾ ਪਾੜਾ ਨੀਤੀ ਲਈ ਇਕ ਵੱਡੀ ਚਿੰਤਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਮਕਾਨਾਂ ਲਈ ਪੂੰਜੀ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਦੇ ਹੱਲ ਦਾ ਪਹਿਚਯੋਗ ਮਕਾਨ, ਇਕ ਸਾਵੇਂ ਅਤੇ ਪਾਏਦਾਰ

ਪੂੰਜੀ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਮਾਡਲ ਲਈ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ। ਚਾਲੂ ਮਾਰਕੀਟ ਅਧਾਰਤ ਮਾਡਲ ਵਧੇਰੇ ਕਰਕੇ ਉੱਚ ਆਮਦਨ ਵਰਗਾਂ ਲਈ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ, ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਅਤੇ ਘੱਟ ਆਮਦਨ ਵਰਗਾਂ ਅਤੇ ਝੁੱਗੀ ਝੋਪੜੀਆਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਮਕਾਨਾਂ ਲਈ ਸੰਸਥਾਗਤ ਸਰੋਤ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਹਨ।

ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ, ਮਕਾਨਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਅਤੇ ਸਪਲਾਈ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਘੋਖਿਆ ਜਾਵੇ, ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਘਾਟ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ, ਤਾਂ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਵਿੱਤੀ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਮਾਰਕੀਟ ਬਹੁਤ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਹੈ। ਆਰਥਿਕ ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ ਦੇ ਪੱਧਰ ਦੇ ਵਧਣ ਨਾਲ ਮਕਾਨਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਵੀ ਵਧਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਨਿੱਜੀ ਅਤੇ ਜਨਤਕ ਖੇਤਰ ਦੇ ਸਮੁੱਚੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਫੈਲੇ ਦੋਵੇਂ ਕਿਸਮ ਦੇ ਬਿਲਡਰਾਂ, ਵਿਕਸਤਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਕੰਪਨੀਆਂ ਨੇ ਮਕਾਨਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਕਰਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਕੇਂਦਰ ਅਤੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰਾਂ, ਇਹ ਸੁਵਿਧਾ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਦੇ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਭਾਰਤੀ ਰਿਜ਼ਰਵ ਬੈਂਕ ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਬੈਂਕ, ਕਰਦੇ ਹਨ। ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਪੂੰਜੀ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਮਾਰਕੀਟ, ਘਰੇਲੂ ਅਤੇ ਵਿਦੇਸ਼ੀ, ਦੋਵੇਂ ਕਿਸਮ ਦੇ ਵਪਾਰਕ ਬੈਂਕਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ, ਇਸ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਸਹਿਕਾਰੀ ਬੈਂਕ ਅਤੇ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਵਿੱਤੀ ਕੰਪਨੀਆਂ, ਸਵੈ-ਸੇਵੀ ਸੰਗਠਨਾਂ, ਸੂਖਮ ਵਿੱਤੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਅਤੇ ਗੈਰ ਸਰਕਾਰੀ ਸੰਸਥਾਨ ਵੀ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਭਾਰਤੀ ਰਿਜ਼ਰਵ ਬੈਂਕ, ਵਪਾਰਕ ਬੈਂਕਾਂ ਅਤੇ ਅੰਸ਼ਕ ਤੌਰ ਤੇ, ਸਿਹਕਾਰੀ ਬੈਂਕਾਂ (ਜੋ ਵਧੇਰੇ ਕਰਕੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰਾਂ ਅਧੀਨ ਹਨ) ਨੂੰ ਨਿਯਮਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਬੈਂਕ ਵਿੱਤੀ ਕੰਪਨੀਆਂ ਨੂੰ।

ਕਰਜ਼ਾ ਜੋੜ-ਮੇਲ ਸਬਸਿਡੀ ਯੋਜਨਾ

ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਅਵਾਸ ਯੋਜਨਾ ਦੇ (ਸ਼ਹਿਰੀ) ਐੱਚ ਏ-22 ਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਇਕ ਕਰਜ਼ਾ ਜੋੜ-ਮੇਲ ਸਬਸਿਡੀ ਸਕੀਮ, ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਅਤੇ ਘੱਟ ਆਮਦਨ ਗਰੁੱਪਾਂ ਲਈ ਅਤੇ ਮੱਧ ਵਰਗ ਆਮਦਨ ਗਰੁੱਪਾਂ ਲਈ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਕਰਜ਼ਾ ਜੋੜ-ਮੇਲ ਸਬਸਿਡੀ ਸਕੀਮ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਮੰਗ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣਾ ਹੈ, ਇਸ ਸਕੀਮ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਜਾਂ ਜਾਇਦਾਦ ਹਾਸਲ ਕਰਨਾ ਜਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਬਣੇ ਰਿਹਾਇਸ਼ੀ ਮਕਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਕਮਰਿਆਂ, ਪਖਾਨਿਆਂ ਜਾਂ ਰਸੋਈਘਰਾਂ ਦਾ ਵਾਧਾ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਹ ਈ ਡਬਲਿਯੂ ਐੱਸ/ਐੱਲ ਆਈ ਜੀ ਦੀ ਸੂਰਤ ਵਿੱਚ 6.5 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਵਿਆਜ ਸਬਸਿਡੀ ਅਤੇ ਐੱਮ ਆਈ ਜੀ ਜਿਥੇ ਆਮਦਨ 12 ਲੱਖ ਤੋਂ ਘੱਟ ਹੋਵੇ (ਐੱਮ ਆਈ ਜੀ-1) ਲਈ 4 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਅਤੇ 12-18 ਲੱਖ ਆਮਦਨ ਵਾਲੇ ਐੱਮ ਆਈ ਜੀ ਲਈ (ਐੱਮ ਆਈ ਜੀ-2) 3 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਵਿਆਜ ਸਬਸਿਡੀ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਸਬਸਿਡੀ ਦੀ ਗਣਨਾ ਲਈ, ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਰਕਮ ਈ ਡਬਲਿਯੂ ਐੱਸ/ਐੱਲ ਆਈ ਜੀ ਦੀ ਸੂਰਤ ਵਿੱਚ 6 ਲੱਖ, ਐੱਮ ਆਈ ਜੀ-1 ਲਈ 9 ਲੱਖ ਅਤੇ ਐੱਮ ਆਈ ਜੀ-2 ਲਈ 12 ਲੱਖ ਹੈ।

ਜਿਥੇ ਇਸ ਸਕੀਮ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਮਕਾਨਾਂ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ ਨੂੰ ਹੁੰਗਾਰਾ ਦੇਣਾ ਅਤੇ ਨਾ ਸਿਰਫ ਘੱਟ ਆਮਦਨ ਪਰ ਮੱਧ ਵਰਗ ਆਮਦਨ ਵਾਲਿਆਂ ਲਈ ਪਹੁੰਚਯੋਗ ਮਕਾਨ ਪਹੁੰਚ ਵਿੱਚ ਦੇਣਾ ਹੈ, ਇਹ ਸਮਾਜ ਦੇ ਇਸਤਰੀ ਵਰਗ ਅਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਮਕਾਨਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਬਣਾਉਣ ਵੱਲ ਵੀ ਇਕ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਹੈ। ਉਦਾਹਰਣ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ, ਕਰਜ਼ਾ ਜੋੜ-ਮੇਲ ਸਬਸਿਡੀ ਸਕੀਮ, ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ/ਘੱਟ ਆਮਦਨ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਔਰਤ ਮੁਖੀ ਘਰ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਾਂ ਮਰਦ ਮੁਖੀ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਆਦਮੀ ਅਤੇ ਔਰਤ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਸਾਂਝੇ ਨਾਮ ਉੱਤੇ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮੱਧ ਵਰਗ ਆਮਦਨ ਗਰੁੱਪ ਦੀ ਸੂਰਤ ਵਿੱਚ, ਸਭ ਤੋਂ ਉਚੇਚੀ ਪਹਿਲ ਵਿਧਵਾਵਾਂ ਅਤੇ ਇਕੱਲੀਆਂ ਕੰਮਕਾਜੀ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ/ਘੱਟ ਆਮਦਨ ਵਰਗਾਂ ਲਈ ਕਰਜ਼ਾ ਜੋੜ-ਮੇਲ ਸਬਸਿਡੀ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ ਭੰਗੀ, ਹੀਜੜੇ ਅਤੇ ਸਰੀਰਕ ਕੱਜ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਪਹਿਲ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਕੀਮ ਮਕਾਨ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਖਰਚੇ ਦਾ ਭਾਰ ਘੱਟ ਕਰਨ ਲਈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਸਮਾਜ ਦੇ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਲਾਭ ਦੇਣ ਲਈ ਚਲਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।

ਸਰੋਤ : ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਗਰੀਬੀ ਨਵਾਰਣ ਮੰਤਰਾਲਾ

ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚਯੋਗ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ

ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚਯੋਗ ਮਕਾਨਾਂ ਦੀ ਨੀਤੀ, ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਮਿਲਣ ਦੇ ਤੁਰੰਤ ਬਾਅਦ, ਰਫੂਜ਼ੀਆਂ ਦੇ ਪੁਨਰਵਾਸ ਤੋਂ ਆਰੰਭ ਹੋਈ ਸੀ। 1957 ਵਿੱਚ, ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਅਤੇ ਸਹਿਕਾਰੀ ਕਰਜ਼ੇ ਦੇਣ ਲਈ ਪੇਂਡੂ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ, 1970 ਦੇ ਦਹਾਕੇ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ, ਮਕਾਨਾਂ ਲਈ ਭੂਮੀ ਅਤੇ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਲਈ ਮਦਦ ਦੇਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਜੋ 1974 ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰ

ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਇੰਦਰਾ ਅਵਾਸ ਯੋਜਨਾ ਜੋ ਰਸਮੀ ਤੌਰ ਤੇ ਜੋ 1985 ਵਿੱਚ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਦਾ ਆਰੰਭ 1980 ਅਤੇ 1983 ਵਿੱਚ ਜਾਰੀ ਪੇਂਡੂ ਅਤੇ ਭੂਮੀਹੀਣ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਸਕੀਮਾਂ ਤੋਂ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ, ਹਾਲ ਹੀ ਵਿੱਚ 25 ਜੂਨ 2017 ਨੂੰ 2022 ਤੱਕ ਸਭ ਲਈ ਮਕਾਨ (ਐੱਚ ਏ-22) ਸਕੀਮ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਦਾ ਟੀਚਾ, 2022 ਤੱਕ ਸ਼ਹਿਰੀ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ 2 ਕਰੋੜ ਵਧੇਰੇ ਮਕਾਨ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ। ਪੇਂਡੂ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ, ਐੱਚ ਏ-22, ਇਕ

ਅਪ੍ਰੈਲ 2016 ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਜਿਸ ਦਾ ਟੀਚਾ 2022 ਤੱਕ 3 ਕਰੋੜ ਪੱਕੇ ਮਕਾਨਾਂ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਦੇਣ ਦਾ ਹੈ।

ਪਹੁੰਚਯੋਗ ਮਕਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਦੇ ਪੇਂਡੂ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਖੇਤਰਾਂ ਲਈ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਅਵਾਸ ਯੋਜਨਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ, ਨਿੱਜੀ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ, ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਸਰੋਤ ਮੰਨ ਕੇ, ਝੁੱਗੀ-ਝੁੱਪੜੀ ਬਾਸ਼ਿਦਿਆਂ ਦਾ ਸਹੀ ਠਿਕਾਣੇ ਪੁਨਰਵਾਸ, ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਅਤੇ ਘੱਟ ਆਮਦਨ ਗਰੁੱਪਾਂ ਲਈ ਕਰਜ਼ੇ ਨਾਲ ਜੋੜ-ਮੇਲ ਵਾਲੀ ਸਬਸਿਡੀ (ਬਾਕਸ-1), ਪਾਰਾਸਟਾਟਲ ਏਜੰਸੀਆਂ ਸਮੇਤ, ਨਿੱਜੀ ਅਤੇ ਜਨਤਕ ਖੇਤਰ ਦੀ ਸਹਿਭਾਗਤਾ ਨਾਲ ਪਹੁੰਚਯੋਗ ਮਕਾਨ ਅਤੇ ਲਾਭਪਾਤਰ ਮੁਖੀ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ/ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਲਈ ਮਕਾਨ ਸੁਧਾਰ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਅਵਾਸ ਯੋਜਨਾ, ਰਾਜਾਂ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸ਼ਹਿਰੀ ਸਥਾਨਕ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਏਜੰਸੀਆਂ ਨੂੰ ਕੇਂਦਰੀ ਮਦਦ ਦੇ ਕੇ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।

ਸੰਸਥਾਨਾਂ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ

ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਮਕਾਨ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਮਾਰਕੀਟ ਵਿੱਚ ਸੁਵਿਧਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਇਤਿਹਾਸਕ ਪੱਖ ਤੋਂ, 1951 ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈਆਂ ਪੰਜ ਸਾਲਾ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਨੇ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਉੱਘਾ ਸਥਾਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਮਕਾਨਾਂ ਦੀ ਘਾਟ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਨਾਲ ਵਿਆਪਕ ਤੌਰ ਤੇ ਜੂਝਣ ਲਈ 1954 ਵਿੱਚ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਬਿਲਡਿੰਗ ਸੰਸਥਾਨ ਅਤੇ 1970 ਵਿੱਚ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਵਿਕਾਸ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਲਿਮਿਟਡ (ਹੁਡਕੋ) ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। 1988 ਵਿੱਚ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਬੈਂਕ, ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਵਿੱਤੀ ਸੰਸਥਾਨਾਂ ਨੂੰ ਹੁੰਗਾਰਾ ਦੇਣ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਕੇਂਦਰ ਅਤੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰਾਂ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਲਈ ਕਰ ਰਿਹਾਇਤਾਂ ਦਿੰਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਕਈ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੇ, ਕਿਰਾਏ ਉਪਰ ਮਕਾਨ ਦੇਣ ਲਈ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਤ ਕਰਨ ਲਈ, ਮਕਾਨ ਮਾਲਕਾਂ ਦੇ ਹਿਤਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਏ ਹਨ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਵੀ ਭਵਨ

ਉਸਾਰੀ ਲਈ ਸਿੱਧੇ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਨਿਵੇਸ਼ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ 100 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਸਿੱਧੇ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਨਿਵੇਸ਼ ਨੂੰ ਟਾਊਨਸ਼ਿਪ ਉਸਾਰੀ, ਆਧਾਰਕ ਢਾਂਚਾ ਉਸਾਰੀ, ਵਿਕਾਸ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟਾਂ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਅਤੇ ਭਵਨ ਉਸਾਰੀ ਲਈ ਸਵੈਚਾਲਿਤ ਰਸਤੇ ਰਾਹੀਂ ਆਉਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਹੈ।

ਭਾਰਤੀ ਰਿਜ਼ਰਵ ਬੈਂਕ ਨੇ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕਈ ਕਦਮ ਉਠਾਏ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਲੋੜੀਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵਪਾਰਕ ਬੈਂਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਜ਼ਮ੍ਹਾਂ ਪੂੰਜੀ ਦਾ ਇਕ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਭਾਗ ਪਹਿਲ ਅਧੀਨ ਖੇਤਰ ਦੀ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਲਈ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਅਤੇ ਸਹਿਕਾਰੀ ਵਿੱਤੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਰਖਣ। ਭਾਰਤੀ ਰਿਜ਼ਰਵ ਬੈਂਕ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਕੰਪਨੀਆਂ ਵਲੋਂ ਜਾਰੀ ਬੈਂਡ ਵਿੱਚ ਬੈਂਕਾਂ ਵਲੋਂ ਨਿਵੇਸ਼ ਨੂੰ ਵੀ ਪਹਿਲ ਅਧੀਨ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਨਿਵੇਸ਼ ਗਿਣਦਾ ਹੈ। ਹੋਰ ਕਦਮ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਬੈਂਕਾਂ ਵਲੋਂ 2004 ਤੋਂ ਜ਼ਾਮਨੀਆਂ ਗਿਰਵੀ ਰੱਖ ਕੇ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਲਈ ਕਰਜ਼ਾ ਦੇਣਾ, ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਕਰਜ਼ੇ ਨੂੰ ਘੱਟ ਖਤਰੇ ਵਾਲਾ ਮੰਨਣਾ ਅਤੇ ਸੁਖਾਵੇਂ ਕਰਜ਼ਾ ਵਿਆਜ ਦਰ ਵਾਲਾ ਵਾਤਾਵਰਨ ਜਿਸ ਨਾਲ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਲਈ ਕਰਜ਼ਾ ਲੈਣ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਹੋਵੇ, ਆਦਿ ਹਨ।

ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਏਜੰਸੀਆਂ ਵੀ ਸਭ ਲਈ ਮਕਾਨ ਉਪਰਾਲੇ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਦੇ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਵਿਕਾਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ (ਯੂ ਐੱਨ ਡੀ ਪੀ), ਪਹੁੰਚ ਯੋਗ ਮਕਾਨਾਂ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਿਲ ਕੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਵਚਨਬੱਧ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਲਈ ਵਿਸ਼ਵ ਬੈਂਕ ਨੇ ਘੱਟ ਆਮਦਨ ਗਰੁੱਪ ਲਈ ਪਹੁੰਚ ਯੋਗ ਮਕਾਨਾਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਵਾਧਾਉਣ ਲਈ, ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਬੈਂਕ ਰਾਹੀਂ ਸਰਮਾਇਆ ਮੁਹੱਈਆ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਤਜਰਬਾ

ਕਈ ਪ੍ਰਯੋਗਸਿੱਧ ਅਧਿਐਨਾਂ ਨੇ ਅਮਰੀਕਾ ਅਤੇ ਯੂਰਪ ਦੇ ਹਾਲ ਦੇ ਵਿੱਤੀ ਸੰਕਟ ਲਈ ਭਵਨ ਉਸਾਰੀ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਇਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕਾਰਨ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਠਹਿਰਾਇਆ ਹੈ। ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਵਿੱਤੀ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਲਈ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਪੂੰਜੀ ਦਾ ਸਿੱਧਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਵਿੱਚ ਤੇਜ਼ੀ ਅਤੇ ਮੰਦੀ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਸ਼੍ਰੇਣੀਬਧ ਵਿੱਤੀ ਦਬਾਉ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਅਮਰੀਕਾ,

ਸਪੇਨ, ਆਇਰਲੈਂਡ ਅਤੇ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੇ ਹਾਲ ਦੇ ਤਜਰਬੇ ਨੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਪ੍ਰੋੜਤਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਗੈਰ ਪਾਏਦਾਰ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਚੜ੍ਹਤ ਨਾਲ ਨਤੀਜਿਆਂ ਉਪਰ ਮਾੜਾ ਅਸਰ ਪਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਬੈਂਕਾਂ ਨੂੰ ਸੰਕਟ ਝੱਲਣਾ ਪਿਆ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਤੋਂ ਵਿਕਸਤ ਅਤੇ ਉੱਭਰ ਰਹੀਆਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਮੰਡੀਆਂ ਵਿੱਚ ਇਕੋ ਜਿਹੀ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਹਾਲਾਤ ਵਿੱਚ, ਜਿਥੇ ਮਕਾਨਾਂ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਮੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਮਕਾਨ ਵਿੱਤੀ ਮਾਰਕੀਟ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜਾਂਚ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਅਗਾਂਹ ਵਧੂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਵਿੱਤੀ ਮਾਰਕੀਟ ਦਾ 200 ਸਾਲ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪੁਰਾਣਾ ਇਤਿਹਾਸ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਡੈਨਮਾਰਕ ਵਿੱਚ 1795 ਤੋਂ ਚਲੀ ਆ ਰਹੀ ਗਿਰਵੀ ਰੱਖ ਕੇ ਕਰਜ਼ਾ ਦੇਣ ਦੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਅਤੇ ਜਰਮਨੀ ਦੀ 1769 ਤੋਂ ਇਹ ਪ੍ਰਣਾਲੀ। ਇਸ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ, ਉੱਭਰ ਰਹੀਆਂ ਮਾਰਕੀਟਾਂ ਵਿੱਚ, ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਵਿੱਤ, ਇਕ ਹਾਲ ਦੀ ਘਟਨਾ ਹੈ। ਅਗਾਂਹ ਵਧੂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਵਿੱਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਅੰਸ਼ ਹਨ - ਅੰਤਰਨਿਹਿਤ ਬੈਂਡ ਅਤੇ ਜ਼ਾਮਨੀ ਗਿਰਵੀ ਰੱਖ ਕੇ ਜ਼ਾਮਨੀ ਦੀ ਕੀਮਤ ਦਾ 80 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕਰਜ਼ਾ, 20 ਸਾਲ ਜਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਮਿਆਦ ਲਈ ਦੇਣਾ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ, ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਕਰਜ਼ੇ ਲਚੀਲੀ ਦਰਾਂ ਵਾਲੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅਗਾਊਂ ਚੁਕਾਉਣ ਉਪਰ ਜ਼ਰਮਾਨਾ ਵਸੂਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਵਿਕਸਤ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ, ਅਮਰੀਕਾ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ, ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਘੱਟ ਆਮਦਨ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਲਈ ਪਹੁੰਚਯੋਗ ਮਕਾਨ ਦੇਣ ਦੀ ਬਰਾਬਰ ਵਚਨਬੱਧਤਾ ਹੈ। ਪਰ ਯੂਰਪੀ ਮਹਾਂਦੀਪ ਵਿੱਚ ਇਕ ਅਦੁੱਤੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਹੈ ਜਿਥੇ ਇਕਰਾਰਨਾਮੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕੀਤੀਆਂ ਬੱਚਤਾਂ ਉਪਰ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਕਰਜ਼ੇ ਲਈ ਸਬਸਿਡੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਉੱਭਰ ਰਹੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਲਈ ਕਰਜ਼ੇ ਵਧੇਰੇ ਕਰਕੇ ਬੈਂਕ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅੰਤਰਨਿਹਿਤ ਬੈਂਡ ਚੈੱਕ ਰਿਪਬਲਿਕ, ਹੰਗਰੀ, ਪੋਲੈਂਡ ਅਤੇ ਰੂਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਕਿਧਰੇ ਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਕੋਈ ਜ਼ਾਮਨੀ ਗਿਰਵੀ ਰੱਖ ਕੇ ਕਰਜ਼ੇ ਦੇਣਾ ਚਿੱਲੀ, ਮਲੇਸ਼ੀਆ ਅਤੇ ਮੈਕਸੀਕੋ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਬਾਕੀ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਹੈ। ਜ਼ਾਮਨੀ ਦੀ ਕੀਮਤ ਵਿੱਚ ਕਰਜ਼ੇ ਦਾ ਅਨੁਪਾਤ 60-110 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਅਤੇ ਵਿਆਜ ਦਰ ਲਚੀਲੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਬਹੁਤੇ ਹਾਲਾਤ ਵਿੱਚ ਸਬਸਿਡੀਆਂ, ਕਰ ਕਟੌਤੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਵੀਡੈਂਟ ਫੰਡ ਵਿੱਚੋਂ ਪੈਸਾ ਕਢਵਾਉਣ ਲਈ ਸਰਕਾਰੀ ਮਦਦ ਉਪਲਬਧ ਹੈ।

ਅਗਾਂਹ ਵਧੂ ਅਤੇ ਉੱਭਰ ਰਹੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸੂਰਤ ਵਿੱਚ, ਮਕਾਨਾਂ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਤ ਕਰਨ ਲਈ ਲਗਾਤਾਰ ਸਰਕਾਰੀ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਅਮਰੀਕਾ, ਜਪਾਨ, ਦੱਖਣੀ ਕੋਰੀਆ ਅਤੇ ਜਰਮਨੀ ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰਾਂ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਵਿੱਤੀ ਮਾਰਕੀਟ ਨੂੰ ਸਬਸਿਡੀ ਰਾਹੀਂ ਮਦਦ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਮਲੇਸ਼ੀਆ ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰ ਗਿਰਵੀ ਚੁਕਤਾ ਕਰਨ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਹੂਲਤ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਬ੍ਰਾਜ਼ੀਲ, ਚੀਨ, ਇੰਡੋਨੇਸ਼ੀਆ, ਸਿੰਗਾਪੁਰ ਅਤੇ ਥਾਈਲੈਂਡ ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰੀ ਸੰਸਥਾਨ ਗਿਰਵੀ ਮਾਰਕੀਟ ਵਿੱਚ ਮੁੱਖ ਖਿਡਾਰੀ ਹਨ।

ਵੱਖ-ਵੱਖ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ, ਪਹੁੰਚ ਯੋਗ ਮਕਾਨਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟਾਂ ਲਈ ਵਿੱਤ ਉਪਲਬਧ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਕੀਮਾਂ, ਕਾਨੂੰਨ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਅਤੇ ਨੀਤੀਆਂ ਅਪਣਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਡੈਨਮਾਰਕ, ਸਿੰਗਾਪੁਰ ਅਤੇ ਸਵੀਡਨ ਜਿਹੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਸਮੁੱਚੀ ਆਬਾਦੀ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਵਿੱਚ ਮਕਾਨ ਲਿਆਉਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਮਲੇਸ਼ੀਆ, ਕੈਨੇਡਾ ਅਤੇ ਅਮਰੀਕਾ ਜਿਹੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ, ਪਹੁੰਚ ਯੋਗ ਮਕਾਨ ਘੱਟ ਆਮਦਨ ਵਾਲੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਲਈ ਹਨ ਜੋ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਰਵਾਇਤੀ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਮਾਰਕੀਟ ਵਿੱਚੋਂ ਬਾਹਰ ਕੀਤੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਅਮਰੀਕਾ ਵਿੱਚ ਸੰਘੀ ਸਰਕਾਰ ਸਭ ਪਹੁੰਚਯੋਗ ਸਕੀਮਾਂ ਲਈ ਫੰਡ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਾਉਂਦੀ ਹੈ ਜਦ ਕਿ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿੱਚ ਸਥਾਨਕ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕਾਂ ਦੀ ਅਜਿਹੇ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟਾਂ ਲਈ ਵਿੱਤੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇਣ ਵਿੱਚ ਵਧੇਰੇ ਭੂਮਿਕਾ ਹੈ। ਅਮਰੀਕਾ ਵਿੱਚ, ਸਰਕਾਰ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਜਾਇਦਾਦ

ਦਾ ਇਕ ਹਿੱਸਾ ਸਮਾਵੇਸ਼ੀ ਮਕਾਨਾਂ ਲਈ ਸਮਰਪਣ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਕ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ, ਜੋ ਇਸ ਸਕੀਮ ਵਿੱਚ ਭਾਗੀਦਾਰ ਬਣਦੇ ਹਨ, ਮਾਰਕੀਟ ਅਧਾਰਤ ਪ੍ਰੇਰਕ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਲਾਭਪਾਤਰ ਬੇਨਸ, ਪਰਮਿਟ ਅਤੇ ਪਰਮਿਟ ਫੋਟ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅਰਜ਼ੀਆਂ ਦਾ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਨਿਪਟਾਰਾ, ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਨੀਦਰਲੈਂਡ ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਫੰਡ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜੋ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਲਈ ਜ਼ਾਮਨੀ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਨੀਦਰਲੈਂਡ ਵਿੱਚ ਹੀ, ਘੱਟ ਆਮਦਨ ਮਕਾਨ ਸਹਾਇਤਾ ਕੇਵਲ ਕਿਰਾਏ ਵਿੱਚ ਸਬਸਿਡੀ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਹੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਦ ਕਿ ਸਪੇਨ ਵਿੱਚ ਮਕਾਨਾਂ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਲਈ ਵੀ ਸਬਸਿਡੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਸਿੰਗਾਪੁਰ ਵਿੱਚ, ਸਰਕਾਰ ਪਹੁੰਚਯੋਗ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਵਿੱਚ ਲਈ ਪਹਿਲ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਇਕ ਬੱਚਤ ਸਕੀਮ ਚਲਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਬੰਗਲਾਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ, ਗ੍ਰਾਮੀਣ ਬੈਂਕ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸੂਖਮ ਵਿੱਤੀ ਸੰਸਥਾਨਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਜੋ ਪੇਂਡੂ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਮਕਾਨਾਂ ਲਈ ਕਰਜ਼ੇ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਸਰਕਾਰ ਪੁਨਰਵਾਸ ਕੈਂਪਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਮਦਦ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਮੈਕਸੀਕੋ ਵਿੱਚ, ਕਿਰਤੀਆਂ ਦੀ ਤਨਖਾਹ ਵਿੱਚੋਂ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ ਤੇ ਯੋਗਦਾਨ ਦੀ ਰਕਮ ਕੱਟ ਕੇ ਪਹੁੰਚਯੋਗ ਮਕਾਨਾਂ ਲਈ ਵਰਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਸਿੱਟਾ

ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ, ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਵਿੱਤੀ ਮਾਰਕੀਟ ਵਿੱਚ ਇਕ ਪਾੜਾ ਹੈ, ਜੋ ਵਧੇਰੇ ਕਰਕੇ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਪੂਰਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਹਾਲ ਦੇ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਖੇਤਰ ਲਈ ਵਿੱਤੀ ਸਹਾਇਤਾ, ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਰਿਜ਼ਰਵ ਬੈਂਕ ਵਲੋਂ ਅਸਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਮਾਰਕੀਟ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਖਿਡਾਰੀ ਹਨ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁੱਝ ਨਾ ਤਾਂ ਨਿਯਮਤ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦੇਖਰੇਖ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਵਿਸ਼ਵੀ ਤਜਰਬੇ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਕਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ ਅਤੇ ਮਕਾਨਾਂ ਲਈ ਕਰਜ਼ਿਆਂ ਦਾ ਆਪਸੀ ਸੰਬੰਧ ਹੈ। ਜ਼ਾਮਨੀ ਕੀਮਤ ਅਤੇ ਕਰਜ਼ੇ ਦੇ ਅਨੁਪਾਤ ਅਤੇ ਮਕਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ

ਦੇ ਅਕਾਰ ਵਿੱਚ ਵੀ ਪੱਕਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਹੈ ਜੋ ਇਹ ਸਾਬਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵਧੇਰੇ ਤੁੱਲ ਮਕਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ ਦੇ ਉਤਾਰ ਚੜ੍ਹਾਅ ਉਪਰ ਮਾੜਾ ਅਸਰ ਪਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਜੇਕਰ ਮਕਾਨਾਂ ਲਈ ਕਰਜ਼ੇ ਗੈਰ ਨਿਯਮਤ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚੋਂ ਲਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਵਧੇਰੇ ਖ਼ਤਰਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਇਹ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ ਕਿ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਵਿੱਤੀ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਲਗੇ ਖਿਡਾਰੀਆਂ ਲਈ ਵਧੀਆ ਅਮਲ ਤਰੀਕੇ ਅਤੇ ਦੇਖਰੇਖ, ਨਿਯਮਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਖ਼ਤਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਦੇ ਮਜ਼ਬੂਤ ਮਿਆਰ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਮਕਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਵਧੇਰੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਭਰ ਦੀ ਕਮਾਈ ਬੱਚਤ ਲਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਕੇਂਦਰ ਅਤੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰਾਂ, ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਲਈ ਵਿੱਤੀ ਸਹਾਇਤਾ ਵੱਲ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮਕਾਨਾਂ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਰੈਗੂਲੇਟਰ/ਦੇਖਰੇਖ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੀ ਗੈਰ ਮੌਜੂਦਗੀ, ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਖੇਤਰ ਦੇ ਕਈ ਅਮਲ ਤਰੀਕਿਆਂ ਵਿੱਚ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿੱਤ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ, ਗੈਰ ਪਾਰਦਰਸ਼ੀ ਹਨ। ਮਕਾਨਾਂ ਦੀ ਮੰਡੀ ਵਿੱਚ ਖਿਡਾਰੀਆਂ ਲਈ ਇਕੋ ਜਿਹੇ ਕਾਇਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਲਿਆ ਕੇ, ਵੱਖ-ਵੱਖ ਅਮਲਾਂ ਦਾ ਮਿਆਰੀਕਰਨ ਕਰਕੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਉਪਭੋਗਤਾ ਨਾਲ ਸਾਂਝੇ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਲੀਜ਼ ਇਕਰਾਰਨਾਮੇ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਸਮਾਨ ਤੌਰ ਤਰੀਕੇ ਅਪਣਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ, ਰਾਜਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ, ਸਭ ਨਵੇਂ ਅਤੇ ਪੁਰਾਣੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਨੂੰ, ਰਾਜ ਪੱਧਰ ਉੱਤੇ ਤਰਜੀਹ ਦੇ ਕੇ ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਭਵਿੱਖ ਲਈ ਯੋਜਨਾਬੰਦੀ ਕਰਨ ਦੀ ਵੀ ਤੁਰੰਤ ਲੋੜ ਹੈ। ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਅਵਾਸ ਯੋਜਨਾ ਅਧੀਨ ਅਗਲੇ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ, ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਲਗਭਗ ਪੰਜ ਕਰੋੜ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰਨ/ਸਹਾਇਤਾ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋਵੇਗੀ। ਕਰਜ਼ੇ ਨਾਲ ਜੋੜਮੇਲ ਵਾਲੀ ਸਕੀਮ ਜੋ ਹਾਲ ਹੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਤੋਂ ਉਮੀਦ ਹੈ ਕਿ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ, ਘੱਟ ਆਮਦਨ ਵਾਲੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ, ਮੱਧ ਆਮਦਨ ਵਰਗਾਂ ਲਈ ਮਕਾਨਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਵਿੱਚ ਕਾਫੀ ਵਾਧਾ ਹੋਣ ਦੀ ਆਸ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਵਿੱਤੀ ਸਰੋਤਾਂ ਬਾਰੇ ਯੋਜਨਾਬੰਦੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਸੋਚਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਕੀ

ਕਾਫੀ ਕਰਜ਼ਾ ਪੂੰਜੀ ਬੈਂਕ ਤੋਂ ਆਉਂਦੀ ਰਹੇਗੀ ਜਾਂ ਹੋਰ ਸਰੋਤਾਂ ਤੋਂ ਬਦਲਾਉ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਦੂਸਰੇ ਸਰੋਤ ਹੋਣੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹ ਕੀ ਸਰੋਤ ਹੋਣਗੇ ਅਤੇ ਕੌਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਿਯਮਕ ਕਰੇਗਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦੇਖਰੇਖ ਕਰੇਗਾ। ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ, ਸੂਖਮ ਵਿੱਤੀ ਸੰਸਥਾਨਾਂ ਅਤੇ ਸਥਾਨਕ ਪ੍ਰਬੰਧਨਾਂ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਬਾਰੇ ਜਾਣਨਾ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਸ ਲਈ ਹੋਰ ਸਭ ਲੋੜੀਂਦੀਆਂ ਵਸਤੂਆਂ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੀਮਿੰਟ, ਸਟੀਲ, ਰੇਤਾ, ਲੋਹਾ, ਬਿਜਲੀ ਦੀਆਂ ਫਿਟਿੰਗਾਂ, ਲੱਕੜੀ ਆਦਿ ਲਈ ਯੋਜਨਾਬੰਦੀ ਦੀ ਵੀ ਲੋੜ ਹੋਵੇਗੀ, ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਮਹਾਂਰਾਸ਼ਟਰ ਜਿਹੇ ਰਾਜਾਂ ਲਈ ਜਿਥੇ ਮਕਾਨਾਂ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਬੁੜ ਹੈ, ਪਹੁੰਚਯੋਗ ਮਕਾਨਾਂ ਲਈ ਭੂਮੀ ਦੀ ਉਪਲਬਧਤਾ ਦਾ ਵੀ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾਉਣਾ ਹੋਵੇਗਾ।

ਅੰਤ ਵਿੱਚ, ਕਿਉਂਕਿ ਮਕਾਨਾਂ ਲਈ ਵਿੱਤੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਇਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਮੁੱਦਾ ਹੈ, ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਸੰਸਥਾਨਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਹੁਡਕੋ, ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਬੋਰਡ, ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਬਿਲਡਿੰਗ ਸੰਸਥਾਨ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੱਡੇ ਪੈਮਾਨੇ ਉੱਤੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਮਕਾਨਾਂ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਖੋਜ ਕਰਨ ਲਈ ਉਤਸ਼ਾਹਤ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਕੇਂਦਰ ਅਤੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਲਈ ਵਿੱਤ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੀਆਂ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਕ ਭਰਿਆ ਪੂਰਾ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਖੇਤਰ ਇਕ ਮਜ਼ਬੂਤ ਅਰਥ-ਤੰਤਰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਦ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਫਟਣ ਨਾਲ ਮੰਦੀ, ਬੇਰੋਜ਼ਗਾਰੀ ਅਤੇ ਤਬਾਹੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।

(ਲੇਖਕ ਬਗਲਗੁ ਸਥਿਤ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਬਾਰੇ ਭਾਰਤੀ ਸੰਸਥਾ ਵਿੱਚ ਫੈਕਲਟੀ ਹਨ। ਉਹ ਮੁੰਬਈ ਸਥਿਤ ਭਾਰਤੀ ਰਿਜ਼ਰਵ ਬੈਂਕ ਵਿੱਚ ਸਾਬਕਾ ਖੋਜ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਵੀ ਰਹੇ ਹਨ।)

e-mail :charansingh@iimb.ca.in

ਰੀਅਲ ਅਸਟੇਟ ਖੇਤਰ ਨਿਯਮਨ

ਰਣਜੀਤ ਮਹਿਤਾ

ਰੀਅਲ ਅਸਟੇਟ ਖੇਤਰ ਦੇ ਨਿਯਮਨ, ਪਾਰਦਰਸ਼ਤਾ ਲਿਆਉਣ ਤੇ ਖਰੀਦਦਾਰਾਂ ਦੇ ਹਿਤਾਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਲਈ ਇਕ ਬਿੱਲ ਰਾਜ ਸਭਾ ਵਲੋਂ 10 ਮਾਰਚ, 2016 ਨੂੰ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਇਸ ਐਕਟ ਨੂੰ ਰੀਅਲ ਅਸਟੇਟ (ਨਿਯਮਨ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ) ਐਕਟ, 2016 ਦਾ ਨਾਮ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਜੰਮੂ ਅਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਰਾਜ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਇਹ ਸਾਰੇ ਭਾਰਤ ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ 1 ਮਈ, 2017 ਤੋਂ ਲਾਗੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਐਕਟ ਦਾ ਉਦੇਸ਼, ਨਿਯਮਕ ਅਤੇ ਨਿਰਣਾਇਕ ਅਥਾਰਿਟੀ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕਰਕੇ ਰੀਅਲ ਅਸਟੇਟ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਨਿਯਮਨ ਹੇਠ ਲਿਆਉਣਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤਸਾਹਿਤ ਕਰਨਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਪਾਰਦਰਸ਼ਤਾ ਯਕੀਨੀ ਬਣੇਗੀ ਅਤੇ ਖਰੀਦਦਾਰ ਦੀ ਭਲਾਈ ਵੀ ਹੋਵੇਗੀ।

ਰੀਅਲ ਅਸਟੇਟ ਐਕਟ ਦੇ ਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਜ਼ਮੀਨ ਜਾਇਦਾਦ ਦੀ ਖਰੀਦ ਫਰੋਬਤ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ, ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਐਕਟ, 1986 ਅਨੁਸਾਰ ਇਕ ਖਪਤਕਾਰ ਦਾ ਦਰਜਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਜਾਂ ਉਸ ਕੋਲ ਸਿਵਲ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਅਰਜ਼ੀ ਦਾਖਲ ਕਰਨ ਦਾ ਬਦਲ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਇਕੋ ਰੱਸੇ ਬੰਨ੍ਹਣਾ ਕੁਦਰਤੀ ਨਿਆਂ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਸਦਾ ਖਿਲਾਫ਼ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਐਕਟ ਦੇ ਤਹਿਤ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਖਰੀਦ ਫਰੋਬਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਜਾਂ ਸੰਭਾਵੀ ਖਰੀਦਦਾਰ ਨੂੰ ਇਕ ਖਪਤਕਾਰ ਹੀ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਐਕਟ ਤਹਿਤ

ਖਰੀਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਨਿਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਿੱਚ ਜਾਂ ਆਪਣੇ ਮਸਲਿਆਂ ਦਾ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਅਤੇ ਢੁੱਕਵਾਂ ਹੱਲ ਕਰਵਾਉਣ ਵਿੱਚ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਪੇਸ਼ ਆਉਂਦੀ ਸੀ।

ਰੇਗ (ਆਰਈ ਆਰ ਏ) ਦੀ ਲੋੜ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਰੀਅਲ ਅਸਟੇਟ ਖੇਤਰ ਦੀ ਸੰਖੇਪ ਜਾਣਕਾਰੀ

ਰੀਅਲ ਅਸਟੇਟ ਖੇਤਰ ਦੇ ਚਾਰ ਉੱਪ-ਖੇਤਰ ਹਨ - ਮਕਾਨ, ਖੁਦਰਾ, ਆਉ-ਭਗਤ ਅਤੇ ਵਪਾਰਕ। ਇਸ ਖੇਤਰ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਕਾਰਪੋਰੇਟ ਵਾਤਾਵਰਨ ਦਾ ਵੀ ਵਿਕਾਸ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਦਫ਼ਤਰ ਲਈ ਸਥਾਨ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਅਤੇ ਅਰਧ-ਸ਼ਹਿਰੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਮੰਗ ਵਿੱਚ ਵੀ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਮੋਦੀ ਦੀ 2022 ਤੱਕ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਘਰ ਦੇਣ ਦੀ ਸੋਚ ਹੈ। ਆਰਥਿਕ ਹਾਲਾਤ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਹੋਣ ਨਾਲ ਰੀਅਲ ਅਸਟੇਟ ਦੀ ਮੰਗ ਵਿੱਚ ਉਛਾਲ ਆਉਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਮਕਾਨ ਭਾਰਤੀ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਪਸੰਦੀਦਾ ਨਿਵੇਸ਼ ਹੈ। 2019 ਦੇ ਅੰਤ ਤੱਕ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਮਕਾਨਾਂ ਦੀ ਕੁੱਲ ਮੰਗ ਵਿੱਚ 15 ਮਿਲੀਅਨ ਦਾ ਵਾਧਾ ਹੋਣ ਦੀ ਉਮੀਦ ਹੈ। ਕਸ਼ਮੈਨ ਵੇਕਫੀਲਡ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਮੁਤਾਬਕ ਚੋਟੀ ਦੇ ਅੱਠ ਸ਼ਹਿਰ ਕੁੱਲ ਮੰਗ ਵਿੱਚ 3.4 ਮਿਲੀਅਨ ਇਕਾਈਆਂ ਦਾ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਣਗੇ। ਚੋਟੀ ਦੇ ਅੱਠ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਦਿੱਲੀ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਖੇਤਰ ਅੱਠ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦਾ ਚੌਥਾਈ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਵੇਗਾ 872,000 ਇਕਾਈਆਂ। ਇਹ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਖੇਤਰ, ਗੁੜਗਾਉ, ਨੌਇਡਾ, ਗਾਜ਼ੀਆਬਾਦ ਅਤੇ ਫ਼ਰੀਦਾਬਾਦ ਵਿੱਚ ਫੈਲਿਆ ਹੋਵੇਗਾ। ਚੋਟੀ ਦੇ ਅੱਠ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ, ਦਰਮਿਆਨਾ ਆਮਦਨ ਵਰਗ (ਐਮ ਆਈ ਜੀ) ਮੰਗ ਦਾ ਮੁੱਖ ਕਾਰਕ

ਹੋਵੇਗਾ, ਜਿਸ ਦਾ 2019 ਦੇ ਅੰਤ ਤੱਕ 41 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਜਾਂ 1.4 ਮਿਲੀਅਨ ਇਕਾਈਆਂ ਦਾ ਯੋਗਦਾਨ ਹੋਵੇਗਾ। ਐਮ ਆਈ ਜੀ ਵਰਗ ਦੇ ਪਿੱਛੇ-ਪਿੱਛੇ ਹੀ ਘੱਟ ਆਮਦਨ ਵਰਗ (ਐੱਲ ਆਈ ਜੀ) ਵਰਗ ਹੋਵੇਗਾ ਜੋ ਇਸੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ 1.3 ਮਿਲੀਅਨ ਇਕਾਈਆਂ ਦਾ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਵੇਗਾ।

ਰੀਅਲ ਅਸਟੇਟ ਭਾਰਤ ਦੀ ਆਰਥਿਕਤਾ ਲਈ ਇਕ ਅਹਿਮ ਖੇਤਰ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਵਿੱਚ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਨਿਰਮਾਣ, ਪੂੰਜੀ ਆਕਰਸ਼ਣ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਲਈ ਮਾਲੀਆ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਅਸੀਮ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਹਨ। ਇਹ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਵਿਕਸਤ ਹੋ ਰਹੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇਕ ਹੈ ਜੋ ਭਾਰਤ ਦੇ ਕੁੱਲ ਘਰੇਲੂ ਉਤਪਾਦ ਵਿੱਚ ਲਗਭਗ 9.5 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਰੀਅਲ ਅਸਟੇਟ ਖੇਤਰ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਨਿਰਮਾਣ ਦਾ ਮੋਹਰੀ ਖੇਤਰ ਬਣਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੈ। ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਹੁਨਰ ਵਿਕਾਸ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ (ਐੱਨ ਐੱਸ ਡੀ ਸੀ) ਮੁਤਾਬਕ 2013-2022 ਦਰਮਿਆਨ ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੋਤਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਵਾਧਾ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਭਾਰਤ ਦਾ ਰੀਅਲ ਅਸਟੇਟ ਖੇਤਰ ਜੋ ਲਗਭਗ 265 ਸਹਾਇਕ ਉਦਯੋਗਾਂ ਨਾਲ ਸਿੱਧੇ ਜਾਂ ਅਸਿੱਧੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਨੇ ਪਿਛਲੇ ਸਮਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੱਡੀਆਂ ਪੁਲਾੜਾਂ ਭਰੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੀ ਆਰਥਿਕਤਾ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਣ ਵਾਲੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਉੱਭਰਿਆ ਹੈ। ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਵਿਕਸਤ ਅਰਥਚਾਰਿਆਂ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਵਾਂਗ ਹੀ ਇਸ ਖੇਤਰ ਦਾ ਮੋਟੇ ਤੌਰ ਤੇ ਖੰਡਿਤ ਅਤੇ ਅਸੰਗਠਿਤ ਖੇਤਰ ਤੋਂ ਠੋਸ ਅਤੇ ਸੰਗਠਿਤ ਖੇਤਰ ਵੱਲ ਕਾਇਮ ਪਲਟ ਜਾਰੀ ਹੈ। ਵਿਸ਼ਵ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਦੀ ਵਧਦੀ ਹੋਈ

ਸਰਕਾਰੀ ਦਾ ਹਾਂ-ਪੱਖੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਸ ਖੇਤਰ ਦੀਆਂ ਆਸਾਂ ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ 'ਸਾਰਿਆਂ ਲਈ ਘਰ' ਮਿਸ਼ਨ ਤਹਿਤ 305 ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਅਤੇ ਕਸਬਿਆਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਆਵਾਸ ਯੋਜਨਾ ਦਾ ਨਾਮ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਟੀਚਾ 2022 ਤੱਕ ਸ਼ਹਿਰੀ ਗਰੀਬਾਂ ਲਈ 2 ਕਰੋੜ ਘਰ ਉਸਾਰਨ ਦਾ ਹੈ। ਘੱਟ ਲਾਗਤ/ਸਸਤੇ ਮਕਾਨਾਂ ਲਈ ਮਾਪਦੰਡ 30/60 ਵਰਗ ਮੀਟਰ ਦੇ ਉਸਾਰੇ ਖੇਤਰ ਤੋਂ ਬਦਲ ਕੇ 30/60 ਵਰਗ ਮੀਟਰ ਫਰਸ਼ ਖੇਤਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਸਤੇ ਮਕਾਨਾਂ ਦਾ ਵਰਗ ਬਿਲਡਰਾਂ ਲਈ ਹੋਰ ਆਕਰਸ਼ਕ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਖਰੀਦਦਾਰਾਂ ਲਈ ਵੀ ਇਹ ਵਰਗ ਦਿਲ-ਖਿੱਚਵਾਂ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਸਾਰੇ ਖੇਤਰ ਤੋਂ ਫਰਸ਼ ਖੇਤਰ ਵੱਲ ਮਾਪਦੰਡ ਬਦਲਣ ਨਾਲ ਖਰੀਦਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਘਰ ਮਿਲਣਗੇ ਅਤੇ ਬਿਲਡਰ ਇਹ ਮਕਾਨ ਖਰੀਦਦਾਰਾਂ ਦੇ ਵੱਡੇ ਵਰਗ ਤੱਕ ਲਿਜਾ ਸਕੇਗਾ। 30 ਵਰਗ ਮੀਟਰ ਦੀ ਸੀਮਾ ਸਿਰਫ 4 ਮੈਟਰੋਪਾਲੀਟਨ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੀਆਂ ਨਿਗਮੀ ਹੱਦਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਹੋਵੇਗੀ। ਦੇਸ਼ ਦੇ ਬਾਕੀ ਹਿੱਸਿਆਂ ਅਤੇ ਵੱਡੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੇ ਬਾਹਰਲੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ 60

ਵਰਗ ਮੀਟਰ ਦੀ ਸੀਮਾ ਲਾਗੂ ਹੋਵੇਗੀ।

ਪਛਾਣੇ ਗਏ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਅਤੇ ਕਸਬਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ 74 ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼, 42 ਓਡੀਸ਼ਾ, 40 ਰਾਜਸਥਾਨ, 36 ਛੱਤੀਸਗੜ੍ਹ, 30 ਗੁਜਰਾਤ, 34 ਤੇਲੰਗਾਨਾ, 19 ਜੰਮੂ ਅਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ, ਅਤੇ 15-15 ਕੇਰਲ ਅਤੇ ਝਾਰਖੰਡ ਵਿੱਚ ਹਨ। ਸਮਝੌਤੇ ਉੱਤੇ ਸਹੀ ਪਾਉਣ ਵਾਲੇ ਦੂਸਰੇ ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼, ਬਿਹਾਰ, ਮਨੀਪੁਰ, ਮਿਜ਼ੋਰਮ, ਨਾਗਾਲੈਂਡ, ਉੱਤਰਾਖੰਡ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਇਸ ਮਿਸ਼ਨ ਲਈ 2030 ਤੱਕ 38 ਮਿਲੀਅਨ ਕਾਮਾ-ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੋਵੇਗੀ ਜੋ ਮੌਜੂਦਾ ਸਮੇਂ 29 ਮਿਲੀਅਨ ਹੈ। ਇਸ ਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਮੁੱਖ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਨਿਰਮਾਤਾ ਹੋਣ ਦੀ ਭਵਿੱਖਬਾਣੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਇਸ ਪਿੱਠਭੂਮੀ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ 1 ਮਈ, 2017 ਨੂੰ ਰੀਅਲ ਅਸਟੇਟ (ਨਿਯਮਨ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ) ਐਕਟ 2016 ਨਾਮਕ ਮਿਸਾਲੀ ਰੀਅਲ ਅਸਟੇਟ ਕਾਨੂੰਨ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਜੋ ਸ਼ੱਕੀ ਕਿਸਮ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਘਰ ਖਰੀਦਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰੇਗਾ। ਸਾਨੂੰ ਆਰ ਈ ਆਰ ਏ ਦੀ ਲੋੜ ਇਸ ਕਰਕੇ ਪਈ ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਅਤਿ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਰੀਅਲ ਅਸਟੇਟ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਦੁਬਾਰਾ ਭਰੋਸਾ ਜਗਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਰੀਅਲ ਅਸਟੇਟ ਖੇਤਰ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਮਾਲੀਆ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਇਕ ਚੋਟੀ

ਦਾ ਖੇਤਰ ਹੈ ਅਤੇ ਨਿਰਮਾਣਕਾਰਾਂ ਉੱਤੇ ਬਾਜ਼ ਅੱਖ ਰੱਖਣ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਨਿਯਮਨ ਅਥਾਰਿਟੀ ਜਾਂ ਪਾਰਦਰਸ਼ੀ ਸਰਕਾਰੀ ਅਥਾਰਿਟੀ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਸੀ। ਹੋਰਾ ਖਰੀਦਦਾਰਾਂ ਅਤੇ ਨਿਰਮਾਣ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸਾਂਝਾ ਮੰਚ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰੇਗਾ ਜੋ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਦਰਪੇਸ਼ ਜੋਖਮ ਨੂੰ ਘੱਟ ਕਰੇਗਾ। ਇਹ ਆਸ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਹੋਰਾ ਘਰ ਖਰੀਦਣ ਵਾਲਿਆਂ ਲਈ ਆਸ ਦੀ ਨਵੀਂ ਕਿਰਨ ਲੈ ਕੇ ਆਵੇਗਾ, ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਪਾਰਦਰਸ਼ੀ ਬਣਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਰੀਅਲ ਅਸਟੇਟ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚ ਨਿਵੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਨਿਵੇਸ਼ਕਾਂ ਦੇ ਭਰੋਸੇ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਕਰੇਗਾ। ਇਥੇ ਇਸ ਐਕਟ ਦੀਆਂ ਕੁੱਝ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ :

- ਇਹ ਬਿੱਲ ਵਪਾਰਕ ਅਤੇ ਰਿਹਾਇਸ਼ੀ, ਦੋਵੇਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੀਅਲ ਅਸਟੇਟ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟਾਂ ਦਾ ਨਿਯਮਨ ਕਰੇਗਾ।

- ਇਸ ਬਿੱਲ ਵਿੱਚ ਰਾਜਾਂ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਰੀਅਲ ਅਸਟੇਟ ਨਿਯਮਨ ਅਥਾਰਿਟੀਆਂ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਧਾਨ ਹੈ ਜੋ ਰੀਅਲ ਅਸਟੇਟ ਲੈਣ ਦੇਣ ਉੱਤੇ ਨਜ਼ਰ ਰੱਖਣਗੀਆਂ।

- ਇਸ ਬਿੱਲ ਵਿੱਚ ਰੀਅਲ ਅਸਟੇਟ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟਾਂ ਅਤੇ ਰੀਅਲ ਅਸਟੇਟ ਏਜੰਟਾਂ ਦਾ ਅਥਾਰਿਟੀ ਕੋਲ ਪੰਜੀਕਰਨ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

- ਇਸ ਬਿੱਲ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਪੰਜੀਕ੍ਰਿਤ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟਾਂ ਦਾ ਖੁਲਾਸਾ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੋਮੋਟਰ, ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ, ਖਾਕਾ ਯੋਜਨਾ, ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਸਥਿਤੀ, ਮਨਜ਼ੂਰੀਆਂ, ਸਮਝੌਤੇ ਅਤੇ ਰੀਅਲ ਅਸਟੇਟ ਏਜੰਟਾਂ, ਠੇਕੇਦਾਰਾਂ, ਵਾਸਤੂਕਾਰਾਂ, ਢਾਂਚਾਗਤ ਇੰਜੀਨੀਅਰਾਂ ਆਦਿ ਦੇ ਵੇਰਵੇ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।

- ਸਥਾਨਕ ਅਥਾਰਿਟੀਆਂ ਤੋਂ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਲਏ ਬਿਨਾਂ ਅਤੇ ਨਿਯਮਕ ਕੋਲ ਪੰਜੀਕਰਨ ਕਰਵਾਉਣ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪ੍ਰੀ-ਲਾਂਚ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਸਾਰੇ ਅਧੂਰੇ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਇਸ ਨਿਯਮਨ ਦੇ ਅਧੀਨ ਆ ਜਾਣਗੇ।

- ਇਸ ਬਿਲ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿੱਚ ਹਰ ਉਹ

ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਆਉਦਾ ਹੈ ਜੋ 500 ਵਰਗ ਗਜ਼ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਇਸ ਵਿੱਚ ਅੱਠ ਤੋਂ ਵੱਧ ਅਪਾਰਟਮੈਂਟ ਹਨ। (ਰਾਜ ਇਸ ਲੋੜ ਨੂੰ ਹੋਰ ਘੱਟ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ)।

- ਭਰਮਾਉ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰਾਂ ਕਰਕੇ ਅਥਾਰਿਟੀ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ 'ਮੁਆਵਜ਼ਾਂ' ਦੇਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਵੀ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ।

- ਨਿਰਮਾਣਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਪਿਛਲੇ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟਾਂ ਦੇ ਸੰਖੇਪ ਵੇਰਵੇ ਦੇਣੇ ਹੋਣਗੇ, ਜੋ ਮੁਕੰਮਲ ਜਾਂ ਉਸਾਰੀ ਅਧੀਨ ਹਨ। ਪ੍ਰਾਜੈਕਟਾਂ ਦੀ ਮੌਜੂਦਾ ਸਥਿਤੀ ਵੀ ਦੱਸਣੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਹ ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਥਾਰਿਟੀ ਦੀ ਵੈਬਸਾਈਟ ਉੱਤੇ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਈ ਜਾਵੇਗੀ ਤਾਂ ਕਿ ਖਰੀਦਦਾਰ ਸੋਚ ਸਮਝ ਕੇ ਫ਼ੈਸਲਾ ਲੈ ਸਕਣ।

- ਬਿੱਲ ਮੁਤਾਬਕ ਫਰਸ਼ ਖੇਤਰ ਦਾ ਖੁਲਾਸਾ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

- ਇਸ ਬਿੱਲ ਵਿੱਚ ਬਿਲਡਰਾਂ ਲਈ ਖਰੀਦਦਾਰਾਂ ਤੋਂ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਰਕਮ ਦਾ 70 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ, ਕਿਸੇ ਸੂਚੀਬੱਧ ਬੈਂਕ ਦੇ 'ਇਕਰਾਰਨਾਮਾ ਖਾਤੇ' ਵਿੱਚ ਪੰਦਰਾਂ ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਵਾਉਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਮੁਕੰਮਲ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਲਾਗਤ ਰਾਖਵੀਂ ਰੱਖੀ ਜਾ ਸਕੇ।

- ਨਿਰਮਾਣ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਫ਼ਸਰਾਂ ਅਤੇ ਅਪੀਲ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਰਾਹੀਂ ਝਗੜਿਆਂ ਦੇ ਨਿਪਟਾਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਫਾਸਟ ਟ੍ਰੈਕ ਝਗੜਾ ਨਿਪਟਾਰਾ ਤੰਤਰ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਵੀ ਇਸ ਬਿੱਲ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਹੈ।

- ਇਸ ਬਿੱਲ ਵਿੱਚ ਬਿਆਨ ਕੀਤੇ ਮਸਲੇ ਸਿਵਲ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਲੋਂ ਲਏ ਜਾਣ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਹੈ। ਪਰ, ਖਪਤਕਾਰ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਰੀਅਲ ਅਸਟੇਟ ਸੰਬੰਧਿਤ ਮਸਲਿਆਂ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਹੈ। ਦੇਸ਼ ਭਰ ਵਿੱਚ 644 ਖਪਤਕਾਰ ਅਦਾਲਤਾਂ ਹਨ। ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਦੇ ਹੱਲ ਲਈ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮੰਚ ਹੋਣ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਖਰੀਦਦਾਰਾਂ ਲਈ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ੀ ਦੀਆਂ ਘੱਟ ਲਾਗਤਾਂ।

- ਦੋ ਤਿਹਾਈ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਖਰੀਦਦਾਰਾਂ ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਪ੍ਰੋਮੋਟਰਾਂ ਨੂੰ ਯੋਜਨਾ ਅਤੇ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲੀ ਕਰਨ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਹੈ।

- ਜੇ ਪ੍ਰੋਮੋਟਰ ਆਪਣੀ ਜਾਇਦਾਦ ਦਾ ਪੰਜੀਕਰਨ ਨਹੀਂ ਕਰਵਾਉਂਦਾ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਲਾਗਤ ਦਾ 10 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਤੱਕ ਜੁਰਮਾਨੇ ਵਜੋਂ ਭਰਨਾ ਪਵੇਗਾ। ਜੇ ਉਸ ਵਲੋਂ ਰੇਰਾ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਤੱਕ ਦੀ ਕੈਦ/ਜਾਂ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਦੀ ਅਨੁਮਾਨਿਤ ਲਾਗਤ ਦਾ 10 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਵਾਧੂ ਜੁਰਮਾਨੇ ਵਜੋਂ ਅਦਾ ਕਰਨਾ ਪੈ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਬਿਲਡਰ ਵਲੋਂ ਐਕਟ ਦੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦਾ ਉਲੰਘਣਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਲਾਗਤ ਦਾ 5 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਤੱਕ ਅਦਾ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ। ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦੇ ਉਲੰਘਣ ਦੀ ਮਿਆਦ ਲਈ ਏਜੰਟਾਂ ਵਾਸਤੇ ਜੁਰਮਾਨਾ 10,000 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤਿ ਦਿਨ ਹੈ। ਜੇ ਏਜੰਟਾਂ ਅਤੇ ਖਰੀਦਦਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਅਪੀਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਹੁਕਮ

ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਵਿੱਚ 1 ਸਾਲ ਦੀ ਜੇਲ੍ਹ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ।

- ਖਪਤਕਾਰ ਅਦਾਲਤਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਖਰੀਦਦਾਰਾਂ ਲਈ ਵੱਡੀ ਰਾਹਤ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ 644 ਖਪਤਕਾਰ ਅਦਾਲਤਾਂ ਹਨ। ਇਸ ਨਾਲ ਖਰੀਦਦਾਰਾਂ ਲਈ ਆਪਣੀਆਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਦੇ ਹੱਲ ਲਈ ਘੱਟ ਲਾਗਤ ਉੱਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮੰਚ ਉਪਲਬਧ ਹੋ ਜਾਣਗੇ।

- ਇਸ ਬਿੱਲ ਦੀ ਇਕ ਹੋਰ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਦਾਇਗੀ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਨਾਕਾਮੀ ਜਾਂ ਦੇਰੀ ਹੋਣ ਉੱਤੇ ਪ੍ਰੋਮੋਟਰਾਂ ਤੇ ਖਰੀਦਦਾਰਾਂ ਲਈ ਇਕੋ ਦਰ ਨਾਲ ਵਿਆਜ ਵਸੂਲਣ ਦਾ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਬਿਲਡਰ ਪੱਖੀ ਸੀ।

- ਇਸ ਬਿੱਲ ਵਿੱਚ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਵਿਆਪਕ ਇਕਾਈਆਂ ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਦੀ ਅਲਾਟਮੈਂਟ ਦੇ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅਲਾਟਮੈਂਟ ਸਭਾਵਾਂ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕਰਨੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋਵੇਗੀ ਤਾਂ ਕਿ ਨਿਵਾਸੀ ਸਾਂਝੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਜਿਵੇਂ ਪੁਸਤਕਾਲਾ ਅਤੇ ਸਾਂਝਾ ਹਾਲ ਆਦਿ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਕਰ ਸਕਣ। ਜੇ ਖਰੀਦਦਾਰ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਜਾਇਦਾਦ ਵਿੱਚ ਢਾਂਚਾਗਤ ਨੁਕਸ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਕਬਜ਼ਾ ਲੈਣ ਦੇ ਇਕ ਸਾਲ ਦੇ ਅੰਦਰ ਡਿਵੈਲਪਰ ਨਾਲ ਵੇਚ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸੇਵਾ ਲਈ ਸੰਪਰਕ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਬਿੱਲ ਲਾਗੂ ਹੋ ਜਾਣ ਨਾਲ ਜਾਇਦਾਦ ਦੀ ਖਰੀਦ ਫਰੇਖਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਦੇ ਵੇਰਵੇ ਆਨਲਾਈਨ ਵੇਖ ਸਕਿਆ ਕਰਨਗੇ। ਉਹ ਉਸਾਰੀ ਦੀ ਰਫ਼ਤਾਰ ਉੱਤੇ ਵੀ ਨਜ਼ਰ ਰੱਖ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜੇ ਉਸਾਰੀ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਪੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਇਸ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਵੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਬਿੱਲ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਪੱਧਰ ਉੱਤੇ ਰੀਅਲ ਅਸਟੇਟ ਨਿਯਮਕ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਹੈ। ਸਿਰਫ ਨਿਯਮਕ ਕੋਲ ਪੰਜੀਕ੍ਰਿਤ, ਰਿਹਾਇਸ਼ੀ ਅਤੇ ਵਪਾਰਕ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਹੀ ਵੇਚੇ ਜਾ ਸਕਣਗੇ। ਪਰ, ਡਿਵੈਲਪਰ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਤਾਂ ਹੀ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਮੁਕੰਮਲ ਹੋ ਸਕਣਗੇ ਜੇ ਸਾਰੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਨਿਗਮ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਵਿਭਾਗ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕਰਨ

ਪਹਿਚਯੋਗ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਗਰੀਬ ਤਕਨਾਲੋਜੀ

 ਯਸ਼ਕੁਮਾਰ ਸ਼ੁਕਲਾ

ਲਗਾਤਾਰ ਵਧ ਰਹੀ ਜਨਸੰਖਿਆ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀਕਰਨ ਨਾਲ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਮਕਾਨਾਂ ਦੀ ਭਾਰੀ ਕਮੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। 2012-2017 ਦੇ ਕਾਲਖੰਡ ਲਈ ਸ਼ਹਿਰੀ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ 18.78 ਮਿਲੀਅਨ ਅਤੇ ਪੇਂਡੂ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ 43.90 ਮਿਲੀਅਨ ਘਰਾਂ ਦੀ ਕਮੀ ਹੋਣ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ ਹੈ (ਗੋਇਲ, 2014, ਐੱਨ ਬੀ ਓ, 2012)। ਨਿਮਨ ਆਮਦਨ ਵਰਗ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਬਸ਼ਿੰਦੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਖੇਤਰਾਂ ਦੀ 95 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਮਕਾਨਾਂ ਦੀ ਕਮੀ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ, ਗਰੀਬੀ ਰੇਖਾ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਹਿਰੀ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ 95 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਤੋਂ ਵੱਧ ਮਕਾਨਾਂ ਦੀ ਕਮੀ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਸਸਤੇ ਮਕਾਨ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਨੀਤੀ ਘਾੜਿਆਂ ਲਈ ਅਤਿ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ (ਐੱਨ ਐੱਚ ਬੀ, 2015)।

ਪਿਛਲੇ ਦਹਾਕਿਆਂ ਦੌਰਾਨ ਭਾਰਤ ਵਲੋਂ ਕੇਂਦਰੀ, ਰਾਜ ਅਤੇ ਸਥਾਨਕ ਸ਼ਹਿਰੀ ਸਭਾਵਾਂ ਦੇ ਪੱਧਰ ਤੋਂ ਨਿਮਨ ਆਮਦਨ ਵਰਗ, ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਪਛੜੇ ਵਰਗ ਅਤੇ ਗਰੀਬੀ ਰੇਖਾ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਰਹਿ ਰਹੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਸਸਤੇ ਮਕਾਨ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਵਿਭਿੰਨ ਨੀਤੀਆਂ ਅਪਣਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ (ਸਰਕਾਰ, ਧਵਾਲਿਕਰ, ਅਗਰਵਾਲ ਅਤੇ ਮੌਰਿਸ, 2016)। ਹਾਲ ਹੀ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਮਕਾਨਾਂ ਦੀ ਕਮੀ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਲਈ ਅਨੇਕ ਮਹੱਤਵਕਾਸ਼ੀ ਸਕੀਮਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ : 2022 ਤੱਕ ਸਭਨਾਂ ਲਈ ਘਰ (ਸ਼ਹਿਰੀ), ਕਾਇਆਕਲਪ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਬਦਲਾਅ ਲਈ ਅਟੱਲ ਮਿਸ਼ਨ (ਏ ਐੱਮ ਆਰ ਯੂ ਟੀ), ਸਮਾਰਟ ਸਿਟੀ (ਮਕਾਨ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਗਰੀਬੀ

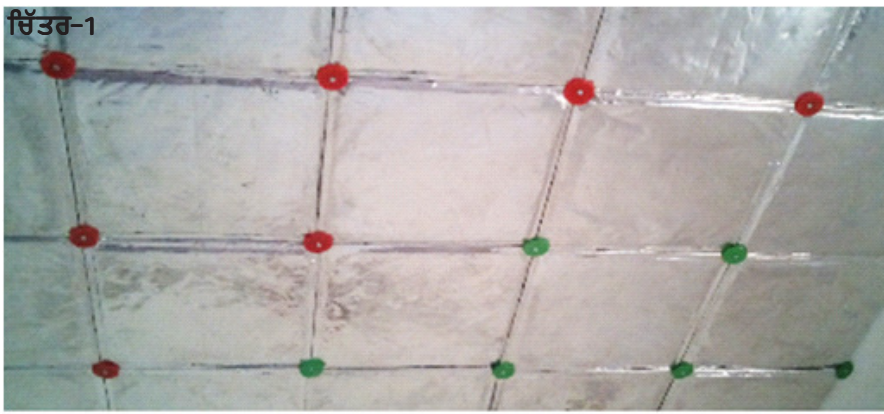
ਹਟਾਉਣ ਸੰਬੰਧੀ ਮੰਤਰਾਲਾ, ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ, 2015, ਐੱਨ ਐੱਚ ਬੀ, 2015)। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਕੀਮਾਂ ਤਹਿਤ ਉਸਾਰੇ ਗਏ ਵਾਧੂ ਘਰ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਮੌਜੂਦਾ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਅਤੇ ਸਰੋਤਾਂ ਉਤੇ ਵੀ ਤਗੜਾ ਬੋਝ ਪਾਉਣਗੇ। 2014-15 ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਦੇ ਰਿਹਾਇਸ਼ੀ ਖੇਤਰ ਦੀ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਖਪਤ, ਮੌਜੂਦਾ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਕੁੱਲ ਖਪਤ ਦਾ 23 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਸੀ (ਕੇਂਦਰੀ ਅੰਕੜਾ ਦਫ਼ਤਰ, 2016)। ਸੰਭਾਵਿਤ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ 2050 ਤੱਕ ਰਿਹਾਇਸ਼ੀ ਖੇਤਰ ਦੀ ਬਿਜਲੀ ਖਪਤ ਅੱਠ ਗੁਣਾ ਵਧ ਜਾਵੇਗੀ (ਸ਼ੁਕਲਾ, ਰਾਵਲ ਅਤੇ ਸ਼ਨਪ, 2016)। ਇਸ ਲਈ ਅਜਿਹੇ ਘਰਾਂ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕਰਨਾ ਬਹੁਤ ਅਹਿਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਕਾਲ ਦੌਰਾਨ ਬਿਜਲੀ, ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਸਮੱਗਰੀ ਸਰੋਤਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਕਰਨ।

2001 ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਵਲੋਂ ਉਰਜਾ ਸੁਰੱਖਿਆ ਐਕਟ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਜਿਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਪਹਿਲੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੇ ਉਰਜਾ ਸੁਰੱਖਿਆ ਉਸਾਰੀ ਕੋਡ (ਈ ਸੀ ਬੀ ਸੀ) ਦਾ ਉਸਾਰੀ ਖੇਤਰ ਲਈ ਵਿਕਾਸ ਹੋਇਆ। ਹਾਲ ਹੀ ਵਿੱਚ, ਈ ਸੀ ਬੀ ਸੀ ਕੋਡ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਸੋਧ ਕਰਕੇ, ਲੋੜਾਂ ਸੰਬੰਧੀ ਵਾਧੂ ਕਠੋਰਤਾ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ (ਬਿਊਰੋ ਆਫ ਐਨਰਜੀ ਐਫੀਸ਼ੈਂਸੀ, 2017)। ਸਮੇਂ ਦੀ ਲੋੜ ਅਤੇ ਮਹੱਤਵ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਦਿਆਂ, ਬਿਊਰੋ ਆਫ ਇੰਡੀਅਨ ਸਟੈਂਡਰਡਜ਼ (ਬੀ ਆਈ ਐੱਸ) ਵਲੋਂ ਵੀ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਉਸਾਰੀ ਕੋਡ (ਐੱਨ ਬੀ ਸੀ) ਵਿੱਚ ਸਥਿਰਤਾ ਲਈ ਭਾਗ-2 ਪਹਿਲ ਜੋੜੀ ਗਈ ਹੈ (ਬਿਊਰੋ ਆਫ ਇੰਡੀਅਨ ਸਟੈਂਡਰਡਜ਼)। ਨਵੀਂ ਅਤੇ ਨਵਿਆਉਣ ਯੋਗ ਉਰਜਾ ਮੰਤਰਾਲਾ (ਐੱਮ ਐੱਨ ਆਰ ਈ) ਵਲੋਂ ਪਾਣੀ ਗਰਮ ਕਰਨ ਅਤੇ ਘਰਾਂ

ਵਿੱਚ ਰੋਸ਼ਨੀ ਲਈ ਸਕੋਰ ਰੋਸ਼ਨੀ ਸਾਜ਼-ਸਮਾਨ ਦੀ ਖਰੀਦ ਅਤੇ ਸਥਾਪਨਾ ਲਈ ਪੂੰਜੀਗਤ ਸਬਸਿਡੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਨ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਹਰੀ ਦਰਜਾਬੰਦੀ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਰਿਹਾਇਸ਼ੀ ਕੰਪਲੈਕਸਾਂ ਲਈ ਸਵੈ-ਪ੍ਰਮਾਣੀਕਰਨ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਸਸਤੇ ਮਕਾਨਾਂ ਲਈ ਉਰਜਾ ਦੀ ਬਚਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਨ ਮੁਕਤ ਤਕਨਾਲੋਜੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਠੋਸ ਨੀਤੀਗਤ ਯਤਨਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਦਰਸ਼ਨ : ਬੇਹਤਰ ਮਕਾਨ ਵਸਨੀਕਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਪੱਧਰ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉੱਚ ਉਤਪਾਦਕਤਾ ਅਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਆਮਦਨ ਜੁਟਾਉਣ ਦੀਆਂ ਸਮਰੱਥਾਵਾਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ, ਸਸਤੇ ਘਰਾਂ ਦੇ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਵਸਨੀਕਾਂ ਨੂੰ ਸਿਹਤਮੰਦ ਅਤੇ ਅਰਾਮਦਾਇਕ ਵਾਤਾਵਰਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਸਤੇ ਘਰਾਂ ਦੇ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਦਰਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਪੈਮਾਨੇ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਅੰਦਰੂਨੀ ਹਵਾ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ, ਅਰਾਮਦਾਇਕ ਤਾਪਮਾਨ ਅਤੇ ਉਰਜਾ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਸੂਚਕ (ਪ੍ਰਤਿ ਇਕਾਈ ਉਰਜਾ ਦੀ ਵਰਤੋਂ)। ਵਾਜਬੀਅਤਾ ਦਾ ਅਧਾਰ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਉਸਾਰੀ ਲਾਗਤਾਂ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਰੱਖਣ ਲਈ ਰਵਾਇਤੀ ਪਹੁੰਚ ਦੇ ਬਜਾਏ ਪੂਰੇ ਜੀਵਨ ਚੱਕਰ ਦੀਆਂ ਲਾਗਤਾਂ (ਉਸਾਰੀ, ਸੰਚਾਲਨ ਅਤੇ ਨਿਪਟਾਰਾ) ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜੀਵਨ ਚੱਕਰ ਵਾਲੀ ਪਹੁੰਚ, ਸਸਤੇ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵਸਨੀਕਾਂ ਲਈ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਲਾਭ ਵਾਸਤੇ ਢੁਕਵੀਆਂ ਤਕਨਾਲੋਜੀਆਂ ਦੀ ਚੋਣ ਅਤੇ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਲਈ ਸੰਪੂਰਨ ਪਹੁੰਚ ਅਖਤਿਆਰ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮਦਦਗਾਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਮਕਾਨਾਂ ਦੇ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਦੇ ਵਿੱਚ ਵਾਤਾਵਰਨ ਜਲਵਾਯੂ

ਚਿੱਤਰ-1

ਜਵਾਬਦੇਹੀ ਵਾਲਾ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਉਸਾਰੀ ਲਈ ਸਥਾਨਕ ਨਿਰਮਾਣ ਸਮੱਗਰੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਨ ਦੇਵੇ।

ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਨ : ਉਰਜਾ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਵਾਲੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਦੋ ਪਹਿਲੂਆਂ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖ ਕੇ ਬਣਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ - ਨਿਯਮ ਅਨੁਸਾਰ ਜਾਂ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਮੁਖੀ। ਨਿਯਮ ਅਧਾਰਤ ਪਹਿਲ ਹਰੇਕ ਇਮਾਰਤ ਦੇ ਅੰਗਾਂ ਲਈ ਲੋੜਾਂ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਨਿਰਮਾਣਕਾਰ, ਵਿਕਾਸਕਾਰ ਜਾਂ ਡਿਜ਼ਾਈਨਕਾਰ, ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਅਤੇ ਇਮਾਰਤ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਲਈ ਸੰਭਵ ਜੋੜਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਢੁੱਕਵਾਂ ਵਿਕਲਪ ਚੁਣ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਅਧਾਰਤ ਪਹਿਲ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿ ਕੀ ਸਮੁੱਚੇ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਦਾ ਪਾਲਣ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਇਕ ਨਕਲੀ ਇਮਾਰਤ ਦਾ ਮਾਡਲ ਬਣਾ ਕੇ ਵਿਸਥਾਰ ਵਿੱਚ ਉਰਜਾ ਦੇ ਵੇਰਵਿਆਂ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਸਤੇ ਮਕਾਨਾਂ ਦੇ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਅਤੇ ਉਸਾਰੀ ਲਈ ਨਿਯਮ ਅਧਾਰਤ ਪਹੁੰਚ ਸਭ ਤੋਂ ਢੁੱਕਵੀਂ ਹੈ।

ਭਾਰਤ ਲਈ ਅਰਾਮਦਾਇਕ ਤਾਪਮਾਨ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ : ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਇਮਾਰਤਾਂ ਦਾ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਕਠੋਰ ਅਤੇ ਪੂਰਵ ਨਿਰਧਾਰਤ ਸੰਚਾਲਨ ਹਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖ ਕੇ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਤਾਪਮਾਨ ਸੰਬੰਧੀ ਅਰਾਮ ਹਾਸਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਅਨੁਕੂਲਣ ਅਰਾਮ ਲਈ ਭਾਰਤੀ ਮਾਡਲ (ਆਈ ਐੱਮ ਏ ਸੀ) ਦੇ ਇਕ ਵਿਆਪਕ ਖੋਜ ਅਧਿਐਨ ਵਿੱਚ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਮਾਨਕਾਂ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਦੇ ਲੋਕ ਉੱਚ

ਤਾਪਮਾਨ ਅਤੇ ਵਿਆਪਕ ਤਾਪਮਾਨ ਜੋੜਾਂ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਆਦਾ ਅਰਾਮਦਾਇਕ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਨ (ਮਨੂ, ਸ਼ੁਕਲਾ, ਰਾਵਲ, ਥਾਮਸ ਅਤੇ ਡੀਅਰ, 2016)। ਹਾਲ ਹੀ ਵਿੱਚ ਐੱਨ ਬੀ ਸੀ ਅਤੇ ਈ ਸੀ ਬੀ ਸੀ 2016 ਵਲੋਂ ਨਵੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਦੇ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਤਰੀਕੇ ਵਜੋਂ ਆਈ ਐੱਮ ਏ ਸੀ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਆਈ ਐੱਮ ਏ ਸੀ ਵਿਆਪਕ ਤਾਪਮਾਨ ਜੋੜਾਂ ਵਾਲੇ ਮਕਾਨਾਂ ਦਾ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਲਈ ਢੁੱਕਵੀਆਂ ਕ੍ਰਿਆਸ਼ੀਲ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਕ੍ਰਿਆਸ਼ੀਲ ਤਕਨਾਲੋਜੀਆਂ ਦਾ ਮੌਕਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਕੁਸ਼ਲ ਚੋਗਿਰਦਾ : ਸਸਤੇ ਘਰਾਂ ਦਾ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇ ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਮਾਰਤ ਅੰਦਰ ਤਾਪ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਜਾਵੇ। ਉੱਚ ਪ੍ਰਤਿਬਿੰਬਤ ਛੱਤ (ਜਿਸ ਨੂੰ ਠੰਢੀ ਛੱਤ ਵੀ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ) ਇਮਾਰਤ ਅੰਦਰ ਸੂਰਜੀ ਵਿਕੀਰਣਤਾ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਵਾਲੀ ਇਕ ਲਾਗਤ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਹੈ। ਉੱਚ ਤਾਪ ਰੋਧਕ ਜਿਸ ਨੂੰ ਆਮ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਆਰ-ਵੈਲਿਯੂ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਮਾਰਤ ਵਿੱਚ ਤਾਪ ਜਮ੍ਹਾਂ ਹੋਣ ਨੂੰ ਕਾਫੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਘੱਟ ਕਰ ਦੇਵੇਗੀ। ਛੱਤ ਅਤੇ ਕੰਧਾਂ ਦੀ ਸਮੱਗਰੀ ਦੀ ਉੱਚ ਤਾਪ ਸਮਰੱਥਾ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਥਰਮਲ ਮਾਸ ਕਰਕੇ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਮਾਰਤ ਵਿੱਚ ਗਰਮੀ ਦੇ ਦਾਖਲੇ ਨੂੰ ਹੋਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਦੇਰ ਤੱਕ ਰੋਕ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਖਿੜਕੀਆਂ ਅਤੇ ਦਰਵਾਜ਼ਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਗੱਲ ਸੂਰਜੀ ਗਰਮੀ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨ ਦਾ ਗੁਣਾਂਕ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਆਮ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਐੱਸ ਐੱਚ ਜੀ ਸੀ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ

ਹੈ। ਐੱਸ ਐੱਚ ਜੀ ਸੀ ਦਰਵਾਜ਼ਿਆਂ ਅਤੇ ਖਿੜਕੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਦਾਖਲ ਹੋਏ ਸੌਰ ਊਰਜਾ ਵਿਕੀਰਣ ਦੇ ਘਟਨਾ ਦੇ ਅੰਸ਼ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਘੱਟ ਐੱਸ ਐੱਚ ਜੀ ਸੀ ਵਾਲੇ ਖਿੜਕੀਆਂ, ਦਰਵਾਜ਼ਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਾਲ ਇਮਾਰਤ ਵਿੱਚ ਘੱਟ ਗਰਮੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਹਵਾ ਦੇ ਪਾੜੇ (ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਦਰਵਾਜ਼ਿਆਂ ਅਤੇ ਖਿੜਕੀਆਂ ਕੋਲ ਲੀਕ) ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਇਮਾਰਤ ਅੰਦਰ ਗਰਮੀ ਦੇ ਦਾਖਲੇ ਨੂੰ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਗਰਮੀ ਵਿੱਚ ਕਮੀ ਹੋਣ ਨਾਲ ਇਮਾਰਤ ਅੰਦਰ ਵੱਸਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਤਾਪਮਾਨ ਸੰਬੰਧੀ ਅਰਾਮ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਵਾਤਾਨਕੂਲਣ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ ਦੀ ਘੱਟ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਕੁਦਰਤੀ ਤੌਰ ਤੇ ਹਵਾਦਾਰ ਇਮਾਰਤਾਂ ਵਿੱਚ 'ਪੜਾਅ ਬਦਲਾਅ ਸਮੱਗਰੀ' (ਪੀ ਸੀ ਐੱਮ) ਵੀ ਅੰਦਰਵਾਰ ਅਰਾਮ ਦੇ ਘੰਟੇ ਵਧਾਉਣ ਦੀ ਇਕ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਪਹੁੰਚ ਹੈ (ਸ਼ੁਕਲਾ, 2016)। ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਪੀ ਸੀ ਐੱਮ ਸੰਬੰਧੀ ਖੋਜ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਪੜਾਅ ਉੱਤੇ ਹੈ, ਇਹ ਨਵੀਨਤਮ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਸਸਤੇ ਘਰਾਂ ਦਾ ਇਕ ਅਨਿੱਖੜਵਾਂ ਅੰਗ ਬਣ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਚਿੱਤਰ:1 ਪੜਾਅ ਬਦਲਾਅ ਸਮੱਗਰੀ ਨਾਲ ਨਵੀਨਤਮ ਛੱਤ ਦੀਆਂ ਟਾਈਲਾਂ ਖਿੜਕੀਆਂ ਅਤੇ ਦਰਵਾਜ਼ਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਦਾ ਇਕ ਹੋਰ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਗੁਣ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਰੋਸ਼ਨੀ ਦਾ ਪ੍ਰਸਾਰਨ (ਵੀ ਐੱਲ ਟੀ) ਹੈ। ਵੀ ਐੱਲ ਟੀ ਖਿੜਕੀਆਂ ਦਰਵਾਜ਼ਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਦੀ ਲੰਘਣ ਵਾਲੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਰੋਸ਼ਨੀ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਉੱਚ ਵੀ ਐੱਲ ਟੀ ਵਾਲੇ ਖਿੜਕੀ ਦਰਵਾਜ਼ਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਘਰ ਅੰਦਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਦਿਨ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮਸਨੂਈ ਰੋਸ਼ਨੀ (ਬਲਬਾਂ) ਦੀ ਉਰਜਾ ਖਪਤ ਘੱਟ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਖਿੜਕੀ ਦਰਵਾਜ਼ਿਆਂ ਦੀ ਵੀ ਐੱਲ ਟੀ ਦੀ ਚੋਣ ਇਮਾਰਤਾਂ ਵਿੱਚ ਵਧੀਆ ਦਿਨ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਜ਼ਿਆਦਾ ਚਮਕਾਰ ਨਾ ਪਵੇ। ਰੋਸ਼ਨਦਾਨਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵੀ ਇਮਾਰਤ ਅੰਦਰ ਢੁਕਵੀਂ ਦਿਨ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਦਾ ਇਕ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਢੰਗ ਹੈ।

ਸਥਾਨਕ ਸਮੱਗਰੀਆਂ ਦੀ ਤਾਪ-ਭੌਤਿਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਮੱਗਰੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ

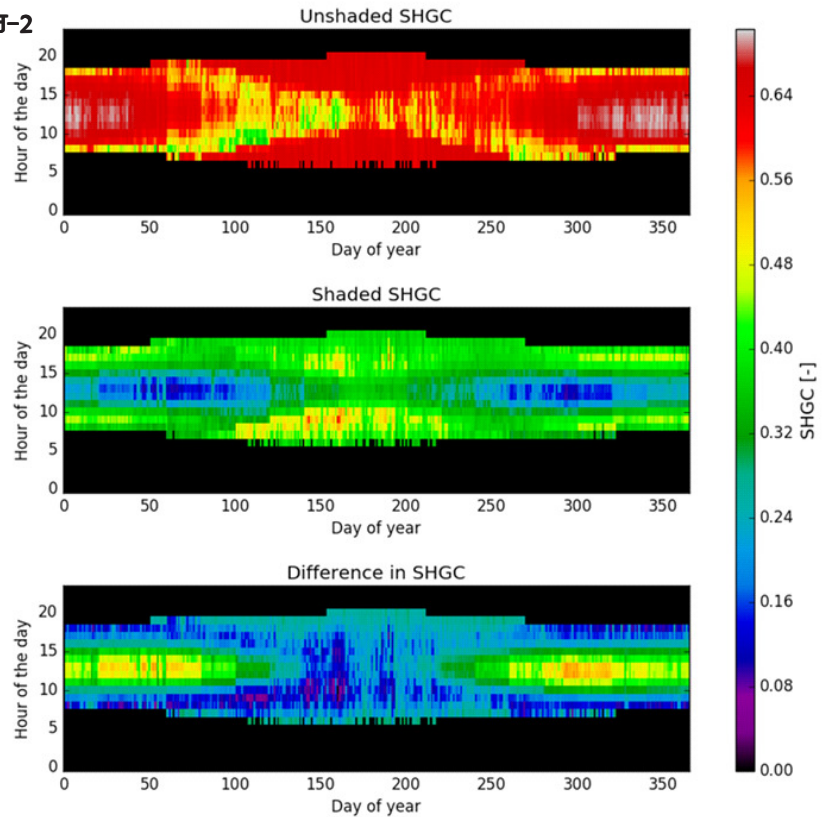
ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਡਿਜ਼ਾਈਨਰਾਂ ਨੂੰ ਢੁੱਕਵਾਂ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤਕਨੀਕੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਵੀ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਭਾਰਤੀ ਉਸਾਰੀ ਸਮੱਗਰੀਆਂ ਦੇ ਤਾਪ-ਭੌਤਿਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਦੇ ਅੰਕੜੇ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਵਾਸਤੇ ਆਨਲਾਈਨ ਉਪਲਬਧ ਹਨ (ਸੈਟਰ ਫਾਰ ਅਡਵਾਂਸਡ ਰਿਸਰਚ ਇਨ ਬਿਲਡਿੰਗ ਸਾਇੰਸ ਐਂਡ ਐਨਰਜੀ, 2017)।

ਬਾਹਰੀ ਛਾਇਆ ਉਪਕਰਨ

ਬਾਹਰੀ ਛਾਇਆ ਉਪਕਰਨ, ਚਾਹੇ ਉਹ ਸਥਿਰ ਹੋਣ ਜਾਂ ਇਧਰ-ਉਧਰ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਣ ਵਾਲੇ, ਇਹ ਸਮਝੇ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸਿੱਧੇ ਸੂਰਜੀ ਵਿਕੀਰਣ ਨੂੰ ਘੱਟ ਕਰਨ ਅਤੇ ਖਿੜਕੀਆਂ ਤੋਂ ਗਰਮੀ ਅੰਦਰ ਆਉਣੇ ਰੋਕਣ ਲਈ ਇਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਲਾਗਤ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਢੰਗ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਰਵਾਇਤੀ ਇਮਾਰਤਾਂ ਵਿੱਚ ਅਕਸਰ ਹੀ ਸਥਿਰ ਬਾਹਰੀ ਛਾਇਆ ਉਪਕਰਨ (ਸ਼ਮਿਆਨੇ ਅਤੇ ਝਾਲਰ) ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਪਰ, ਬਾਹਰੀ ਅਤੇ ਇਧਰ-ਉਧਰ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਣ ਵਾਲੇ ਛਾਇਆ ਉਪਕਰਨ (ਬਾਹਰੀ ਲੂਵਰ) ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਮੁਕਾਬਲਤਨ ਨਵੇਂ ਹਨ। ਚੱਲਣ ਯੋਗ ਬਾਹਰੀ ਛਾਇਆ ਉਪਕਰਨਾਂ ਨਾਲ ਘਰਾਂ ਅੰਦਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਵਸਨੀਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਵਰਤਮਾਨ ਲੋੜਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਇਧਰ ਉਧਰ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਖੋਜ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਬਾਹਰੀ ਛਾਇਆ ਉਪਕਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਖਿੜਕੀਆਂ ਤੋਂ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਸੂਰਜੀ ਤਪਸ ਨੂੰ 15-30 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਘੱਟ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਹੈ (ਕੋਹਲਰ, 2017)। ਸਭ ਤੋਂ ਢੁੱਕਵੀਂ ਛਾਇਆ ਦੀ ਕਿਸਮ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਲਈ ਇਸ ਦੇ ਅਕਾਰ ਦਾ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਕਰਨ ਲਈ ਯੰਤਰ ਆਨਲਾਈਨ ਵੀ ਉਪਲਬਧ ਹਨ। ਸੈਟਰ ਫਾਰ ਅਡਵਾਂਸਡ ਰਿਸਰਚ ਇਨ ਬਿਲਡਿੰਗ ਸਾਇੰਸ ਐਂਡ ਐਨਰਜੀ, 2017)।

ਹਵਾਦਾਰ ਸੀਤਲਤਾ : ਹਵਾਦਾਰੀ ਦਾ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਇਮਾਰਤਾਂ ਵਿੱਚ ਅੰਦਰੂਨੀ ਹਵਾ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਨੂੰ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣਾ ਹੈ। ਪਰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਕੀਤੀ ਹਵਾਦਾਰੀ, ਜਦੋਂ ਵਾਤਾਵਰਣਿਕ ਹਾਲਤ ਅਨੁਕੂਲ ਨਾ ਹੋਣ, ਤਾਂ ਠੰਢਕ ਵਾਸਤੇ ਬਾਹਰੀ ਹਵਾ ਦਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਵੀ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਹਵਾਦਾਰੀ ਠੰਢਕ ਸਮਝੇ ਘਰਾਂ ਲਈ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਿਥੇ ਰਿਹਾਇਸ਼

ਚਿੱਤਰ-2

ਚਿੱਤਰ ਸਰੋਤ : (ਕੋਹਲਰ, ਸ਼ੁਕਲਾ ਅਤੇ ਰਾਵਲ, 2017)

ਚਿੱਤਰ -2 : ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਦੱਖਣ ਵੱਲ ਦੀ ਸਥਿਤੀ, ਸ਼ਮਿਆਨੇ ਨਾਲ, ਸੂਰਜੀ ਗਰਮੀ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨ ਦੇ ਗੁਣਾਂਕ ਦਾ ਸਾਲਾਨਾ ਗ੍ਰਾਫ

ਦਾ ਮੁੱਖ ਸਮਾਂ ਰਾਤ ਦਾ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਰਣਨੀਤੀਆਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅੰਤਰ ਹਵਾਦਾਰੀ, ਜਿਸ ਲਈ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਕੀਤੇ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਥਾਂ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਨਾਲ ਵੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ 15-20 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਅਰਾਮ ਅਤੇ ਊਰਜਾ ਲਾਭ ਮਿਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ (ਵਿਆਸ ਅਤੇ ਆਪਟੇ, 2017)।

ਘੱਟ ਊਰਜਾ ਵਾਲੀ ਠੰਢਕ, ਨਵਿਆਉਣ ਯੋਗ ਅਤੇ ਊਰਜਾ ਨਿਗਰਾਨੀ ਤਕਨਾਲੋਜੀਆਂ ਬਿਖਮ ਜਲਵਾਯੂ ਹਾਲਾਤ ਵਿੱਚ ਘੱਟ ਊਰਜਾ ਵਾਲੀਆਂ ਠੰਢਕ ਤਕਨਾਲੋਜੀਆਂ ਦੀ ਸਮਝੇ ਮਕਾਨਾਂ ਦੇ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਵਿੱਚ ਜ਼ਰੂਰਤ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਿੰਦੇ ਤਾਪਮਾਨ ਪੱਖੋਂ ਅਰਾਮਦਾਇਕ ਅਤੇ ਸਿਹਤਮੰਦ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ। ਵਾਸਪੀਕਰਨ ਨਾਲ ਠੰਢਕ ਇਕ ਸਭ ਤੋਂ ਲਾਗਤ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਹੈ ਜੋ ਘੱਟ ਊਰਜਾ ਖਪਤ ਨਾਲ ਥਾਂ ਦਾ ਤਾਪਮਾਨ ਅਰਾਮਦਾਇਕ ਬਣਾਈ ਰੱਖ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਸਮਝੇ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸੌਰ ਰੋਸ਼ਨੀ

ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਗਰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਏਕੀਕਰਣ ਸਮਝੇ ਘਰਾਂ ਦੀ ਬਿਜਲੀ ਖਪਤ ਨੂੰ ਕਾਫੀ ਘੱਟ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਊਰਜਾ ਬਚਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਭਵਿੱਖੀ ਸਮਝੇ ਘਰਾਂ ਦੇ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਊਰਜਾ ਮਾਪਦੰਡ ਸੰਬੰਧੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਵੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਪਰ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਊਰਜਾ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਨ ਮੁਕਤ ਤਕਨਾਲੋਜੀਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਲਈ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ਲਾਗਤ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਤਰੀਕੇ ਮੌਜੂਦ ਹਨ। ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਨਿਰਧਾਰਤ ਮਕਾਨਾਂ ਦੇ ਖਾਕੇ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮਾਪਦੰਡ, ਉਸਾਰੀ ਦੇ ਅੰਗ ਅਤੇ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਮੁਕਤ ਤਕਨਾਲੋਜੀਆਂ ਦੇ ਵਿਕਲਪ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਨਾਲ ਸਮਝੇ ਘਰਾਂ ਦਾ ਢੁੱਕਵਾਂ ਵਿਕਾਸ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਕੀਤੀ ਪਹੁੰਚ ਅਗੇ ਜਾ ਕੇ ਘਰਾਂ ਦੇ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਦੀ ਲਾਗਤ ਘੱਟ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਵੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਕ ਬਦਲ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ, ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਬਣੇ ਮਕਾਨਾਂ ਨਾਲ ਲਾਗਤ

ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਅਤੇ ਉੱਚ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਵਾਲੇ ਸਸਤੇ ਮਕਾਨਾਂ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਦਾ ਰਾਹ ਖੁੱਲ੍ਹ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਚੰਗੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਵਾਲੇ ਸਸਤੇ ਮਕਾਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਮੁਕਤ ਤਕਨਾਲੋਜੀਆਂ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਅਰਥਿਕ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਭਲਾਈ ਵਿੱਚ ਇਕ ਅਹਿਮ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਅ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ।

(ਲੇਖਕ ਸੀ ਈ ਪੀ ਟੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਵਿਗਿਆਨ ਅਤੇ ਊਰਜਾ ਨਿਰਮਾਣ ਵਿੱਚ ਆਧੁਨਿਕ ਖੋਜ ਬਾਰੇ ਕੇਂਦਰ ਵਿੱਚ ਤਕਨੀਕੀ ਡਾਇਰੈਕਟਰ (ਊਰਜਾ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ ਹਨ।)

e-mail :yash.shukla@cept.ac.in

ਸਫ਼ਾ 21 ਦਾ ਬਾਕੀ

ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਭਾਗਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਬਰਾਬਰ ਦੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਠਹਿਰਾਇਆ ਜਾਵੇ।

ਅੰਤ ਵਿੱਚ, ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਮਾਹਰਾਂ ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਬਿੱਲ ਇਸ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਲੋੜੀਂਦੀ ਪਾਰਦਰਸ਼ਤਾ ਲੈ ਕੇ ਆਵੇਗਾ। ਇਸ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟਾਂ ਵਿੱਚ ਪੈਸੇ ਦੀ ਆਮਦ ਵਧੇਗੀ। 23 ਰਾਜ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੁਣ ਤੱਕ ਇਸ ਬਿੱਲ ਨੂੰ ਨੋਟੀਫਾਈ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼, ਗੁਜਰਾਤ, ਓਡੀਸ਼ਾ, ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼, ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ, ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼, ਬਿਹਾਰ, ਛੱਤੀਸਗੜ੍ਹ, ਰਾਜਸਥਾਨ, ਅਸਾਮ, ਝਾਰਖੰਡ, ਪੰਜਾਬ, ਤਾਮਿਲਨਾਡੂ, ਕਰਨਾਟਕ, ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਖੇਤਰ ਦਿੱਲੀ (ਸ਼ਹਿਰੀ ਵਿਕਾਸ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੁਆਰਾ), ਅੰਡੇਮਾਨ ਤੇ ਨਿਕੋਬਾਰ ਦੀਪ ਸਮੂਹ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, ਦਾਦਰਾ ਅਤੇ ਨਗਰ ਹਵੇਲੀ, ਦਮਨ ਅਤੇ ਦਿਉ, ਲਕਸ਼ਦੀਪ, ਪੁੰਡੂਚੇਰੀ ਅਤੇ ਹਰਿਆਣਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।

ਰੇਰਾ (ਆਰ ਈ ਆਰ ਏ) ਵਿਧਾਨ ਪਾਲਿਕਾ ਦੁਆਰਾ ਅਨਿਯਮਤ ਪ੍ਰੰਤੂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਭਾਰਤ ਦੇ ਰੀਅਲ ਅਸਟੇਟ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਨਿਯਮਤ ਕਰਨ ਦਾ ਇਕ ਯਤਨ ਹੈ। ਇਹ ਖੇਤਰ ਨਾ ਕੇਵਲ ਭਾਰਤ ਦੇ ਕੁੱਲ ਘਰੇਲੂ ਉਤਪਾਦ ਵਿੱਚ ਭਰਵਾਂ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਲੱਖਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਵੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਰੇਰਾ ਨਾਲ ਰੀਅਲ ਅਸਟੇਟ ਕੰਪਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪਾਰਦਰਸ਼ਤਾ ਅਤੇ ਜਵਾਬਦੇਹੀ ਆਵੇਗੀ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਧੋਖੇਬਾਜ਼ੀ ਤੋਂ ਰੀਅਲ ਅਸਟੇਟ ਖਰੀਦਦਾਰਾਂ ਦਾ ਬਚਾਅ ਹੋ ਸਕੇਗਾ।

ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਮਿਸ਼ਨ-2022 ਤੱਕ ਸਾਰਿਆਂ

ਲਈ ਘਰ - ਵਾਸਤੇ ਨਿੱਜੀ ਖੇਤਰ ਤੋਂ ਨਿਵੇਸ਼ ਲਈ ਭਰਵੇਂ ਫੰਡ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਰੀਅਲ ਅਸਟੇਟ ਖੇਤਰ ਫੰਡ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਜੱਦੋਜਹਿਦ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਕੰਪਨੀਆਂ ਭਾਰੀ ਕਰਜ਼ਿਆਂ ਨੇ ਦੱਬੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਸਹੀ ਦਿਸ਼ਾ ਵੱਲ ਇਕ ਕਦਮ ਹੈ। ਇਹ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਡਿਵੈਲਪਰਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਜਾਵੇਗਾ ਜੇ ਸਾਫ ਸੁਥਰਾ ਵਪਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਯੂ.ਕੇ. ਅਤੇ ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ ਵਰਗੇ ਬਾਜ਼ਾਰਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਸਬਕ ਲੈ ਸਕਦੇ ਹਾਂ, ਜਿਥੇ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਵਿਆਪਕ ਸਿੱਧਾ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਨਿਵੇਸ਼ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਥੇ ਇਸ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਪਾਰਦਰਸ਼ਤਾ ਹੈ। ਰੀਅਲ ਅਸਟੇਟ ਉਦਯੋਗ ਵਲੋਂ ਵੀ ਇਸ ਬਿੱਲ ਦਾ ਸਵਾਗਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ

ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟਾਂ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਸਰਕਾਰੀ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਮਿਲਣ ਵਿੱਚ ਦੇਰ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਅੰਤ ਵਿੱਚ, ਰੀਅਲ ਅਸਟੇਟ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਇਕ ਨਵੀਂ ਉਛਾਲ ਆਵੇਗੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਉੱਚ ਪਾਦਰਿਸ਼ਤਾ ਅਤੇ ਕੁਸ਼ਲਤਾ, ਆਰਥਿਕਤਾ ਵਿੱਚ ਮੁੜ ਤੋਂ ਭਰੋਸਾ, ਅਤੇ ਘੱਟ ਮਕਾਨ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀਆਂ ਦਰਾਂ ਕਾਰਨ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਹੋਣਾ ਹੋਵੇਗਾ।

(ਲੇਖਕ ਪੀ ਐੱਚ ਡੀ ਚੈਂਬਰ ਆਫ ਕਾਮਰਸ ਐਂਡ ਇੰਡਸਟਰੀ ਦੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਹਨ।)

e-mail :ranjeetmehta@gmail.com

ਯੋਜਨਾ (ਪੰਜਾਬੀ)

ਦਾ

ਅਗਲਾ

ਅੰਕ

- ਅਕਤੂਬਰ 2017 - ਇਹ ਅੰਕ ਨਵਾਂ ਭਾਰਤ ਉੱਤੇ ਕੇਂਦਰਿਤ ਹੋਵੇਗਾ।

ਯੋਜਨਾ (ਪੰਜਾਬੀ) ਦੀਆਂ ਚੰਦਾ ਦਰਾਂ

ਇਕ ਸਾਲ : ₹230, ਦੋ ਸਾਲ : ₹430, ਤਿੰਨ ਸਾਲ : ₹610

ਗੁਆਂਢੀ ਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਸਾਲਾਨਾ ₹530,

ਯੂਰਪ ਤੇ ਹੋਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਸਾਲਾਨਾ ₹730

ਚੰਦੇ ਭਾਰਤੀ ਪੋਸਟਲ ਆਰਡਰ/ਮਨੀ ਆਰਡਰ ਤੇ ਬੈਂਕ ਡਰਾਫਟ ਰਾਹੀਂ

ADG(i/c), Publications Division ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਬਣਾ ਕੇ

ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪਤੇ 'ਤੇ ਭੇਜੋ

Business Manager

(Advertisement & Circulation)

Publications Division, Ministry of Information and Broadcasting

Room No. 48-53, Soochna Bhawan, C.G.O. Complex,

Lodhi Road, New Delhi-110003. (Tel.011-24367260)

email-pdjucir@gmail.com

ਸਮਾਰਟ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਗਰੀਬਾਂ ਲਈ ਘਰ

 ਉਸ਼ਾ ਪੀ. ਰਘੂਪਤੀ

ਭਾਰਤ ਵਲੋਂ ਛਤੜਪਾ ਮਾਰ ਕੇ ਵਿਕਸਤ ਦੇਸ਼ ਬਣਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਨੂੰ ਸਮਾਰਟ ਸ਼ਹਿਰ ਮਿਸ਼ਨ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਨਾਲ ਹੁਲਾਰਾ ਮਿਲਿਆ, ਜੋ ਤੇਜ਼ ਗਤੀ ਨਾਲ ਮੁਕੰਮਲ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਸ਼ਹਿਰੀ ਖੇਤਰ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਹੈ। ਦੋ ਹੋਰ ਯੋਜਨਾਵਾਂ - ਕਾਇਆ ਕਲਪ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਬਦਲਾਵਾਂ ਲਈ ਅਟੱਲ ਮਿਸ਼ਨ (ਦੇ ਐੱਮ ਆਰ ਯੂ ਟੀ) ਅਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਲਈ ਘਰ - ਭਾਰਤੀ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੀਆਂ ਕੱਝ ਹੋਰ ਫੌਰੀ ਲੋੜਾਂ ਦਾ ਹੱਲ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ : ਜਿਵੇਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੀ ਸੁਧਾਰੀ ਹੋਈ ਗੁਣਵੱਤਾ, ਸ਼ਾਸਨ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਅਤੇ ਮਕਾਨਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਹਨ।

ਭਾਰਤ ਦੀ ਮਰਦਮਸ਼ੁਮਾਰੀ ਮੁਤਾਬਕ, 2011 ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਅੰਦਰ 377 ਮਿਲੀਅਨ ਸ਼ਹਿਰੀ ਨਿਵਾਸੀ ਸਨ ਅਤੇ ਇਕ ਅੰਦਾਜ਼ੇ ਮੁਤਾਬਕ ਅਗਲੇ ਦੋ ਦਹਾਕਿਆਂ ਦੌਰਾਨ ਇਹ ਸੰਖਿਆ ਵਧ ਕੇ 600 ਮਿਲੀਅਨ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦੀ ਹੈ। 2011 ਦੀ ਮਰਦਮਸ਼ੁਮਾਰੀ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਲਗਭਗ 1.37 ਕਰੋੜ (17.4 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ) ਸ਼ਹਿਰੀ ਪਰਿਵਾਰ ਝੁੱਗੀਆਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਕ ਤਕਨੀਕੀ ਸਮੂਹ (2012) ਮੁਤਾਬਕ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਮਕਾਨਾਂ ਦੀ ਕਮੀ 18.78 ਮਿਲੀਅਨ ਇਕਾਈਆਂ ਦੀ ਸੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 96 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗ (ਈ ਡਬਲਯੂ ਐੱਸ) ਅਤੇ ਘੱਟ ਆਮਦਨ ਵਰਗ (ਐੱਲ ਆਈ ਜੀ) (40) ਵਰਗ ਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਵਰਗ ਹੀ ਸਾਰਿਆਂ ਲਈ ਮਕਾਨ ਯੋਜਨਾ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਹਨ। ਪਹਿਲੇ ਵਰਗ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ (100,000 ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਸੋਂ ਵਾਲੇ) ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਲਈ ਲਗਾਤਾਰ ਖਿੱਚ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਪਰਵਾਸੀ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਢੁੱਕਵੇਂ ਮਕਾਨ ਨਹੀਂ ਖਰੀਦ ਸਕਦੇ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਝੁੱਗੀਆਂ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਰਿਹਾਇਸ਼ੀ ਮਕਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜੋ

ਮਨੁੱਖਾਂ ਨਾਲ ਤੂੜੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜੋ ਬੁਨਿਆਦੀ ਸਹੂਲਤਾਂ ਤੋਂ ਸੱਖਣੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਤੌਖਲਾ ਇਹ ਹੈ - ਕੀ ਸਮਾਰਟ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੀ ਯੋਜਨਾਬੰਦੀ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮੁੱਦਿਆਂ ਦੇ ਹੱਲ ਲਈ ਢੁੱਕਵੇਂ ਯਤਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ? ਸਮਾਰਟ ਸ਼ਹਿਰ ਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਦਿਸ਼ਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ 'ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਨ ਦੇਣਾ ਹੈ ਜੋ ਆਪਣੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚਾ ਅਤੇ ਸਨਮਾਨਜਨਕ ਜੀਵਨ ਪੱਧਰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਵੱਛ ਤੇ ਸਥਾਈ ਵਾਤਾਵਰਨ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸਮਾਰਟ ਹੱਲ ਅਮਲ ਵਿੱਚ ਲਿਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਸਮਾਰਟ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੇ ਧਿਆਨ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਬਿੰਦੂ 'ਸਥਿਰ ਅਤੇ

ਸਮਾਵੇਸ਼ੀ ਵਿਕਾਸ' ਅਤੇ ਦੁਹਰਾਏ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਮਾਡਲਾਂ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕਰਨਾ ਹੈ ਜੋ ਦੂਜੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਨੂੰ ਬਦਲਾਅ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕਰਨਗੇ।

ਸਮਾਰਟ ਸਿਟੀ ਯੋਜਨਾਵਾਂ (ਐੱਸ ਸੀ ਪੀ) ਵਿੱਚ ਇਕ ਖੇਤਰ ਅਧਾਰਤ ਵਿਕਾਸ ਯੋਜਨਾ (ਏ ਬੀ ਡੀ) ਅਤੇ ਇਕ ਪੂਰੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਖੇਤਰ ਅਧਾਰਤ ਵਿਕਾਸ ਯੋਜਨਾ ਦਾ ਟੀਚਾ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚਲੇ ਇਕ ਖਾਸ ਖੇਤਰ ਦੇ ਡਿਜ਼ਾਈਨ, ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ, ਗਤੀਸ਼ੀਲਤਾ, ਵਾਤਾਵਰਨ ਆਦਿ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਕਰਕੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਬਦਲਾਅ ਲਿਆਉਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪੂਰੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀਆਂ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਬਿੰਦੂ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਸ਼ਾਸਨ/ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਵਿੱਚ ਸਮਾਰਟ ਤਕਨਾਲੋਜੀ

ਆਈ ਆਈ ਟੀ ਮਦਰਾਸ ਵਿਖੇ ਜੀ ਐੱਫ ਆਰ ਜੀ ਪੈਨਲਾਂ ਨਾਲ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਨੁਮਾਇਸ਼ੀ ਇਮਾਰਤ

ਹੱਲਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ, ਸੁਧਾਰ ਲਿਆਉਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਰ, ਸਮਾਰਟ ਸ਼ਹਿਰ ਮਿਸ਼ਨ ਜਾਂ ਏ ਐਮ ਆਰ ਯੂ ਟੀ ਵਿੱਚ ਮਕਾਨਾਂ ਉੱਤੇ ਬਹੁਤਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਪਹਿਲੀ ਯੋਜਨਾ ਵਿੱਚ 'ਸਸਤੇ ਘਰਾਂ' ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਗਰੀਬਾਂ ਲਈ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਇਕ ਮੁੱਖ ਪੱਖ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਮਾਰਟ ਸ਼ਹਿਰ ਮਿਸ਼ਨ ਅਤੇ ਏ ਐਮ ਆਰ ਯੂ ਟੀ, ਦੋਵਾਂ ਤੋਂ ਉਮੀਦ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰਿਆਂ ਲਈ ਘਰ ਉਪਲਬਧ ਕਰਨ ਦੇ ਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।

ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਆਵਾਸ ਯੋਜਨਾ (ਪੀ ਐਮ ਏ ਵਾਈ) ਜਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਲਈ ਘਰ ਯੋਜਨਾ 2015 ਵਿੱਚ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਜਿਸ ਦੇ 2022 ਤੱਕ ਮੁਕੰਮਲ ਹੋਣ ਦੀ ਆਸ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਸਥਾਨਕ ਸ਼ਹਿਰੀ ਸਭਾਵਾਂ (ਯੂ ਐੱਲ ਬੀਜ਼) ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਮਲਕਾਰੀ ਏਜੰਸੀਆਂ ਨੂੰ ਰਾਜਾਂ/ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਮਿਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਰਾਹੀਂ ਕੇਂਦਰੀ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਪੀ ਐਮ ਏ ਵਾਈ ਯੋਜਨਾ ਵਿੱਚ ਪੜਾਅਵਾਰ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸਾਰੇ 4041 ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਸਬੇ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ। ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਧਿਆਨ ਪਹਿਲੇ ਦਰਜੇ ਦੇ 500 ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਉੱਤੇ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਹ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰਿਆਂ ਲਈ ਘਰ ਦਾ ਟੀਚਾ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਲਈ ਪੀ ਐਮ ਏ ਵਾਈ ਤਹਿਤ 20 ਮਿਲੀਅਨ ਘਰ ਉਸਾਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਪਵੇਗੀ। ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਆਧੁਨਿਕ ਅਤੇ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਰਹਿਤ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਅਤੇ ਉਸਾਰੀ ਸਮੱਗਰੀ ਅਪਣਾਉਣ ਲਈ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੇਣ ਦੀ ਇੱਛੁਕ ਹੈ।

ਗਰੀਬਾਂ ਲਈ ਘਰ

ਐੱਸ ਸੀ ਪੀਜ਼ ਵਿੱਚ ਇਹ ਮੁਕੰਮਲ ਤੌਰ ਤੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਉੱਤੇ ਨਿਰਭਰ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਏ ਬੀ ਡੀ ਵਿੱਚ ਇਕ ਖੇਤਰ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਥੇ ਝੁੱਗੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੁਨਰਵਾਸ ਜਾਂ ਪੁਨਰ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ, ਸਮਾਰਟ ਸ਼ਹਿਰ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਵਿੱਚ, ਝੁੱਗੀਆਂ ਤੇ ਪੁਨਰਵਾਸ, ਝੁੱਗੀਆਂ ਦੇ ਪੁਨਰ ਵਿਕਾਸ, ਈ ਡਬਲਯੂ ਐੱਸ ਅਤੇ ਐੱਲ ਆਈ ਜੀ ਲਈ ਸਸਤੇ ਘਰਾਂ, ਕਿਰਾਏ ਦੇ ਘਰਾਂ ਆਦਿ ਲਈ ਬਗਲ ਵਿੱਚ ਹੀ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਾਰੀਆਂ ਐੱਸ ਸੀ ਪੀਜ਼

ਵਿੱਚ, ਏ ਬੀ ਡੀ ਦੇ ਭਾਗ ਵਜੋਂ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਜਾਂ ਝੁੱਗੀਆਂ ਦੇ ਪੁਨਰ ਵਿਕਾਸ ਦਾ ਅੰਗ ਨਹੀਂ ਹੈ। 60 ਵਿੱਚੋਂ 14 ਸਮਾਰਟ ਸ਼ਹਿਰ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟਾਂ ਵਿੱਚ ਏ ਬੀ ਡੀ ਵਿੱਚ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਦਾ ਕੋਈ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ। ਉਦਾਹਰਣ ਦੇ ਲਈ, ਅਹਿਮਦਾਬਾਦ, ਭੁਬਨੇਸ਼ਵਰ ਅਤੇ ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ ਦੇ ਏ ਬੀ ਡੀ ਵਿੱਚ ਮਕਾਨਾਂ ਦਾ ਅੰਗ ਹੈ, ਜਦ ਕਿ ਕਾਨ੍ਹਪੁਰ, ਗਵਾਲੀਅਰ ਅਤੇ ਲੁਧਿਆਣਾ ਨੇ ਆਪਣੀ ਏ ਬੀ ਡੀ ਵਿੱਚ ਮਕਾਨਾਂ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਉੱਤੇ ਨਹੀਂ ਰੱਖਿਆ।

ਏ ਬੀ ਡੀ ਵਿੱਚ ਮਕਾਨਾਂ ਦੇ ਅੰਗ ਦਾ ਕਿਵੇਂ ਹੱਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਇਸ ਦੀਆਂ ਕੁੱਝ ਮਿਸਾਲਾਂ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ :

1. ਅਹਿਮਦਾਬਾਦ ਵਿੱਚ 2017-18 ਤੱਕ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਕੀਮਾਂ ਜਿਵੇਂ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਗ੍ਰਹਿ ਆਵਾਸ ਯੋਜਨਾ, ਬੀ ਐੱਸ ਯੂ ਪੀ, ਆਰ ਏ ਵਾਈ, ਗੁਜਰਾਤ ਝੁੱਗੀ ਝੋਪੜੀ ਪੁਨਰਵਾਸ ਨੀਤੀ ਅਤੇ ਸਫਾਈ ਕਾਮਗਾਰ ਯੋਜਨਾ ਤਹਿਤ ਮਕਾਨਾਂ ਦੀ ਸੁਵਿਧਾ ਤਹਿਤ, 40,000 ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਸਤੇ ਘਰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਆਸ ਹੈ।

2. ਭੁਬਨੇਸ਼ਵਰ ਵਿੱਚ ਮਿਸ਼ਨ ਆਵਾਸ ਤਹਿਤ 6000 ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੇ ਜਾਣਗੇ। ਭੁਬਨੇਸ਼ਵਰ ਦੀ ਏ ਬੀ ਡੀ ਵਿੱਚ ਝੁੱਗੀਆਂ ਦਾ

ਪੁਨਰ ਵਿਕਾਸ, ਸਸਤੇ ਘਰ, ਉਸਾਰੀ ਕਾਮਿਆਂ ਲਈ ਕਿਰਾਏ ਦੇ ਮਕਾਨ, ਕੰਮਕਾਜੀ ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਹੋਸਟਲ ਅਤੇ ਬੇਘਰਿਆਂ ਲਈ ਆਸਰਾ ਘਰ ਆਦਿ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਮਿਸ਼ਨ ਆਵਾਸ ਤਹਿਤ ਝੁੱਗੀ-ਝੋਪੜੀ ਦੇ ਪੁਨਰ ਵਿਕਾਸ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਵਿੱਚ 24 ਝੁੱਗੀ-ਝੋਪੜੀ ਸਮੂਹਾਂ ਨੂੰ ਚਾਰ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਮਕਾਨ ਸੋਸਾਇਟੀਆਂ ਵਿੱਚ ਬਦਲੇ ਜਾਣ ਦੀ ਆਸ ਹੈ।

3. ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ ਵਿੱਚ ਐੱਸ ਸੀ ਪੀ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਕੁੱਲ 3500 ਮਕਾਨ ਇਕਾਈਆਂ ਵਿੱਚੋਂ 1250 ਝੁੱਗੀ ਵਾਸੀਆਂ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਬੇਘਰਿਆਂ ਲਈ ਹੋਣਗੀਆਂ। ਇਸ ਨੂੰ ਪੀ ਐੱਮ ਏ ਵਾਈ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਕੇ ਅਮਲ ਹੇਠ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਇਹ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਦੱਸਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਸਮਾਰਟ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਮਕਾਨਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਧਾਨ ਪੀ ਐੱਮ ਏ ਵਾਈ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਸਥਾਨਕ ਝੁੱਗੀ ਪੁਨਰ ਵਿਕਾਸ ਪੁਨਰਵਾਸ ਸਕੀਮਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਆਸ ਹੈ। ਸਮਾਰਟ ਸ਼ਹਿਰ ਮਿਸ਼ਨ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਨੂੰ ਵਰਤਮਾਨ ਚੁਨੌਤੀਆਂ ਅਤੇ ਭਵਿੱਖੀ ਲੋੜਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਬਦਲਾਅ ਦਾ ਇਕ ਵੱਡਾ ਮੌਕਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਨਾਲ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਖੇਤਰ ਯੋਜਨਾ ਨਾਲ ਸੁਧਰੀ ਹੋਈ ਜਲ

ਪੂਰਤੀ ਸਾਫ-ਸਫਾਈ, ਨਿਕਾਸ, ਗਤੀਸ਼ੀਲਤਾ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸਥਾਈ ਹੱਲ ਲੱਭਣ ਵਿੱਚ ਵੀ ਮਦਦ ਮਿਲੇਗੀ। ਇਹ ਆਸ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਮਾਰਟ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੇ ਲਾਭ ਗਰੀਬਾਂ ਤੱਕ ਵੀ ਪੁੱਜਣਗੇ।

ਵੰਗਾਰਾਂ : ਪਰ ਅਜਿਹੇ ਟੀਚੇ ਸਰ ਕਰਨ ਦੇ ਰਾਹ ਵਿੱਚ ਵੰਗਾਰਾਂ ਵੀ ਹਨ। ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਬਗਲ ਵਿੱਚ ਪੁਨਰ ਵਿਕਾਸ ਕਰਨਾ ਝੁੱਗੀ-ਝੋਪੜੀ ਨਿਵਾਸੀਆਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਪੱਧਰ ਸੁਧਾਰਨ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਬਦਲ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਨੂੰ ਇਕ ਬਦਲ ਵਜੋਂ ਨਹੀਂ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਜਾਂ ਕੁੱਝ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸੰਭਵ ਹੀ ਨਹੀਂ।

ਆਮ ਕਰਕੇ ਝੁੱਗੀ ਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਜ਼ਬਰੀ ਹਟਾ ਕੇ ਦੂਸਰੀ ਥਾਂ ਉਤੇ ਪੁਨਰਵਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਮੌਜੂਦਾ ਨਿਵਾਸ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਪੁਨਰਵਾਸ ਕਰਨਾ ਸਭ ਤੋਂ ਘੱਟ ਤਰਜੀਹੀ ਵਾਲੀ ਰਣਨੀਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਲੋਂ ਉੱਚ ਕੀਮਤ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਮਾਲੀਆ ਕਮਾਉਣ ਲਈ ਇਹ ਰਣਨੀਤੀ ਅਕਸਰ ਹੀ ਅਖਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਮਾਵੇਸ਼ੀ ਯੋਜਨਾਬੰਦੀ ਦਾ ਮਤਲਬ ਕਿਸੇ ਖੇਤਰ ਦਾ ਪੁਨਰ ਵਿਕਾਸ ਕਰਨ ਮੌਕੇ ਸਾਰੇ ਆਮਦਨ ਸਮੂਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਸਮਾਵੇਸ਼ੀ ਯੋਜਨਾਬੰਦੀ ਦੀ ਇਸ ਰਣਨੀਤੀ ਉਤੇ ਅਮਲ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ।

ਦੂਜੀ ਚੁਨੌਤੀ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਮਕਾਨਾਂ ਦੀ ਸਥਿਰਤਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰੱਖ-ਰਖਾਅ ਹੈ। ਢੁੱਕਵੀਂ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਅਤੇ ਨਿਰਮਾਣ ਸਮੱਗਰੀ ਦਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਇਕ ਬਦਲ ਹੈ ਜੋ ਸਮਾਰਟ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਮਕਾਨ ਉਪਲਬਧ ਕਰਵਾਉਣਾ ਮਹਿਜ਼ ਟੀਚੇ ਪੂਰੇ ਕਰਨ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਪਰ ਇਸ ਨੂੰ ਗਰੀਬਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਪੱਧਰ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਵੀ ਲਿਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਦੇਰ ਤੱਕ ਚੱਲਣ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਸੌਖੇ ਰੱਖ-ਰਖਾਅ ਵਾਲੇ ਮਕਾਨਾਂ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਕਰਨਾ ਅਜਿਹੇ ਵਿਕਾਸ ਦਾ ਮੁੱਖ ਮੁੱਦਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਘੱਟ ਲਾਗਤ ਵਾਲੇ ਹੱਲ ਜੋ ਇਮਾਰਤ ਦੀ ਉਮਰ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਅਤੇ ਇਮਾਰਤਾਂ ਦੇ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਜੋ ਘੱਟ ਆਮਦਨ ਵਰਗ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹੋਣ, ਇਹ ਸਮਾਰਟ ਸ਼ਹਿਰਾਂ

ਕਰੀਮਾਡੋਮ ਕਾਲੋਨੀ, ਤਿਰੂਅਨੰਤਪੁਰਮ

ਦੀ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਦਾ ਇਕ ਹਿੱਸਾ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਇਕ ਹੋਰ ਵੰਗਾਰ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਮਾਰਟ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਨੂੰ ਸਰ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਝੁੱਗੀ-ਝੋਪੜੀ ਵਾਲਿਆਂ ਲਈ ਮਕਾਨਾਂ ਦਾ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਬਣਾਉਣ ਸਮੇਂ ਝੁੱਗੀ-ਝੋਪੜੀ ਵਾਸੀਆਂ ਦੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਉਤੇ ਅਮਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਨਿੱਜੀ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਵੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਵਾਲੀ ਯੋਜਨਾਬੰਦੀ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ; ਮਤਲਬ ਇਮਾਰਤਾਂ ਅਤੇ ਰਿਹਾਇਸ਼ੀ ਮਕਾਨਾਂ ਦੇ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਅਤੇ ਨਿਰਮਾਣ ਸਮੱਗਰੀ ਬਾਰੇ ਸੰਭਾਵਿਤ ਬਸ਼ਿੱਦਿਆਂ ਨਾਲ ਚਰਚਾ ਕਰਨਾ।

ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਐੱਸ ਪੀ ਵੀਜ਼ ਬਣਾ ਕੇ ਸਮਾਰਟ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੇ ਮਿਸ਼ਨ ਉਤੇ ਅਮਲ ਕਰਨਾ ਗਰੀਬ ਵਿਰੋਧੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਨਿੱਜੀ ਖੇਤਰ ਗਰੀਬਾਂ ਲਈ ਮਕਾਨ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਜ਼ਿਆਦਾ ਉਤਸੁਕ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਲੋਂ ਅਪਣਾਇਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਮਾਡਲ ਵੀ ਜ਼ਬਰੀ ਹਟਾਉਣ ਅਤੇ ਫਿਰ ਪੁਨਰਵਾਸ ਕਰਨ ਦਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਮਾਰਟ ਸਿਟੀ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟਾਂ ਵਿੱਚ ਸਾਰਿਆਂ ਲਈ ਘਰਾਂ ਦੀ ਸੋਚ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਹ ਤਾਂ ਸਮਾਂ ਹੀ ਦੱਸੇਗਾ ਕਿ ਇਸ ਉਤੇ ਹਕੀਕਤ ਵਿੱਚ

ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਅਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਕਿਰਾਏ ਲਈ ਘਰ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਦਾ ਇਕ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਪੱਖ ਹੈ। ਮਾਲਕੀ ਵਾਲੇ ਮਕਾਨਾਂ ਉਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇਣਾ ਝੁੱਗੀ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦਾ ਹੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ। ਗਰੀਬਾਂ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਆਮਦਨ ਵਰਗ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਿਰਾਏ ਉਤੇ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਦੀ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਲੋਕ ਅਜਿਹੇ ਹਨ ਜੋ ਕੰਮ ਵਾਲੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਸਥਾਈ ਨਿਵਾਸੀ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਸਸਤੇ ਕਿਰਾਏ ਵਾਲੇ ਮਕਾਨਾਂ ਦੀ ਫੋਰੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਸਮਾਰਟ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਮਾਸਲੇ ਦਾ ਹੱਲ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇਗਾ ਤਾਂ ਕਿ ਨਵੀਆਂ ਝੁੱਗੀ ਬਸਤੀਆਂ ਨਾ ਬਣ ਸਕਣ। ਨਿਮਨ ਆਮਦਨ ਵਰਗ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮਕਾਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਵਿੱਤ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਇਕ ਵੱਡੀ ਚੁਨੌਤੀ ਬਣਿਆ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਵਿਆਜ ਉਤੇ ਸਬਸਿਡੀ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ, ਮੁੱਖ ਤੌਖਲਾ ਫਿਰ ਵੀ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਪ੍ਰਵਧਾਨ ਦਾ ਲਾਭ ਲੈਣ ਲਈ ਗਰੀਬਾਂ ਦੀ ਕਰਜ਼ੇ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਬਣ ਸਕੇਗੀ ਜਾਂ ਨਹੀਂ।

ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟਾਂ ਉਤੇ ਅਮਲ ਵਿੱਚ ਅਕਸਰ ਹੀ ਦੇਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਭੂਮੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਅਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਏਜੰਸੀਆਂ ਕੋਲੋਂ ਮਨਜ਼ੂਰੀਆਂ

ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਮਾਂ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਲਾਗਤ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਦੀ ਵਿਹਾਰਕਤਾ ਉਤੇ ਵੀ ਅਸਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਬਗਲ ਵਿੱਚ ਹੀ ਝੁੰਗੀਆਂ ਦਾ ਪੁਨਰ ਵਿਕਾਸ ਕਰਨ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਿਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਉਸੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਆਰਜ਼ੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਦੇਣ ਦੀ ਵੀ ਲੋੜ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਰੋਜ਼ੀ-ਰੋਟੀ ਕਮਾਉਣ ਦੀਆਂ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਉਤੇ ਅਸਰ ਨਾ ਪਵੇ। ਸਮਾਰਟ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਨੂੰ ਆਰਜ਼ੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਲਈ ਸਮਾਰਟ ਹੱਲ ਲੱਭਣੇ ਪੈਣਗੇ।

ਮੋਕੇ : ਸਮਾਰਟ ਸ਼ਹਿਰ ਮਿਸ਼ਨ ਅਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਲਈ ਘਰ ਯੋਜਨਾ, ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਨੂੰ ਗਰੀਬਾਂ ਲਈ ਨਵੀਨਤਮ ਮਕਾਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦਾ ਮੋਕਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਨਵੇਂ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਨੂੰ ਉਰਜਾ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਲਈ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਢੁਕਵੀਂ ਰੋਸ਼ਨੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨੀ ਅਤੇ ਹਵਾਦਾਰ ਘਰ ਬਣਾ ਕੇ ਉਰਜਾ ਲੋੜਾਂ ਵਿੱਚ ਕਮੀ ਕਰਨੀ। ਗਰਮੀਆਂ ਵਿੱਚ ਲੂ ਦੇ ਪ੍ਰਕੋਪ ਨੂੰ ਘੱਟ ਕਰਨ ਲਈ ਠੰਢੀ ਛੱਤ ਦੇ ਵਿਕਲਪਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਇਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਵਾਤਾਵਰਨ ਵਿੱਚ ਬਦਲਾਅ ਹੋਣ ਨਾਲ ਤਾਪਮਾਨ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਮਾਰ ਗਰੀਬਾਂ ਉਤੇ ਪਵੇਗੀ। ਗਰੀਬਾਂ ਲਈ ਮਕਾਨ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਰਹਿਤ ਅਤੇ ਸਥਿਰ ਪਹੁੰਚ ਦੀਆਂ ਵਧੀਆ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਬਣ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਬਹੁ-ਮੰਜ਼ਿਲਾ ਘਰਾਂ ਦੇ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਵਿੱਚ

ਭਾਵੇਂ ਢਾਂਚਾਗਤ ਫਰੇਮ ਆਰ ਸੀ ਸੀ ਜਾਂ ਪੀ ਐੱਸ ਸੀ ਦਾ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਕੰਧਾਂ, ਖਿੜਕੀਆਂ, ਦਰਵਾਜ਼ਿਆਂ ਆਦਿ ਦੀ ਸਮੱਗਰੀ ਨਵੀਨਤਮ ਸਮੱਗਰੀ ਦੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਰੀਸਾਈਕਲ ਕੀਤੀਆਂ ਧਾਤਾਂ, ਪਲਾਸਟਿਕ ਜਾਂ ਪਾਰਟੀਕਲ ਬੋਰਡ। ਲਾਗਤਾਂ ਘੱਟ ਕਰਨ ਲਈ ਸਥਾਨਕ ਪੱਧਰ ਉੱਤੇ ਤਿਆਰ ਸਮੱਗਰੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ ਉਤੇ ਘਰਾਂ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ ਲਈ ਨਵੀਨਤਮ ਸਮੱਗਰੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦਾ ਇਕ ਉਦਾਹਰਣ ਗਲਾਸ ਫਾਈਬਰ ਰੀ-ਇਨਫੋਰਸਡ ਜਿਪਸਮ (ਜੀ ਐੱਫ ਆਰ ਜੀ) ਪੈਨਲ ਹਨ। ਜੀ ਐੱਫ ਆਰ ਜੀ ਪੈਨਲਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਇਕ ਨੁਮਾਇਸ਼ੀ ਇਮਾਰਤ ਆਈ ਆਈ ਟੀ ਮਦਰਾਸ ਵਿੱਚ ਬਣਾਈ ਗਈ ਹੈ (ਤਸਵੀਰ ਵੇਖੋ)।

ਘਰ ਦੇ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਦੇ ਦੋ ਹਿੱਸੇ ਹਨ - ਢਾਂਚਾਗਤ ਫਰੇਮ ਅਤੇ ਕੰਧਾਂ, ਖਿੜਕੀਆਂ/ਦਰਵਾਜ਼ੇ

ਆਦਿ। ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਬਹੁ-ਮੰਜ਼ਿਲਾ ਇਮਾਰਤਾਂ ਲਈ ਢਾਂਚਾਗਤ ਫਰੇਮ ਆਰ ਸੀ ਸੀ ਜਾਂ ਪੀ ਐੱਸ ਸੀ ਦਾ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਕੰਧਾਂ, ਖਿੜਕੀਆਂ, ਦਰਵਾਜ਼ਿਆਂ ਦੀ ਸਮੱਗਰੀ ਨਵੀਨਤਮ ਤਕਨਾਲੋਜੀਆਂ ਤੋਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਰੀਸਾਈਕਲਡ ਧਾਤਾਂ, ਪਲਾਸਟਿਕ ਜਾਂ ਪਾਰਟੀਕਲ ਬੋਰਡ ਜੋ ਦਰਵਾਜ਼ਿਆਂ ਅਤੇ ਖਿੜਕੀਆਂ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਗਰੀਬਾਂ ਲਈ ਮਾਕਨ ਉਸਾਰੀ ਵੀ ਨਵੀਆਂ ਤਕਨੀਕਾਂ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਨਾ ਕੇਵਲ ਢੁਕਵੀਂ ਰੋਸ਼ਨੀ ਅਤੇ ਹਵਾਦਾਰੀ ਦਾ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਬਹੁ-ਮੰਜ਼ਿਲਾ ਇਮਾਰਤਾਂ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਰੋਜ਼ੀ-ਰੋਟੀ ਦੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਕਰਨ ਦੀ ਵੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਦੀ ਇਕ ਉਦਾਹਰਣ ਕਰੀਮਾਡੋਮ ਕਾਲੋਨੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੋਸਟਫੋਰਡ (ਲਾਰੀ ਬੇ ਕਰ ਸੈਂਟਰ ਫਾਰ ਹੈਬੀਟੇਟ ਸਟੱਡੀਜ਼), ਤਿਰੂਆਨੰਤਪੁਰਮ ਵਲੋਂ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਹਰੇਕ ਮੰਜ਼ਿਲ ਉਤੇ ਆਰਥਿਕ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਥਾਂ ਛੱਡਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸਮਾਰਟ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਨੂੰ ਗਰੀਬਾਂ ਲਈ ਘਰ ਬਣਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਨਵੀਨਤਮ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਗਰੀਬਾਂ ਦਾ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਿਹਤ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਤਾਂ ਹੀ ਹਾਸਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇ ਗਰੀਬਾਂ ਲਈ ਘਰ ਬਣਾਉਣਾ ਸਿਰਫ ਟੀਚਾ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਨਾ ਰਹੇ। ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਅਸੀਂ ਅਖੀਰਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਵੀ ਵਧੀਆ ਜੀਵਨ ਪੱਧਰ ਨਹੀਂ ਦੇ ਪਾਉਂਦੇ, ਸਮਾਰਟ ਸ਼ਹਿਰ ਸਿਰਫ ਸੰਪੰਨ ਸਮਾਜ ਦੀ ਧਾਰਣਾ ਬਣ ਕੇ ਰਹਿ ਜਾਣਗੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਕਸਦ ਰੱਜਿਆ-ਪੁੱਜਿਆ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨਾ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ।

(ਲੇਖਕ ਸ਼ਹਿਰੀ ਮਾਮਲਿਆਂ ਬਾਰੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸੰਸਥਾ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਸ਼ਹਿਰੀ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਸ਼ਹਿਰੀ ਯੋਜਨਾਕਾਰ ਵਜੋਂ 36 ਸਾਲਾਂ ਦਾ ਤਜਰਬਾ ਹੈ।)

e-mail :usha16ji@gmail.com

ਸਾਰਿਆਂ ਲਈ ਘਰ ਵਾਸਤੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਲੋੜਾਂ

ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦੇਵ

ਦੇ ਸ ਵਿੱਚ ਜਨਤਕ ਤੌਰ ਤੇ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਦਾ ਕੰਮ ਆਜ਼ਾਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਤੋਂ ਫੌਰਨ ਬਾਅਦ ਸ਼ਰਨਾਰਥੀਆਂ ਦੇ ਮੁੜ ਵਸੋਬੇ ਨਾਲ ਅਰੰਭ ਹੋਇਆ। ਉਦੋਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਇਹ ਖੇਤਰ ਗਰੀਬੀ ਦੇ ਖਾਤਮੇ ਦੇ ਹਥਿਆਰ ਵਜੋਂ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਧਿਆਨ ਦਾ ਮੁੱਖ ਕੇਂਦਰ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਮਕਾਨ ਜਾਂ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਇਕ ਬੁਨਿਆਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਉਸਾਰੀ ਉਦਯੋਗ ਦਾ ਇਕ ਹਿੱਸਾ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕਤਾ ਦਾ ਇਕ ਅਹਿਮ ਖੇਤਰ ਵੀ ਹੈ। ਉਸਾਰੀ ਖੇਤਰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਕੁੱਲ ਘਰੇਲੂ ਉਤਪਾਦ ਵਿੱਚ (ਸਥਿਰ ਕੀਮਤਾਂ ਉਤੇ) 8 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਦਾ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਖੇਤੀ ਖੇਤਰ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਰਥਿਕ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਵਿੱਚ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਣ ਵਾਲਾ ਦੂਜਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਖੇਤਰ ਹੈ। ਸੇਵਾ ਖੇਤਰ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸਾਰੀ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਦੂਜਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਿੱਧਾ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਨਿਵੇਸ਼ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਆਰਥਿਕਤਾ ਦੇ ਸਿੱਧੇ, ਅਸਿੱਧੇ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਇਸ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ 35 ਮਿਲੀਅਨ ਤੋਂ ਵੱਧ ਲੋਕ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਉਤੇ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ।

ਸ਼ਹਿਰ ਦੌਲਤ ਦੇ ਕੇਂਦਰ ਹਨ। ਕੁੱਝ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤਿ ਵਿਅਕਤੀ ਆਮਦਨ ਪੂਰੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਪ੍ਰਤਿ ਵਿਅਕਤੀ ਔਸਤ ਅਮਾਦਨ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਕਿਤੇ ਵੱਧ ਹੈ। ਕੁੱਝ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਇਹ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਔਸਤ ਤੋਂ ਦੁੱਗਣੀ ਵੀ ਹੈ ਪਰ ਉਹ ਖਪਤ ਪਧਤੀਆਂ, ਅਦਾਇਗੀਆਂ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਸੰਬੰਧਾਂ ਰਾਹੀਂ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਅਤੇ ਦਿਹਾਤੀ ਆਰਥਿਕਤਾ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਵੀ ਹਨ।

ਰਿਹਾਇਸ਼ ਉਦਯੋਗ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਵਿਕਸਤ ਹੋ ਰਹੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇਕ

ਹੈ। ਵੱਡੀ ਜਨਸੰਖਿਆ, ਆਮਦਨ ਦਾ ਵਧਦਾ ਪੱਧਰ ਅਤੇ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਹੋ ਰਹੇ ਸ਼ਹਿਰੀਕਰਨ ਦੇ ਚਲਦਿਆਂ ਇਸ ਖੇਤਰ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਹੋਇਆ ਹੈ। 2001 ਵਿੱਚ, ਭਾਰਤ ਭਰ ਵਿੱਚ ਲਗਭਗ 286 ਮਿਲੀਅਨ ਲੋਕ ਸ਼ਹਿਰੀ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਸ ਕੋਲ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਸ਼ਹਿਰੀ ਵਸੋਂ ਦਾ ਅਧਾਰ ਹੈ।

2011 ਦੀ ਮਰਦਮਸ਼ੁਮਾਰੀ ਅਨੁਸਾਰ ਸ਼ਹਿਰੀ ਵਸੋਂ ਵਧ ਕੇ 377 ਮਿਲੀਅਨ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਇਹ ਵਾਧਾ 32 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਦੇ ਲਗਭਗ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਪੇਂਡੂ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਮਕਾਨਾਂ ਦੀ ਕਮੀ ਇਕ ਅਨੁਮਾਨ ਮੁਤਾਬਕ 47.4 ਮਿਲੀਅਨ ਇਕਾਈਆਂ ਦੀ ਹੈ। ਇਕ ਅੰਦਾਜ਼ੇ ਮੁਤਾਬਕ 2030 ਤੱਕ ਲਗਭਗ 590 ਮਿਲੀਅਨ ਲੋਕ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵਸਣਗੇ। ਇੰਨੀ ਜਨਸੰਖਿਆ ਦੇ ਚਲਦਿਆਂ ਭਾਰਤ ਕੋਲ 18.8 ਮਿਲੀਅਨ ਸ਼ਹਿਰੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ੀ ਮਕਾਨਾਂ ਦੀ ਕਮੀ ਹੋਣ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ ਹੈ।

ਇਹ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਜਨਸੰਖਿਆ ਹੋਵੇਗੀ ਜਿਸ ਲਈ ਗਤੀਸ਼ੀਲਤਾ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਸੋਚਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਨਵੇਂ ਵਿਕਸਤ ਹੋ ਰਹੇ ਖੇਤਰਾਂ ਅਤੇ ਹੁਣ ਦੇ ਛੋਟੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਹਿਰੀ ਆਵਾਜਾਈ ਦੀ ਮੰਗ ਵੱਲ ਵੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਪਵੇਗਾ ਤਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਥਾਵਾਂ ਉਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਆਵਾਜਾਈ ਦਾ ਮੁੱਦਾ ਹੱਲ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੰਕਟ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਨਾ ਪਹੁੰਚ ਜਾਵੇ। ਛੋਟੇ ਅਤੇ ਦਰਮਿਆਨੇ ਕਸਬਿਆਂ ਅਤੇ ਵੱਡੇ ਦਿਹਾਤੀ ਖੇਤਰਾਂ ਲਈ ਪਹੁੰਚ ਵੱਡੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਾਲੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਮੰਗਾਂ ਅਤੇ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਵੀ ਵੱਖੋ-ਵੱਖ ਹਨ। ਸ਼ਹਿਰੀ ਯੋਜਨਾਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੱਡੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ ਨਹੀਂ

ਵੇਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ।

2001 ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਅੰਦਰ ਕਸਬਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 5,161 ਸੀ ਜੋ 2011 ਵਿੱਚ ਵਧ ਕੇ 7,935 ਹੋ ਗਈ। ਪਿਛਲੀ ਸਦੀ ਦੌਰਾਨ ਲਗਾਤਾਰ ਸ਼ਹਿਰੀਕਰਨ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਅਤੇ ਕਸਬਿਆਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਇਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਰਗ ਦੀ ਕੁੱਲ ਸ਼ਹਿਰੀ ਜਨਸੰਖਿਆ ਵਿੱਚ ਨਿਰੰਤਰ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸ਼ਹਿਰੀ ਵਿਕਾਸ ਪੱਧਤੀ ਕਰਕੇ ਵਰਗ 1 ਦੇ ਕਸਬਿਆਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਜਨਸੰਖਿਆ ਵਿੱਚ ਵਿਆਪਕ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸ਼ਹਿਰੀ ਵਸੋਂ ਦਾ ਦੋ ਤਿਹਾਈ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵਸਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਨਸੰਖਿਆ 100,000 ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੈ (ਵਰਗ 1 ਦੇ ਕਸਬੇ)। ਵੱਡੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ, ਮਿਲੀਅਨ ਤੋਂ ਵੱਧ, ਅੱਧੇ ਮਿਲੀਅਨ ਤੋਂ ਵੱਧ ਅਤੇ 100,000 ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਸੋਂ ਵਾਲੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਨਿਰੰਤਰ ਵਾਧਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਲਈ ਸ਼ਹਿਰੀ ਆਵਾਜਾਈ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਦੀਆਂ ਰਣਨੀਤੀਆਂ ਸੰਬੰਧਿਤ ਮੁਸ਼ਕਿਲਾਂ ਵੀ ਖੜ੍ਹੀਆਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਰਿਹਾਇਸ਼ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਸੰਬੰਧੀ ਮੁੱਦਿਆਂ ਦਾ ਹੱਲ ਕਰਨ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਨੀਤੀਆਂ ਬਣਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਸ਼ਹਿਰੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਅਤੇ ਮਿਆਰ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਪਹਿਲਾ ਯਤਨ 1963 ਵਿੱਚ ਜ਼ਕਾਰੀਆ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ, ਦੂਸਰੀਆਂ ਸਰਕਾਰੀ ਕਮੇਟੀਆਂ/ ਏਜੰਸੀਆਂ ਸੰਸਥਾਨ ਜਿਵੇਂ ਟਾਊਨ ਐਂਡ ਕੰਟਰੀ ਪਲਾਨਿੰਗ ਆਰਗੇਨਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ (1974), ਯੋਜਨਾ ਕਮਿਸ਼ਨ (1983-1999)* ਆਪਰੇਸ਼ਨਜ਼ ਰਿਸਰਚ ਗਰੁੱਪ (1989), ਸ਼ਹਿਰੀ ਵਿਕਾਸ ਮੰਤਰਾਲਾ,

ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ (1991), ਸੈਟਰਲ ਪਬਲਿਕ ਹੈਲਥ ਐਂਡ ਐਨਵਾਇਰਨਮੈਂਟਲ ਇੰਜਨੀਅਰਿੰਗ ਆਰਗੇਨਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ (1999), ਭਾਰਤੀ ਸ਼ਹਿਰੀ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚਾ ਅਤੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਈਸ਼ਰ ਜੱਜ ਆਹਲੂਵਾਲੀਆਂ ਕਮੇਟੀ (2011), ਨੈਸ਼ਨਲ ਅਰਬਨ ਟ੍ਰਾਂਸਪੋਰਟ ਪਾਲਿਸੀ (2006) ਅਤੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੇ ਕਾਇਮ ਕਾਨੂੰਨ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੇ ਗਏ। * 1988 ਦੀ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਮਕਾਨ ਨੀਤੀ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਸਭਾਵਾਂ ਜਿਵੇਂ ਨੈਸ਼ਨਲ ਹਾਊਸਿੰਗ ਬੈਂਕ (ਐੱਨ ਐੱਚ ਬੀ) ਅਤੇ ਹਾਊਸਿੰਗ ਐਂਡ ਅਰਬਨ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ (ਹੁਡਕੋ) ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਅਜਿਹੀਆਂ ਨੀਤੀਆਂ ਦੇ ਅਮਲ ਵਿੱਚ ਸਹਾਈ ਹੋਣ ਲਈ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਸ਼ਹਿਰੀ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਬਾਰੇ ਪਹਿਲੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਨੀਤੀ ਨੈਸ਼ਨਲ ਅਰਬਨ ਹਾਊਸਿੰਗ ਐਂਡ ਹੈਬੀਟੈਟ ਪਾਲਿਸੀ 2001 (ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਗਰੀਬੀ ਦਾ ਖਾਤਮਾ ਮੰਤਰਾਲਾ, 2007) ਸੀ। ਇਸ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਬਿੰਦੂ ਸਥਿਰ ਸ਼ਹਿਰੀ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਇਕ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਵਜੋਂ ਸਸਤੇ ਮਕਾਨ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਉਣਾ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਸਸਤੇ ਮਕਾਨਾਂ ਸੰਬੰਧੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਰਲਾਏ ਗਏ ਹਨ।

● **ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਨਹਿਰੂ ਨੈਸ਼ਨਲ ਅਰਬਨ ਰੀਨਿਊਅਲ ਮਿਸ਼ਨ (ਜੇ ਐੱਨ ਐੱਨ ਯੂ ਆਰ ਐੱਮ)** : ਇਸ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਕਾਲ ਖੰਡ (2005-2012) ਦੌਰਾਨ ਸ਼ਹਿਰੀ ਗਰੀਬਾਂ ਲਈ ਮਿਸ਼ਨ ਹੇਠਲੇ 65 ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ 1.5 ਮਿਲੀਅਨ ਮਕਾਨਾਂ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਨਹਿਰੂ ਨੈਸ਼ਨਲ ਅਰਬਨ ਰਿਨਿਊਅਲ ਮਿਸ਼ਨ ਤਹਿਤ ਦੋ ਨੀਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਮਕਾਨਾਂ ਉੱਤੇ ਧਿਆਨ ਕੇਂਦਰਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਅਤੇ ਝੁੱਗੀ ਪੁਨਰ ਵਿਕਾਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਇਕ ਸਿੱਧਾ ਰਿਹਾਇਸ਼ੀ ਨੀਤੀ ਦਾ ਕਦਮ ਹੈ। ਸ਼ਹਿਰੀ ਗਰੀਬਾਂ ਲਈ ਬੁਨਿਆਦੀ ਸੇਵਾਵਾਂ (ਬੀ ਐੱਸ ਯੂ ਪੀ) ਦਾ ਮਕਸਦ ਮਿਆਦ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ, ਸਸਤੇ ਮਕਾਨ ਅਤੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਜਿਵੇਂ ਪਾਣੀ, ਸਾਫ-ਸਫਾਈ, ਸਿਹਤ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਨਿਮਨ ਆਮਦਨ ਵਰਗ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਜਿਹੇ ਪ੍ਰਾਥਮਿਕ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ ਸੀ।

● **ਸਾਂਝੇਦਾਰੀ ਵਿੱਚ ਸਸਤੇ ਮਕਾਨ**

(ਏ ਐੱਚ ਪੀ) : ਇਹ ਇਕ ਬਾਜ਼ਾਰ ਹੱਲ ਅਧਾਰਤ ਪਹੁੰਚ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਨਿੱਜੀ ਪਾਤਰ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

● **ਰਾਜੀਵ ਆਵਾਸ ਯੋਜਨਾ** : ਇਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦਾ ਟੀਚਾ ਸ਼ਹਿਰੀ ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਸਸਤੇ ਮਕਾਨ ਉਪਲਬਧ ਕਰਵਾਉਣਾ ਹੈ।

ਮਈ 2015 ਨੂੰ, 2022 ਨੀਤੀ ਸਾਰਿਆਂ ਲਈ ਮਕਾਨ (ਐੱਚ ਐੱਫ ਏ) ਵਿੱਚ ਰਾਜੀਵ ਆਵਾਸ ਯੋਜਨਾ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਇਹ ਰਿਪੋਰਟ ਸਸਤੇ ਮਕਾਨਾਂ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਲਈ ਸਥਾਈ ਨੀਤੀਆਂ ਲਈ ਢਾਂਚਾ ਵਿਕਸਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਰ ਏ ਵਾਈ ਅਤੇ ਐੱਚ ਐੱਫ ਏ 2022 ਦੀ ਪੜਚੋਲ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਵਲੋਂ 2022 ਤੱਕ ਸਾਰਿਆਂ ਲਈ ਘਰ ਦਾ ਸੁਪਨਾ ਵੇਖਿਆ ਗਿਆ ਜਦੋਂ ਦੇਸ਼ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ 75 ਵਰ੍ਹੇ ਮੁਕੰਮਲ ਕਰ ਲਵੇਗਾ। ਇਸ ਉਦੇਸ਼ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਇਕ ਵਿਆਪਕ ਮਿਸ਼ਨ “2022 ਤੱਕ ਸਾਰਿਆਂ ਲਈ ਘਰ” ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਸਕੀਮ ਦਾ ਟੀਚਾ ਅਗਲੇ ਸੱਤ ਸਾਲਾਂ (2015-2022) ਦੌਰਾਨ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਕੋਨੇ-ਕੋਨੇ ਵਿੱਚ ਦੋ ਕਰੋੜ ਤੋਂ ਵੱਧ ਘਰਾਂ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਕਰਨ ਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਆਵਾਸ ਯੋਜਨਾ (ਪੀ ਐੱਮ ਏ ਵਾਈ) ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਜਾਣੀ ਜਾਂਦੀ ਇਹ ਸਕੀਮ ਕੇਂਦਰੀ ਪ੍ਰਾਯੋਜਿਤ ਸਕੀਮ (ਸੀ ਐੱਸ ਐੱਸ) ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਸ ਸਕੀਮ ਦੇ ਲਾਭਪਾਤਰ ਦੇਸ਼ ਦੇ 4041 ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਸਬਿਆਂ ਵਿੱਚ ਈ ਡਬਲਯੂ

ਐੱਸ ਅਤੇ ਐੱਲ ਆਈ ਜੀ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਲੋਕ ਹੋਣਗੇ (2011 ਦੀ ਜਨਗਣਨਾ ਮੁਤਾਬਕ)। ਇਸ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਹੇਠ ਵਰਗ 4 ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਆਉਣਗੇ। ਇਸ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਪੜਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਡੀ ਐੱਮ ਏ ਵਾਈ ਪੜਾਅ 1 : (ਅਪ੍ਰੈਲ 2015 ਤੋਂ ਮਾਰਚ 2017), ਕੁੱਲ 100 ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਕੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਕੇ ਇਸ ਪੜਾਅ ਦੌਰਾਨ ਮੁਕੰਮਲ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ।

ਪੀ ਐੱਮ ਏ ਵਾਈ ਪੜਾਅ-2 : ਇਸ ਦੂਜੇ ਪੜਾਅ (ਅਪ੍ਰੈਲ 2017 ਤੋਂ ਮਾਰਚ 2019) ਤਹਿਤ ਕੁੱਲ 200 ਹੋਰ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਹੇਠ ਲਿਆ ਕੇ ਵਿਕਸਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਪੀ ਐੱਮ ਏ ਵਾਈ ਪੜਾਅ-3: (ਅਪ੍ਰੈਲ 2019 ਤੋਂ ਮਾਰਚ 2022), ਇਸ ਪੜਾਅ ਵਿੱਚ ਬਾਕੀ ਬਚੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

2017 ਦੇ ਬਜਟ ਵਿੱਚ ਸਸਤੇ ਮਕਾਨਾਂ ਲਈ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜੋ ਵਿਕਾਸਕਾਰਾਂ ਦੀ ਚਿਰੇਕਣੀ ਮੰਗ ਸੀ। ਪੀ ਐੱਮ ਏ ਵਾਈ ਤਹਿਤ ਆਵੰਟਨ 15,000 ਕਰੋੜ ਤੋਂ ਵਧਾ ਕੇ 23,000 ਕਰੋੜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਦੇਸ਼ 2022 ਤੱਕ ਸਭਨਾਂ ਲਈ ਮਕਾਨ ਦੇ ਸੁਪਨੇ ਨੂੰ ਹਕੀਕਤ ਵਿੱਚ ਬਦਲਣ ਦੇ ਨੇੜੇ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਸਤੇ ਘਰਾਂ ਲਈ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ ਅਹਿਮ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ

ਵਿਕਾਸਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਵਿੱਤ ਦੇ ਸਸਤੇ ਸਰੋਤ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਏਗੀ ਅਤੇ ਨਿਰਮਾਣਕਾਰਾਂ ਦੀ ਪੈਸਾ ਜੁਟਾਉਣ ਲਈ ਵਾਧੂ ਰਸਤੇ ਖੋਲ੍ਹਣ ਵਿੱਚ ਵੀ ਮਦਦ ਕਰੇਗੀ।

2015 ਦੇ ਬਜਟ ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰ ਨੇ 60 ਮਿਲੀਅਨ ਮਕਾਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਤਿਬੱਧਤਾ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਇਸ ਵਲੋਂ 2019 ਤੱਕ 61 ਬਿਲੀਅਨ ਅਮਰੀਕੀ ਡਾਲਰ ਨਿਵੇਸ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਵੀ ਵਾਅਦਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਕਿ ਸਸਤੇ ਮਕਾਨ ਉਪਲਬਧ ਹੋ ਸਕਣ। ਪਰ, ਕੁੱਲ ਅਨੁਮਾਨਿਤ ਨਿਵੇਸ਼ ਦੀ ਲੋੜ ਲਗਭਗ 1 ਟ੍ਰਿਲੀਅਨ ਅਮਰੀਕੀ ਡਾਲਰ ਦੀ ਹੋਵੇਗੀ, ਜਿਸ ਦਾ 70-80 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਅਗਲੇ 5 ਤੋਂ 7 ਸਾਲਾਂ ਦੌਰਾਨ ਸਸਤੇ ਮਕਾਨਾਂ ਉੱਤੇ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਪੈਸੇ ਦੀਆਂ ਇਹ ਲੋੜਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਨਿੱਜੀ ਖੇਤਰ ਦਾ ਨਿਵੇਸ਼ ਆਕਰਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸਰਗਰਮੀ ਨਾਲ ਯਤਨ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਪੇਂਡੂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਬੇਘਰਿਆਂ ਲਈ ਅਤੇ ਜੋ ਕੱਚੇ ਮਕਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਰਹੇ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਈ 2019 ਤੱਕ ਇਕ ਕਰੋੜ ਘਰ ਵੀ ਬਣਾਏ ਜਾਣੇ ਹਨ।

ਇਸ ਸਕੀਮ ਦੇ ਵੱਡੇ ਟੀਚੇ ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਇਹ ਪਤਾ ਲਗ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਾਲ ਵਿੱਚ ਉਸਾਰੀ ਅਤੇ ਰੀਅਲ ਅਸਟੇਟ ਦੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵੱਡਾ ਉਛਾਲ ਆਵੇਗਾ। ਇਸ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਢੇਰ ਸਾਰਾ ਨਿਵੇਸ਼ ਵੀ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਹ ਨਿਵੇਸ਼ ਆਰਥਿਕਤਾ ਨੂੰ ਬੇਮਿਸਾਲ ਤਰੱਕੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰੇਗਾ। ਇਹ ਵਿਕਾਸ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਅਪਾਰ ਮੌਕਿਆਂ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕਰੇਗਾ।

ਭਾਰਤ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਮੌਕੇ ਸਿਰਫ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਹਨ, ਅਤੇ ਹੋਣਗੇ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਐਡ ਗਲੇਕਸਰ ਦਾ ਆਖਣਾ ਹੈ, “ਸ਼ਹਿਰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਗਰੀਬ ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਂਦੇ, ਸ਼ਹਿਰ ਗਰੀਬ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਕਰਸ਼ਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ।” ਇਹ ਆਕਰਸ਼ਣ ਹੋਰ ਕੁੱਝ ਨਹੀਂ, ਬਲਕਿ ਪਰਵਾਸ ਹੈ। ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਮਕਾਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬੁਨਿਆਦੀ ਸਹੂਲਤਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਸਾਫ ਸਫਾਈ, ਆਵਾਜਾਈ ਆਦਿ ਸਹੂਲਤਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮੁਸ਼ਕਿਲਾਂ ਪੇਸ਼ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ

ਉਸਾਰੀ ਜਿਹੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਕੰਮ ਕਦੇ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਕਦੇ ਨਹੀਂ, ਅਤੇ ਕਾਮਿਆਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਤਾਂ ਦੇ ਮੱਦੇ ਨਜ਼ਰ, ਕਾਮੇ ਮਾੜੇ ਹਾਲਾਤ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਿਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੰਗੀ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਛੋਟੀ ਮਿਆਦ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਹਿਰੀ ਝੁੱਗੀਆਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਲਈ ਅਕਸਰ ਮਜਬੂਰ ਹੋਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਉਜਾੜੇ ਜਾਣ ਅਤੇ ਕੱਢੇ ਜਾਣ ਦਾ ਖਤਰਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਮੰਡਰਾਉਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਕਈ ਫੁੱਟਪਾਥਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੇ ਪਾਰਕਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜਿਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੁਨਿਆਦੀ ਸਹੂਲਤਾਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਅਤੇ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ।

ਅਜਿਹੇ ਸ਼ਹਿਰ ਨਾ ਕੇਵਲ ਵਿਕਸਤ ਹੋ ਰਹੇ ਉੱਦਮਾਂ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਆਕਰਸ਼ਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਸਗੋਂ ਢੁੱਕਵੇਂ ਮਕਾਨਾਂ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਪ੍ਰਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਅਨਿਯਮਤ ਬਸਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਣ ਅਧਿਕਾਰਤ ਕਾਲੋਨੀਆਂ, ਜੋ ਝੁੱਗੀਆਂ ਨਹੀਂ। ਜਨਸੰਖਿਆ ਦੀ ਭਿੰਨਤਾ, ਸਮਾਜਿਕ ਨੈੱਟਵਰਕ ਦਾ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਜੁੜਿਆ ਤਾਣਾਬਾਣਾ ਅਤੇ ਮਾਤਰੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਕਿਸੇ ਇਕੱਲੇ

ਵਿਅਕਤੀ ਲਈ ਪ੍ਰਤਿ ਵਰਗ ਕਿਲੋਮੀਟਰ, ਰੋਜ਼ੀ ਰੋਟੀ ਦੀਆਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਵੈਸੇ ਸ਼ਾਇਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਮਿਲਣ।

ਮਕਾਨਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਅਤੇ ਮੰਗ ਪੱਖੋਂ ਸ਼ਹਿਰੀ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਸੰਬੰਧੀ ਬਾਜ਼ਾਰ ਨੂੰ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਚੁਨੌਤੀਆਂ ਦਰਪੇਸ਼ ਹਨ :

● **ਅਮਲ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਪੜਾਅ ਲਈ ਜਟਿਲ ਅਤੇ ਲੰਮੀਆਂ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ** : ਇਸ ਵਿੱਚ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਤਬਦੀਲੀ, ਇਮਾਰਤ ਦੇ ਨਕਸ਼ੇ ਦੀ ਜਾਂਚ ਅਤੇ ਮਨਜ਼ੂਰੀ, ਉਸਾਰੀ ਪ੍ਰਮਿਟ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਏਜੰਸੀਆਂ/ਵਿਭਾਗਾਂ ਤੋਂ ‘ਕੋਈ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ’ ਦੀ ਦੂਜੀ ਲੰਮੀ ਸੂਚੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਇਸ ਨੂੰ ਦੋ ਸਾਲ ਤੱਕ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਰਾਜ ਤੋਂ ਰਾਜ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਦੀ ਲਾਗਤ ਅਤੇ ਸਮੇਂ ਉੱਤੇ ਅਸਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਸ਼ਹਿਰੀ ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਸਸਤੀ ਲਾਗਤ ਉੱਤੇ ਮਕਾਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ ਗੈਰ-ਵਿਹਾਰਕ ਜਿਹਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

● **ਢੁੱਕਵੇਂ ਬਾਹਰੀ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਅਤੇ ਸੰਚਾਰ ਦੀ ਕਮੀ** : ਕੁੱਝ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੁੱਦਿਆਂ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਰਗਰਮੀ ਨਾਲ ਨੀਤੀਆਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਸਰਲ ਕਰਨ ਲਈ ਕਦਮ ਚੁੱਕੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ -

ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਲਈ, ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਲੈਂਡ ਪ੍ਰਲਿੰਗ ਸਕੀਮ ਅਤੇ ਮੁੜ ਤੋਂ ਘਣਤਾ ਸਕੀਮ, ਕਰਨਾਟਕ ਵਿੱਚ ਜੀ ਪੀ ਐੱਸ ਅਧਾਰਤ ਪ੍ਰਗਤੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਅਤੇ ਹੋਰ।

2022 ਤੱਕ 'ਸਾਰਿਆਂ ਲਈ ਘਰ' ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਤੁਰਦਿਆਂ ਇਸ ਨੂੰ ਸਮਾਂਬੱਧ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਮੁਕੰਮਲ ਕਰਨ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਉਪਰੋਕਤ ਟੀਚੇ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਦਿਮਾਗ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਅਤੇ ਅਹਿਮ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਮੁੱਦਿਆਂ ਜਿਵੇਂ ਪਾਣੀ, ਸਾਫ-ਸਫਾਈ ਅਤੇ ਸਿਹਤ, ਆਵਾਜਾਈ, ਸਿੱਖਿਆ, ਬਿਜਲੀ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਨ ਵਰਗੇ ਮੁੱਦਿਆਂ ਉਤੇ ਵਧੇਰੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਇਕ ਚੰਗੇ ਅਤੇ ਸਥਿਰ ਹਾਲਾਤ ਵਿੱਚ ਰਿਹਾ ਜਾ ਸਕੇ ਅਤੇ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਾਊਸਿੰਗ ਸੇਵਾਇਟੀਆਂ ਦਾ ਭਵਿੱਖ ਹਨੇਰਾ ਨਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਝੁੰਗੀਆਂ ਖੜ੍ਹੀਆਂ ਨਾ ਹੋ ਜਾਣ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਨ ਉਤੇ ਸਿਹਤ ਦੇ ਖਤਰੇ ਪੈਦਾ ਨਾ ਹੋਣ।

ਪਾਣੀ, ਸਾਫ ਸਫਾਈ ਅਤੇ ਸਿਹਤ :

ਭਾਰਤ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਜਲ ਪੂਰਤੀ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਮੁੱਦਿਆਂ ਵਿੱਚ ਨਾਕਾਫੀ ਦਾਇਰਾ, ਟੁੱਟਵੀਂ ਪੂਰਤੀ, ਘੱਟ ਦਬਾਅ, ਮਾੜੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਕੁੱਝ ਸਭ ਤੋਂ ਅਹਿਮ ਮੁੱਦੇ ਹਨ। ਸ਼ਹਿਰੀ ਵਸੋਂ ਵਿੱਚ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਵਾਧਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀਆਂ ਹੱਦਾਂ ਦਾ ਪਸਾਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਦੀ ਚੁਨੌਤੀ ਲਗਾਤਾਰ ਵਧਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।

ਪਾਣੀ, ਹਵਾ ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਨੇ ਡੇਂਗੂ, ਮਲੇਰੀਆ, ਚਿਕਨਗੁਨੀਆ, ਸਵਾਈਨ ਫਲੂ, ਦਸਤ, ਦਮਾ ਅਤੇ ਸਾਹ ਦੀ ਇਨਫੈਕਸ਼ਨ ਜਿਹੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦੇ ਫੈਲਾਅ ਵਿੱਚ ਵੱਡਾ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਸ਼ਹਿਰੀ ਵਿਕਾਸ ਮੰਤਰਾਲਾ, ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਇਕ ਅਧਿਐਨ (2009) ਵਿੱਚ ਇਹ ਖੁਲਾਸਾ ਹੋਇਆ ਕਿ ਸ਼ਹਿਰੀ ਭਾਰਤ ਦੇ 14 ਸਾਲ ਤੋਂ ਘੱਟ ਉਮਰ ਦੇ 23 ਮਿਲੀਅਨ ਬੱਚੇ ਮਾੜੀ ਸਾਫ ਸਫਾਈ ਦੇ ਜੋਖਮ ਦੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹਨ। ਇਸ ਅਧਿਐਨ ਵਿੱਚ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਹਿਰੀ ਖੇਤਰਾਂ ਦੇ 8 ਮਿਲੀਅਨ ਬੱਚੇ ਮਾੜੀ ਜਲ ਪੂਰਤੀ ਦੇ ਖਤਰੇ ਹੇਠ ਜੀਅ ਰਹੇ ਹਨ। ਪ੍ਰਤਿ ਹਜ਼ਾਰ ਜਨਮਾਂ ਪਿੱਛੇ 42 ਨਵਜਾਤ ਬੱਚਿਆਂ

ਦੀ ਮੌਤ ਦੀ ਦਰ ਭਾਵੇਂ ਪੇਂਡੂ ਖੇਤਰਾਂ ਨਾਲੋਂ ਘੱਟ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਹਾਲੇ ਵੀ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਯੋਗ ਨਹੀਂ।

'ਪਾਣੀ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਢੁੱਕਵੀਂ ਨਹੀਂ', ਮਾੜਾ ਰਖ-ਰਖਾਅ ਅਤੇ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਬਦਲੇ ਨਾ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਵੰਡ ਨੈੱਟਵਰਕ ਵਿੱਚ ਤਕਨੀਕੀ ਹਾਨੀਆਂ ਵਾਪਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਮੀਟਰ ਪੜ੍ਹਨ ਵਿੱਚ ਗਲਤੀ, ਬਿਨਾਂ ਬਿੱਲ ਤੋਂ ਪਾਣੀ ਦੀ ਖਪਤ ਅਤੇ ਸਿੱਧੀ ਸਿੱਧੀ ਚੋਰੀ ਕਾਰਨ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਮਿਲਣ ਵਾਲੇ ਮਾਲੀਏ ਉਤੇ ਡੂੰਘੀ ਸੱਟ ਮਾਰਦੀ ਹੈ। ਨਿਗਰਾਨੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਮੌਜੂਦ ਨਾ ਹੋਣ ਅਤੇ ਗੜਬੜੀਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਕੋਈ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਨ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸਭ ਤੋਂ ਮਾੜੀ ਹੈ। ਸਾਜ਼-ਸਮਾਨ ਦਾ ਰੱਖ ਰਖਾਅ ਘਟੀਆ ਹੈ, ਲਾਗਤਾਂ ਦੀ ਵਸੂਲੀ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਹੈ ਅਤੇ ਮਾਲੀਆ ਨਿਰਮਾਣ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਿਹਾ।

ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ, ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਨੂੰ ਦਰਪੇਸ਼ ਕੁਦਰਤੀ ਖਤਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਆਮ ਹੜ੍ਹ, ਕਟਾਅ ਅਤੇ ਜਲ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਪਾਣੀ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਹੋਰ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਬਣ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ ਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਅਤੇ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਬਣਨ ਵਾਲੇ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਠੀਕ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਮਿਲ ਸਕੇ। ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ ਦੇ ਕੇਂਦਰੀਕ੍ਰਿਤ ਇੰਜਨੀਅਰਿੰਗ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟਾਂ ਨੇ ਇਤਿਹਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਫਾਇਦੇ ਦੀ ਥਾਂ ਉਤੇ ਨੁਕਸਾਨ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਵਿਕਲਪਿਕ ਵਿਕੇਂਦਰੀਕ੍ਰਿਤ ਸ਼ਹਿਰੀ ਜਲ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਦੀ ਜਾਂਚ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਸੀਵਰੇਜ ਸੇਵਾ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਨੈੱਟਵਰਕ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਅਤੇ ਰਿਸਾਅ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਵਰਤੇ ਗਏ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਟਰੀਟ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਕਿ ਜਲ ਧਾਰਾ, ਜਲ ਸਰੋਤ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਨ ਨੂੰ ਸਮੁੱਚੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਹੇਜ ਕੇ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਨਾਲ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸਥਿਤੀ ਤਸੱਲੀਬਖਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਲ ਪੂਰਤੀ ਅਤੇ ਸਾਫ ਸਫਾਈ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਕਾਫੀ ਨਹੀਂ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਹੁੰਦੀ ਵੀ ਹੈ, ਉਥੇ ਵੀ ਟੁੱਟਵੀਂ ਅਤੇ ਘਟੀਆ ਪੱਧਰ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ

ਸਿਹਤ ਉਤੇ ਬੁਰੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਥੇ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ :

- ਭਾਰਤ ਦੇ 5161 ਕਸਬਿਆਂ ਵਿੱਚ 4861 ਕੋਲ ਅੰਸ਼ਕ ਸੀਵਰੇਜ ਨੈੱਟਵਰਕ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।

- ਬੰਗਲੌਰ ਅਤੇ ਹੈਦਰਾਬਾਦ ਦੇ ਲਗਭਗ 50 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਘਰਾਂ ਕੋਲ ਸੀਵਰੇਜ ਕੁਨੈਕਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਹਨ।

- ਲਗਭਗ 18 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਸ਼ਹਿਰੀ ਘਰਾਂ ਕੋਲ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਪਖਾਨਾ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਉਹ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ ਮਲ ਤਿਆਗ ਕਰਦੇ ਹਨ।

- 20 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਤੋਂ ਘੱਟ ਸੜਕਾਂ ਤੇ ਬਰਸਾਤੀ ਨਿਕਾਸ ਨਾਲੇ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਲਗਾਤਾਰ ਵਿਕਸਤ ਹੋ ਰਹੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਕਰਕੇ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਤਾਜ਼ੇ ਪਾਣੀ ਜਾਂ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਜਾਂ ਉਦਯੋਗਿਕ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਪਾਣੀ ਦੀ ਮੰਗ ਵਧੇਗੀ। ਵਰਤੇ ਗਏ ਪਾਣੀ ਦਾ ਉਤਪਾਦਨ, ਜੋ ਬਿਨਾਂ ਸੋਧਿਆਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਸੀਮਤ ਤਾਜ਼ੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਸਰੋਤਾਂ ਵਿੱਚ ਧੱਕ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕਮੀ ਦੀ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵੀ ਗੰਭੀਰ ਬਣਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਉਦਯੋਗਿਕ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਜਲ ਸੋਧਕ ਯੰਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਕਰਨਾ ਅਹਿਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਅਨੁਮਾਨ ਲਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਵਰਤੇ ਗਏ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸੋਧ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਲਗਭਗ 15 ਬਿਲੀਅਨ ਡਾਲਰ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦੇ ਇਲਾਜ ਉਤੇ ਖਰਚ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ (ਸੀ ਆਈ ਆਈ ਅਤੇ ਸੀ ਈ ਈ ਡਬਲਯੂ 2010)। ਨਿਕਾਸ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਅਤੇ ਪਾਖਾਨਿਆਂ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਉਤੇ ਵੀ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਠੋਸ ਕਚਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਨ :

ਭਾਰਤ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਠੋਸ ਕਚਰੇ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਅਤੇ ਨਿਪਟਾਰੇ ਲਈ ਵੀ ਬਹੁਤ ਕੁੱਝ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਬਾਕੀ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨਾਲੋਂ ਠੋਸ ਕਚਰੇ ਦੀ ਉਤਪਾਦਨ ਦਰ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਕਾਫੀ ਘੱਟ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਨਾ ਤਾਂ ਪਰਿਵਾਰ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਨਿਗਮ ਕਚਰੇ ਦੀ ਛੁਟਾਈ ਜਾਂ ਬਾਇਓਡੀਗ੍ਰੇਡੇਬਲ ਕਚਰੇ ਨੂੰ ਵੱਖ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਦਿਲਚਸਪੀ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਕਚਰੇ ਦੀ ਛੁਟਾਈ ਕਰਨ ਦੇ ਫਾਇਦਿਆਂ ਬਾਰੇ ਜਨਤਕ ਚੇਤਨਾ ਦੀ ਵੀ ਕਮੀ ਹੈ। ਰੂੜਾ ਸੁੱਟਣ ਵਾਲੀਆਂ

ਥਾਵਾਂ ਤੋਂ ਕੂੜਾ ਚੁੱਕਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵੀ ਢਿੱਲੀ ਹੈ। ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਸੈਸਿੰਗ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਅਤੇ ਨਿਪਟਾਰੇ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦਾ ਪਾਲਣ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਨਿਗਮ ਠੋਸ ਕਚਰਾ ਨਿਯਮ ਸੰਨ 2000 ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਹੋ ਗਏ ਸਨ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਠੀਕ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਅਮਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਿਹਾ।

ਇਹ ਸਚਾਈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਕੂੜੇ ਦਾ ਵੱਡਾ ਭਾਗ (60 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਤੋਂ ਵੱਧ) ਬਾਇਓਡੀਗ੍ਰੇਡੇਬਲ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਖਾਦ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਵੱਡੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਜੀਵਨ ਸ਼ੈਲੀ ਵਿੱਚ ਬਦਲਾਅ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਪੈਕਿੰਗ ਸਮੱਗਰੀ ਦੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਰਤੋਂ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਪ੍ਰਤਿ ਵਿਅਕਤੀ ਕੂੜਾ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਦੀ ਦਰ 1.3 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਸਾਲਾਨਾ ਦਰ ਨਾਲ ਵਧ ਰਹੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਵੀ ਬਾਇਓਡੀਗ੍ਰੇਡੇਬਲ ਹਿੱਸਾ ਉਦਯੋਗਿਕ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨਾਲੋਂ ਕਿਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੋਣ ਦੀ ਉਮੀਦ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ 2 ਅਕਤੂਬਰ, 2014 ਨੂੰ ਸਵੱਛ ਭਾਰਤ ਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਜਿਸ ਦਾ ਟੀਚਾ 2 ਅਕਤੂਬਰ 2019 ਤੱਕ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਸਾਫ਼ ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਆਵਾਜਾਈ : 'ਸ਼ਹਿਰੀ ਆਵਾਜਾਈ' ਇਸ ਖੇਤਰ ਦਾ ਇਕ ਵਿਆਪਕ ਨਾਮ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਲੋਕਾਂ ਅਤੇ ਵਸਤਾਂ ਦੀ ਸ਼ਹਿਰ ਅੰਦਰ ਆਵਾਜਾਈ ਦੇ ਕਈ ਤਰੀਕੇ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਤੁਰਨਾ, ਸਾਈਕਲ ਚਲਾਉਣਾ, ਬਿਨਾਂ ਮੋਟਰ ਵਾਲੀ ਆਵਾਜਾਈ ਜਿਵੇਂ ਰਿਕਸ਼ਾ ਆਦਿ, ਨਿੱਜੀ ਆਵਾਜਾਈ ਜਿਵੇਂ ਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਮੋਟਰਸਾਈਕਲ, ਜਨਤਕ ਆਵਾਜਾਈ ਜੋ ਰੇਲ ਜਾਂ ਬੱਸ ਅਧਾਰਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਨਿੱਜੀ-ਜਨਤਕ ਆਵਾਜਾਈ ਜਿਵੇਂ ਟੈਕਸੀ ਅਤੇ ਪੈਰਾ ਟ੍ਰਾਂਜ਼ਿਟ ਆਵਾਜਾਈ ਅਤੇ ਹੋਰ।

• ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਜਨਤਕ ਆਵਾਜਾਈ ਸ਼ਹਿਰੀ ਆਵਾਜਾਈ ਦਾ 22 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਹੈ ਜਦ ਕਿ ਨਿਮਨ ਅਤੇ ਦਰਮਿਆਨੀ ਆਮਦਨ ਵਾਲੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹ 49 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਹੈ (ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਕਈ ਫਿਲੀਪੀਨਜ਼, ਵੈਨੇਜ਼ੁਏਲਾ, ਮਿਸਰ)। ਉੱਚ ਦਰਮਿਆਨੀ ਆਮਦਨ ਵਾਲੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹ 40 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਹੈ (ਜਿਵੇਂ ਦੱਖਣੀ ਅਫਰੀਕਾ, ਦੱਖਣੀ ਕੋਰੀਆ ਅਤੇ ਬ੍ਰਾਜ਼ੀਲ)।

• ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਜਨਤਕ ਆਵਾਜਾਈ ਬੇੜੇ ਦੀ ਹਿੱਸੇਦਾਰੀ 1951 ਵਿੱਚ 11 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਸੀ ਜੋ

2001 ਵਿੱਚ ਘਟ ਕੇ 1.1 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਰਹਿ ਗਈ ਹੈ।

• 0.5 ਮਿਲੀਅਨ ਜਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਸੋਂ ਵਾਲੇ ਭਾਰਤ ਦੇ 85 ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸਿਰਫ 20 ਕੋਲ 2009 ਵਿੱਚ ਸ਼ਹਿਰੀ ਬੱਸ ਸੇਵਾ ਸੀ।

• ਸੜਕੀ ਘਣਤਾ (ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਪ੍ਰਤਿ ਵਰਗ ਕਿਲੋਮੀਟਰ) ਸਿੰਗਾਪੁਰ ਵਿੱਚ 9.2, ਕਿਊਰੀਟੀਬਾ ਵਿੱਚ 9.7, ਸਿਓਲ ਵਿੱਚ 21.8, ਜੇਹਨਸਬਰਗ ਵਿੱਚ 10, ਚੇਨਈ ਵਿੱਚ 3.8 ਅਤੇ ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਵਿੱਚ 19.2 ਹੈ।

ਭਾਰਤ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੀ ਜਨਤਕ ਆਵਾਜਾਈ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨਾ-ਕਾਫੀ ਅਤੇ ਮਾੜੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਨਾ ਕੇਵਲ ਆਰਥਿਕਤਾ ਦੀ ਵਿਕਾਸ ਸੰਭਾਵਨਾ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਦੇ ਰਾਹ ਵਿੱਚ ਚੁਨੌਤੀ ਖੜ੍ਹੀ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸਿਹਤ ਉਤੇ ਵੀ ਇਸਦਾ ਬੁਰਾ ਅਸਰ ਪੈਦਾ ਹੈ। ਸੜਕੀ ਸਫਰ ਤੇ ਬਿਤਾਏ ਲੰਮੇ ਘੰਟੇ, ਦੁਰਘਟਨਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਗਈਆਂ ਜਾਨਾਂ ਅਤੇ ਹਵਾ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਨ ਆਦਿ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਆਸਪਾਸ ਆਵਾਜਾਈ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦੇ ਕੁੱਝ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹਨ। ਸ਼ਹਿਰੀ ਆਵਾਜਾਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀ ਉਤਪਾਦਕਤਾ ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਆਰਥਿਕਤਾ ਸੰਬੰਧੀ ਸ਼ਹਿਰੀ ਯੋਗਦਾਨ ਸੰਬੰਧੀ ਬੋਝ ਜਾਂ ਸਹਾਇਕ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਸ਼ਹਿਰੀ ਆਵਾਜਾਈ ਦੀ ਮੁੱਖ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਸ਼ਹਿਰੀ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸੰਘਣੀ ਘਣਤਾ ਵਿੱਚ ਸਹਾਇਕ ਹੋਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਵੀ ਲੋਕਾਂ ਅਤੇ ਵਸਤਾਂ ਦੀ ਸੌਖੀ ਆਵਾਜਾਈ ਆਦਿ ਹੈ। ਸਮੂਹਿਕ ਆਰਥਿਕਤਾਵਾਂ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਸ਼ਹਿਰੀ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚਾ ਸੇਵਾਵਾਂ ਅਤੇ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਆਵਾਜਾਈ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਉਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਲੋਕਾਂ ਅਤੇ ਰਿਹਾਇਸ਼ੀ ਖੇਤਰਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਥਾਵਾਂ ਨਾਲ ਜੋੜਦੀ ਹੈ, ਬਦਲਵੀਂ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਲਈ ਲੋਕਾਂ ਵਾਸਤੇ ਮੌਕਿਆਂ ਅਤੇ ਚੋਣ ਦਾ ਪਸਾਰ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਸ਼ਹਿਰੀ ਆਵਾਜਾਈ ਦੀ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਿਕਤਾ ਦਾ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਯਾਤਰੀਆਂ ਦੀ ਸਿਹਤ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਆਮ ਕਰਕੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਨਿਵਾਸੀਆਂ ਉਤੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਅਸਰ ਪੈਦਾ ਹੈ। ਆਵਾਜਾਈ ਸੰਬੰਧਿਤ ਦੁਰਘਟਨਾਵਾਂ ਅਤੇ ਅਪਰਾਧ ਤੋਂ ਸੁਰੱਖਿਆ ਵੀ ਇਸ ਗੱਲ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਹੋਈ

ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀ ਆਵਾਜਾਈ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੀ ਯੋਜਨਾਬੰਦੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਕਿਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਹਿਰੀ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸਿਹਤ ਸੰਬੰਧਿਤ ਆਵਾਜਾਈ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਗੱਡੀਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਨ ਹਵਾ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਣ ਵਾਲੇ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਉੱਭਰਿਆ ਹੈ।

ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਲੋਂ ਆਰਥਿਕ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਨਵੀਨਤਾ ਦੇ ਇੰਜਣ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਣ ਲਈ, ਇਸ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰੀਆਂ ਨੂੰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਸੁਧਰਿਆ ਹੋਇਆ ਪੱਧਰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ, ਆਵਾਜਾਈ, ਮਕਾਨ ਅਤੇ ਵਪਾਰਕ ਰੀਅਲ ਅਸਟੇਟ ਦੀਆਂ ਵਧ ਰਹੀਆਂ ਮੰਗਾਂ ਨੂੰ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਕਰਨਾ ਵੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਸ਼ਹਿਰੀ ਆਵਾਜਾਈ ਦੇ ਢੁੱਕਵੇਂ ਪ੍ਰਵਧਾਨ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿੱਚ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਜਨਤਕ ਆਵਾਜਾਈ, ਭੀੜ-ਭੜੱਕਾ, ਵਾਤਾਵਰਣਿਕ ਖਰਾਬੀ, ਸ਼ਹਿਰੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੀ ਬਦਹਾਲੀ, ਸੜਕੀ ਹਾਦਸਿਆਂ ਕਾਰਨ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਮੌਤਾਂ ਅਤੇ ਸੱਟਾਂ, ਹਵਾ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਸਮੂਹਿਕਤਾ ਦੇ ਲਾਭਾਂ ਨੂੰ ਮਨਫੀ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਵਧੀਆ ਯੋਜਨਾਬੰਦੀ ਅਤੇ ਅਮਲ ਵਾਲੀ ਸ਼ਹਿਰੀ ਆਵਾਜਾਈ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੇ ਸਮੂਹਿਕਤਾ ਦੇ ਲਾਭ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਕਰਕੇ ਭੀੜ-ਭੜੱਕੇ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਘੱਟ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਜਨਤਕ ਆਵਾਜਾਈ ਦੀ ਮਾੜੀ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਦਾ ਕਾਰਨ ਕਿਸੇ ਹੱਦ ਤੱਕ ਇਹ ਸਚਾਈ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕਰ ਨੀਤੀ ਨਿਜ਼ਾਮ ਜਨਤਕ ਆਵਾਜਾਈ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਨਤਕ ਆਵਾਜਾਈ ਵਾਹਨਾਂ ਲਈ ਕੁੱਲ ਕਰ ਬੋਝ ਪ੍ਰਤਿ ਵਾਹਨ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਨਿੱਜੀ ਵਾਹਨਾਂ ਨਾਲੋਂ 2.6 ਗੁਣਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਹਿਰੀ ਵਿਕਾਸ ਬਾਰੇ ਸੰਸਦ ਦੀ ਸਥਾਈ ਕਮੇਟੀ (ਸ਼ਹਿਰੀ ਆਵਾਜਾਈ) 2010 ਵਲੋਂ, ਭੀੜ-ਭੜੱਕੇ ਵਾਲੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ, ਟੋਲ ਟੈਕਸ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਨਿੱਜੀ ਵਾਹਨਾਂ ਉਤੇ 'ਭੀੜ-ਭੜੱਕਾ ਕਰ' ਲਾਉਣ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਪਰ ਸ਼ਹਿਰੀ ਵਿਕਾਸ ਮੰਤਰਾਲਾ ਵਲੋਂ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ 'ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ, ਉਪਲਬਧ ਜਨਤਕ ਆਵਾਜਾਈ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਅਤੇ ਗੁਣਵੱਤਾ ਅਤੇ

ਪੇਂਡੂ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਮਜ਼ਬੂਤ ਅਤੇ ਮਿਆਰੀ ਘਰਾਂ ਦੀ ਉਸਾਰੀ

ਸਮੀਰਾ ਸੈਰਭ ਅਤੇ ਰਾਹੁਲ ਸਿੰਘ

ਬੇ ਘਰੇ ਹੋਣ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਵਿਸ਼ਵ ਭਰ ਵਿੱਚ ਵਧ ਰਹੀ ਹੈ। ਬੇਘਰੇ ਹੋਣ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਸਮੱਸਿਆ ਦੱਖਣੀ ਅਫਰੀਕਾ, ਲਾਤੀਨੀ ਅਮਰੀਕਾ ਅਤੇ ਏਸ਼ੀਆ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਕਈ ਅਜਿਹੇ ਵੀ ਹਨ ਜਿਥੇ ਵਿਸ਼ਵ ਆਬਾਦੀ ਦਰ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਵਧ ਰਹੀ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਲਈ ਖੁਰਾਕ ਅਤੇ ਕੱਪੜੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਤੀਜੀ ਵੱਡੀ ਸਮੱਸਿਆ ਰਹਿਣ ਲਈ ਜਗ੍ਹਾ ਦੀ ਹੈ। ਇਕ ਬੇਘਰਾ ਵਿਅਕਤੀ ਉਹ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਮਕਾਨ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦਾ ਜਾਂ ਇਕ ਬਾਕਾਇਦਾ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਟਿਕਾਣਾ ਰੱਖਣ ਦੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ। ਭਾਰਤ ਨੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਵਿਕਸਤ ਹੋ ਰਹੇ ਆਰਥਿਕ ਕੱਦ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ 10 ਲੱਖ ਤੋਂ ਵੱਧ ਬੇਘਰਿਆਂ ਨੂੰ ਮਕਾਨ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਉਣੇ ਹਨ। 2011 ਦੀ ਜਨਗਣਨਾ ਅਨੁਸਾਰ, ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ 1.77 ਮਿਲੀਅਨ ਬੇਘਰੇ ਲੋਕ ਸਨ ਭਾਵ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਕੁੱਲ ਆਬਾਦੀ ਦੇ 0.15 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਲੋਕ ਬੇਘਰ ਸਨ। 2011 ਦੀ ਜਨਗਣਨਾ ਅਨੁਸਾਰ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ 17,73,040 ਬੇਘਰੇ ਲੋਕ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 52.9 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਸ਼ਹਿਰੀ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਅਤੇ 47.1 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਦਿਹਾਤੀ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਹਨ। ਇਹ ਲੋਕ ਇਸ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਬੇਘਰੇ ਸਨ, ਜੋ ਕਿ ਇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਜਾਂ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਤਾਂ ਬੇਘਰਾ ਗਿਣਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਇਕ ਜਨਗਣਨਾ ਵਿੱਚ ਵਰਣਿਤ ਘਰ ਨਾ ਹੋਵੇ ਅਰਥਾਤ ਛੱਤ ਸਮੇਤ 'ਢਾਂਚਾ' ਨਾ ਹੋਵੇ। ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ 18.78 ਮਿਲੀਅਨ ਘਰਾਂ ਦੀ ਕਮੀ ਸੀ ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਘਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 52.06 ਮਿਲੀਅਨ ਤੋਂ ਵਧ ਕੇ 78.48 ਮਿਲੀਅਨ (2011 ਦੀ ਜਨਗਣਨਾ ਅਨੁਸਾਰ) ਹੋ ਗਈ ਸੀ।

ਲੋੜੀਂਦੇ ਮਕਾਨ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਉਣੇ ਭਾਰਤ

ਵਿੱਚ ਇਸ ਵੇਲੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀਆਂ ਗੰਭੀਰ ਚੁਨੌਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਗਰੀਬੀ ਦੇ ਖਾਤਮੇ ਲਈ ਸਭ ਲਈ ਮਕਾਨ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਉਣਾ ਇਕ ਨਾਜ਼ੁਕ ਮੱਦ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਤਿੰਨ ਚੌਥਾਈ ਅਬਾਦੀ ਦਿਹਾਤੀ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਸ਼ਹਿਰੀ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਬੇਘਰੇ ਹੋਣ ਅਤੇ ਝੁੱਗੀਆਂ ਝੋਪੜੀਆਂ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਕਾਫੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ। ਦਿਹਾਤੀ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਨਾਕਾਫੀ ਮਕਾਨਾਂ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਕਾਫੀ ਗੰਭੀਰ ਹੈ ਜਿਥੇ ਕਿ ਬੀ ਪੀ ਐੱਲ ਆਬਾਦੀ ਦੇ ਲੋਕ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਜਨਤਕ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਆਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਤੁਰੰਤ ਬਾਅਦ ਸ਼ਰਨਾਰਥੀਆਂ ਦੇ ਪੁਨਰਵਾਸ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। 1960 ਤੱਕ 5 ਲੱਖ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਦੇ

ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਮਕਾਨ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਏ ਗਏ।

ਇੰਦਰਾ ਆਵਾਸ ਯੋਜਨਾ (ਆਈ ਏ ਵਾਈ) 1 ਜਨਵਰੀ, 1996 ਤੋਂ ਇਕ ਸੁਤੰਤਰ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵਜੋਂ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਸ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਗਰੀਬੀ ਲਾਈਨ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ (ਬੀ ਪੀ ਐੱਲ) ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਮਕਾਨ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਇਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੇ 30 ਸਾਲ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਤੱਕ ਭਾਵੇਂ ਦਿਹਾਤੀ ਮਕਾਨਾਂ ਦੀ ਕਮੀ ਕਾਫੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਪੂਰੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਅਧੀਨ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਸੀਮਿਤ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਦਿਹਾਤੀ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਵਿੱਚ ਕਈ ਉਣਤਾਈਆਂ ਰਹਿ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਕਾਫੀ ਮਕਾਨਾਂ ਦੀ ਅਹਿਮੀਅਤ ਅਤੇ ਲੋੜ ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਭਾਰਤ

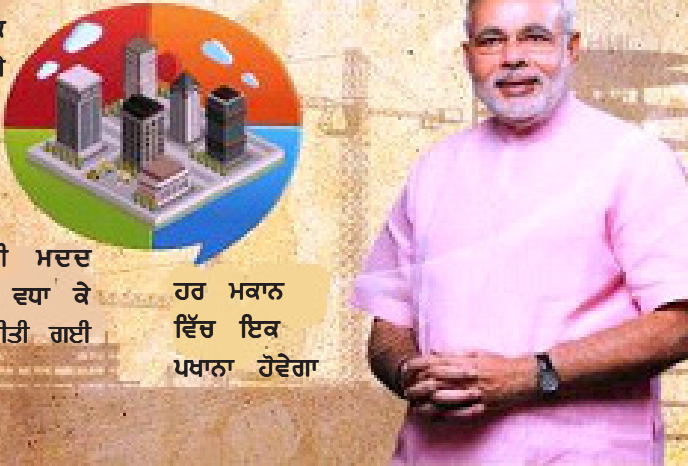

ਗਰੀਬਾਂ ਦਾ ਸਸ਼ਕਤੀਕਰਨ - ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਆਵਾਸ

ਹਰੇਕ ਭਾਰਤੀ ਲਈ ਘਰ

ਮਕਾਨ ਦਾ ਆਕਾਰ 20 ਵਰਗ
ਮੀਟਰ ਤੋਂ ਵਧਾ ਕੇ 25 ਵਰਗ
ਮੀਟਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ

1 ਕਰੋੜ ਮਕਾਨ
2019 ਤੱਕ
ਉਸਾਰੇ ਜਾਣਗੇ

ਹਰ ਮਕਾਨ ਲਈ ਮਦਦ
70,000 ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਵਧਾ ਕੇ
1,20,000 ਰੁਪਏ ਕੀਤੀ ਗਈ

ਹਰ ਮਕਾਨ
ਵਿੱਚ ਇਕ
ਪਖਾਨਾ ਹੋਵੇਗਾ

ਸਰਕਾਰ ਨੇ 2022 ਤੱਕ 'ਸਭ ਨੂੰ ਮਕਾਨ' ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਉਣ ਦਾ ਅਹਿਮ ਵਾਅਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਸ ਵਾਅਦੇ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਅਤੇ ਦਿਹਾਤੀ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਸਮੱਸਿਆ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਲਈ ਇੰਦਰਾ ਆਵਾਸ ਯੋਜਨਾ ਨੂੰ 1 ਅਪ੍ਰੈਲ, 2016 ਤੋਂ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਆਵਾਸ ਯੋਜਨਾ (ਪੀ ਐੱਮ ਏ ਵਾਈ-ਜੀ) ਵਜੋਂ ਮੁੜ ਗਠਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਆਵਾਸ ਯੋਜਨਾ (ਪੀ ਐੱਮ ਏ ਵਾਈ) ਨੇ ਬੀਤੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਦਾਇਰੇ ਦਾ ਵਿਸਤਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਸਮਾਜ ਦੇ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ (ਈ ਡਬਲਯੂ ਐੱਸ) ਅਤੇ ਘੱਟ ਆਮਦਨ ਗਰੁੱਪ (ਐੱਲ ਆਈ ਜੀ) ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਦਰਮਿਆਨੀ ਆਮਦਨ ਗਰੁੱਪ ਦੇ ਵਰਗ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਮਕਾਨ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਵੀ ਹੱਲ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਸਰਕਾਰ ਦੀ '2022 ਤੱਕ ਸਭ ਲਈ ਮਕਾਨ' ਯੋਜਨਾ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਸ਼ਹਿਰੀ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਦਿਹਾਤੀ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚ ਯੋਗ 3 ਕਰੋੜ ਮਕਾਨਾਂ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਸਕੀਮ ਨੂੰ ਮਨਰੇਗਾ ਅਤੇ ਸਫਾਈ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ 'ਸਭ ਲਈ ਮਕਾਨ' ਡ੍ਰੇਨੇਜ ਸੇਵਾ ਵਰਗੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਨਾਲ

ਜੁੜੇ ਹੋਣ। '2022 ਤੱਕ ਸਭ ਲਈ ਮਕਾਨ' ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ ਹਰ ਸਾਲ 40 ਲੱਖ ਮਕਾਨਾਂ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ਸਰਕਾਰ ਨੇ 81,975 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਲਾਗਤ ਨਾਲ 2016-17 ਤੋਂ 2017-19 ਤੱਕ ਇਕ ਕਰੋੜ ਮਕਾਨਾਂ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਇਹ ਕਦਮ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨਰੇਂਦਰ ਮੋਦੀ ਦੀ 2022 ਤੱਕ 'ਸਭ ਲਈ ਮਕਾਨ' ਦੇ ਸੁਪਨੇ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਦੀ ਨੀਤੀ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ। ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਕੁੱਲ 4 ਕਰੋੜ ਦੇ ਲਗਭਗ ਦਿਹਾਤੀ ਲੋਕ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਮਕਾਨਾਂ ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਚਲੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ 2011 ਦੀ ਸਮਾਜਿਕ-ਆਰਥਿਕ ਜਾਤੀ ਜਨਗਣਨਾ (ਐੱਸ ਈ ਸੀ ਸੀ) ਦੇ ਆਰਜ਼ੀ ਅੰਕੜਿਆਂ ਤੋਂ ਜਾਣਕਾਰੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਆਵਾਸ ਯੋਜਨਾ - ਗ੍ਰਾਮੀਣ (ਪੀ ਐੱਮ ਏ ਵਾਈ- ਜੀ) ਅਧੀਨ 2016-17 ਤੋਂ 2018-19 ਤੱਕ ਇਕ ਕਰੋੜ ਮਕਾਨ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਟੀਚਾ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। 2022 ਤੱਕ ਦੇ ਅਗਲੇ ਪੜਾਅ ਤੱਕ ਦਾ ਟੀਚਾ ਸੂਬਿਆਂ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਇਕ ਵਾਰੀ ਐੱਸ ਈ ਸੀ ਸੀ 2011 ਦੇ ਅੰਕੜਿਆਂ ਦੀ ਤਸਦੀਕ ਹੋਣ

ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮਿਥਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਕ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਤਕਨੀਕੀ ਸਹਾਇਤਾ ਏਜੰਸੀ (ਐੱਨ ਟੀ ਐੱਸ ਏ) ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ ਉੱਤੇ ਦਿਹਾਤੀ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਲਈ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਜੋ ਕਿ ਟੀਚੇ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਤਕਨੀਕੀ ਮਦਦ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਏਗੀ। ਕਾਫੀ ਵਿੱਤੀ ਸੋਮੇ ਬਜਟ ਸਹਾਇਤਾ ਅਤੇ ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੈਂਕ ਫਾਰ ਐਗਰੀਕਲਚਰ ਐਂਡ ਰੂਰਲ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ (ਨਾਬਾਰਡ) ਤੋਂ ਉਧਾਰੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਏ ਗਏ ਹਨ। ਸਿੱਧੇ ਲਾਭ ਤਬਾਦਲੇ (ਡੀ ਬੀ ਟੀ) ਅਧੀਨ ਇਲੈਕਟ੍ਰਾਨਿਕ ਤਬਾਦਲੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਭੁਗਤਾਨ ਵਿੱਚ ਹੋ ਰਹੀ ਦੇਰੀ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਿਆ ਜਾ ਸਕੇ ਅਤੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਜਲਦੀ ਮੁਕੰਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ।

ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਆਨਲਾਈਨ ਨਿਗਰਾਨੀ ਐੱਮ ਆਈ ਐੱਸ - ਆਵਾਸ ਸਾਫਟ ਸਕੀਮ ਰਾਹੀਂ ਰੱਖੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਆਵਾਸ ਐਪ ਨਾਂ ਦਾ ਮੋਬਾਈਲ ਐਪ ਮਕਾਨਾਂ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਅਤੇ ਜੀਓ ਟੈਗਿੰਗ ਲਈ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਦੇਰੀ ਨੂੰ ਰੋਕਿਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਸਿਖਲਾਈ, ਜਾਇਜ਼ੇ ਅਤੇ ਸਰਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਲਈ ਇਕ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਟ੍ਰੇਡ ਦਿਹਾਤੀ ਮਿਸਤਰੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਧਾਉਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰੇਗਾ।

ਪੀ ਐੱਮ ਏ ਵਾਈ - ਜੀ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ ਲਾਭਕਾਰੀ ਨੂੰ ਇਕ ਮਕਾਨ ਲਈ ਮੈਦਾਨੀ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ 1.20 ਲੱਖ, ਪਹਾੜੀ ਅਤੇ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਭਰੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਅਤੇ ਆਈ ਏ ਪੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪੱਕੇ ਮਕਾਨਾਂ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਲਈ 1.30 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਮਦਦ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਹ ਸਹਾਇਤਾ ਕਵਰਿੰਗ ਖੇਤਰ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਵੱਧ ਘੱਟ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਸਮਾਨ ਦਾ ਮੁਹੱਈਆ ਹੋਣਾ, ਸੰਪਰਕ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਅਤੇ ਉਸਾਰੀ ਦੀ ਲਾਗਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੋਣਾ ਅਤੇ ਮੌਸਮ ਦੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਕਾਰਨ ਅਜਿਹਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੂਬੇ ਵਿੱਚ ਇਲਾਕੇ ਦਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਭਰਿਆ ਹੋਣ ਦਾ ਵਰਗੀਕਰਨ ਸੂਬਾ ਸਰਕਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਮੁਹੱਈਆ ਸੋਮਿਆਂ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਵਧੀਆ ਮਕਾਨਾਂ ਦਾ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਮੁਕੰਮਲ ਹੋਣਾ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਅਤੇ ਲਾਭਪਾਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵਿੱਤੀ ਮਦਦ ਸਮੇਂ ਸਿਰ

ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਸਹਾਇਤਾ ਸੇਵਾਵਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਮਾਨ ਅਤੇ ਸੇਮਿਆਂ ਦੀ ਲੋੜ ਸੰਬੰਧੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਣਾ, ਸੰਬੰਧਿਤ ਮਕਾਨਾਂ ਦੇ ਡਿਜ਼ਾਈਨਾਂ ਦਾ ਸਥਾਨਕ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨਾ, ਲਾਗਤ ਵਿੱਚ ਬੱਚਤ ਵਾਲੀਆਂ ਉਸਾਰੀ ਤਕਨਾਲੋਜੀਆਂ ਪ੍ਰਤਿ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਵਧਾਉਣਾ, ਟ੍ਰੇਡ ਮਿਸਤਰੀ ਕਾਫੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਉਣਾ ਆਦਿ ਉਹ ਚੀਜ਼ਾਂ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਲਾਭਪਾਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਈਆਂ ਜਾਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ।

ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਖੇਤਰਾਂ ਲਈ ਸਹਾਇਤਾ ਸੇਵਾਵਾਂ ਨੂੰ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

- ਲਾਭਪਾਤਰੀਆਂ ਦੀ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲਤਾ।
- ਮਕਾਨਾਂ ਦੇ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਦੇ ਨਮੂਨੇ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ।
- ਮਿਸਤਰੀਆਂ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਅਤੇ ਨਿਪੁੰਨਤਾ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ।
- ਉਸਾਰੀ ਦੇ ਸਮਾਨ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ।
- ਬਜ਼ੁਰਗ ਅਤੇ ਅਪਾਹਜ ਲਾਭਪਾਤਰੀਆਂ ਦੀ ਮਦਦ।
- ਬੈਂਕਾਂ ਤੋਂ 70,000 ਰੁਪਏ ਤੱਕ ਦੇ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਦਿਵਾਉਣਾ।

ਮਕਾਨਾਂ ਦੇ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਦੇ ਨਮੂਨੇ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ - ਸਭ ਲਈ ਮਕਾਨ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਖੋਜਪੂਰਨ ਨੀਤੀਆਂ

ਰਾਜਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਆਸ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਲਾਭਪਾਤਰੀਆਂ ਦੇ ਮਕਾਨਾਂ ਦੇ ਡਿਜ਼ਾਈਨਾਂ ਦੀਆਂ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ਾਂ ਸਥਾਨਕ ਹਾਲਾਤ ਮੁਤਾਬਕ ਕਰਨਗੇ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਿਵਾਸ ਦੇ ਖੇਤਰ ਮੁਤਾਬਕ ਢੁਕਵੀਂ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਵਰਤੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਮਕਾਨ ਦੇ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਵਿੱਚ ਖਾਣਾ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਸਾਫ ਸੁਥਰੀ ਜਗ੍ਹਾ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ, ਇਕ ਪਖਾਨਾ ਅਤੇ ਇਕ ਗੁਸਲਖਾਨਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਛੱਤ ਅਤੇ ਕੰਧਾਂ ਏਨੀਆਂ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੋਣਗੀਆਂ ਕਿ ਸਥਾਨਕ ਮੌਸਮ ਸੰਬੰਧੀ ਹਾਲਾਤ ਦਾ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਟਾਕਰਾ ਕਰ ਸਕਣ। ਉਸ ਵਿੱਚ ਤਬਾਹੀ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਬੰਧ (ਜਿਥੇ ਲੋੜ ਹੋਵੇਗੀ) ਹੋਣਗੇ ਤਾਂ ਕਿ ਭੂਚਾਲ, ਸਮੁੰਦਰੀ ਤੂਫਾਨ, ਹੜ੍ਹ

ਘਰ ਪਿਆਰਾ ਘਰ

• ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਚਾਲੂ ਮਾਲੀ ਸਾਲ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਲਈ 15,000 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਅਲਾਟ ਕੀਤੇ

• ਹਰ ਘਰ ਲਈ ਰਕਮ ਪੁਰਾਣੀ 75,000 ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਵਧਾ ਕੇ 1.2 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਕੀਤੀ ਗਈ

• ਜੁਲਾਈ 2015 ਵਿੱਚ ਆਰੰਭ ਕੀਤੀ ਗਈ ਐੱਸ ਈ ਸੀ ਪੇਂਡੂ ਅਤੇ ਦਿਹਾਤੀ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਘਰ-ਘਰ ਤੱਕ ਲਿਜਾਈ ਗਈ ਅਤੇ 640 ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ 24.39 ਕਰੋੜ ਘਰਾਂ ਤੱਕ ਇਸ ਅਧਿਐਨ ਲਈ ਲਿਜਾਈ ਗਈ ਕਿ 14 ਪੈਮਾਨਿਆਂ ਤੋਂ ਲੋਕ ਵਾਝੇ ਹਨ।

• ਐੱਸ ਈ ਸੀ ਸੀ ਦੇ ਅੰਕੜਿਆਂ ਅਨੁਸਾਰ 2.37 ਕਰੋੜ ਦਿਹਾਤੀ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਇਕੋ ਕਮਰਾ, ਕੱਚੀਆਂ ਕੰਧਾਂ ਅਤੇ ਕੱਚੀ ਛੱਤ ਹੈ।

• ਹਰ ਮਕਾਨ ਦਾ ਰਕਬਾ 22 ਵਰਗ ਮੀਟਰ ਤੋਂ ਵਧਾ ਕੇ 25 ਵਰਗ ਮੀਟਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

• ਮਕਾਨਾਂ ਦੀ ਅਲਾਟਮੈਂਟ ਲਈ ਸ਼ਾਮਲ ਨਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਲਈ ਰੱਖੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਵਿੱਚ ਮੋਟਰ ਵਾਲਾ ਵਹੀਕਲ ਜਾਂ ਕਿਸਤੀ, ਲੈਂਡਲਾਈਨ ਫ਼ੋਨ, 2.5 ਏਕੜ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਿਜਾਈ ਯੋਗ ਜ਼ਮੀਨ, 50,000 ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਵੱਧ ਉਸਾਰੀ ਹੱਦ ਦਾ ਕੇ ਸੀ ਸੀ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇਨਕਮ ਟੈਕਸ ਅਦਾ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ

• ਬੇਘਰਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਜਿੰਨੀ ਵੱਧ ਹੋਵੇਗੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਧ ਸਰਕਾਰੀ ਮਦਦ ਹਾਸਿਲ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਦਾ ਵਰਗੀਕਰਨ ਹੋਵੇਗਾ।

• ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਅਗਲੇ 7 ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਦਿਹਾਤੀ ਗਰੀਬਾਂ ਲਈ 3 ਕਰੋੜ ਮਕਾਨ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਟੀਚਾ ਰੱਖਿਆ ਹੈ।

ਆਦਿ ਆਉਣ ਉਤੇ ਮਕਾਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਟਾਕਰਾ ਕਰ ਸਕਣ। ਇਹ ਵੀ ਲੋੜੀਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਕਾਨ ਦੇ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਵਿੱਚ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਹੋਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਆਪਣੇ ਸੇਮਿਆਂ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਲਾਭਪਾਤਰੀ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਵੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

(ੳ) ਕੰਮਕਾਜੀ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਢੁਕਵੀਂ ਜਗ੍ਹਾ।

(ਅ) ਮੀਂਹ ਦੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਫ਼ਸਲ ਉਗਾਉਣ ਦਾ ਸਿਸਟਮ।

(ੲ) ਇਕ ਬਰਾਂਡਾ।

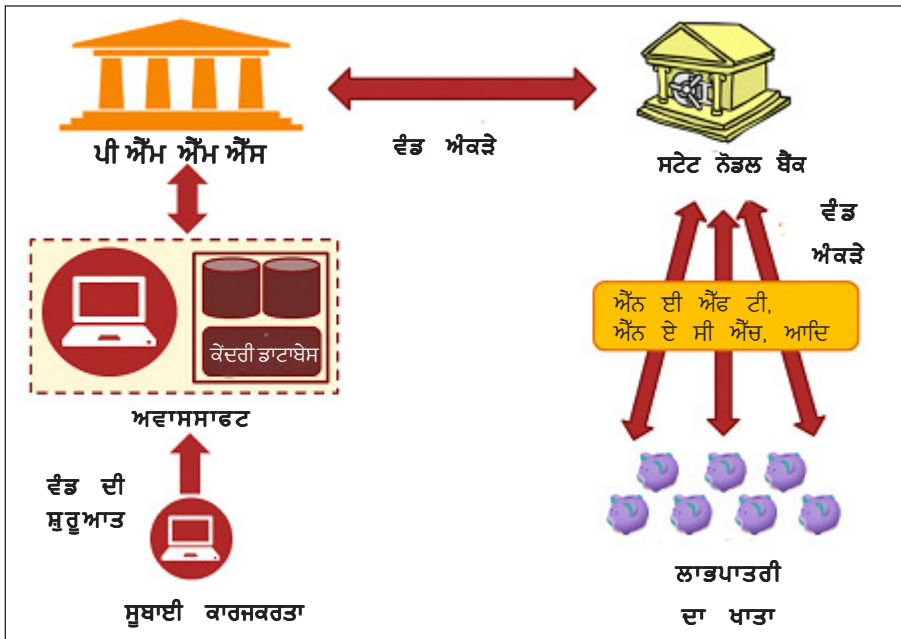
ਪੀ ਐੱਮ ਏ ਵਾਈ - ਜੀ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੀ 1 ਕਰੋੜ ਮਕਾਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਕੁੱਲ ਲਾਗਤ 2018-19 ਤੱਕ 1,30,075 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਸ ਲਾਗਤ ਨੂੰ ਕੇਂਦਰ ਅਤੇ ਸੂਬਾ ਸਰਕਾਰਾਂ 60:40 ਵਿੱਚ ਵੰਡਣਗੀਆਂ। ਉੱਤਰ-ਪੂਰਬੀ ਰਾਜਾਂ ਅਤੇ 3 ਹਿਮਾਚਲੀ ਰਾਜਾਂ - ਜੰਮੂ ਕਸ਼ਮੀਰ, ਹਿਮਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਉੱਤਰਾਖੰਡ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਲਾਗਤ ਦੀ ਵੰਡ 90:10 ਦੇ ਅਧਾਰ ਉੱਤੇ ਹੋਵੇਗੀ। ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਕੁੱਲ ਲਾਗਤ ਆਪ ਸਹੇਗੀ।

ਇਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਉੱਤੇ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਕੁੱਲ ਲਾਗਤ 81,975 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਆਵੇਗੀ

ਜਿਸ ਵਿੱਚੋਂ 60,000 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਬਜਟ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਖਰਚੇ ਜਾਣਗੇ ਅਤੇ 21,975 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਨਾਬਾਰਡ ਤੋਂ ਉਧਾਰ ਲੈ ਕੇ ਖਰਚੇ ਜਾਣਗੇ। ਨਾਬਾਰਡ 2022 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੀ ਬਜਟ ਗਰਾਂਟ ਵਿੱਚੋਂ ਇਹ ਪੈਸਾ ਵਸੂਲੇਗਾ।

ਸੂਬੇ ਅੱਗੋਂ ਸੰਤ੍ਰਿਪਤੀ ਢੰਗ ਅਪਣਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਗ੍ਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤ, ਬਲਾਕ ਜਾਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਨੂੰ ਇਕ ਯੂਨਿਟ ਮੰਨ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਪਹਿਲ ਐੱਸ ਏ ਜੀ ਵਾਈ ਗ੍ਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤਾਂ, ਨੀਮ ਸ਼ਹਿਰੀ ਕਲਸਟਰਾਂ, ਖੁੱਲ੍ਹੀਆਂ ਗ੍ਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਅਤੇ ਮਜ਼ਬੂਤ ਸਮਾਜਿਕ ਪੂੰਜੀ ਵਾਲੀਆਂ ਗ੍ਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਨੂੰ ਡੀ ਏ ਵਾਈ - ਐੱਨ ਆਰ ਐੱਲ ਐੱਮ ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਸਵੈ-ਸਹਾਇਤਾ ਗਰੁੱਪਾਂ ਰਾਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਸੰਤ੍ਰਿਪਤ ਪਹੁੰਚ ਨਾਲ ਨਿਗਰਾਨੀ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਹੋਵੇਗਾ, ਮਿਸਤਰੀਆਂ ਅਤੇ ਸਮਾਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਸੌਖੀ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਯੋਜਨਾਬੰਦੀ ਸੌਖੀ ਹੋਵੇਗੀ।

ਅਪੰਗਤਾ ਦੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਵਿਅਕਤੀਆਂ (ਬਰਾਬਰ ਮੌਕਿਆਂ, ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਅਤੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣਾ) ਬਾਰੇ ਕਾਨੂੰਨ 1995 ਵਿੱਚ ਅਪਾਹਜ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਲਈ ਸਮਾਜਿਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੈ। ਇਸੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਪੀ ਐੱਮ ਏ ਵਾਈ-ਜੀ ਸਕੀਮ ਤਹਿਤ ਲਾਭਪਾਤਰੀਆਂ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੇ ਪਰਿਵਾਰ

ਨੂੰ ਪਹਿਲ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਅਪੰਗ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਕਮਾਉ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਅਪੰਗਤਾ ਦੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਬਾਰੇ ਕਾਨੂੰਨ 1995 ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਰਾਜ ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਸੰਭਵ ਹੋਵੇ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸੂਬਾ ਪੱਧਰ ਉੱਤੇ ਜੋ 3 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਲਾਭਪਾਤਰੀ ਹਨ, ਉਹ ਅਪੰਗਤਾ ਦੇ ਸ਼ਿਕਾਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹੋਣ।

ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪੀ ਐੱਮ ਏ ਵਾਈ - ਜੀ ਅਧੀਨ ਆਉਂਦੇ ਲਾਭਪਾਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਮਕਾਨਾਂ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਲਈ 1 ਸਾਲ ਵਿੱਚ 100 ਦਿਨ ਦੇ ਮਿੱਥੇ ਹੋਏ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਮਨਰੇਗਾ ਜਾਬ ਕਾਰਡ ਹੋਲਡਰਾਂ ਨੂੰ ਕੰਮ ਉੱਤੇ ਰੱਖ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਨਾਲ ਮਕਾਨ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਤਿਆਰ ਹੋਣਗੇ ਅਤੇ ਕਾਰਡ ਹੋਲਡਰਾਂ ਨੂੰ, ਜੋ ਕਿ ਦਿਹਾਤੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲਾਂ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਵਧੇਰੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਨੂੰ ਵਾਧੂ ਆਮਦਨ ਹੋ ਸਕੇਗੀ।

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਸੰਭਵ ਹੋਵੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ ਉੱਤੇ ਮਕਾਨ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਐੱਸ ਈ ਸੀ ਸੀ 2011 ਅਧੀਨ ਕੁੱਲ ਫੰਡ ਦਾ 15 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਲਈ ਰਾਖਵਾਂ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਲਈ ਗ੍ਰਾਮ

ਸਭਾ ਤਸਦੀਕ ਕਰੇਗੀ। ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਲਈ ਸੂਬਿਆਂ/ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਜੋ ਟੀਚੇ ਮਿਥੇ ਜਾਣਗੇ, ਉਹ ਸੰਬੰਧਿਤ ਸੂਬਿਆਂ/ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ 2011 ਦੇ ਜਨਗਣਨਾ ਅੰਕੜਿਆਂ ਅਨੁਸਾਰ ਦਿਹਾਤੀ ਅਬਾਦੀ ਦੇ ਅਨੁਪਾਤ ਵਿੱਚ ਹੋਣਗੇ। ਸਥਾਈ ਉਡੀਕ ਸੂਚੀ ਨੂੰ ਅੰਤਿਮ ਰੂਪ ਦੇਣ ਵੇਲੇ ਹਰ ਸੂਬੇ/ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਟੀਚੇ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਸਿਰਿਉਂ ਮਿਥਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਕਾਨੂੰਨ, 1992 ਦੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਮਿਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਧਾਰਾ 2 (ਸੀ) ਵਿੱਚ ਨੋਟੀਫਾਈ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਹੀ ਰਾਖਵੇਂ ਲਾਭ ਲੈਣ ਦੇ ਯੋਗ ਹੋਣਗੇ।

ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਦਾ ਢਾਂਚਾ ਨੈਸ਼ਨਲ ਟੈਕਨੀਕਲ ਸਪੋਰਟ ਏਜੰਸੀ ਫਾਰ ਰੂਰਲ ਹਾਊਸਿੰਗ

ਸਭ ਲਈ ਮਕਾਨ ਦਾ ਟੀਚਾ ਹਾਸਿਲ ਕਰਨ ਲਈ ਤਕਨੀਕੀ ਹਮਾਇਤ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਇਕ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਤਕਨੀਕੀ ਮਦਦ ਏਜੰਸੀ (ਐੱਨ ਟੀ ਐੱਸ ਏ) ਦਿਹਾਤੀ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਲਈ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ ਉੱਤੇ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਏਜੰਸੀ ਦੀਆਂ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਵਿੱਚ ਚੰਗੀ ਕਿਸਮ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ, ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਉੱਤੇ ਨਿਗਰਾਨੀ ਰੱਖਣਾ, ਬਜਟ ਤੋਂ ਬਾਹਰਲੇ ਵਿੱਤ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨਾ,

ਸੂਚਨਾ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸੰਚਾਰ (ਆਈ ਈ ਸੀ) ਸਰਗਰਮੀਆਂ, ਈ-ਗੋਵਰਨੈਂਸ ਹੱਲ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨਾ, ਅੰਕੜਿਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ, ਨਿਗਰਾਨੀ, ਸੂਬਾ ਸਰਕਾਰਾਂ, ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਤ ਸਰਕਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਪਛਾਣੇ ਗਏ ਤਕਨੀਕੀ ਸਹੂਲਤ ਕੇਂਦਰਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਕਾਜ ਨੂੰ ਸੁਖਾਲਾ ਬਣਾਉਣਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।

ਮੇਲ ਮਿਲਾਪ

ਮਕਾਨਾਂ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਮੁੱਢਲੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਕੇਂਦਰ/ਸੂਬਾ ਸਰਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਮੌਜੂਦਾ ਸਕੀਮਾਂ ਵਿੱਚ ਤਾਲਮੇਲ ਯਕੀਨੀ ਬਣਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਕੀਮਾਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਹੇਠਲੀਆਂ ਮੁੱਢਲੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਤਾਲਮੇਲ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਨ :

(ੳ) ਪੀ ਐੱਮ ਏ ਵਾਈ - ਜੀ ਮਕਾਨ ਵਿੱਚ ਪਖਾਨਾ ਬਣਾਉਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਪਖਾਨਾ ਲਾਭਪਾਤਰੀ ਨੂੰ ਸਵੱਛ ਭਾਰਤ ਮਿਸ਼ਨ - ਗ੍ਰਾਮੀਣ (ਐੱਸ ਬੀ ਐੱਮ - ਜੀ), ਮਨਰੇਗਾ, ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸਮਰਪਿਤ ਵਿੱਤੀ ਸੋਮੇ ਵਿੱਚੋਂ ਬਣਾ ਕੇ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਮਕਾਨ ਨੂੰ ਤਾਂ ਹੀ ਮੁਕੰਮਲ ਹੋਇਆ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਜੇ ਉਸ ਵਿੱਚ ਪਖਾਨਾ ਬਣਿਆ ਹੋਵੇਗਾ।

(ਅ) ਇਕ ਪੀ ਐੱਮ ਏ ਵਾਈ - ਲਾਭਪਾਤਰੀ ਨੂੰ 90 ਮਨੁੱਖੀ ਦਿਨਾਂ (ਪਹਾੜੀ, ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਇਲਾਕਿਆਂ ਅਤੇ ਆਈ ਏ ਪੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ 95 ਮਨੁੱਖੀ ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਉਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਹ ਮਗਨਰੇਗਾ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਮਕਾਨ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ। 2 ਐੱਮ ਆਈ ਐੱਸ - ਆਵਾਸਸਾਫਟ ਆਫ ਪੀ ਐੱਮ ਏ ਵਾਈ-ਜੀ ਅਤੇ ਨਰੇਗਾ ਸਾਫਟ ਵਿਕਸਿਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਤਾਂ ਕਿ ਮਕਾਨ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਲਈ ਕੰਮ ਨਰੇਗਾ ਸਾਫਟ ਉੱਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਕੱਢਿਆ ਜਾ ਸਕੇ ਅਜਿਹਾ ਆਵਾਸਸਾਫਟ ਅਧੀਨ ਮਕਾਨ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਮਿਲਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੋ ਸਕੇਗਾ।

(ੲ) ਪੀਣ ਵਾਲਾ ਪਾਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀਆਂ ਅਹਿਮ ਲੋੜਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇਕ ਹੈ। ਪੀ ਐੱਮ ਏ ਵਾਈ-ਜੀ ਦੇ ਲਾਭਪਾਤਰੀ ਨੂੰ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਸਫਾਈ ਮੰਤਰਾਲਾ ਦੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਦਿਹਾਤੀ

ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ (ਐੱਨ ਆਰ ਡੀ ਡਬਲਿਯੂ ਪੀ) ਅਧੀਨ ਸਾਫ਼ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਈ ਜਾਵੇਗੀ।

(ਸ) ਦੀਨ ਦਿਆਲ ਉਪਾਧਿਆਏ ਗ੍ਰਾਮ ਜਯੋਤੀ ਯੋਜਨਾ (ਡੀ ਡੀ ਯੂ ਜੀ ਜੇ ਵਾਈ), ਬਿਜਲੀ ਮੰਤਰਾਲਾ ਨਾਲ ਤਾਲਮੇਲ ਬਿਜਲੀ ਕੁਨੈਕਸ਼ਨਾਂ ਪੀ ਐੱਮ ਏ ਵਾਈ-ਜੀ ਲਾਭਕਾਰੀ ਨੂੰ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਸੂਬੇ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਗੇ ਕਿ ਪੀ ਐੱਮ ਏ ਵਾਈ-ਜੀ ਦੇ ਲਾਭਪਾਤਰੀ ਨਵੀਂ ਅਤੇ ਨਵਿਆਉਣ ਯੋਗ ਉਰਜਾ ਸੋਮਾ ਮੰਤਰਾਲਾ (ਐੱਮ ਐੱਨ ਆਰ ਈ ਐੱਸ) ਦੇ ਲਾਭ ਹਾਸਿਲ ਕਰ ਸਕਣ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਾਭਾਂ ਵਿੱਚ ਸੂਰਜੀ ਲੈਂਪ, ਸੂਰਜੀ ਘਰੇਲੂ ਬਿਜਲੀ ਸਿਸਟਮ, ਸੂਰਜੀ ਸਟ੍ਰੀਟ ਲਾਈਟਿੰਗ ਸਿਸਟਮ ਵਗੈਰਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਨੈਸ਼ਨਲ ਬਾਇਓਮਾਸ ਕੁੱਕਿੰਗ ਸਟੇਵਜ਼ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ (ਐੱਨ ਬੀ ਸੀ ਪੀ) ਦਾ ਲਾਭ ਵੀ ਹਾਸਿਲ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਸਵੱਛ ਕੁਕਿੰਗ ਉਰਜਾ ਸੋਮਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ।

(ਹ) ਸਵੱਛ ਅਤੇ ਵਧੇਰੇ ਨਿਪੁੰਨ ਕੁਕਿੰਗ ਫਿਊਲ ਪੀ ਐੱਮ ਏ ਵਾਈ-ਜੀ ਦੇ ਲਾਭਪਾਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਸੂਬਿਆਂ/ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਐੱਲ ਪੀ ਜੀ ਕੁਨੈਕਸ਼ਨ ਪੈਟਰੋਲੀਅਮ ਅਤੇ ਕੁਦਰਤੀ ਗੈਸ ਮੰਤਰਾਲਾ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਉਜਵਲਾ ਯੋਜਨਾ (ਪੀ ਐੱਮ ਯੂ ਵਾਈ) ਅਧੀਨ ਲੈਣ ਦੇ ਯਤਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

(ਕ) ਮਕਾਨਾਂ ਲਈ ਸਵੱਛ ਅਤੇ ਸਿਹਤਮੰਦ ਮਾਹੌਲ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਮਕਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਵਲੋਂ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਪਖਾਨੇ

ਅਤੇ ਪੇਸ਼ਾਬ ਆਦਿ ਨੂੰ ਟ੍ਰੀਟ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੂਬਿਆਂ/ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਸਵੱਛ ਭਾਰਤ ਮਿਸ਼ਨ (ਜੀ) ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸਕੀਮ ਨਾਲ ਤਾਲਮੇਲ ਕਰਕੇ ਇਸ ਦਾ ਢੁਕਵਾਂ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨਗੀਆਂ।

(ਖ) ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਦੇ ਸਮਾਨ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਸੂਬੇ/ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਬਿਲਡਿੰਗ ਸਮਾਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇੱਟਾਂ, ਰੇਤਾ, ਭੱਠਿਆਂ ਆਦਿ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਮਗਨਰੇਗਾ ਨਾਲ ਤਾਲਮੇਲ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਲੈਣਗੀਆਂ ਅਤੇ ਤਿਆਰ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਸਮਾਨ ਪੀ ਐੱਮ ਏ ਵਾਈ-ਜੀ ਦੇ ਲਾਭਪਾਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਉਣਗੀਆਂ।

(ਗ) ਸੂਬੇ/ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਮਗਨਰੇਗਾ ਨਾਲ ਤਾਲਮੇਲ ਕਰਕੇ ਗਰੁੱਪ/ਨਿੱਜੀ ਸਹੂਲਤਾਂ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨਗੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਮਕਾਨਾਂ ਅੱਗੇ ਪੱਕੀਆਂ, ਪਗਡੰਡੀਆਂ, ਪਹੁੰਚ ਸੜਕਾਂ ਜਾਂ ਘਰਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਦੀਆਂ ਪੌੜੀਆਂ, ਮਿੱਟੀ ਸੰਭਾਲ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਆਦਿ ਕੰਮ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਇਹ ਅਜਿਹਾ ਪੀ ਐੱਮ ਏ ਵਾਈ-ਜੀ ਦੇ ਲਾਭਪਾਤਰੀਆਂ ਲਈ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

2011 ਦੇ ਐੱਸ ਈ ਸੀ ਸੀ ਦੇ ਅੰਕੜਿਆਂ ਦੇ ਆਧਾਰ ਉੱਤੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਾਈਦ ਗ੍ਰਾਮ ਸਭਾ ਵਲੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਪੀ ਐੱਮ ਏ ਵਾਈ-ਜੀ ਦੇ ਲਾਭਪਾਤਰੀਆਂ ਦੀ ਚੋਣ ਦਾ ਆਧਾਰ ਹੋਣ ਅਤੇ ਇਹੋ ਅੰਕੜੇ ਕਈ ਹੋਰ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਲਈ ਵਰਤੇ ਜਾਣੇ ਹਨ, ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਲਗਾਤਾਰ ਨਜ਼ਰ ਰੱਖੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲਾਭ

ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਹਾਸਿਲ ਹੋ ਸਕਣਗੇ।

ਰਿਪੋਰਟਿੰਗ ਅਤੇ ਮਾਨੀਟਰਿੰਗ

ਪੀ ਐੱਮ ਏ ਵਾਈ-ਜੀ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਅਤੇ ਉਸ ਉੱਤੇ ਨਿਗਰਾਨੀ ਰੱਖਣ ਦਾ ਕੰਮ ਇਕ ਈ-ਗਵਰਨੈਂਸ ਮਾਡਲ ਅਧੀਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਈ-ਗਵਰਨੈਂਸ ਆਧਾਰਿਤ ਸੇਵਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਦੋ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ ਹੋਣਗੀਆਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ -

(ੳ) ਪੀ ਐੱਮ ਏ ਵਾਈ-ਜੀ ਐੱਮ ਆਈ ਐੱਸ ਅਵਾਸਸਾਫਟ ਅਤੇ

(ਅ) ਪੀ ਐੱਮ ਏ ਵਾਈ-ਜੀ ਮੋਬਾਈਲ ਐਪਲੀਕੇਸ਼ਨ-ਅਵਾਸਐਪ।

ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਅਤੇ ਢੰਗਾਂ ਉੱਤੇ ਪੀ ਐੱਮ ਏ ਵਾਈ-ਜੀ ਅਧੀਨ ਨਜ਼ਰ ਰੱਖਣ ਲਈ ਇਕ ਮਜ਼ਬੂਤ ਮਾਨੀਟਰਿੰਗ ਢਾਂਚਾ ਅਪਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਉੱਤੇ ਨਿਗਰਾਨੀ ਇਸ ਦੀ ਪ੍ਰਗਤੀ ਉੱਤੇ ਨਜ਼ਰ ਰੱਖ ਕੇ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਸ ਲਈ ਅਵਾਸਸਾਫਟ ਦੀ ਮਦਦ ਲਈ ਜਾਵੇਗੀ। ਅਵਾਸਸਾਫਟ ਵਲੋਂ ਲੈਣ ਦੇਣ ਦੇ ਜੋ ਅੰਕੜੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪੈਮਾਨਿਆਂ ਉੱਤੇ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਪ੍ਰੋਸੈਸ ਮਾਨੀਟਰਿੰਗ ਢਾਂਚਾ - ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕੇਂਦਰੀ ਟੀਮਾਂ (ਏਰੀਆ ਅਫ਼ਸਰਾਂ ਅਤੇ ਐੱਨ ਐੱਲ ਐੱਮ) ਵਲੋਂ ਨਿਗਰਾਨੀ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਵਿਕਾਸ ਤਾਲਮੇਲ ਅਤੇ ਮਾਨੀਟਰਿੰਗ (ਦਿਸ਼ਾ), ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਾਲੀ ਕਮੇਟੀ, ਸਮਾਜਿਕ ਆਡਿਟ ਅਤੇ ਸੂਬਾਈ ਪੱਧਰ ਦੇ ਪੀ ਐੱਮ ਯੂ ਵਲੋਂ ਨਿਗਰਾਨੀ ਦਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਅਵਾਸਸਾਫਟ ਵਲੋਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪੈਮਾਨਿਆਂ ਦੀਆਂ ਕਈ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਪੀ ਐੱਮ ਏ ਵਾਈ-ਜੀ ਅਧੀਨ ਜੋ ਵੀ ਰਿਪੋਰਟਿੰਗ ਹੋਵੇਗੀ ਉਹ ਅਵਾਸਸਾਫਟ ਵਲੋਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ ਉੱਤੇ ਹੋਵੇਗੀ। ਸੂਬਿਆਂ/ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਇਸ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ ਹੋ ਰਹੀ ਪ੍ਰਗਤੀ ਉੱਤੇ ਨਜ਼ਰ ਅਵਾਸਸਾਫਟ ਵਲੋਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ ਉੱਤੇ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ਅਵਾਸਸਾਫਟ

ਅਵਾਸਸਾਫਟ ਇਕ ਵੈੱਬ ਆਧਾਰਿਤ ਇਲੈਕਟ੍ਰਾਨਿਕ ਸਰਵਿਸ ਡਲੀਵਰੀ ਪਲੇਟਫਾਰਮ

ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਪੀ ਐਮ ਏ ਵਾਈ-ਜੀ ਨੂੰ ਈ-ਗਰਵਨੈਸ ਅਧੀਨ ਰੱਖਣ ਵਿੱਚ ਸਹੂਲਤ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰੇਗਾ।

ਸਭ ਲਈ ਮਕਾਨ ਦਾ ਟੀਚਾ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਲਈ ਸਹਾਇਕ ਮਸ਼ੀਨਰੀ

ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਮੁਹੱਈਆ ਹੋਣਾ, ਇਕ ਸਮਾਂਬੱਧ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਹੈ ਜਿਸ ਲਈ ਕਿ ਲੋੜੀਂਦੀਆਂ ਢਾਂਚੇ ਸੰਬੰਧੀ ਸਹੂਲਤਾਂ ਅਤੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਕਾਫੀ ਅਹਿਮ ਹਨ। ਇਸ ਨਾਲ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਸਰਗਰਮੀ ਦਾ ਨਿਰੰਤਰ ਵਿਕਾਸ ਸੁਖਾਲਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਮਜ਼ਬੂਤ ਜ਼ਮੀਨ ਸੰਬੰਧੀ ਨੀਤੀ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ। ਪੀ ਐਮ ਏ ਵਾਈ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਅਤੇ ਦਿਹਾਤੀ ਪਹਿਲੂਆਂ ਉੱਤੇ ਸਿਰਫ ਇਕ ਹੱਲ ਉੱਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਮਕਾਨਾਂ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਢੁਕਵੀਂ ਜ਼ਮੀਨ ਲੱਭਣਾ ਇਕ ਵੱਡੀ ਸਮੱਸਿਆ ਹੈ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਦਿਹਾਤੀ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ, ਜਿਥੇ ਕਿ ਅਜਿਹੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵੱਡੀਆਂ ਚੁਨੌਤੀਆਂ ਖੜ੍ਹੀਆਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਸਾਰੀ ਦੀ ਲਾਗਤ ਨੂੰ ਘੱਟ ਕਰਨ ਦੇ ਯਤਨ ਅਧੀਨ ਨਵੇਂ ਉਸਾਰੀ ਸਮਾਨ ਦੀ ਸਪਲਾਈ, ਨਵੀਆਂ ਲਾਗਤ ਆਧਾਰਿਤ ਤਕਨੀਕਾਂ ਅਤੇ ਢੁੱਕਵੀਂ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਪੁਰਾਣੇ ਸਮਾਨ ਦੀ ਮੁੜ ਵਰਤੋਂ ਕਾਫੀ ਅਹਿਮ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਸਥਾਨਕ ਤੌਰ ਤੇ ਮੁਹੱਈਆ ਕੱਚੇ ਮਾਲ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਦੇ ਮੁਹੱਈਆ ਸੋਮਿਆਂ ਦੀ ਕਮੀ ਸੀਮਤ ਆਮਦਨ ਨੂੰ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਕੇ ਅਤੇ ਮਕਾਨਾਂ ਲਈ ਵਿੱਤ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਪਹੁੰਚ ਕਾਰਨ ਲੱਖਾਂ ਭਾਰਤੀ ਮਕਾਨ ਮੁਢਲੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਫਾਈ, ਸਾਫ ਪਾਣੀ, ਸੀਵਰੇਜ ਅਤੇ ਬਿਜਲੀ ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਰਹਿ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਸਿੱਟਾ

ਪੀ ਐਮ ਹੈ ਵਾਈ-ਜੀ ਸਕਿੱਲ ਇੰਡੀਆ, ਡਿਜ਼ੀਟਲ ਇੰਡੀਆ, ਮੇਕ ਇਨ ਇੰਡੀਆ, ਸੂਚਨਾ ਤਕਨਾਲੋਜੀ/ਸਿੱਧਾ ਲਾਭ ਤਬਾਦਲਾ, ਆਧਾਰ ਪਲੇਟਫਾਰਮ ਅਤੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਜਨਪਨ ਯੋਜਨਾ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨ ਲਈ ਇਕ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕਦਮ ਹੈ। ਇਹ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ 5 ਲੱਖ ਦਿਹਾਤੀ ਮਿਸਤਰੀਆਂ ਨੂੰ 2019 ਤੱਕ ਨਿਪੁੰਨ ਕਰੇਗਾ ਅਤੇ 200 ਤੋਂ ਵੱਧ

ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਦੇ ਡਿਜ਼ਾਈਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਭਰ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਕਰਵਾਏਗਾ। ਅਜਿਹਾ ਮਕਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ, ਚੌਗਿਰਦੇ ਦੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਿਲਾਂ ਅਤੇ ਮਕਾਨ ਮਾਲਕ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖ ਕੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਧਿਐਨ ਦੇ ਆਧਾਰ ਉੱਤੇ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਸਥਾਨਕ ਸਮਾਨ ਦੀ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ ਉੱਤੇ ਵਰਤੋਂ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦਾ ਇਸ ਵਿੱਚ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਮਕਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਨਹਾਉਣ ਵਾਲੇ ਖੇਤਰ, ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਆਦਿ ਦਾ ਮੁਕੰਮਲ ਪ੍ਰਬੰਧ ਇਸ ਵਿੱਚ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਹ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਗਰੀਬ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਮਕਾਨਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖ ਕੇ ਸੂਚਨਾ ਸੰਚਾਰ ਤਕਨਾਲੋਜੀ (ਆਈ ਸੀ ਟੀ) ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਲਈ ਲਾਭਤਪਾਤਰੀਆਂ ਦੀ ਸਹੀ ਚੋਣ ਅਤੇ ਕੰਮ ਦੀ ਪ੍ਰਗਤੀ ਦਾ ਵੀ ਧਿਆਨ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਉਸਾਰੀ ਖੇਤਰ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਮੌਕੇ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਦੂਜਾ ਵੱਡਾ ਖੇਤਰ ਹੈ। ਇਸ ਖੇਤਰ ਦਾ ਮਜ਼ਬੂਤ ਸੰਪਰਕ 250 ਸਹਾਇਕ ਸੱਨਅਤਾਂ ਨਾਲ ਹੈ। ਦਿਹਾਤੀ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਨੌਕਰੀਆਂ ਦੇ ਮੌਕੇ ਪੈਦਾ ਹੋਣਗੇ ਜੋ ਕਿ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਅਜਿਹੇ ਮੌਕੇ ਉਸਾਰੀ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਨਵੀਂ ਮੰਗ ਕਾਰਨ ਪੈਦਾ ਹੋਣਗੇ। ਬਿਲਡਿੰਗ ਸੰਬੰਧੀ ਸਮਾਨ ਦੀ ਖਰੀਦ, ਨਿਪੁੰਨ ਅਤੇ ਨਵੇਂ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ, ਟ੍ਰਾਂਸਪੋਰਟ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਅਤੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਵਿੱਤੀ ਸੋਮਿਆਂ ਦਾ ਵਹਾਅ ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਹਾਂ-ਪੱਖੀ ਆਰਥਿਕ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਦਾ ਚੱਕਰ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਮੰਗ ਵਧੇਗੀ। ਇਹ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੇ ਪੜਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਸਾਹਮਣੇ ਆਵੇਗਾ—ਉਸਾਰੀ ਦੌਰਾਨ ਅਤੇ ਮਕਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਦੌਰਾਨ। ਹਾਂ-ਪੱਖੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵਿੱਚ ਸਮਾਜਿਕ ਇਕਜੁਟਤਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਮਕਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਸੁਧਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੀ ਉਤਪਾਦਕਤਾ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਸਿਹਤ ਸੰਬੰਧੀ ਸਥਿਤੀ ਸੁਧਰੇਗੀ। ਇਸ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖੀ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਪੈਮਾਨਿਆਂ—ਪੋਸ਼ਟਿਕਤਾ, ਸਫਾਈ, ਮਾਤਾ ਅਤੇ ਬੱਚੇ ਦੀ ਸਿਹਤ ਉੱਤੇ ਹਾਂ-ਪੱਖੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਜ਼ਰ ਆਵੇਗਾ। ਸਮੁੱਚੇ ਤੌਰ ਤੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਪੱਧਰ ਸੁਧਰੇਗਾ ਅਤੇ ਭੌਤਿਕ ਮਾਹੌਲ ਵਿੱਚ ਵੀ ਸੁਧਾਰ ਆਵੇਗਾ।

ਇਕ ਮਕਾਨ ਇਕ ਆਰਥਿਕ ਪੂੰਜੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਸਮਾਜਿਕ ਪੱਧਰ ਉੱਚਾ ਚੁੱਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਸਿਹਤ ਅਤੇ ਵਿੱਦਿਅਕ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਉੱਤੇ ਹਾਂ-ਪੱਖੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੈਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਸਥਾਈ ਮਕਾਨ ਤੋਂ ਲਾਭ ਹਾਸਿਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਪਰਿਵਾਰ ਅਤੇ ਸਥਾਨਕ ਆਰਥਿਕਤਾ ਲਈ ਬੇਸ਼ਕੀਮਤੀ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

(ਲੇਖਕ ਸਮੀਰਾ ਸੌਰਭ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਪੇਂਡੂ ਵਿਕਾਸ ਮੰਤਰਾਲੇ ਵਿੱਚ ਡਾਇਰੈਕਟਰ (ਮਗਨਰੇਗਾ) ਹਨ।)

ਰਾਹੁਲ ਸਿੰਘ, ਵਾਪਰਕ ਸਲਾਹਕਾਰ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਕ ਹਨ।)

e-mail : sameera.saurabh@gmail.com

ਸਫ਼ਾ 34 ਦਾ ਥਾਕੀ

‘ਚੁਸਤ ਆਵਾਜਾਈ ਪ੍ਰਣਾਲੀ (ਆਈ ਟੀ ਐੱਸ) ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ (ਲੋਕ ਸਭਾ 2010) ਨੂੰ ਮੱਦੇ ਨਜ਼ਰ ਰੱਖਦਿਆਂ, ਇਸ ਪੜਾਅ ਉੱਤੇ ਭੀੜ-ਭੜੱਕਾ ਕਰ ਲਾਉਣਾ ਜਲਦਬਾਜ਼ੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਹੁਣ ਸਮਾਂ ਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੀ ਘੜਮੱਸ ਵਾਲੀ ਸਥਿਤੀ ਤੋਂ ਬਚਣ ਅਤੇ ਭਵਿੱਖੀ ਨਸਲ ਦੇ ਜਿਉਂਦੇ ਰਹਿਣ ਲਈ ਕਾਰਬਨ ਨਿਕਾਸ ਨੂੰ ਘੱਟ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ, ਭੀੜ-ਭੜੱਕਾ ਕਰ ਲਾਇਆ ਜਾਵੇ।

ਭਵਿੱਖੀ ਪੀੜ੍ਹੀ, ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਸਤੇ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹੇਗੀ, ਲਈ 24×7 ਬਿਜਲੀ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਉਣਾ ਪਵੇਗਾ ਜੋ ਇਕ ਬੁਨਿਆਦੀ ਹੱਕ ਹੈ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਆਰਥਿਕ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚਿਆਂ ਜਿਵੇਂ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸਿਹਤ ਸੰਸਥਾਨਾਂ, ਪਾਰਕਿੰਗ ਸਹੂਲਤਾਂ, ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਥਾਂ, ਪੈਦਲ ਚੱਲਣ ਵਾਲਿਆਂ ਅਤੇ ਬਾਗਾਂ ਲਈ ਯੋਜਨਾਬੰਦੀ ਕਰਨ ਦੀ ਫੌਰੀ ਲੋੜ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਸਿਹਤਮੰਦ ਅਤੇ ਸਨਮਾਨਜਨਕ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਬਿਤਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ ਤਾਂ ਜੋ ਭਵਿੱਖੀ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਸਰਮਾਇਆ ਬਣ ਸਕਣ।

(ਲੇਖਕ ਬੁਨਿਆਦੀ ਖੇਤਰ ਦੇ ਮਾਹਰ ਹਨ ਅਤੇ ਅਜ਼ਾਦ ਸਲਾਹਕਾਰ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਯੋਜਨਾ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨਾਲ ਸਲਾਹਕਾਰ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਅਤੇ 11ਵੀਂ ਪੰਜ ਸਾਲਾ ਯੋਜਨਾ ਅਤੇ ਸਾਲਾਨਾ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ ਨਾਲ ਨੇੜੇ ਤੋਂ ਜੁੜੇ ਰਹੇ।)

e-mail : kd.krishnadev@gmail.com

ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਦਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋਕਾ - 'ਕਰੋ ਜਾਂ ਮਰੋ'

 ਏ ਅਨਾਮਲਾਈ

30 ਜੁਲਾਈ ਨੂੰ ਮਾਣਯੋਗ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਹਾਲੀਆ ਮਨ ਕੀ ਬਾਤ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵਿੱਚ ਅਗਸਤ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਨੂੰ 'ਇਨਕਲਾਬ ਦੇ ਮਹੀਨੇ' ਵਜੋਂ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ, "ਅਸੀਂ ਇਸ ਸੱਚਾਈ ਨੂੰ ਬਚਪਨ ਤੋਂ ਸੁਣਦੇ ਆ ਰਹੇ ਹਾਂ ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਅਸਹਿਯੋਗ ਅੰਦੋਲਨ 1 ਅਗਸਤ, 1920 ਨੂੰ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਭਾਰਤ ਛੱਡੋ ਅੰਦੋਲਨ, ਜਿਸ ਨੂੰ 'ਅਗਸਤ ਕ੍ਰਾਂਤੀ' ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਵੀ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, 9 ਅਗਸਤ, 1942 ਨੂੰ ਆਰੰਭ ਹੋਇਆ ਅਤੇ 15 ਅਗਸਤ 1947 ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਨੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਇਕ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ, ਅਗਸਤ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿੱਚ ਕਈ ਘਟਨਾਵਾਂ ਵਾਪਰੀਆਂ ਜੋ ਸਾਡੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਅੰਦੋਲਨ ਨਾਲ ਨੇੜਿਉਂ ਜੁੜੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਸਾਲ ਅਸੀਂ ਭਾਰਤ ਛੱਡੋ ਅੰਦੋਲਨ ਦੀ 75ਵੀਂ ਵਰ੍ਹੇਗੰਢ ਮਨਾਉਣ ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਪਰ ਇਹ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ 'ਭਾਰਤ ਛੱਡੋ' ਨਾਅਰਾ ਡਾ. ਯੂਸਫ ਮੇਹਰ ਅਲੀ ਵਲੋਂ ਜੋੜਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਸਾਡੀ ਨੌਜਵਾਨ ਪੀੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ 9 ਅਗਸਤ 1942 ਨੂੰ ਕੀ ਵਾਪਰਿਆ ਸੀ।"

ਮਾਣਯੋਗ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਇਹ ਜ਼ਿਕਰ ਵੀ ਕੀਤਾ ਕਿ, "ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਤਿੱਖੀ ਤੜਪ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਲੋਕ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਅੱਗੇ ਆਏ, ਇਕੱਠਿਆਂ ਨੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਮੁਸੀਬਤਾਂ ਝੱਲੀਆਂ, ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਇਹ ਪੰਨੇ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਭਾਰਤ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕਰਨ ਲਈ ਸਾਡੇ ਵਾਸਤੇ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਦਾ ਸਰੋਤ ਹਨ। ਸਾਡੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਅੰਦੋਲਨ ਦੇ ਨਾਇਕਾਂ ਨੇ ਇਕ ਚਿੱਤ ਹੋ ਕੇ 'ਤਪੱਸਿਆ ਕੀਤੀ, ਮੁਸੀਬਤਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕੀਤਾ, ਵੱਡੀਆਂ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਅਤੇ

ਆਪਣੀਆਂ ਜਾਨਾਂ ਵਾਰਨ ਤੋਂ ਵੀ ਪਿੱਛੇ ਨਹੀਂ ਹਟੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਹੋਰ ਕੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਅੰਦੋਲਨ ਵਿੱਚ 'ਭਾਰਤ ਛੱਡੋ ਅੰਦੋਲਨ' ਇਕ ਅਹਿਮ ਮੀਲ ਦਾ ਪੱਥਰ ਸੀ।

ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਨੇ 1942 ਵਿੱਚ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਨਾਅਰਿਆਂ ਨਾਲ ਬਰਤਾਨਵੀ ਸ਼ਾਸਕਾਂ ਨੂੰ ਵੰਗਾਰਿਆ - 'ਭਾਰਤ ਛੱਡੋ' ਦਾ ਨਾਅਰਾ ਬਰਤਾਨਵੀ ਰਾਜ ਲਈ ਅਤੇ 'ਕਰੋ ਜਾਂ ਮਰੋ' ਦਾ ਨਾਅਰਾ ਭਾਰਤ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ। ਇਹ ਇਤਿਹਾਸਕ ਹੋਕਾ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਵਲੋਂ 8 ਅਗਸਤ, 1942 ਨੂੰ ਬੰਬਈ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਹਿੰਸਾ ਦੇ ਦਰਮਿਆਨ - ਦੂਸਰੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ 1939 ਵਿੱਚ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੇ ਵਾਇਸਰਾਇ ਲਿਲਿਨਥਰੋ ਨੇ, ਬਿਨਾਂ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ

ਚੁਣੀਆਂ ਪ੍ਰਾਂਤਕ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਕੀਤੀਆਂ, 3 ਸਤੰਬਰ 1939 ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੀ ਜਰਮਨੀ ਨਾਲ ਜੰਗ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਕਾਂਗਰਸ ਨੇ ਇਸ ਦਾ ਸਖਤ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ। ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਕਾਰਜਕਰਨੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਹੋਈ, ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਇਹ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਕਾਂਗਰਸ ਤਾਂ ਹੀ ਸਹਿਯੋਗ ਕਰੇਗੀ ਜੇ ਇਕ ਕੇਂਦਰੀ ਭਾਰਤੀ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਲੜਾਈ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਭਾਰਤ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਲਈ ਵਚਨਬੱਧਤਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਸ ਪਾਸਿਉਂ ਅੱਖਾਂ ਬੰਦ ਕਰ ਲਈਆਂ। ਵਾਇਸਰਾਇ ਲਿਲਿਨਥਰੋ ਸਿਰਫ ਇੰਨਾ ਭਰੋਸਾ ਹੀ ਦੇ ਸਕੇ ਕਿ ਸਲਾਹਕਾਰ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਇਕ 'ਸਲਾਹਕਾਰ ਕਮੇਟੀ' ਦਾ ਗਠਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਨਰਾਜ਼ ਕਾਂਗਰਸ ਨੇ 22 ਅਕਤੂਬਰ,

1939 ਨੂੰ ਅਸਤੀਫਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਉਸਾਰੂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਵਿੱਚ ਮਸਰੂਫ ਸਨ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ 1933 ਤੋਂ ਲੈਕੇ ਛੂਆ-ਛੂਤ ਵਿਰੋਧੀ ਮੁਹਿੰਮ ਵਿੱਚ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਦਲੇ ਹੋਏ ਹਾਲਾਤ ਨੇ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਸਰਗਰਮ ਸਿਆਸਤ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਬਰਤਾਨਵੀ ਲੜਾਈ ਅਤੇ ਕਾਂਗਰਸ - ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਅਤੇ ਕਾਂਗਰਸ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਤੋਂ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਸਨ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਆਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਲੜਾਈ ਖਤਮ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਭਾਰਤੀਆਂ ਦੀ ਇਕ ਪ੍ਰਤਿਨਿਧ ਸਭਾ ਦਾ ਗਠਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਜੋ ਨਵੇਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਲਿਖੇਗੀ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਵਲੋਂ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਸਤਿਆਗ੍ਰਹਿ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਸੱਤਿਆਗ੍ਰਹਿ ਸੀਮਤ, ਚਿੰਨ੍ਹਾਤਮਕ ਅਤੇ ਅਹਿੰਸਕ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਜਨਤਕ ਤੌਰ ਤੇ ਐਲਾਨ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ ਕਿ ਬਰਤਾਨਵੀ ਹਾਕਮਾਂ ਦੀ ਲੜਾਈ ਵਿੱਚ ਆਦਮੀਆਂ ਜਾਂ ਪੈਸੇ ਨਾਲ ਮਦਦ ਕਰਨਾ ਗਲਤ ਹੈ। ਚੰਗੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਇਹੀ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿ ਅਹਿੰਸਕ ਵਿਰੋਧ ਨਾਲ ਜੰਗ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਸੱਤਿਆਗ੍ਰਹਿਆਂ ਦੀ ਚੋਣ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਉਤੇ ਛੱਡ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਅਚਾਰੀਆ ਵਿਨੋਬਾ ਭਾਵੇ 17 ਸਤੰਬਰ 1940 ਨੂੰ ਵਾਰਧਾ ਵਿਖੇ ਸੱਤਿਆਗ੍ਰਹਿ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪਹਿਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨੇ ਜੇਲ੍ਹ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਸੁਣਾਈ ਗਈ। ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਨਹਿਰੂ ਦੂਸਰੇ ਸੱਤਿਆਗ੍ਰਹਿ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚਾਰ ਮਹੀਨੇ ਜੇਲ੍ਹ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਸੁਣਾਈ ਗਈ। ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਸੱਤਿਆਗ੍ਰਹਿ ਲਗਭਗ 15 ਮਹੀਨੇ ਚੱਲਦਾ ਰਿਹਾ। ਵਿੰਸਟਨ ਚਰਚਿਲ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠਲੀ ਬਰਤਾਨੀਵੀ ਹਕੂਮਤ ਦੁਵਿਧਾ ਵਿੱਚ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਦੱਖਣ ਪੂਰਬ ਏਸ਼ੀਆ ਵਿੱਚ ਜਾਪਾਨ ਦੇ ਹਮਲਿਆਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਦੇ ਲਈ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਲਿਆ। ਉਸ ਵਲੋਂ ਆਪਣੇ ਯੁੱਧ ਵਜਾਰਤ ਵਿੱਚ ਲੇਬਰ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਸਹਿਕਰਮੀ ਸਰ ਸਟੈਫਰਡ ਕ੍ਰਿਪਸ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ। ਬਰਤਾਨਵੀ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਦੂਤ ਦੀ ਚੋਣ ਚਲਾਕੀ ਅਤੇ ਕੂਟਨੀਤੀ ਤਹਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਉਸ ਵਲੋਂ ਇਸ ਮਿਸ਼ਨ ਲਈ ਇਕ ਸ਼ਾਕਾਹਾਰੀ, ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਹਮਦਰਦ ਦੀ ਚੋਣ ਕੀਤੀ ਗਈ

ਜਿਸ ਨੂੰ 'ਕ੍ਰਿਪਸ ਮਿਸ਼ਨ' ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਜਾਣਿਆ ਗਿਆ।

ਕ੍ਰਿਪਸ 22 ਮਾਰਚ 1942 ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਪੁੱਜਾ ਅਤੇ ਗਾਂਧੀ ਸਮੇਤ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਦੂਸਰੇ ਨੇਤਾਵਾਂ ਨਾਲ ਮੁਲਾਕਾਤ ਕੀਤੀ। ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਇਸ ਖਰੜੇ ਨਾਲ ਨਾਰਾਜ਼ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ 'ਤਾਰੀਕ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦਾ ਚੈੱਕ' ਆਖਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕ੍ਰਿਪਸ ਨੂੰ ਅਗਲਾ ਜਹਾਜ਼ ਫੜ ਕੇ ਵਤਨ ਵਾਪਸੀ ਕਰਨ ਦੀ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ। 12 ਅਪ੍ਰੈਲ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਪਸ ਖਾਲੀ ਹੱਥ ਵਾਪਸ ਮੁੜ ਗਿਆ।

ਵਿਹਾਰਕ ਬਦਲ : ਅਮਰੀਕੀ ਲੇਖਕ ਲੂਈਸ ਫਿਸ਼ਰ ਉਸ ਸਮੇਂ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸੀ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਗ੍ਰਾਮ ਵਾਰਧਾ ਵਿੱਚ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਮਨ ਦੀ ਥਾਹ ਪਾਉਣ ਲਈ ਰਹਿ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਹ ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਆਗੂਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਮਿਲਿਆ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਜਿੰਨਾਹ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ। ਗਾਂਧੀ ਵਲੋਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੇ ਅਮਰੀਕੀ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਫ੍ਰੈਂਕਲਿਨ ਡੀ ਰੂਜ਼ਵੈਲਟ ਨੂੰ ਇਕ ਪੱਤਰ ਲਿਖਿਆ ਅਤੇ ਲੂਈਸ ਫਿਸ਼ਰ ਨੂੰ ਇਸ ਪੱਤਰ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਪੁੱਜਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਆਖਿਆ। ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪੱਤਰ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ, "ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਨੂੰ ਨੁਕਸ ਰਹਿਤ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਮੈਂ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਗੱਠਜੋੜ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਖਰਚ ਉਤੇ ਫੌਜਾਂ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ

ਰੱਖ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਅੰਦਰੂਨੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਲਈ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਜਾਪਾਨੀਆਂ ਦੇ ਹਮਲੇ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨ ਅਤੇ ਚੀਨ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨ ਲਈ। ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਹੈ, ਉਹ ਅਮਰੀਕਾ ਅਤੇ ਬਰਤਾਨੀਆ ਵਾਂਗ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸੁਤੰਤਰ ਗਠਜੋੜ ਫੌਜਾਂ ਲੜਾਈ ਦੌਰਾਨ ਸੁਤੰਤਰ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਹੋਏ ਸਮਝੌਤੇ ਤਹਿਤ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਸ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਭਾਰਤ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਵਲੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਬਾਹਰੀ, ਸਿੱਧੇ ਜਾਂ ਅਸਿੱਧੇ ਦਖਲ ਦੇ, ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।"

ਇਸ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਬਰਤਾਨਵੀਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਾਪੇਰੀਡਾ ਤੰਤਰ ਪੂਰੇ ਜ਼ੋਰ ਸ਼ੋਰ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਅਮਰੀਕੀਆਂ ਨੂੰ ਗਾਂਧੀ, ਨਹਿਰੂ ਅਤੇ ਆਜ਼ਾਦ ਬਾਰੇ ਨਾਂਹ-ਮੁਖੀ ਵਿਚਾਰ ਭੇਜ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਪਰ ਇਸੇ ਸਮੇਂ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਸਮੂਹ ਵੀ ਸਨ ਜੋ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੀ ਲਾਬੀ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰਾ ਕਰਕੇ ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਦੀ ਹਮਾਇਤ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ।

ਭਾਰਤ ਛੱਡੋ : ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਨੇ 7 ਅਗਸਤ, 1942 ਨੂੰ, ਭਾਰਤ ਛੱਡੋ ਅੰਦੋਲਨ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਇਕ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਦਿੱਤੇ ਆਪਣੇ ਭਾਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਬਰਤਾਨਵੀਆਂ ਨੂੰ 'ਭਾਰਤ ਛੱਡਣ'

ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਦੱਸਿਆ। ਭਾਰਤ ਛੱਡੋ ਅੰਦੋਲਨ ਦਾ ਐਲਾਨ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਬਰਤਾਨਵੀ ਰਾਜ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦਾ ਅਖੀਰਲਾ ਐਲਾਨ ਸੀ। ਪਰ ਉਹ ਬਹੁਤ ਸਾਵਧਾਨੀ ਨਾਲ ਚੱਲ ਰਹੇ ਸਨ। ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਉਤੇ ਚਰਚਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਮੈਂ ਇਕ ਦੋ ਗੱਲਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਦੋ ਚੀਜ਼ਾਂ ਤੁਸੀਂ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝ ਕੇ ਉਸ ਨਜ਼ਰੀਏ ਤੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰੋ ਜੋ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਕਈ ਲੋਕ ਮੈਨੂੰ ਪੁੱਛਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੈਂ ਉਹੀ ਆਦਮੀ ਹਾਂ ਜੋ 1920 ਵਿੱਚ ਸੀ ਜਾਂ ਮੇਰੇ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਬਦਲਾਅ ਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਠੀਕ ਸਵਾਲ ਪੁੱਛ ਰਹੇ ਹੋ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੱਸ ਦਿਆਂ ਕਿ ਮੈਂ ਉਹੀ ਆਦਮੀ ਹਾਂ ਜੋ 1920 ਵਿੱਚ ਸੀ। ਫਰਕ ਸਿਰਫ਼ ਏਨਾ ਆਇਆ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ 1920 ਨਾਲੋਂ ਹੁਣ ਕਈ ਚੀਜ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹਾਂ।

“ਅਜਿਹੇ ਲੋਕ ਵੀ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਵਿੱਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਪ੍ਰਤਿ ਨਫ਼ਰਤ ਹੈ। ਮੈਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਤੋਂ ਅੱਕੇ ਪਏ ਹਨ। ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਦਿਮਾਗ਼ ਬਰਤਾਨਵੀ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਬਰਤਾਨਵੀ ਲੋਕਾਂ ਦਰਮਿਆਨ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਇਹ ਉਹ ਲੋਕ ਹਨ ਜੋ ਜਾਪਾਨੀਆਂ ਦੇ ਅੱਗੇ ਆਉਣ ਨੂੰ ਮਾੜਾ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ ਸ਼ਾਇਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹਾਕਮਾਂ ਦਾ ਬਦਲਣਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਹ ਬਹੁਤ ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਚੀਜ਼ ਹੈ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਦਿਮਾਗ਼ ਵਿੱਚੋਂ ਇਸ ਨੂੰ ਹਟਾ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਅੰਦੋਲਨ ਨਾਲ ਜੁੜਨ ਦਾ ਸੱਦਾ ਦਿੱਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ, “ਮੇਰੇ ਲਈ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਹਰੇਕ ਆਦਮੀ ਆਪਣਾ ਮਾਲਕ ਆਪ ਹੈ। ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਇਤਿਹਾਸ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਅਜਿਹਾ ਅਨੁਭਵ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਜਿਥੇ ਏਨੀ ਵੱਡੀ ਪੱਧਰ ਉਤੇ, ਅਹਿੰਸਕ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਹੋਈ ਹੋਵੇ। ਜਦੋਂ ਇਕ ਵਾਰ ਤੁਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝ ਲਿਆ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਹਿੰਦੂ ਅਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਵਿਚਕਾਰ ਫਰਕ ਭੁੱਲ ਜਾਓਗੇ।”

ਸਾਡੀ ਲੜਾਈ ਸਿਰਫ਼ ਤੇ ਸਿਰਫ਼ ਭਾਰਤ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਅਤੇ ਸਵੈ-ਸ਼ਾਸਨ ਲਈ ਅਹਿੰਸਕ

ਲੜਾਈ ਸੀ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਹਿੰਸਕ ਲੜਾਈ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵੀ ਜਰਨੈਲ ਅਕਸਰ ਫੌਜੀ ਰਾਜ ਪਲਟਾ ਕਰਕੇ ਤਾਨਾਸ਼ਾਹੀ ਸਥਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀਆਂ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਤਹਿਤ ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਆਪ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ, “ਇਕ ਗ਼ੈਰ-ਹਿੰਸਕ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਤਾਕਤ ਹਥਿਆਉਣ ਦਾ ਇਕ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਇਹ ਸੰਬੰਧਾਂ ਵਿੱਚ ਬਦਲਾਅ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।”

ਮਾਣਯੋਗ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ, “ਕਰੋੜਾਂ ਭਾਰਤੀ ਲੋਕਾਂ ਵਲੋਂ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਸੱਦੇ ਅਤੇ ‘ਕਰੋ ਜਾਂ ਮਰੋ’ ਦੇ ਨਾਅਰੇ ਨੂੰ ਭਰਪੂਰ ਹੁੰਗਾਰਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੰਘਰਸ਼ ਵਿੱਚ ਝੋਕ ਦਿੱਤਾ। ਲੱਖਾਂ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਛੱਡ ਦਿੱਤੀ, ਕਿਤਾਬਾਂ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਉਹ ਆਜ਼ਾਦੀ ਸੰਘਰਸ਼ ਦਾ ਬਿੱਗਲ ਸੁਣ ਕੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਲਈ ਚੜ੍ਹ ਪਏ। ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਵਲੋਂ 9 ਅਗਸਤ ਨੂੰ ‘ਭਾਰਤ ਛੱਡੋ’ ਮੁਹਿੰਮ ਦਾ ਸੱਦਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ, ਪਰ ਹਰੇਕ ਨਾਮੀ ਆਗੂ ਨੂੰ ਬਰਤਾਨਵੀ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਤੁੰਨ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।”

ਬਦਕਿਸਮਤ ਹਿੰਸਾ : ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਦੀ ਅਹਿੰਸਾ ਦੀ ਪਰਖ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ। ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਅੰਦੋਲਨ ਨੂੰ ਕੁਚਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਅੰਦੋਲਨ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਸ ਨਾਲ ਨਜ਼ਿੱਠਣ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਬਣਾ ਲਈ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਖ਼ਬਰ ਮਿਲੀ ਕਿ ਸਰਬ ਭਾਰਤੀ ਕਾਂਗਰਸ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਭਾਰਤ ਛੱਡੋ ਮਤੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਲੋਂ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਾਂਤਕ ਗਵਰਨਰਾਂ, ਚੀਫ਼ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਰਿਆਸਤਾਂ ਨੂੰ, ਯੋਜਨਾਬੱਧ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਦੇ ਸੰਕੇਤ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ, ਕਾਰਜਕਰਨੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰਾਂ, ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਕਾਂਗਰਸ ਕਮੇਟੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਂਤਕ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰ ਕਰਨ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ

ਐਲਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਕਾਰਜਕਾਰਣੀ ਕਮੇਟੀ, ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਕਾਂਗਰਸ ਕਮੇਟੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਂਤਕ ਕਮੇਟੀਆਂ ਗ਼ੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਸੰਗਠਨ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਫ਼ਤਰ ਅਤੇ ਫੰਡ ਆਪਣੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਲੈ ਲਏ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ, ਰੋਸ ਵਿਖਾਵੇ, ਜਨਤਕ ਮੀਟਿੰਗ ਅਤੇ ਰੋਸ ਮਾਰਚਾਂ ਨਾਲ ਨਜ਼ਿੱਠਣ ਲਈ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਦਲਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਕਾਰਨ ਦੱਸਿਆਂ ਸਥਾਨਕ ਅਫ਼ਸਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰ ਕਰਕੇ ਮਾਰਸ਼ਲ ਲਾਅ ਅਧੀਨ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਸੁੱਟ ਸਕਦੇ ਸਨ।

ਲਗਭਗ ਸਾਰੀ ਕਾਂਗਰਸ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ, ਉਹ ਵੀ ਸਿਰਫ਼ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ ਉਤੇ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਜ਼ਮੀਨੀ ਪੱਧਰ ਉਤੇ ਵੀ, ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਦੇ ਭਾਸ਼ਨ ਦੇ ਚੌਵੀ ਘੰਟਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ-ਅੰਦਰ ਨਜ਼ਰਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਵਲੰਟੀਅਰਾਂ ਨੂੰ ਬਾਕੀ ਲੜਾਈ ਦੌਰਾਨ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਕੁੱਝ ਥਾਵਾਂ ਉਤੇ ਅੰਦੋਲਨ ਹਿੰਸਕ ਹੋ ਗਿਆ, ਭੀੜ ਵਲੋਂ ਜਨਤਕ ਦਫ਼ਤਰ ਫੂਕ ਦਿੱਤੇ ਗਏ, ਸੰਚਾਰ ਵਿੱਚ ਵਿਘਨ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਆਦਿ।

ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਉਤੇ ਦੋਸ਼ ਲਾਇਆ ਕਿ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸ਼ਾਸਨ ਦਾ ਤਖ਼ਤਾ ਪਲਟਣ ਲਈ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੋਚੀ ਸਮਝੀ ਯੋਜਨਾ ਸੀ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਭੀੜ ਦੇ ਅਣਮਨੁੱਖੀ ਰਵੱਈਏ ਖਿਲਾਫ਼ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਜਾਇਜ਼ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਇਸ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਦੁਖੀ ਹੋਏ। ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਉਹ ਝਗੜੇ ਦਾ ਨਿਪਟਾਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਅਹਿੰਸਾ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਹਥਿਆਰ ਮੰਨਦੇ ਰਹੇ ਸਨ। ਪਰ ਆਖਰੀ ਲੜਾਈ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਾਸ਼ ਕੀਤਾ। 10 ਫ਼ਰਵਰੀ 1943 ਤੋਂ 3 ਮਾਰਚ 1943 ਤੱਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਗਾ ਖ਼ਾਨ ਪੈਲੇਸ, ਪੂਨੇ ਵਿਖੇ ਵਰਤ ਰੱਖਿਆ ਜਿਥੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨਾਲ ਕੈਦ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਹਿੰਸਾ ਅੱਗੋਂ ਹੋਰ ਹਿੰਸਾ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਦੀ ਭੁੱਖ ਹੜਤਾਲ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਲੋਕਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਗਈ। ਇਕ ਰੂਪੋਸ਼ ਕਾਰਜਕਰਤਾ, ਜੋ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਗਾਂਧੀ ਸਮਾਰਕ ਨਿਧੀ ਦਾ ਚੇਅਰਮੈਨ ਵੀ ਬਣਿਆ, ਆਰ ਆਰ ਦਿਵਾਕਰ ਵਲੋਂ ਇਸ ਕਾਲ ਖੰਡ ਦੌਰਾਨ ਆਪਣੀ

70 ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦਾ ਭਾਰਤ : ਦਮਦਮ ਲੋਕਤੰਤਰ

ਬਾਲਮੀਕੀ ਪ੍ਰਸਾਦ ਸਿੰਘ

ਸਤਰ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ, ਲੰਮੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਅੰਦੋਲਨ ਦੇ ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਦੇ ਇਕ ਨਵੇਂ ਯੁੱਗ ਦਾ ਅਰੰਭ ਹੋਇਆ ਜੋ ਭਾਰਤ ਦੇ ਯੁਗਾਂ ਪੁਰਾਣੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਅਹਮ ਪਾਠ ਸੀ। ਇਸ ਨੂੰ ਠੀਕ ਹੀ 'ਕਿਸਮਤ ਨਾਲ ਵਾਸਤਾ' ਆਖਿਆ ਗਿਆ ਜਿਸ ਨੇ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦਾ ਆਗਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਸਮਾਜਕ, ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਰਾਜਸੀ ਨਿਆਂ ਦੇਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ। 70 ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੇ ਲੋਕਤੰਤਰਿਕ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਸਮਝਿਆ ਅਤੇ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ - ਪੁਰਾਤਨਤਾ ਅਤੇ ਅਮੀਰ ਸੱਭਿਅਤਾ ਦਾ ਮਾਲਕ ਦੇਸ਼, ਜਿਸ ਦੀ ਸੱਭਿਅਤਾ ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰ ਸਾਲ ਪੁਰਾਣੀ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਦੀ ਵਿਲੱਖਣਤਾ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਸਮਾਜ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤੀ ਦੀ ਗਤੀਸ਼ੀਲਤਾ, ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਸਿੱਟਿਆਂ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਬਾਰੀਕੀਆਂ ਨੂੰ ਫੜਨਾ ਔਖਾ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। 1942 ਵਿੱਚ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਸੈਲਾਨੀਆਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿੱਚ ਜੰਮੇ ਵਿਅਕਤੀ ਲਈ ਇਹ ਕੰਮ ਹੋਰ ਵੀ ਔਖਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਸ਼ਾਸਨ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ, ਰਾਜ ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ ਉੱਤੇ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ ਅਤੇ ਅਮਲ ਵਿੱਚ ਸਰਗਰਮੀ ਨਾਲ ਹਿੱਸਾ ਲੈਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਵੀ, ਪੂਰੀ ਨਿਮਰਤਾ ਨਾਲ ਮੈਂ ਇਹ ਪਹਾੜ ਜਿੱਡਾ ਕੰਮ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰ ਲਿਆ।

ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ, ਜਿਸ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ ਵਿੱਚ ਬੀ ਆਰ ਅੰਬੇਡਕਰ ਨੇ ਖਰੜਾ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੁੱਖੀ ਵਜੋਂ ਦੂਰਦਰਸ਼ੀ ਅਗਵਾਈ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ, 28 ਜਨਵਰੀ, 1950 ਨੂੰ ਅਪਣਾ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਲੋਕਤੰਤਰ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀਆਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਰਾਹੀਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕਰਨ ਲਈ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਢਾਂਚਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਰਾਹ ਉੱਤੇ ਅਣਥੱਕੇ, ਲਗਾਤਾਰ ਅੱਗੇ ਵਧ

ਰਹੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਸਾਡੀ ਝੋਲੀ ਪਈਆਂ ਹਨ। ਅਨੇਕ ਅਜਿਹੇ ਅਧੂਰੇ ਕੰਮ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੰਪੂਰਨ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਸਾਡੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿੱਚ ਅਨੇਕਾਂ ਕਮੀਆਂ ਅਤੇ ਤਰੁਟੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਲ ਲਈ ਨਵੇਂ ਢੰਗ ਤਰੀਕੇ ਲੱਭਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ

ਸਾਡੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਅਨੇਕ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਚਾਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ :

ਪਹਿਲੀ, ਭਾਰਤ ਵਲੋਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਖੁਦਮੁਖਤਿਆਰੀ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨਾ, ਜਿਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਆਪਣੇ ਸੁਤੰਤਰ ਤੌਰ ਤੇ ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਪ੍ਰਤਿਨਿਧਾਂ ਰਾਹੀਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਰਾਜ/ਕਲਮ ਦੀ ਨੌਕ ਹੇਠ ਆਏ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਸੀ ਕਿ ਭਾਰਤ ਵਲੋਂ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਇਕ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ (ਪਿਛਲੇ ਸਮਿਆਂ ਵਿੱਚ ਬਿਹਾਰ ਪ੍ਰਾਂਤ ਅੰਦਰ ਵੈਸ਼ਾਲੀ ਅਤੇ ਬੁੱਧ ਸੰਘਾਂ ਦੇ ਕੁੱਝ ਲੋਕਤੰਤਰਿਕ ਤਜਰਬਿਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ)। ਅੱਜ ਭਾਰਤ ਵਿਸ਼ਵ ਦਾ ਨਾ ਸਿਰਫ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਲੋਕਤੰਤਰ ਹੈ ਪਰ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਜੀਵੰਤ ਵੀ।

ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਇਕ ਵਿਅਕਤੀ, ਇਕ ਵੋਟ ਅਤੇ ਇਕ ਮੁੱਲ ਦੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਲਈ ਇਕ ਦਲੇਰਾਨਾ ਅਤੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਫੈਸਲਾ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਵਿਆਪਕ ਮੱਤ-ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਵੱਡੇ ਲਾਭ ਹੋਏ ਅਤੇ ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਜ਼ਮੀਨੀ ਪੱਧਰ ਤੱਕ ਸੱਤਾ ਤਬਦੀਲ ਕਰਨ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਮਿਲੀ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਲੋਕਤੰਤਰ ਸ਼ਾਸਨ ਦਾ ਦਿਲ ਹੈ।

ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਚਿੰਤਕਾਂ ਦੇ ਰਵਾਇਤੀ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਚੁਨੌਤੀ ਦਿੱਤੀ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਪੱਛਮ ਵਿੱਚ, ਕਿ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੇ ਕੁੱਝ ਤਰਜੀਹੀ ਹਾਲਾਤ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਆਰਥਿਕ ਵਿਕਾਸ, ਉੱਚ ਸਾਖਰਤਾ ਦਰ ਅਤੇ ਇਕ ਸਾਂਝੀ ਭਾਸ਼ਾ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ, ਭਾਰਤ ਦਾ ਲੋਕਤੰਤਰ ਗਰੀਬੀ, ਅਨਪੜ੍ਹਤਾ ਅਤੇ ਭਿੰਨਤਾ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਵਾਨ ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਘੁਲਾਟੀਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਸਿਹਰਾ ਦੇਣਾ ਪਵੇਗਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਲੋਂ ਨਾ ਸਿਰਫ ਬਹੁਲਤਾ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਗਰੀਬ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਲੋਕਤੰਤਰ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਸਗੋਂ ਇਸ ਨੂੰ ਸਫਲ, ਸਥਿਰ, ਜੀਵੰਤ ਅਤੇ ਨਤੀਜਾ ਮੁਖੀ ਵੀ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ।

ਭਾਰਤੀ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੀ ਇਕ ਉੱਘੜਵੀਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਨਿਯਮਤ ਸਮਿਆਂ ਉੱਤੇ, ਵਿਆਪਕ ਮੱਤ-ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਅਧਾਰ ਉੱਤੇ ਨਿਰਪੱਖ ਚੋਣਾਂ ਕਰਵਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਕ ਰਾਜਸੀ ਦਲ ਜਾਂ ਗਠਬੰਧਨ ਤੇ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਸਤਾ ਦੀ ਤਬਦੀਲੀ ਬੜੇ ਅਰਾਮ ਨਾਲ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਦੀਆਂ ਚੁਣਾਵੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਬਹੁਤ ਸਰਲ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਕੋਈ ਅਚੰਭੇ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਿ ਲੋਕਤੰਤਰ ਭਾਰਤੀ ਵੋਟਰਾਂ ਦੀ ਤਾਕਤ ਦਾ ਸੰਸਥਾਗਤ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ।

ਇਕ ਹੋਰ ਅਹਿਮ ਪੱਖ ਭਾਰਤ ਦੇ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਵਿੱਚ ਲਗਾਤਾਰ ਵਧ ਰਹੀ ਸਰਗਰਮ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਹੈ। ਸ਼ਹਿਰੀ ਅਤੇ ਦਿਹਾਤੀ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਰਾਜਨੀਤੀ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਚਰਚਾ ਲਗਾਤਾਰ ਵਧ ਰਹੀ ਹੈ। ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਮੌਕਿਆਂ ਦੀ ਕੀਮਤ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਪੰਚਾਇਤਾਂ, ਰਾਜ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਅਤੇ

ਲੋਕ ਸਭਾ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਲਈ ਨਿਯਮਤ ਤੌਰ ਤੇ ਆਪਣੇ ਵੋਟ ਦੇ ਹੱਕ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਭਾਰਤ ਦੇ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਸਿਰ ਕੱਢਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਇਕਜੁੱਟ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਪਟੇਲ ਵਲੋਂ ਇਤਿਹਾਸਕ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਈ ਗਈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਥੋੜ੍ਹੇ ਜਿਹੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ 565 ਰਿਆਸਤਾਂ ਦਾ ਭਾਰਤੀ ਸੰਘ ਅੰਦਰ ਰਲੇਵਾਂ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ। ਉਦੋਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਅਸੀਂ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਇਕਮੁੱਠ ਰੱਖਣ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਸੰਸਥਾਨਾਂ ਨੂੰ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਰੱਖਣ ਵਿੱਚ ਸਮਰੱਥ ਹੋਏ ਹਾਂ। ਭਾਰਤ ਦੀ ਵੰਡ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਇਹ ਹੋਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਅਹਿਮ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਲੱਖਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਤੋਂ ਹੱਥ ਧੋਣਾ ਪਿਆ ਅਤੇ ਲੱਖਾਂ ਹੋਰ ਨੂੰ ਉਜਾੜੇ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਵਰਨਾ ਪਿਆ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੀ ਵਸਤੂ ਕਲਾ ਨੇ ਅੱਤਵਾਦੀ ਸੰਗਠਨਾਂ ਵਲੋਂ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਤੋਂ ਬਚਾ ਕੇ ਰੱਖਿਆ ਹੈ।

ਦੂਜਾ, ਭਾਰਤ ਦੀ ਲੋਕਤੰਤਰ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਵਿੱਚ ਆਰਥਿਕ ਤੌਤ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਪਹਿਲੂ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਜਿੱਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ 1947 ਤੋਂ ਜਨਸੰਖਿਆ ਵਿੱਚ ਵੱਡਾ ਵਾਧਾ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਅਨਾਜ ਉਤਪਾਦਨ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਸਵੈ-ਨਿਰਭਰ ਹੈ। ਕਲਪਨਾਸ਼ੀਲ ਨੀਤੀਆਂ ਅਪਣਾਉਣ ਨਾਲ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਹਰੇਕ ਨਾਗਰਿਕ ਨੂੰ ਖਾਣਾ ਉਪਲਬਧ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਦਾ ਸਿਹਰਾ ਗਰੀਬੀ ਰੇਖਾ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਲਈ ਚਲਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਘੱਟ ਕੀਮਤ ਉਤੇ ਅਨਾਜ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਉਣ, ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਲਈ ਮਗਨਰੇਗਾ ਵਰਗੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਅਤੇ ਇਕ ਸਾਂਝੇ ਬਾਜ਼ਾਰ ਨੂੰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਪਿੱਠ ਉਤੇ ਭਾਰਤ ਦੀ ਬੈਂਕਿੰਗ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਵਸਤੂ ਤੇ ਸੇਵਾ ਕਰ (ਜੀ ਐੱਸ ਟੀ) ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਣਾ ਅਹਿਮ ਮੀਲ ਦਾ ਪੱਧਰ ਹੈ।

ਭਾਰਤ ਦੀ ਰਾਜਨੀਤਕ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ, ਨੀਤੀ ਘਾੜੇ ਅਤੇ ਵਪਾਰ ਦੇ ਮਾਹਰ 21ਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਇਕ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਆਰਥਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਮਜ਼ਬੂਤ ਇੱਛਾ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਹਨ। ਉੱਚ ਆਰਥਿਕ ਦਰ, ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਸਿੱਕੇ ਦੇ ਢੁੱਕਵੇਂ ਭੰਡਾਰ ਅਤੇ ਲਗਾਤਾਰ ਉੱਪਰ ਜਾ ਰਹੇ ਸੈਕਸ ਅੰਕੜਿਆਂ

ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਵੈ-ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਵਿੱਚ ਚੋਖਾ ਵਾਧਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਦਾ ਟੀਚਾ ਉੱਚ ਵਿਕਾਸ ਦਰ ਹਾਸਲ ਕਰਨਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਬਿੰਦੂ ਬਰਾਬਰੀ ਅਤੇ ਨਿਰਪੱਖਤਾ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਟੀਚੇ ਆਪਾ ਵਿਰੋਧੀ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਪਰ ਝਗੜਾ ਉਦੋਂ ਉਤਪੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਗਰੀਬਾਂ ਅਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰਾਂ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕਰਕੇ, ਤਰੱਕੀ ਕਰ ਰਹੇ ਮੱਧ ਵਰਗ ਜਾਂ ਵਪਾਰਕ ਘਰਾਣਿਆਂ ਦੀਆਂ ਮੰਗਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਲਈ ਸੀਮਤ ਸਰੋਤ ਉਧਰ ਨੂੰ ਤਬਦੀਲ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਤੀਜਾ, ਸਾਡਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੇ ਸਮੂਹਾਂ ਲਈ ਪ੍ਰਤਿਬੱਧ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਰਾਬਰਤਾ ਤੇ ਫੈਸਲਾਕੁੰਨ ਅਸਰ ਪੈਦਾ ਹੈ। ਪਹਿਲਾ ਸਿਧਾਂਤ ਸਾਰਿਆਂ ਲਈ ਬਰਾਬਰ ਮੌਕਿਆਂ ਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਸਰਾ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸਮਾਜਕ ਗ਼ੈਰ-ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਹੱਲ ਕਰਨ ਦਾ। ਸਰਕਾਰੀ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਵਿੱਚ ਸਾਡੀਆਂ ਤਰਜੀਹੀ ਨੀਤੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਸਨ। 1990 ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਮੰਡਲ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਦੂਜੇ ਸੂਚੀਬੱਧ ਪਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਜ ਦੇ ਲਾਭਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇਕ ਦਲਿਤਾਂ ਅਤੇ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦਰਮਿਆਨ

ਮੌਕਿਆਂ ਦੀ ਵੰਡ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਹੈ। ਆਮ ਹਾਲਾਤ ਵਿੱਚ ਗਰੀਬ ਅਤੇ ਹਲਕੇ ਰੁਤਬੇ ਵਾਲੇ ਮਾਪਿਆਂ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਹੇਠਲੇ ਪੱਧਰ ਦੀਆਂ ਨੌਕਰੀਆਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ, ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਅਤੇ ਆਮਦਨ ਵੀ ਘੱਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਹਰੇਕ ਪੱਧਰ ਉਤੇ ਨੌਕਰੀਆਂ ਦੇ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਨੇ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣ ਦਲਿਤ ਅਤੇ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੇ ਮਾਪਿਆਂ ਦੇ ਬੱਚੇ ਸਰਬ ਭਾਰਤੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਜਿਵੇਂ ਆਈ ਏ ਐੱਸ ਅਤੇ ਆਈ ਪੀ ਐੱਸ ਲਈ ਚੁਣੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਪਰ ਇਹ ਲਾਭ ਗਰੀਬਾਂ ਅਤੇ ਹਲਕੇ ਰੁਤਬੇ ਵਾਲੇ ਮਾਪਿਆਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚ ਰਿਹਾ।

ਸੰਵਿਧਾਨ ਤਹਿਤ ਹਾਂ ਵਾਚਕ ਜਾਂ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਜ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ, ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਨਾ ਕੇਵਲ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤਾਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤਾਂ ਦੇ, ਸਿੱਖਿਆ ਪੱਖੋਂ ਪਛੜੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੀ ਸਮਾਜਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਪੱਖੋਂ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਵਧਾਨ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ ਸਗੋਂ ਔਰਤਾਂ ਅਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਅਧਿਕਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਸੱਤਰ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੌਰਾਨ ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕਦਮ ਚੁੱਕੇ ਗਏ ਹਨ। ਅਜਿਹਾ ਇਕ ਕਦਮ ਔਰਤਾਂ ਲਈ ਸਥਾਨਕ ਸਭਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਸੀਟਾਂ ਰਾਖਵੀਆਂ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਕੁੱਝ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ।

ਅਸੀਂ ਅਜਿਹੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਰਹੇ ਹਾਂ

ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਪਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਲਈ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਜਾਂ ਦੀ ਹੱਲਾਸ਼ੇਰੀ ਨਾਲ, ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਨਾ ਸਿਰਫ ਰੋਸ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਸਗੋਂ ਕਈ ਵਾਰ ਕੁੱਝ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਵਲੋਂ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਨ ਉੱਤੇ ਸੜਕਾਂ ਉਪਰ ਹਿੰਸਕ ਟਕਰਾਅ ਵੀ ਹੋਏ ਹਨ। ਸਕਤੀਕਰਨ ਦੇ ਇਹ ਸਾਰੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਕਦਮ ਇਕ ਢਾਂਚੇ ਅੰਦਰ ਹਨ, ਜੋ ਹੁਣ ਆਪ ਵੀ ਪੁਨਰ-ਪੜਚੋਲ ਅਤੇ ਸੁਧਾਰਵਾਦੀ ਕਦਮਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਜਾਂ ਦਾ ਫਲ ਯੋਗ ਵਿਅਤੀਆਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਸਕੇ। ਬੁਨਿਆਦੀ ਸਵਾਲ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰੀ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵੇਂ ਕਰਨ ਨੇ ਕਿਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਚੰਗੇ ਲਈ ਬਦਲਾਅ ਲਿਆਂਦਾ ਹੈ ਸਗੋਂ ਇਹ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੇ ਹਾਸ਼ੀਏ ਉੱਤੇ ਧੱਕੇ ਗਏ ਵਰਗਾਂ ਲਈ ਕਿਵੇਂ ਲਾਭਕਾਰੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੇ ਲਾਭ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦਾ ਏਕਾ ਅਧਿਕਾਰ ਬਣ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਜੋ ਇਸ ਵਰਗ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਰੱਜੇ ਪੁੱਜੇ ਹਨ।

ਚੋਬਾ, ਭਾਰਤੀ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੇ ਅਨੇਕ ਜਨਤਕ ਸੰਸਥਾਨ ਜਿਵੇਂ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ, ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ, ਲੇਖਾ ਪ੍ਰਣਾਲੀ, ਮੀਡੀਆ ਅਤੇ ਦਹਾਕਿਆਂ ਦੌਰਾਨ ਬਣਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਕੁੱਝ ਜਨਤਕ ਸਭਾਵਾਂ,

ਸਲਾਘਾਯੋਗ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਲੋਕਤੰਤਰਿਕ ਕਾਰਜਾਂ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੂਚਨਾ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਇਕ ਹੋਰ ਕਦਮ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਕਤੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਕੀ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਸਥਿਰਤਾ ਅਤੇ ਸਫਲਤਾ ਇਕ ਵਿਲੱਖਣ ਧਾਰਨਾ ਹੈ ਜੋ ਬਹੁਲਵਾਦੀ ਕਿਸਮ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸਦੀਆਂ ਪੁਰਾਣੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਅਤੇ ਵਿਰਾਸਤ ਦੀਆਂ ਕਦਰਾਂ ਕੀਮਤਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰਦੀ ਹੈ? ਕੀ ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਭਾਰਤ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਨੇਤਾਵਾਂ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਹੈ? ਕੀ ਅਜਿਹਾ ਸਿਰਫ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਕਰਕੇ ਹੀ ਹੈ? ਕੀ ਇਹ ਸਫਲਤਾ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਰਾਜਾਂ ਦੇ ਨੇਤਾਵਾਂ ਕਰਕੇ ਹੈ? ਮੇਰੇ ਵਿਚਾਰ ਅਨੁਸਾਰ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਪੱਖਾਂ ਨੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੀ ਸਥਿਰਤਾ ਅਤੇ ਸਫਲਤਾ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ, ਭਾਰਤ ਦੀ ਸਭਿਆਤਮਕ ਮਜ਼ਬੂਤੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਸਦੀ ਦਰ ਸਦੀ ਸਹਿਣਸ਼ੀਲਤਾ ਦਾ ਪੱਲਾ ਫੜੀ ਰੱਖਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਬੁੱਕਲ ਵਿੱਚ ਸਮੋਇਆ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਰਲ ਕੇ ਲੋਕਤੰਤਰਿਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨ ਲਈ ਜਰਖੇਜ਼ ਜ਼ਮੀਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਤਾਰਾਮੰਡਲ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਦੀ ਚੜ੍ਹਤ ਇਸ ਦੇ ਲੋਕਤੰਤਰ ਅਤੇ ਭਿੰਨਤਾ ਨੂੰ

ਇਕ ਸਲਾਮ ਹੈ। ਇਸ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਰਾਜਨੀਤਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਉੱਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹਨ। ਪਰ, ਭਾਰਤ ਨੇ ਹਾਲੇ ਲੰਮਾ ਸਫਰ ਤੈਅ ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਚੁਨੌਤੀਆਂ

ਭਾਰਤ ਦੀ ਰਾਜਨੀਤਕ ਆਰਥਿਕਤਾ ਸਾਹਮਣੇ ਕਈ ਵੰਗਾਰਾਂ ਹਨ। ਇਹ ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਨਿਆਂ, ਗਰੀਬੀ ਦੇ ਖਾਤਮੇ, ਰੋਜ਼ਗਾਰ, ਨਿਰਮਾਣ, ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸਿਹਤ ਸੰਭਾਲ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਅਤੇ ਡਿਜ਼ੀਟਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤੀ ਦੇ ਅਪਰਾਧੀਕਰਨ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹਨ।

ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਨਿਆਂ

ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਮੁੱਖ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹਰੇਕ ਨਾਗਰਿਕ ਨੂੰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਅਤੇ ਜਾਇਦਾਦ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਕਾਨੂੰਨ ਤੋਂ ਬਾਹਰੇ ਤੱਤਾਂ ਵਲੋਂ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਭੂਸੱਤਾ ਨੂੰ ਗੰਭੀਰ ਚੁਨੌਤੀ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਜੰਮੂ ਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦਾ ਜਿਹਾਦੀ ਅੱਤਵਾਦ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਦੂਜੇ ਭਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਫੈਲਾਅ, ਉੱਤਰ-ਪੂਰਬ ਵਿੱਚ ਬਗਾਵਤ ਅਤੇ ਮੁੱਖ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਅਧਾਰ ਪਕੜ ਰਿਹਾ ਨਕਸਲੀ ਅੰਦੋਲਨ, ਲੋਕਤੰਤਰਿਕ ਸ਼ਾਸਨ ਲਈ ਗੰਭੀਰ ਵੰਗਾਰਾਂ ਖੜ੍ਹੀਆਂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਚੰਗੀ ਕਿਸਮਤ ਨੂੰ, ਜਿਹਾਦੀ ਅੱਤਵਾਦ ਖਿਲਾਫ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਹਿਮਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਸ ਬੁਰਾਈ ਨਾਲ ਕਰੜੇ ਹੱਥੀ ਸਿੱਝਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਉੱਤਰ-ਪੂਰਬ ਵਿੱਚ ਬਗਾਵਤੀ ਅੰਦੋਲਨ ਹੁਣ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਨਾਗਾਲੈਂਡ, ਮਨੀਪੁਰ ਅਤੇ ਅਸਾਮ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਰਾਜਾਂ ਦੀਆਂ ਲੋਕਤੰਤਰਿਕ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਚੁਣੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਨਜ਼ਿੰਨਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਸ ਲਈ ਕੇਂਦਰ ਦਾ ਪੂਰਾ ਸਹਿਯੋਗ ਮਿਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਨਕਸਲੀ ਅੰਦੋਲਨ, ਜੋ ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਭਾਗ ਵਿੱਚ ਫੈਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਦਿਹਾਤੀ ਗਰੀਬਾਂ ਅਤੇ ਸਵਦੇਸ਼ੀ ਕਬੀਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਮਕਬੂਲ ਹੈ। ਨਕਸਲੀਆਂ ਵਲੋਂ ਮਾਓਵਾਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਨੂੰ ਅਪਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜੋ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਤੇ ਲੋਕਤੰਤਰਿਕ ਸ਼ਾਸਨ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਹੈ। ਉਹ ਹਿੰਸਾ ਅਤੇ ਜ਼ੋਰ ਜਬਰਦਸਤੀ ਨਾਲ ਰਾਜਨੀਤਕ ਸੱਤਾ ਹਥਿਆਉਣ ਵਿੱਚ ਯਕੀਨ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਨਕਸਲਵਾਦ ਦੀ ਬੁਰਾਈ ਨੂੰ ਕਈ ਥਾਵਾਂ ਉੱਤੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਇਰਾਦੇ ਅਤੇ

ਪੁਖਤਾ ਕਾਰਵਾਈ ਨਾਲ ਕਾਬੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਸਮੱਸਿਆ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਤਰੀਕੇ ਅਤੇ ਮੁਕੰਮਲ ਤਾਲਮੇਲ ਨਾਲ ਸਿੱਝਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਜਿਸ ਲਈ ਰਾਜ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਦੀ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਦਾ ਪੂਰਾ ਸਹਿਯੋਗ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਨਿਆਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਨਾਗਰਿਕ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਉਸ ਮੰਚ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੋਵੇ ਜਿਥੋਂ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਮਾਧਾਨ ਕਰਵਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਹਕੀਕਤ ਵਿੱਚ, ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਨਾਗਰਿਕ ਅਜਿਹੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਹੀਂ, ਜਾਂ ਉਹ ਲੜਾਈ ਨਹੀਂ ਲੜ ਸਕਦੇ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਮਦਦ ਕਿੱਥੋਂ ਮਿਲ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਲਈ ਇਕ ਹੋਰ ਚੁਨੌਤੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਦੀ ਜਟਿਲਤਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਿਆਦ ਅਤੇ ਕੀਮਤ ਹੈ। ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਲਈ, 2016 ਦੇ ਅਖੀਰ ਵਿੱਚ, ਦੇਸ਼ ਦੇ ਹਾਈਕੋਰਟਾਂ ਅਤੇ ਅਧੀਨ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ 28 ਮਿਲੀਅਨ ਤੋਂ ਵੱਧ ਮੁਕੱਦਮੇ ਬਕਾਇਆ ਪਏ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ ਨਿਆਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਦੀ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਵਾਸਤੇ ਯੋਜਨਾਬੰਦ ਹਲਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਸੇ ਹੀ ਸਮੇਂ, ਲੋੜਵੰਦ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਫੌਰੀ ਮਦਦ ਦੇਣ ਲਈ ਆਰਜ਼ੀ ਕਦਮਾਂ ਦੀ ਵੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਗਰੀਬੀ ਹਟਾਉਣਾ

ਪਿਛਲੇ 70 ਸਾਲਾਂ ਦੌਰਾਨ ਲੱਖਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਗਰੀਬੀ ਦੇ ਪੱਧਰ ਤੋਂ ਕੱਢ ਕੇ ਮੱਧ ਵਰਗ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਫਿਰ ਵੀ, ਦੇਸ਼ ਦੀ 1.3 ਬਿਲੀਅਨ ਜਨਸੰਖਿਆ ਵਿੱਚੋਂ ਲਗਭਗ 200 ਮਿਲੀਅਨ ਹਾਲੇ ਵੀ ਗਰੀਬੀ ਰੇਖਾ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਰਹਿ ਰਹੇ ਹਨ। ਉੱਤਰ-ਪੂਰਬ ਅਤੇ ਪੂਰਬ ਦੇ ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ ਗਰੀਬੀ ਰੇਖਾ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਸੰਖਿਆ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ। ਗਰੀਬੀ ਰੇਖਾ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਰਹਿ ਰਹੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਸਹੀ ਪਛਾਣ ਕਰਕੇ ਉਸ ਸੂਚੀ ਨੂੰ ਕੰਪਿਊਟਰ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਕਰਨਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਰਥਿਕ ਲਾਭ ਸਿੱਧੇ ਪੁੱਜਦੇ ਕਰਨਾ ਸੰਭਵ ਹੋ ਸਕੇਗਾ। ਇਹ ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡ ਕੁਦਰਤੀ ਤੌਰ ਤੇ ਸਾਰੇ ਧਰਮਾਂ, ਜਾਤਾਂ, ਅਮੀਰ ਤੇ ਗਰੀਬ ਸੂਬਿਆਂ, ਦਿਹਾਤੀ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਖੇਤਰਾਂ ਲਈ ਇਕੋ ਜਿਹੇ ਹੋਣਗੇ। ਜੇ ਭਾਰਤ ਆਪਣੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਵਧੀਆ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਹੁਨਰ ਦੇਣ

ਵਿੱਚ ਸਫਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਲੋਕਤੰਤਰਿਕ ਸ਼ਾਸਨ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਮਿਲੇਗੀ। ਅੱਜ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਕੋਲ ਵਿਸ਼ਵ ਪੱਧਰੀ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਕਾਲਜਾਂ ਅਤੇ ਨਕਸਲੀ ਕੈਂਪਾਂ ਜਾਂ ਅਪਰਾਧੀ ਸਮੂਹਾਂ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲਾ ਲੈਣ ਦੀ ਚੋਣ ਹੈ। ਨਕਸਲੀ ਬਦਲ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਬੰਦ ਕਰਨ ਅਤੇ ਅਪਰਾਧੀਆਂ ਨੂੰ ਦੰਡ ਦੇਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ।

ਕੀ ਭਾਰਤ ਦਾ ਲੋਕਤੰਤਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੰਭੀਰ ਮੁੱਦਿਆਂ ਦਾ ਟਾਕਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ : ਸੇਵਾ ਦੇਣ ਦੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨਾ, ਬੇਦਖਲ ਅਤੇ ਹਾਸ਼ੀਏ ਉੱਤੇ ਧੱਕੇ ਗਏ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਨੀਤੀ ਘੜਨ ਦੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿੱਚ ਲਿਆਉਣਾ, ਤੇ ਹਾਸ਼ੀਏ ਉੱਤੇ ਰਹਿ ਰਹੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਹੁਨਰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ ਤਾਂ ਕਿ ਉਹ ਬਾਜ਼ਾਰ ਤੰਤਰ ਤੋਂ ਲਾਭ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਬਣ ਸਕਣ।

ਰੋਜ਼ਗਾਰ

ਭਾਰਤ ਦੀ ਰਾਜਨੀਤਕ ਅਸਥਿਰਤਾ ਸਾਹਮਣੇ ਸਭ ਤੋਂ ਚੁਨੌਤੀਪੂਰਨ ਕੰਮ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਲਈ ਲਾਭਦਾਇਕ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਕੋਲ 18-55 ਸਾਲ ਦੇ ਕੰਮ-ਕਾਜੀ ਉਮਰ ਵਰਗ ਵਿੱਚ 800 ਮਿਲੀਅਨ ਤੋਂ ਵੱਧ ਲੋਕ ਹਨ ਜੋ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ। ਹਰੇਕ ਮਹੀਨੇ, ਇਕ ਮਿਲੀਅਨ ਨੌਜਵਾਨ ਲੜਕੇ ਅਤੇ ਲੜਕੀਆਂ ਕਾਮਾਸ਼ਕਤੀ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲੇ ਦੇ ਯੋਗ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਤੇਜ਼ ਰਫ਼ਤਾਰ ਆਰਥਿਕ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਨੌਕਰੀਆਂ ਦੀ ਉਪਲਬਧਤਾ, ਨੌਕਰੀ ਚਾਹੁਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਸੰਖਿਆ ਜਿੰਨੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੀ - ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੁੱਝ ਟਿੱਪਣੀਕਾਰ 'ਨੌਕਰੀ ਰਹਿਤ ਵਿਕਾਸ' ਦਾ ਨਾਮ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਨਿਰਮਾਣ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਨਵੀਆਂ ਤਕਨਾਲੋਜੀਆਂ ਦੇ ਆਉਣ ਨਾਲ ਹਾਲਾਤ ਹੋਰ ਵੀ ਜਟਿਲ ਬਣਨ ਵਾਲੇ ਹਨ। 'ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਪੱਖੋਂ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਯੋਗ ਨੌਜਵਾਨਾਂ' ਦੀ ਵੱਡੀ ਸੰਖਿਆ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਉੱਤਰ ਅਤੇ ਪੂਰਬ ਦੇ ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਸਮੱਸਿਆ ਨੂੰ ਹੋਰ ਗੰਭੀਰ ਕਰੇਗੀ। ਵਿਕਾਸ ਦਾ ਇਕ ਮਸ਼ੀਨੀ ਵਿਕਾਰ ਮੰਨ ਕੇ ਚੱਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਨਸੰਖਿਆ ਕਿਸਮਤ ਹੈ। ਪਰ ਇਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਨੌਜਵਾਨ ਸਿੱਖਿਅਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ

ਹੁਨਰ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਅਤੇ ਨਵੀਆਂ ਨੌਕਰੀਆਂ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਜੇ ਅਸੀਂ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਵਧੀਆ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਹੁਨਰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਭਾਰਤ ਦਾ ਜਨਸੰਖਿਅਕ ਲਾਭਅੰਸ਼ ਰਾਜਨੀਤਕ ਸਥਿਰਤਾ ਲਈ ਇਕ ਗੰਭੀਰ ਚੁਨੌਤੀ ਵੀ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸਿਹਤ

ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸਿਹਤ ਸੰਭਾਲ ਸਹੂਲਤਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ, ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕੰਮਕਾਜੀ ਲੋਕਾਂ, ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ, ਬੱਚਿਆਂ, ਬਿਮਾਰਾਂ ਅਤੇ ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਸਿਹਤ ਸੰਭਾਲ ਸਹੂਲਤਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵੱਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਪਰ, ਸਿਹਤ ਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਜਨਤਕ ਖਰਚ ਦਾ ਲਾਹਾ ਅਮੀਰਾਂ ਵਲੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਲੈ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗਰੀਬਾਂ ਦੀ ਵਸੋਂ ਵਾਲੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚਲੇ ਸਕੂਲ ਅਤੇ ਸਿਹਤ ਕੇਂਦਰ ਅਕਸਰ ਬੰਦ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਘਟੀਆ ਪੱਧਰ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਅਧਿਐਨਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਕੋਲ ਜ਼ਰੂਰੀ ਗਿਆਨ ਬੋਧ ਅਤੇ ਸਮਰੱਥਾ ਤਾਂ ਹੈ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਅਤੇ ਸੈਕੰਡਰੀ ਪੱਧਰ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਵਾਲੀ ਸਿੱਖਿਆ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਨੂੰ, ਸਾਡੇ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਸਰਕਾਰੀ ਸਕੂਲ ਠੀਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੇ। ਇਹ ਸਕੂਲ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀਆਂ ਖਾਲੀ ਅਸਾਮੀਆਂ ਅਤੇ ਗ਼ੈਰ-ਹਾਜ਼ਰੀ ਆਦਿ ਨਾਲ ਜੁੜ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਸਰਕਾਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ 10 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਦੇ ਅੱਧੇ ਬੱਚੇ ਸੱਤ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਪੈਰੋ ਨੂੰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹ ਸਕਦੇ। ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਅਧਿਆਪਕ ਨੌਕਰੀ ਦੇ ਯੋਗ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮਹੱਤਵਕਾਮੀ ਹਨ। ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨੂੰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਯੋਗਤਾਵਾਦੀ ਅਤੇ ਜਵਾਬਦੇਹ ਬਣਾਉਣ ਲਈ, ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਲਈ ਭਰਤੀ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਕਿ ਰਾਜਨੀਤਕ ਸੰਬੰਧਾਂ ਕਰਕੇ। ਨਿੱਜੀ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਹਾਲਾਤ ਥੋੜ੍ਹੇ ਬੇਹੜਰ ਹਨ, ਪਰ ਉਹ ਬਹੁਤ ਮਹਿੰਗੇ ਹਨ

ਅਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਪੇਂਡੂ ਖੇਤਰਾਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹਨ।

ਇਹ ਯਾਦ ਰੱਖਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਸਦੀਆਂ ਤੱਕ ਭਾਰਤ ਸਕੂਲੀ ਅਤੇ ਉੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਕੇਂਦਰ ਬਣਿਆ ਰਿਹਾ। ਇਸ ਨੇ ਭਾਰਤ ਦੀ ਸੱਭਿਅਤਾ ਨੂੰ ਦੁਨੀਆ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਸਰਬੋਤਮ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਵੱਡਾ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ। ਅੱਜ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਉੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਕੇਂਦਰਾਂ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨ ਦੀ ਬਹੁਤ ਲੋੜ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਮਨੁੱਖੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇ ਅਹਿਮ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਨਵੀਆਂ ਖੋਜਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਸਕਣ।

ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਸਿਹਤ ਸੰਭਾਲ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੀ ਦਸ਼ਾ ਵੀ ਮਾੜੀ ਹੈ। ਇਹ ਹਾਲਾਤ ਕਈ ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਖਰਾਬ ਹੈ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਦਿਹਾੜੀ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਜਿਥੇ 70 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਜਨਸੰਖਿਆ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸੱਚ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਅਨੇਕ ਨਿੱਜੀ ਹਸਪਤਾਲ ਅਤੇ ਕਲੀਨਿਕ ਹਨ ਜਿਥੇ ਬੇਹਤਰੀਨ ਡਾਕਟਰ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਪੇਂਡੂ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਮੁਢਲੇ ਸਿਹਤ ਕੇਂਦਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਕਲੀਨਿਕਾਂ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਸਿਹਤ ਆਈ ਟੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ ਵਿਕਸਤ ਕਰਕੇ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਹੁਨਰਮੰਦ ਮੈਡੀਕਲ ਗ੍ਰੈਜੂਏਟ ਅਤੇ ਨਰਸਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਵਧ ਰਹੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਫੌਰੀ ਤੌਰ ਤੇ ਪੂਰਿਆਂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਖੁਸ਼ਕਿਸਮਤੀ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਨਵੀਂ ਸਿੱਖਿਆ ਨੀਤੀ ਅਤੇ ਸਿਹਤ ਨੀਤੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕਦਮ ਚੁੱਕੇ ਗਏ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਹੱਤਵ ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਣ ਅਤੇ ਅਮਲ ਹੇਠ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਭਾਰਤ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਸਾਹਮਣੇ ਇਕ ਵੱਡੀ ਵੰਗਾਰ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ ਜਿਸ ਉਤੇ ਫੌਰੀ ਧਿਆਨ ਦੇ ਕੇ ਹੱਲ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਨਿਗਰਾਨੀ ਲਈ ਕਲਪਨਾ-ਸ਼ੀਲਤਾ ਨਾਲ ਬਣਾਇਆ ਤੰਤਰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਗੁਣਵੱਤਾ ਵਾਲੀ ਸੇਵਾ ਦੇਣ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਹਾਈ ਹੋਵੇਗਾ। ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤੀ ਦਾ ਅਪਰਾਧੀਕਰਨ - ਰਾਜਨੀਤਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦਾ ਅਪਰਾਧੀਕਰਨ ਅਤੇ ਰਾਜਨੇਤਾਵਾਂ, ਨੌਕਰਸ਼ਾਹਾਂ ਅਤੇ ਵਪਾਰਕ ਘਰਾਣਿਆਂ ਦਰਮਿਆਨ ਅਪਵਿੱਤਰ ਗੱਠਜੋੜ, ਜਨਤਕ ਨੀਤੀ ਨਿਰਮਾਣ ਅਤੇ ਸੁਸ਼ਾਸਨ ਉਤੇ ਬਹੁਤ ਮਾੜਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਭਾਰਤ ਦੇ ਲੋਕਤੰਤਰਿਕ ਸ਼ਾਸਨ ਨੂੰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕਪਟੀ ਖ਼ਤਰਾ ਅਪਰਾਧੀਆਂ ਅਤੇ ਦਬੰਗਾਂ ਤੋਂ ਹੈ ਜੋ ਵੱਡੀ ਸੰਖਿਆ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸੰਸਦ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਅਜਿਹਾ ਰਾਜਨੀਤਕ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਜੜ੍ਹਾਂ ਫੜ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਅਤੇ ਸੰਸਦ ਦੀ ਮੈਂਬਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਨੂੰ ਨਿੱਜੀ ਲਾਭ ਅਤੇ ਪੈਸਾ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਸਾਧਨ ਵਜੋਂ ਵੇਖਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਾਦਾ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਜਨਤਕ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਨਿਸਵਾਰਥ ਸੇਵਾ ਵਾਲੀਆਂ ਗਾਂਧੀਵਾਦੀ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਅਲੋਪ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਕਈ ਵਾਰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਰਾਜ ਨੂੰ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਰਾਜ ਨਾਲ ਬਦਲਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਅਤੇ ਸੰਸਦ ਇਸ ਸਮੱਸਿਆ ਤੋਂ ਚਿੰਤਤ ਹਨ। ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕਠੋਰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਨਿਜ਼ਾਮ ਅਪਣਾ ਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਫੌਰੀ ਤੌਰ ਤੇ ਅਮਲ ਹੇਠ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਵੇ।

ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਫੈਲੇ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ ਦੇ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਦੇ ਸੁਧਾਰ ਵਿੱਚ ਇਕ ਵੱਡੀ ਰੁਕਾਵਟ ਅਤੇ ਸਮਾਵੇਸ਼ੀ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਰਾਹ ਵਿੱਚ ਰੋੜੇ ਵਜੋਂ ਵੇਖਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਮਨੁੱਖੀ ਲਾਲਚ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਦਾ ਜਨਮ ਦਾਤਾ ਹੈ, ਪਰ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣ ਲਈ ਢਾਂਚਾਗਤ ਲਾਭ ਅਤੇ ਮਾੜੇ ਅਮਲ ਨੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਰਿਸ਼ਵਤ ਦੇ ਲਗਾਤਾਰ ਵਧੇ ਵਿੱਚ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਨਿਰਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਨਿਯੰਤ੍ਰਣ ਦੀ ਜਟਿਲ ਅਤੇ ਗ਼ੈਰ ਪਾਰਦਰਸ਼ੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ, ਸੇਵਾ ਪ੍ਰਦਾਤਾ ਵਜੋਂ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਏਕਾਧਿਕਾਰ, ਅਵਿਕਸਤ ਕਾਨੂੰਨੀ ਢਾਂਚਾ, ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੀ ਕਮੀ ਅਤੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਹੱਕਾਂ ਬਾਰੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਧਾਰਨਾ, ਇਹ ਸਾਰੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਨੂੰ ਵਧਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਸਾਨੂੰ ਵੱਧ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਅਖ਼ਤਿਆਰ ਕਰਨੀ ਪਵੇਗੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਦੰਡਿਤ ਕਰਕੇ, ਇਮਾਨਦਾਰ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਮਾਨ-ਸਨਮਾਨ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਿਵਲ ਸਰਵੈਂਟ, ਵਪਾਰਕ ਉੱਦਮੀ ਅਤੇ ਰਾਜਨੇਤਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।

ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਅਤੇ ਭਵਿੱਖੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਨ

ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਦਹਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਆਰਥਿਕ, ਫੌਜੀ ਅਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ

ਆਪ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਭਾਰਤ ਕੋਲ ਅਸੀਮ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਹਨ। ਭਾਰਤ ਦੀ ਚੜ੍ਹਾਈ ਦਾ ਮਨੁੱਖੀ ਸਰਗਰਮੀ ਦੇ ਹਰੇਕ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਧਿਆਨ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਖੇਡਾਂ ਤੋਂ ਪੁਲਾੜ, ਕੰਪਿਊਟਰ ਸਾਫਟਵੇਅਰ ਤੋਂ ਦਵਾਈਆਂ, ਯੋਗ ਤੋਂ ਨਾਚ ਦੇ ਸਰੂਪ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਗੁਆਂਢ ਅਤੇ ਅੰਦਰੂਨੀ ਸਮਾਜਿਕ ਵੰਗਾਰਾਂ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਤਰੱਕੀ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਦਾ ਰਸਤਾ ਸੌਖਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਵਿਦੇਸ਼ ਨੀਤੀ ਸੰਬੰਧੀ ਸਾਹਸਿਕ ਕੰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਉਲਝਣ ਦਾ ਖ਼ਤਰਾ ਮੁੱਲ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕਦੇ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਰਾਜਨੀਤੀ, ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸਿਹਤ ਸੰਭਾਲ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਹੂਲਤਾਂ ਲਈ ਪਛੜੇ ਸਮੂਹਾਂ ਦੀਆਂ ਮੰਗਾਂ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ, ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਫੌਜੀ ਅਤੇ ਰਣਨੀਤਕ ਸਮਰੱਥਾਵਾਂ ਵੀ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨੀਆਂ ਪੈਣਗੀਆਂ।

ਜਨਸੰਖਿਆ, ਸੱਭਿਆਚਾਰ, ਸ਼ਹਿਰੀਕਰਨ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਚੋਣਨਾ ਦੇ ਪਸਾਰ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਪਹੀਆ ਤੇਜ਼ ਗਤੀ ਨਾਲ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਬਦਲਾਅ ਆਸਾਂ ਉਮੀਦਾਂ ਵਿੱਚ ਵੱਡੇ ਵਧੇ ਨਾਲ ਰਲ ਕੇ ਕਈ ਅਣਦਿਸਦੀਆਂ ਵੰਗਾਰਾਂ ਖੜ੍ਹੀਆਂ ਕਰਨਗੇ। ਭਾਰਤ ਦੀ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਨੂੰ ਅਨੇਕ ਆਰਥਿਕ, ਸਮਾਜਿਕ, ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਅਤੇ ਬਾਹਰੀ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਨੀਤੀਗਤ ਚੋਣਾਂ ਕਰਨੀਆਂ ਪੈਣਗੀਆਂ ਤਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀਆਂ ਤਾਕਤਾਂ ਅਤੇ ਸਮਰੱਥਾਵਾਂ ਦਾ ਤਕਨੀਕੀ ਆਵਿਸ਼ਕਾਰ, ਸਮੱਸਿਆ ਹੱਲ ਕਰਨ ਦੇ ਹੁਨਰ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਲਈ ਸਫਲਤਾ ਨਾਲ ਤਾਲਮੇਲ ਕਰ ਸਕੀਏ। ਰਾਜਨੀਤੀ, ਮੀਡੀਆ, ਵਿੱਦਿਅਕ ਖੇਤਰ ਅਤੇ ਚਿੰਤਨ ਦੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚਲੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਪੰਨ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਕੋਲ ਮੁੱਦਿਆਂ ਨੂੰ ਮੁੜ-ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਜਨਤਕ ਚਰਚਾ ਨੂੰ ਨਵਾਂ ਰੂਪ ਦੇਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਮੌਜੂਦਾ ਹੈ। ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ 'ਇਕ ਅਜਿਹੇ ਭਾਰਤ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰੀਏ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਗਰੀਬ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਨ ਕਿ ਇਹ ਦੇਸ਼ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਆਵਾਜ਼ ਹੈ, ਅਜਿਹਾ ਭਾਰਤ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਉੱਚ ਜਾਂ ਨਿਮਨ ਵਰਗ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ, ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਭਾਰਤ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਆਪਸੀ ਪ੍ਰੇਮ-ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਜੀਵਨ ਬਸਰ ਕਰਨਗੇ।'

ਲੋਕਤੰਤਰ ਲਗਾਤਾਰ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਸ਼ਾਸਨ ਦੇ ਨਵੇਂ ਆਯਾਮ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਸੱਤਾਂ ਦਹਾਕਿਆਂ ਦੌਰਾਨ ਲੋਕਤੰਤਰ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਤੋਂ ਹਟ ਕੇ ਸੁਸ਼ਾਸਨ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸੇ-ਧਾਰਕਾਂ ਦੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਵੱਲ ਚਲਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸਮਾਵੇਸ਼ੀ ਸਮਾਜ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ ਲਈ ਸਬਰ ਅਤੇ ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸਭ ਤੋਂ ਅਹਿਮ ਕੰਮ ਸਮਾਜ ਦੇ ਹਾਸ਼ੀਏ ਉੱਤੇ ਗਏ ਸਮੂਹਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਉਤਪਾਦਕ ਹੋਣ ਲਈ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਸਿੱਖਿਆ, ਸਿਹਤ ਸੰਭਾਲ, ਸ਼ਹਿਰੀ ਯੋਜਨਾਬੰਦੀ, ਜਨਤਕ ਆਵਾਜਾਈ, ਕੂੜਾ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਅਤੇ ਦਿਹਾੜੀ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਮਕਾਨਾਂ ਦੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਨਵੀਆਂ ਖੋਜਾਂ ਕਰਨੀਆਂ ਹੋਣਗੀਆਂ। ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਖੋਜ ਦੇ ਚੱਕਰ ਨੂੰ ਨਵੀਂ ਦਿਸ਼ਾ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਭਾਰਤੀ ਹਾਲਾਤ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਨਵੀਆਂ ਤਕਨਾਲੋਜੀਆਂ ਵਿਕਸਤ ਕਰਨੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ। ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਸਿਰਫ 'ਜਗਾੜੂ' ਤਕਨਾਲੋਜੀਆਂ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਮੂਲ ਤਕਨਾਲੋਜੀਆਂ ਦੀ ਵੀ ਗੱਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਭਾਰਤ ਵਲੋਂ ਪੁਲਾੜ, ਕੰਪਿਊਟਰ ਸਾਫਟਵੇਅਰ, ਆਟੋਮੋਬਾਈਲ ਹਿੱਸੇ ਪੁਰਜੇ, ਨਵੀਆਂ ਦਵਾਈਆਂ ਅਤੇ ਸਿਹਤ ਸੰਭਾਲ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਹਾਲੀਆ ਖੋਜਾਂ ਦੀਆਂ ਕਈ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਮੌਜੂਦ ਹਨ। ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਲਈ, ਇੰਡੀਅਨ ਸਪੇਸ ਰਿਸਰਚ ਆਰਗੇਨਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ (ਇਸਰੋ) ਦੀ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਵਿਸ਼ਵੀ ਪੱਧਰ ਦੀ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਅਤੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਦੀ ਵਧਦੀ ਵਰਤੋਂ ਤਰੱਕੀ ਦਾ ਇਕ ਹੋਰ ਮੀਲ ਦਾ ਪੱਥਰ ਹੈ।

ਇਕ ਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਇਕ ਸੱਭਿਅਤਾ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਅਸੀਂ ਸਿੰਧੂ ਘਾਟੀ ਸੱਭਿਅਤਾ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਖੋਜ ਦਾ ਇਕ ਇਤਿਹਾਸ ਵੇਖਦੇ ਆਏ ਹਾਂ। ਦਵਾਈਆਂ ਅਤੇ ਯੋਗਾ ਅਤੇ ਨੈਚਰੋਪੈਥੀ, ਤਰਕ ਅਤੇ ਸਮਰਥਤਾ (ਸੰਵਾਦ) ਦਰਸ਼ਨ ਸ਼ਾਸਤਰ ਦੀ ਖੋਜ ਅਤੇ ਸੂਤਰ ਆਦਿ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸਾਡੀ ਖੋਜ ਦੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰਾਤਮਕ ਵਿਰਾਸਤ ਜੱਗ ਜਾਹਰ ਹੈ। ਖੁਸ਼ਕਿਸਮਤੀ ਨੂੰ, ਇਹ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਕੰਪਿਊਟਰ ਯੁਗ ਅੰਦਰ ਉੱਤਮਤਾ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰਸੰਗਿਕ ਹਨ।

ਸਰਕਾਰ, ਬਾਜ਼ਾਰ ਅਤੇ ਸੱਭਿਅਕ ਸਮਾਜ

ਵਿੱਚ ਵੀ ਖੋਜਾਂ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਸਮਾਜਕ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਹੋਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਅੰਤਰ-ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਦੇਸ਼ ਅੰਦਰ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਠ ਵਰਗ ਦਾ ਚਿਹਰਾ ਮੋਹਰਾ ਬਦਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਧਰਮ-ਨਿਰਪੱਖਤਾ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਚੱਲਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਦੂਸਰੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਅਤੇ ਧਰਮ ਦਾ ਸਨਮਾਨ ਭਾਰਤ ਦੀ ਵਿਰਾਸਤ ਦਾ ਅਨਿੱਖੜਵਾਂ ਅੰਗ ਹਨ। ਇਹ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਗੁਣ ਹੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਮੈਂ ਬੌਧ ਪਹੁੰਚ ਆਖਦਾ ਹਾਂ, ਜੋ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਸਿਰ-ਕੱਢਵਾਂ ਥਾਂ ਦੁਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਪਹੁੰਚ ਨੇ ਹੀ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਧਰਮਾਂ ਦਾ ਘਰ ਬਣਾਇਆ ਹੈ।

ਅਸੀਂ ਬਹੁਲਤਾ ਵਾਲੇ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਆਗਿਆ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਕਿਵੇਂ ਇਸ ਉੱਤੇ ਅਮਲ ਕੀਤਾ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਦੁਨੀਆਂ ਭਾਰਤ ਵੱਲ ਵੇਖਦੀ ਹੈ। ਬਦਲੇ ਵਿੱਚ ਸਾਡਾ ਤਜਰਬਾ ਸਾਨੂੰ ਸਮਾਜ ਦੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਅਤੇ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਫ਼ਿਕਰਮੰਦ ਵੀ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿਰਫ ਲੋਕਤੰਤਰਿਕ, ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖ ਭਾਰਤ ਹੀ ਸਾਡੇ ਆਪਣੇ ਲੋਕਾਂ ਅਤੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਜਿੱਤ ਸਕੇਗਾ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੱਭਿਅਤਾ ਦੀ ਸਿਹਤ ਅਤੇ ਵਿਆਪਕਤਾ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਇਸ ਵਲੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਰਹੁ-ਰੀਤਾਂ, ਪ੍ਰਥਾਵਾਂ, ਵਿਚਾਰਾਂ ਅਤੇ ਮਨੋਤਾਂ ਨੂੰ ਵਗਾਹ ਮਾਰਨ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਤੋਂ ਲਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਰਾਹ ਦਾ ਰੋੜਾ ਬਣ ਕੇ ਵੰਡੀਆਂ ਪਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਭਾਰਤ ਦੀ ਸੱਭਿਅਤਾ ਨੇ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਆਪਣਾ ਲਚੀਲਾਪਨ ਦਿਖਾਇਆ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਭਾਰਤੀ ਸਮਾਜ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤੀ ਸਾਹਿਤ ਅਤੇ ਕਲਾਵਾਂ, ਵਿਗਿਆਨ ਅਤੇ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਦੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸਿਰਜਣਾਤਮਕ ਦਿਮਾਗਾਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਲੋਕਤੰਤਰਿਕ ਸੰਸਥਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸਰਵਉੱਚ ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਸਮਾਵੇਸ਼ ਅਤੇ ਨਿਆਂ ਨੂੰ ਸਰਵੋਤਮ ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਭਾਰਤ ਦੀ ਯੁਗਾਂ ਪੁਰਾਣੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਮੁੜ-ਮੁੜ ਸੁਰਜੀਤ ਹੁੰਦੀ ਰਹੇਗੀ। ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਦੇ ਵਿਆਪਕ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ, "ਇੰਡੀਆ ਜੋ ਭਾਰਤ ਹੈ" ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸਾਦਾ ਜੀਵਨ, ਮਜ਼ਬੂਤ ਪਰਿਵਾਰਕ ਤੰਦਾਂ, ਦੂਸਰੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਲਈ ਸਹਿਣਸ਼ੀਲਤਾ, ਅਧਿਆਤਮ ਦੀ ਖੋਜ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਨ ਦੇ

ਆਦਰ ਜਿਹੀਆਂ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਨੂੰ ਪਵਿੱਰਤਰਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਰਾਜ ਦੀ ਬਜਾਇ 'ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਰਾਜ' ਦਾ ਮਜ਼ਬੂਤ ਢਾਂਚਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।

'ਸਭਕਾ ਸਾਥ ਸਭ ਕਾ ਵਿਕਾਸ' ਦਾ ਨਾਅਰਾ ਸਭ ਤੋਂ ਢੁੱਕਵਾਂ ਹੈ। ਇਹ ਸਮਾਵੇਸ਼ੀ ਅਤੇ ਸਾਡੀਆਂ ਪੁਰਾਤਨ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ, ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਰਾਜ ਮੁਤਾਬਕ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨਾ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਕਰਤਵ ਹੈ। ਕੱਲ ਦਾ ਭਾਰਤ ਗਰੀਬੀ, ਭੁੱਖ ਅਤੇ ਅਨਪੜ੍ਹਤਾ ਜਿਹੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਭਾਰਤ ਹੋਵੇਗਾ।

ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਗੱਲ, ਆਪਣੀ ਹਾਲੀਆ ਕਿਤਾਬ, "21ਵੀਂ ਸਦੀ : ਭੂ-ਰਾਜਨੀਤਕ, ਲੋਕਤੰਤਰ ਅਤੇ ਅਮਨ" ਦੇ ਇਕ ਪੈਰੇ ਨਾਲ ਖਤਮ ਕਰਾਂਗਾ। ਮੈਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, "ਅਸਲ ਮੁੱਦਾ ਹੈ : ਕੀ ਭਾਰਤ ਅੱਗੇ ਵਧ ਰਿਹਾ ਹੈ? ਕੀ ਅਸੀਂ ਵਾਕਈ ਬਦਲਾਅ ਦੇ ਦੌਰ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘਦੇ ਹੋਏ ਬੇਹਤਰ ਸ਼ਾਸਨ ਵੱਲ ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ? ਮੈਂ ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਉੱਤਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹਵਾਂਗਾ। ਰਾਜਨੀਤਕ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ, ਸ਼ਾਸਨ ਦੇ ਸੰਸਥਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਨਵੀਂ ਜਾਗ੍ਰਿਤੀ, ਸੁਤੰਤਰ ਨਿਆਂ ਪਾਲਿਕਾ, ਸਰਗਰਮ ਮੀਡੀਆ, ਜੀਵੰਤ ਸੱਭਿਅਕ ਸਮਾਜ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਸੰਸਥਾਨ ਮੇਰੀ ਉਮੀਦ ਜਗਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਆਸ਼ਾਵਾਦ ਇਸ ਤੱਥ ਉੱਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੇ ਲੋਕ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਨੌਜਵਾਨ, ਆਪਣੇ ਸ਼ਾਸਨ ਸੰਸਥਾਨਾਂ ਨੂੰ ਜਨਤਕ ਇਛਾਵਾਂ ਅਤੇ ਲੋੜਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਵੇਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਰਾਜਨੀਤਕ ਕਾਰਜਕਰਨੀ, ਸੱਨਅਤੀ ਆਗੂ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਨੌਕਰਸ਼ਾਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਪਾਸੇ ਕੰਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਨਿਰਵਿਵਾਦ ਅਤੇ ਅੰਤਮ ਸ਼ਬਦ ਇਹ ਹਨ ਕਿ ਸਰਕਾਰ, ਸੱਭਿਅਕ ਸਮਾਜ ਦੇ ਸੰਗਠਨਾਂ ਅਤੇ ਬਾਜ਼ਾਰ ਨੂੰ ਇਕਮਤ ਹੋ ਕੇ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਹੋਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਇਹ ਤਾਂ ਹੀ ਸੰਭਵ ਹੋਵੇਗਾ ਜੇ ਲੋਕਤੰਤਰਿਕ ਸ਼ਕਤੀਆਂ, ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦਰਮਿਆਨ ਇਕਸੁਰਤਾ ਹੋਵੇਗੀ।

(ਲੇਖਕ ਸਿਕਿਮ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਰਾਜਪਾਲ ਅਤੇ ਚਿੰਤਕ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਈ ਕਿਤਾਬਾਂ ਵੀ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ।)

e-mail :bpsias@gmail.com

ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸਹਿਕਾਰੀ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਅੰਦੋਲਨ

ਭਾਰਤ ਦੀ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਹਿਕਾਰੀ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਸੰਸਥਾ (ਐੱਨ ਸੀ ਐੱਚ ਐਫ) ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਸਾਰੀਆਂ ਸਹਿਕਾਰੀ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਮੁਹਿੰਮਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸੰਸਥਾ ਹੈ। ਇਹ ਆਪਣੀ ਸਥਾਪਨਾ ਦੇ ਸਾਲ 1969 ਤੋਂ ਹੀ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਸਹਿਕਾਰੀ ਅੰਦੋਲਨ ਦੀਆਂ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ, ਵਿਕਸਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਤਾਲਮੇਲ ਰੱਖਣ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਸਥਾਪਨਾ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਐੱਨ ਸੀ ਐੱਚ ਐਫ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਸਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸੰਗਠਿਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਕਈ ਕਦਮ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਸੂਬਾ ਸਰਕਾਰਾਂ/ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਐੱਨ ਸੀ ਐੱਚ ਐਫ ਨੇ 20 ਉੱਘੀਆਂ ਸਹਿਕਾਰੀ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਕਰਵਾਇਆ ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 6 ਤੋਂ ਵਧ ਕੇ 26 ਹੋ ਗਈ ਹੈ। 1969-70 ਵਿੱਚ ਜਦੋਂ ਕਿ ਐੱਨ ਸੀ ਐੱਚ ਐਫ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਹੋਈ ਸੀ, ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਸਿਰਫ 16308 ਮੁੱਢਲੀਆਂ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਸਭਾਵਾਂ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਕੁੱਲ ਗਿਣਤੀ 11.1 ਲੱਖ ਸੀ। ਮੁੱਢਲੇ ਪੱਧਰ ਉੱਤੇ ਇਸ ਵੇਲੇ 100,000 ਮੁਢਲੀਆਂ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਸਭਾਵਾਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 70 ਲੱਖ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਸਭਾਵਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਲਈ 26 ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸਹਿਕਾਰੀ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨਾਂ ਸੂਬਾਈ ਪੱਧਰ ਉੱਤੇ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਐੱਨ ਸੀ ਐੱਚ ਐਫ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹਨ।

ਐੱਨ ਸੀ ਐੱਚ ਐਫ ਵਲੋਂ ਕਰਵਾਏ ਗਏ ਇਕ ਤਾਜ਼ਾ ਅਧਿਐਨ ਵਿੱਚ ਇਹ ਤੱਥ ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ ਹੈ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਬਣੇ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਜਨਤਕ, ਨਿੱਜੀ ਜਾਂ ਸਹਿਕਾਰੀ ਖੇਤਰ ਵਲੋਂ ਬਣਾਏ ਗਏ ਹੋਣ ਹਰ 100 ਵਿੱਚੋਂ 11 ਘਰਾਂ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਵਿੱਚ ਸਹਿਕਾਰੀ ਸਭਾਵਾਂ ਦਾ

ਸਹਿਯੋਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਸਭਾਵਾਂ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦਾ ਗਰੁੱਪ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੌਮੇ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਸੀਮਿਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜੋ ਇਕ ਸਾਂਝੇ ਕੰਮ ਆਪਸੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਕਰਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਸੁਧਾਰਨ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਅਜਿਹੀ ਸਹਿਕਾਰੀ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ ਸਵੈ-ਇੱਛੁਕ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਿਯੰਤ੍ਰਣ ਲੋਕਰਾਜੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਂਬਰ ਬਰਾਬਰ ਮਾਤਰਾ ਵਿੱਚ ਪੈਸੇ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਮੁੱਖ ਜ਼ੋਰ ਸਵੈ-ਸਹਾਇਤਾ ਅਤੇ ਸਹਿਕਾਰੀ ਕਾਰਵਾਈ ਉੱਤੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਹਿਕਾਰੀ ਸਭਾਵਾਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸੂਬਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਹਿਕਾਰੀ ਸਭਾਵਾਂ ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਸਹਿਕਾਰੀ ਸਭਾਵਾਂ ਨਿਯਮ, ਜੋ ਕਿ ਰਜਿਸਟਰਾਰ ਆਫ ਕੋਆਪ੍ਰੇਟਿਵ ਸੁਸਾਇਟੀਜ਼ ਵਲੋਂ ਲਾਗੂ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਅਧੀਨ ਚਲਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ ਦੇ ਸਹਿਕਾਰੀ ਸੰਗਠਨਾਂ ਅਤੇ ਬਹੁ-ਰਾਜੀ ਸਹਿਕਾਰੀ ਸਭਾਵਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਬਹੁਰਾਜੀ ਸਹਿਕਾਰੀ ਸਭਾਵਾਂ ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਨਿਯਮਾਂ ਅਧੀਨ ਚਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਕ ਸਭਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੌਰ ਤੇ 7 ਜਾਂ ਵਧੇਰੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦਾ ਇਕ ਇਕੱਠ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਸੁਸਾਇਟੀਜ਼ ਰਜਿਸਟ੍ਰੇਸ਼ਨ ਐਕਟ 1860 ਅਧੀਨ ਰਜਿਸਟਰਡ ਹੋਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਇਕ ਸਰਬ ਭਾਰਤੀ ਕਾਨੂੰਨ ਹੈ (ਪਰ ਕਈ ਸੂਬਿਆਂ ਨੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ) ਜਿਸ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਉਦੇਸ਼ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਧਰਮਾਰਥ ਜਾਂ ਦਾਨ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦਾ ਸਾਂਝਾ ਉਦੇਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਘੱਟ ਸੰਭਾਵਿਤ ਲਾਗਤ ਉੱਤੇ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਰਜਿਸਟਰਡ ਸੁਸਾਇਟੀ ਇਕ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸੰਸਥਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਸੀਮਾਵਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਰ ਸਹਿਕਾਰੀ ਸਭਾਵਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਆਪਣੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਆਰਥਿਕ ਹਿੱਤਾਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ

ਲਈ ਇਕੱਠੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਸਹਿਕਾਰੀ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਸਭਾਵਾਂ ਨਾਲ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਲਾਭ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹਨ:

- ਇਕ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਸਹਿਕਾਰੀ ਸਭਾ ਨਾ ਤਾਂ ਜਨਤਕ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਮੁਨਾਫਾ ਕਮਾਉਣ ਵਾਲੀ ਸੰਸਥਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਆਰਥਿਕ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਉੱਤੇ ਸੁਸਾਇਟੀ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦਾ ਹੀ ਨਿਯੰਤ੍ਰਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

- ਜਨਤਕ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਦੇ ਉਲਟ ਸਹਿਕਾਰੀ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਆਪਣੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਮੌਕਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮਕਾਨਾਂ ਦੇ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਯੋਜਨਾਬੰਦੀ ਆਪਣੀ ਪਸੰਦ ਅਨੁਸਾਰ ਕਰਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਜਾਇਦਾਦ ਦੀ ਸਾਂਭ ਸੰਭਾਲ ਉੱਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਪਣਾ ਨਿਯੰਤ੍ਰਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਸਸਤੇ ਖਰਚੇ ਉੱਤੇ ਵਧੀਆ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

- ਸਹਿਕਾਰੀ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਵਿੱਚ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਦੇ ਮਿਆਰ ਸੰਬੰਧੀ ਅਤੇ ਮਾਤਰਾ ਸੰਬੰਧੀ ਮਿਆਰਾਂ ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਜੋ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਉਹ ਵਰਤਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਉਸਾਰੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

- ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਸਭਾਵਾਂ ਮਕਾਨ ਵਰਤਣ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਮਕਾਨਾਂ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ ਲੈਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸ਼ਿਮੇਵਾਰੀ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਭਰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਸ ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੇ ਢਾਂਚੇ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵੀ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

- ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਦੀ ਲਾਗਤ ਨਿਪੁੰਨਤਾ ਦਾ ਮੁਜ਼ਾਹਰਾ, ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਮਕਾਨਾਂ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਦੌਰਾਨ ਬੱਚਤ ਲਈ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਭਾਰੀ ਯਤਨਾਂ

ਵਿੱਚ ਹੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

- ਸਹਿਕਾਰੀ ਸਭਾਵਾਂ ਵਲੋਂ ਆਪਣੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਲਈ ਕਰਜ਼ੇ ਆਦਿ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵੀ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਵਾਪਸੀ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਸਾਂਝੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਕਰਜ਼ਿਆਂ ਦੀ ਵਾਪਸੀ ਉੱਤੇ ਪੂਰੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਰੱਖੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

- ਮੈਂਬਰਾਂ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸੁਸਾਇਟੀ ਦੀਆਂ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਅਤੇ ਵੋਟ ਪਾਉਣ, ਇਸ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਸਵੈ-ਨਿਰਭਰਤਾ ਅਤੇ ਸਵੈਮਾਣ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

- ਇਕ ਸਹਿਕਾਰੀ ਸਭਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਇਕ ਛੋਟਾ ਭਾਈਚਾਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਈ ਸਮਾਜਿਕ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਚਲਾਉਂਦੀ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਦਾ ਆਯੋਜਨਾ ਕਰਨਾ, ਸਿਹਤ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨਾ, ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਮਾਹੌਲ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰਨਾ, ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਸਮਾਜਿਕ ਵਤੀਰੇ ਅਤੇ ਦਿਮਾਗੀ ਸਿਹਤ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰਨਾ ਆਦਿ।

- ਹੋਰ ਆਰਥਿਕ ਸਰਗਰਮੀਆਂ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਖਪਤਕਾਰੀ ਸਹਿਕਾਰੀ ਸਭਾਵਾਂ, ਬੈਂਕਾਂ, ਕਲੱਬਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਾਂਝੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਿ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਦੀ ਸਸਤੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਕੋਈ ਵੀ ਸ਼ਹਿਰੀ ਕਿਸੇ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਸਹਿਕਾਰੀ ਸਭਾ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਬਸ਼ਰਤੇ ਕਿ ਉਹ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਵਰਣਿਤ ਸ਼ਰਤਾਂ ਅਤੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਸੂਬਾ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਲਾਗੂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਸੁਸਾਇਟੀ ਦੇ ਉਪ ਨਿਯਮਾਂ ਨੂੰ ਮੰਨਦਾ ਹੋਵੇ। □□

ਸਫ਼ਾ 43 ਦਾ ਬਾਕੀ

ਦੁਵਿਧਾ ਬਿਆਨ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ, “ਮੈਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਕਿ ਭੰਨਤੋੜ ਦੀਆਂ ਇਹ ਸਰਗਰਮੀਆਂ, ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਰੂਪੋਸ਼ ਹੋਣਾ ਵੀ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗਾਂਧੀਵਾਦੀ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਨਹੀਂ ਹਨ ... ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਮੈਂ ਰੂਪੋਸ਼ ਕਾਰਜਕਰਤਾ ਬਣਨ ਲਈ ਨਾ ਤਾਂ ਤਿਆਰ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ

ਯੋਗ, ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੁੱਝ ਕਾਰਜਕਰਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਨ ਅਤੇ ਮੱਦਦ ਦੇਣ ਲਈ ਕਰਨਾ ਪਿਆ ... ਪਰ ਮੈਂ ਇਸ ਗੱਲ ਉੱਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਹਿੰਸਾ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਸਰਕਾਰੀ ਜਾਇਦਾਦ ਸੀ ਅਤੇ ਅਣਹੋਣੀ ਸੀ ਤਾਂ ਵੀ ਸਾਡੇ ਕਾਰਜਕਰਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਅਤਿ ਦੀ ਸਾਵਧਾਨੀ ਵਰਤਣ ਲਈ ਚਿੰਤਾਵਨੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਖਿਲਾਫ ਰਤੀ ਭਰ ਵੀ ਹਿੰਸਾ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।”

ਪਰ, ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਨੇ ਸਮਝ ਲਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜਾਇਦਾਦ ਨੂੰ ਹਿੰਸਾ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਨਾਲ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਖਿਲਾਫ ਹਿੰਸਾ ਹੋਵੇਗੀ, ਜਾਂ ਕਾਰਜਕਰਤਾਵਾਂ ਵਲੋਂ ਜਾਂ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਰੂਪੋਸ਼ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਕਾਰਜਕਰਤਾਵਾਂ ਨਾਲ ਜ਼ਰੂਰੀ, ਸੰਚਾਰ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵੀ ਹਾਲਾਤ ਉੱਤੇ ਕਾਬੂ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕੇਗਾ। ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਨੇ 28 ਜੁਲਾਈ 1944 ਨੂੰ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸਾਰੀਆਂ ਹੀ ਰੂਪੋਸ਼ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਹਿੰਸਾ ਕਰਨ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੀ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਲੋਂ ਰੂਪੋਸ਼ ਕਾਰਜਕਰਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸੱਦਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਖੁੱਲ੍ਹੇਆਮ ਐਕਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਗਿ੍ਹਤਾਰੀ ਕਰਨ ਦਿਉ।

ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਦਾ ਹਿੰਸਕ ਅੰਤ : ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਲੱਖਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਅਚਾਨਕ ਮੌਤ ਨਾਲ ਖਤਮ ਹੋਈ ਜਦੋਂ ਅਮਰੀਕਾ ਨੇ 6 ਅਤੇ 9 ਅਗਸਤ, 1945 ਨੂੰ ਹੀਰੋਸ਼ੀਮਾ ਅਤੇ ਨਾਗਾਸਾਕੀ ਉੱਤੇ ਬੰਬ ਵਰ੍ਹਾ ਦਿੱਤੇ।

ਗੱਠਜੋੜ ਫੌਜਾਂ ਦੀ ਜਿੱਤ ਹੋਈ। ਬਰਤਾਨੀਆਂ ਆਪਣੇ ਇਲਾਕੇ ਬਚਾਉਣ ਵਿੱਚ ਸਫਲ ਰਿਹਾ। ਹੁਣ ਉਹ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸਵਾਲ ਉੱਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਹੋ ਗਏ। ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਲੂਣ ਸੱਤਿਆਗ੍ਰਹਿ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਛੱਡੋ ਐਂਦੋਲਨਾਂ ਦੌਰਾਨ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਾਰਤੀਆਂ ਨਾਲ ਵਿਵਹਾਰ ਕੀਤਾ, ਇਸ ਨਾਲ ਭਾਰਤ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅਤੇ ਬਾਹਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਰਾਜ ਬਾਰੇ ਨਾਂਹ-ਮੁਖੀ ਰਾਇ ਖੜ੍ਹੀ ਹੋ ਗਈ। ਜਨਤਕ ਰਾਇ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਐਂਦੋਲਨ ਦੇ ਹੱਕ

ਵਿੱਚ ਸੀ।

ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਦੁਆਰਾ ਜਨਤਕ ਚੇਤਨਾ ਜਾਗ੍ਰਿਤ ਕਰਨ ਨੂੰ ਛੁਟਿਆਉਣ ਲਈ ਇਕ ਕਮਜ਼ੋਰ ਜਿਹੀ ਦਲੀਲ ਇਹ ਵੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਦੌਰਾਨ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਵਲੋਂ, ਵਿਆਪਕ ਖਰਚ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣਾ ਪਿਆ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ, ਅੰਗਰੇਜ਼ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਇਕ ਬਸਤੀ ਬਣਾ ਕੇ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਜਿਸ ਕੋਲ ਆਰਥਿਕਤਾ ਨੂੰ ਮੁੜ ਤੋਂ ਲੀਹ ਉੱਤੇ ਪਾਉਣ ਲਈ ਇਕ ਵੱਡਾ ਬਾਜ਼ਾਰ ਸੀ। ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਦਿਲੀਲ ਵੀ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਭੰਨਤੋੜ ਅਤੇ ਰੂਪੋਸ਼ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਕਾਰਨ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰਾਜ ਨੂੰ ਮਜਬੂਤੀ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਇਸ ਕਾਰਨ ਆਜ਼ਾਦੀ ਮਿਲੀ।

ਸਰਵੋਤਮ ਰਾਜਨੇਤਾ : ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਦਿੱਲੀ ਵਿਖੇ ਕੈਬਨਿਟ ਮਿਸ਼ਨ ਭੇਜ ਕੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇਣ ਲਈ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਲਿਆ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਨੇ ਚਿਤਵਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਭਵਿੱਖਬਾਣੀ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਭਾਰਤ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨੇ ਏਸ਼ੀਆ ਅਤੇ ਅਫਰੀਕਾ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਬਸਤੀਆਂ ਲਈ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਰਾਹ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿੱਤਾ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਦੋ ਸੌ ਸਾਲਾ ਸਮਾਰੋਹਾਂ ਦੌਰਾਨ ਫਿਲੇਡੈਲਫੀਆ ਵਿਖੇ ਆਪਣੇ ਸੰਬੋਧਨ ਦੌਰਾਨ ਰਾਣੀ ਐਲਿਜ਼ਾਬੈਥ ਨੇ ਆਖਿਆ ਸੀ, “ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਅਮਰੀਕੀ ਕਾਲੋਨੀਆਂ ਅਨੁਾਰਵੀ ਸਦੀ ਵਿੱਚ ਗੁਆ ਦਿੱਤੀਆਂ ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਡੇ ਵਿੱਚ ਸਹੀ ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਕੀ ਰੱਖਣਾ ਅਸੰਭਵ ਹੈ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਬਾਰੇ ਸਮਝਣ ਦੀ ਕਮੀ ਸੀ।” ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਸਿਆਣਪ ਆਪਣੀ ਅਹਿੰਸਿਕ ਪਹਿਲ ਦੁਆਰਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸਿਖਾਈ ਅਤੇ ਠੀਕ ਸਮੇਂ ਉੱਤੇ, ਮਾਨ ਸਨਮਾਨ ਸਹਿਤ, ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਲਈ ਭਾਰਤ ਛੱਡਣ ਦਾ ਅਨੁਕੂਲ ਵਾਤਾਵਰਨ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਰਨ ਜਾਂ ਮਰਨ ਦਾ ਹੋਕਾ ਦਿੱਤਾ ਇਕ ਸੱਚੇ ਆਗੂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਕਰ ਕੇ ਵਿਖਾਇਆ, ਮਰੇ ਨਹੀਂ।

(ਲੇਖਕ ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਸਥਿਤ, ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਗਾਂਧੀ ਅਜ਼ਾਇਬਘਰ ਵਿੱਚ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਹਨ।)

e-mail :nationalgandhimuseum@gmail.com

ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਲਈ ਸੋਧੀ ਹੋਈ ਸੰਗਠਿਤ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਸਕੀਮ ਲਈ ਦਿਸ਼ਾ ਨਿਰਦੇਸ਼

ਕਿ ਰਤ ਅਤੇ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਮੰਤਰਾਲਾ ਨੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਲਈ ਸੋਧੀ ਹੋਈ ਸੰਗਠਿਤ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਸਕੀਮ (ਆਰ ਆਈ ਐੱਚ ਐੱਸ), 2016 ਲਈ ਦਿਸ਼ਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਸਕੀਮ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤਿ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਲਈ 1,50,000 ਰੁਪਏ ਦੀ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਸਬਸਿਡੀ ਦੇਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਤਿੰਨ ਕਿਸ਼ਤਾਂ ਵਿੱਚ ਅਦਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਹ ਸਬਸਿਡੀ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ ਤੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਦੇ ਬੈਂਕ ਖਾਤੇ ਵਿੱਚ ਆਵੇਗੀ।

ਬੀੜੀ/ਲੋਹ/ਧਾਤ, ਮੈਗਨੀਜ਼ ਧਾਤ ਅਤੇ ਕ੍ਰੋਮ ਧਾਤ ਖਾਣਾ (ਆਈ ਓ ਐੱਮ ਸੀ)/ਚੂਨਾ ਖਾਣਾਂ, ਡੋਲੋਮਾਈਟ ਧਾਤ ਖਾਣਾਂ (ਐੱਲ ਐੱਸ ਡੀ ਐੱਮ)/ਅਬਰਕ ਖਾਣਾਂ ਅਤੇ ਫ਼ਿਲਮ ਸੱਨਅਤ ਵਿੱਚ ਲੱਗੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ, ਜੋ ਕਿ ਕਿਰਤ ਭਲਾਈ ਸੰਗਠਨ (ਐੱਲ ਡਬਲਿਊ ਓ) ਕੋਲ ਰਜਿਸਟਰਡ ਹੋਣ, ਮੰਤਰਾਲਾ ਅਜਿਹੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਲਈ ਸਬਸਿਡੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ 2017-18 ਦੇ ਮਾਲੀ ਸਾਲ ਲਈ 60,95,54,000 ਰੁਪਏ ਰੱਖੇ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਚਾਲੂ ਮਾਲੀ ਸਾਲ ਵਿੱਚ 8000 ਮਕਾਨਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਦਾ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਹੈ।

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਨਾਜ਼ੁਕ ਕਬਾਇਲੀ ਗਰੁੱਪਾਂ ਲਈ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ

ਕਬਾਇਲੀ ਖੇਤਰਾਂ ਬਾਰੇ ਮੰਤਰਾਲਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਨਾਜ਼ੁਕ ਐਲਾਨੇ ਗਏ ਕਬਾਇਲੀ ਗਰੁੱਪਾਂ (ਪੀ ਵੀ ਟੀ ਜੀਜ਼) ਲਈ ਸਕੀਮ ਲਾਗੂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਅਤੇ ਵਿਰਸੇ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਦੇ ਹੋਏ ਸਮਾਜਿਕ-ਆਰਥਿਕ ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਯੋਜਨਾਬੱਧ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਹੈਬੀਟੈਟ ਵਿਕਾਸ ਪਹੁੰਚ ਅਪਣਾ ਕੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਜੀਵਨ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪਹਿਲੂਆਂ ਵਿੱਚ ਦਖਲ ਦੇ ਕੇ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਤਾਂ ਕਿ ਪੀ ਵੀ ਟੀ ਜੀਜ਼ ਦੇ ਜੀਵਨ ਪੱਧਰ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸਾਫ ਨਜ਼ਰ ਆਵੇ। ਸੂਬਾ ਸਰਕਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਭੇਜੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਾਲਾਨਾ ਸੰਭਾਲ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਰਿਪੋਰਟਾਂ (ਸੀ ਸੀ ਡੀ) ਦੇ ਪ੍ਰਸਤਾਵਾਂ ਦੇ ਅਧਾਰ ਉੱਤੇ ਫੰਡ ਅਲਾਟ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਸਤਾਵਾਂ ਉੱਤੇ ਮੰਤਰਾਲਾ ਦੀ ਸਕੱਤਰ, ਕਬਾਇਲੀ ਮਾਮਲੇ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿੱਚ ਕਾਇਮ ਇਕ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ (●) ਰੋਜ਼ੀ ਰੋਟੀ, (●) ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਮੌਕਿਆਂ ਅਤੇ ਪੀ ਵੀ ਟੀ ਜੀਜ਼ ਰਾਹੀਂ ਆਰਥਿਕ ਵਿਕਾਸ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ, ਖੇਤੀ, ਬਾਗਬਾਨੀ, ਪਸ਼ੂ-ਪਾਲਣ, ਡੇਅਰੀ ਅਤੇ ਵਿਵਸਾਇਕ ਸਿਖਲਾਈ ਰਾਹੀਂ ਕਰਨਾ, (●) ਵਿੱਦਿਆ (ਸਾਖਰਤਾ, ਪੜ੍ਹਾਈ ਵਿੱਚ ਹੀ ਛੱਡਣਾ, ਰਿਹਾਇਸ਼ੀ ਸਕੂਲਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਰਮਸਾ, ਐੱਸ ਐੱਸ ਏ ਆਦਿ, (●) ਸਿਹਤ (ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਸਿਹਤ ਸੇਵਾਵਾਂ ਲਈ, ਐੱਨ ਐੱਚ ਐੱਮ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਵਧ ਕੇ ਡਿਲਿਵਰੀ ਆਦਿ ਦਾ ਪਾੜਾ ਪੂਰਾ ਕਰਨਾ), (●) ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਸਾਫ ਪਾਣੀ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ (ਜਿਥੇ ਕਿ ਸੰਬੰਧਿਤ ਮੰਤਰਾਲੇ ਮੁਕੰਮਲ ਸੇਵਾ ਮੁਹੱਈਆ ਨਹੀਂ ਕਰਵਾਉਂਦੇ ਦਾ ਪਾੜਾ ਪੂਰਨਾ), (●) ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਵੰਡ, ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਵਿਕਾਸ, (●) ਸਮਾਜਿਕ ਸੁਰੱਖਿਆ, (●) ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਅਤੇ ਹੈਬੀਟੈਟ, (●) ਕੁਨੈਕਟਿਵਿਟੀ (ਸੜਕ ਅਤੇ ਦੂਰ ਸੰਚਾਰ), (●) ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਸਪਲਾਈ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਥਾਵਾਂ ਉੱਤੇ ਪਾੜੇ ਪੂਰੇ ਕਰਨੇ ਜਿਥੇ ਕਿ ਸੰਬੰਧਿਤ ਮੰਤਰਾਲੇ ਮੁਕੰਮਲ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਸੂਰਜੀ ਊਰਜਾ, ਸਾਂਭ ਸੰਭਾਲ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਸਮੇਤ, (●) ਸਿੱਖਾਈ (ਜਿਥੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਮੰਤਰਾਲੇ ਮੁਕੰਮਲ ਸੇਵਾ ਮੁਹੱਈਆ ਨਹੀਂ ਕਰਵਾਉਂਦੇ), (●) ਸ਼ਹਿਰੀ ਵਿਕਾਸ, (●) ਸਭਿਆਚਾਰ (●) ਖੇਡਾਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਰਵਾਇਤੀ ਖੇਡਾਂ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, (●) ਪੀ ਵੀ ਟੀ ਜੀਜ਼ ਦੇ ਸਮਾਜਿਕ-ਆਰਥਿਕ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹੋਰ ਆਰਥਿਕ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਹੋਰ ਖੋਜੀ ਸਰਗਰਮੀ ਆਦਿ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।

ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਅਤੇ ਹੈਬੀਟੈਟ, ਪੀ ਵੀ ਟੀ ਜੀਜ਼ ਲਈ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਲਈ ਪੈਸੇ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਆਈ ਏ ਵਾਈ ਅਧੀਨ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਹਾਇਤਾ ਰਾਹੀਂ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਸ ਸਕੀਮ ਰਾਹੀਂ ਕਵਰੇਜ ਦਾ ਦਾਇਰਾ ਵਧਾ ਕੇ ਮਕਾਨਾਂ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਲਈ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ ਪੈਸਾ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਸੂਬਾ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਪੀ ਵੀ ਟੀ ਜੀਜ਼ ਦੇ ਰਵਾਇਤੀ ਭਵਨ ਨਿਰਮਾਣ ਨਮੂਨੇ ਦਾ ਖਿਆਲ ਰੱਖਣ। ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ 2016-17 ਦਰਮਿਆਨ ਇਸ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ 927.50 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਅਤੇ 57 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਤਾਮਿਲਨਾਡੂ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਅੰਡੇਮਾਨ ਅਤੇ ਨਿਕੋਬਾਰ ਨੂੰ ਪੀ ਵੀ ਟੀ ਜੀਜ਼ ਅਧੀਨ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਲਈ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ। □□

PUBLICATIONS DIVISION

website: publicationsdivision.nic.in

Some Prestigious Titles Now Available Online

- India 2016 (also available as eBook)
- Bharat 2016 (also available as eBook)
- Legends of Indian Silver Screen (also available as eBook)
- Abode Under The Dome
- Winged Wonders of Rashtrapati Bhavan
- Right of The Line : The President's Bodyguard
- Indra Dhanush
- The Presidential Retreats of India
- Rashtrapati Bhawan
- Belief In The Ballot (also available as eBook)
- Gandhi : Jeevan Aur Darshan (hindi)
- 1857 The Uprising
- Sardar Patel-Sachitra Jeevni(hindi) (also available as eBook)
- Sardar Patel - A Pictorial Biography (also available as eBook)
- Basohli Painting
- Kangra Painting
- Indian Women : Contemporary Essays
- Bharat Ki Ekta Ka Nirman (hindi) (also available as eBook)
- Yuva Sanyasi (hindi)
- Gazetteer of India Vol.2
- The Geet Govinda of Shri Jaydev
- Who's Who of Indian Martyrs (Vol-I)
- Who's Who of Indian Martyrs (Vol-II)
- Saga of Valour
- Some Aspects of Indian Culture
- Art & Science of Playing Tabla (also available as eBook)
- Indian Classical Dance
- Celebration of Life : Indian Folk Dance
- Nataraja
- Bengali Theatre: 200 Years (also available as eBook)
- Biharī Satsai (hindi)
- Biharī Satsai - A Commentary

- Eye In Art
- Looking Again At Indian Art
- The Life of Krishna In Indian Art
- Pahari Painting of Nala Damayanti Theme
- Ajanta Ka Vaibhav (hindi)
- Bharatiya Kala - Udbhav Aur Vikas (hindi)
- Bharatiya Chitrakala Main Sangeet Tatva (hindi)
- South Indian Paintings
- Garhwal Chitrakala (hindi)
- A Moment In Time
- Samay, Cinema Aur Itihas (hindi)
- Indian Cinema Through The Century
- Bharatiya Cinema Ka Safarnama (hindi)
- A History of Socialism
- Lamps of India
- Bharat Ke Durg (hindi)
- Wood Carving of Gujarat
- Lawns And Gardens
- Paryavaran Sanrakshan : Chunotiyan Aur Samadhan (hindi)

eBooks

- Lokmanya Bal Gangadhar Tilak
- The Gospel of Buddha
- Introduction To Indian Music
- Sardar Vallabhbhai Patel
- Sardar Vallabhbhai Patel (Adhunik Bharat Ke Nirmata Series)
- Lauh Purush Sardar Patel
- Aise They Bapu
- Mahatma Gandhi -A Pictorial Biography
- Gandhi In Champaran
- Mahatma Gandhi And One World

Printed Books available at flipkart.com
eBooks at kobo.com

PUBLICATIONS DIVISION
Ministry of Information & Broadcasting
Soochna Bhawan, CGO Complex,
Lodhi Road, New Delhi-110003

COMMERCIAL ADVERTISEMENT RATES FOR DPD JOURNALS

(w.e.f. 15th March, 2016)

S. No.	Name of Journal	Inside Text Page				Back Cover	2 nd Cover Page	3 rd Cover Page
		Colour (Full Page)	Colour (Half Page)	Black & White (Full Page)	Black & White (Half Page)	Full Page	Full Page	Full Page
1	Yojana (English)	35,000	20,000	25,000	15,000	10,000	70,000	70,000
2	Yojana (Hindi)	25,000	15,000	18,000	11,000	75,000	50,000	50,000
3	Kurukshetra (English & Hindi)	20,000	12,000	15,000	10,000	30,000	27,000	25,000
4	Ajkal (Hindi & Urdu)	10,000	6,000	7,000	5,000	15,000	12,000	11,000
5	Yojana (Urdu/Punjabi/Oriya/Assamese/Gujrati/Malayalam)	70,000	4,500	5,000	3,000	10,000	9,000	8,000
6	Ball Bharti	10,000				15,000	12,000	11,000
7	Yojana (Bengali/Telgu/Marathi/Tamil/Kannada)	13,000	8,000	10,000	6,000	20,000	17,000	15,000

COMMERCIAL ADVERTISEMENT RATES FOR INDIA/BHARAT**

	India		Bharat	
	Colour	Black & White	Colour	Black & White
Full Page	40,000	25,000	25,000	15,000
2 nd Cover Page				
3 rd Cover Page	70,000		50,000	

** Rates of Advertisement tariff in India & Bharat annual reference are inclusive for print & electronic version

Note :

2nd cover page of magazines will be reserved for the DAVP and Government Organizations. The above rate are only for PSU advertisement.

* 2 % extra discount on each additional insertion of advertisement subject to maximum discount of 40%

Mechanical Details

	Yojana	Ajkal/Kurukshetra	Bal Bharti
Overall Size	19.5 x 27cms	21 x 28 cms	18 x 24 cms
Print Area	17 x 23 cms	17 x 24 cms	15 x 19.5 cms

Advertisement material - Artpull/Artwork/CD/Positives

Full advance payment by D.D. in favour of ADG(I/c), Publications Division, M/o I&B payable at New Delhi.

Advertisement material and payment to be sent to the Business Manager (Advt.), Advertisement Unit, Publications Division, Room No. 48-53, Soochna Bhawan, CGO Complex, Lodi Road, New Delhi-1100 03. E-mail : pdjuvir@gmail.com. For any other query please contact at 011-24367453.